T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI
DİLLER VE KÜLTÜRLERARASI ÇEVİRİBİLİM PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

1960-2000 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE YAZINSAL ÇEVİRİ YAYINCILIĞI: SERMAYE TÜRLERİ, KURUMSAL İZOMORFİZM VE ÇEVİRMEN BİYOGRAFİLERİ

GAMZE TURAN
19726008

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. LALE ÖZCAN

2025

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI
DİLLER VE KÜLTÜRLERARASI ÇEVİRİBİLİM PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

DOKTORA TEZİ

1960-2000 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE YAZINSAL ÇEVİRİ YAYINCILIĞI: SERMAYE TÜRLERİ, KURUMSAL İZOMORFİZM VE ÇEVİRMEN BİYOGRAFİLERİ

GAMZE TURAN
19726008
ORCID NO: 0000-0002-3463-5915

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. LALE ÖZCAN

HAZİRAN 2025

Gamze TURAN tarafından hazırlanan “1960-2000 Yılları Arasında Türkiye'de Yazınsal Çeviri Yayıncılığı: Sermaye Türleri, Kurumsal İzomorfizm ve Çevirmen Biyografileri” başlıklı çalışma, **26.06.2025** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunmuş ve jürimiz tarafından Batı Dilleri ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Programında **DOKTORA** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman	**İmza**
Doç. Dr. Lale ÖZCAN	……

Jüri Üyeleri	**İmza**
Prof. Dr. Beki HALEVA	……
Doç. Dr. Mesut KULELİ	……
Doç. Dr. Pınar GÜZELYÜREK ÇELİK	……
Doç. Dr. Zeynep SÜTER GÖRGÜLER	……

ÖZET

1960-2000 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE YAZINSAL ÇEVİRİ YAYINCILIĞI: SERMAYE TÜRLERİ, KURUMSAL İZOMORFİZM VE ÇEVİRMEN BİYOGRAFİLERİ

Bu çalışma, 1960–2000 yılları arasında Türkiye'de yazınsal çeviri yayıncılığı alanında ön plana çıkan yayınevlerinin stratejik yönelimlerini, alandaki konumlarını ve çevirmen profillerini inceleyerek yazınsal çeviri tarihimize dair çok boyutlu bir çözümleme sunmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda örneklem olarak Altın Kitaplar Yayınevi, İnkılâp Kitabevi ve Varlık Yayınları seçilmiştir. Yazınsal çeviri faaliyetlerini detaylı bir şekilde irdelemek amacıyla kapsamlı bir bibliyografya çalışması gerçekleştirilmiştir. Veri toplama sürecinde, Milli Kütüphane Türkiye Bibliyografyaları, *TÜRDAV Katalogları* ve *Türkçe Çeviriler Bibliyografyası*'ndan yararlanılmış ve veriler sistematik olarak kaydedilmiştir. Ayrıca yayınevi sahipleri ve editörlerle yapılan röportajları kapsayan içerikler değerlendirilmiştir. Veriler doğrultusunda yayınevlerinin ekonomik, kültürel, sosyal ve sembolik sermaye türleriyle kurdukları ilişkiler ve bu sermayelerin çeviri yayın stratejilerine yansımaları irdelenmiştir. Bunun yanı sıra, kaynak dil çeşitliliği ve çevresel dillerin temsili üzerinden yayınevlerinin kültürel çeşitliliğe ne ölçüde katkı sunduğu incelenmiştir. Yayınevlerinin birbirine benzer yönelimler geliştirip geliştirmediği izomorfizm çerçevesinde ele alınmıştır. Ayrıca, söz konusu yayınevlerinde ön plana çıkan çevirmenlerin biyografileri analiz edilerek kurumsal stratejilerle etkileşimleri ortaya konmuştur. Bu analizlerde Pierre Bourdieu'nün alan ve sermaye kavramları ile Gisèle Sapiro'nun çeviri yayıncılığı alanına uyarladığı izomorfizm ve kültürel çeşitlilik kavramları temel alınmıştır. Çevirmen biyografileri Renata Makarska'nın biyografik çözümleme modeli doğrultusunda incelenmiştir. Elde edilen bulgular, yayınevlerinin yalnızca ekonomik değil aynı zamanda sosyal, kültürel ve sembolik sermayeleriyle alan içinde farklı biçimlerde konumlandığını ve varlıklarını sürdürdüğünü ortaya koymuştur. Yayınevlerinin büyük ölçekli üretim ile sınırlı üretim kutupları arasında konumlandığı ve bu konumlanmanın kimi zaman piyasa odaklı bir yönelimle, kimi zaman da kültürel değer öncelikli tercihlerle şekillendiği görülmüştür. Kültürel çeşitlilik düzeyinin özellikle 1980 sonrası dönemde azaldığı ve yazınsal çeviri alanında bir standartlaşma eğiliminin ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Ayrıca, belirsizlik dönemlerinde yayıncılık alanında gözlemlenen izomorfik eğilimler, yayınevlerinin benzer stratejiler benimsediğini ortaya koymuştur. Çevirmen biyografilerine yönelik çözümleme yayınevlerinin yazınsal çeviri alanındaki tercihleriyle çevirmen profilleri arasındaki uyumu görünür kılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yazınsal Çeviri, Sermaye Türleri, Kurumsal İzomorfizm, Kültürel Çeşitlilik, Çevirmen Biyografileri

ABSTRACT

LITERARY TRANSLATION PUBLISHING IN TURKEY BETWEEN 1960 AND 2000: FORMS OF CAPITAL, INSTITUTIONAL ISOMORPHISM AND TRANSLATOR BIOGRAPHIES

This study aims to present a multi-dimensional analysis of the history of literary translation in Turkey by examining the strategic orientations, field positions, and translator profiles of prominent publishing houses active between 1960 and 2000. In line with this objective, Altın Kitaplar Publishing, İnkılâp Publishing House, and Varlık Publishing were selected as the sample. A comprehensive bibliography study was conducted to examine literary translation activities in detail. During the data collection process, the National Library of Turkey Bibliographies, *TURDAV Catalogues* and the *Bibliography of Turkish Translations* were used, and the data were systematically recorded. In addition, interviews conducted with publishing house owners and editors were analyzed. Based on the data, the relationships established by publishing houses with economic, cultural, social, and symbolic forms of capital and the reflections of these capitals on their translation publishing strategies were examined. Furthermore, the extent to which the publishing houses contributed to cultural diversity through source language variety and the representation of peripheral languages was analyzed. Whether the publishers developed similar strategies was discussed within the framework of isomorphism. Moreover, the biographies of prominent translators associated with these publishers were analyzed to reveal their interaction with institutional strategies. These analyses were based on Pierre Bourdieu's concepts of field and capital, along with Gisèle Sapiro's notions of isomorphism and cultural diversity adapted to the field of translation publishing. Translator biographies were examined in accordance with Renata Makarska's biographical analysis model. The findings demonstrate that the publishing houses positioned themselves differently within the field and maintained their presence not only through economic capital but also through social, cultural, and symbolic capital. It was observed that the publishing houses were positioned between the poles of large-scale and restricted production, and that this positioning was shaped either by market-oriented approaches or by preferences prioritizing cultural value. A decline in cultural diversity was identified especially after the 1980s, along with a tendency toward standardization in the field of literary translation. Furthermore, isomorphic tendencies in the publishing field during times of uncertainty revealed that publishers adopted similar strategies. The analysis of translator biographies has revealed the correspondence between publishers' preferences in the field of literary translation and the profiles of the translators.

Key Words: Literary Translation, Forms of Capital, Institutional Isomorphism, Cultural Diversity, Translator Biographies

ÖN SÖZ

Doktora eğitimim boyunca bilgisini, emeğini ve desteğini benden hiç esirgemeyen, çalışmanın her aşamasında yolumu aydınlatarak bana farklı bakış açıları kazandıran değerli tez danışmanım Doç. Dr. Lale Özcan'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Her fırsatta bana vakit ayırdığı ve yolculuğum boyunca yanımda olduğu için kendisine minnettarım.

Tez izleme süreci boyunca çalışmalarımı dikkatle değerlendiren, yapıcı geri bildirimleriyle çalışmamı zenginleştiren Prof. Dr. Beki Haleva ve Doç. Dr. Mesut Kuleli'ye teşekkürü borç bilirim. Tez savunma jürimde yer alarak sundukları değerlendirme ve önerilerle katkıda bulunan değerli jüri üyeleri Doç. Dr. Pınar Güzelyürek Çelik ve Doç. Dr. Zeynep Süter Görgüler'e teşekkürlerimi sunarım. Doktora eğitimim boyunca bilgi ve birikimlerinden faydalanma olanağı bulduğum değerli hocalarım Prof. Dr. Ayşe Banu Karadağ, Prof. Dr. Emine Bogenç Demirel ve Prof. Dr. Sündüz Öztürk Kasar'a teşekkürlerimi sunarım.

Doktora sürecinde tanışma fırsatı bulduğum kıymetli arkadaşlarım Safiye Gül Avcı Solmaz, Emine Karabulut ve Gülay Bilgan'a verdikleri destek için en içten teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisans sürecinde yollarımızın kesiştiği ve doktora eğitimim boyunca da benden desteğini eksik etmeyen sevgili Ahsen Ay'a teşekkür ederim.

Dostluklarıyla bu zorlu yolculuğu kolaylaştıran ve her zaman yanımda olan sevgili Ayşenur Özcan, Zülal Duman, Çağatay Şahin, Yelda Uçar, Meltem Kaygusuz, Tuğçe Kaptan ve Ece Sağlık'a teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmalarım süresince "2211/A Genel Yurt İçi Doktora Burs Programı" ve "2214A Yurt Dışı Doktora Sırası Araştırma Burs Programı" kapsamında sağladığı kıymetli destek için Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'na (TÜBİTAK) en içten teşekkürlerimi sunarım.

"2214A Yurt Dışı Doktora Sırası Araştırma Burs Programı" kapsamında altı ay süreyle misafir araştırmacı olarak bulunduğum Universitat Autònoma de Barcelona'da, yönlendirmeleriyle çalışmalarımı destekleyen Doç. Dr. Esperança Bielsa'ya teşekkür ederim.

Hayatımın her aşamasında beni koşulsuzca destekleyen, bana her daim güç ve umut veren sevgili annem Esin Turan, kardeşim Akın Turan ve anneannem Neriman İrdem'e tüm kalbimle teşekkür ederim. Çocukluk yıllarımda eğitim hayatıma verdiği destek ve bana aşıladığı değerler için sevgili dedem Adil İrdem'e teşekkürü borç bilirim. Onun sevgisi ve hatırası bana hep eşlik etti. Son olarak, bu sürecin her anında yanımda olarak akademik birikimi ve önerileriyle beni aydınlatan ve bana olan inancını bir an bile yitirmeyen sevgili babam Veli Turan'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Varlığı, bu yolculuğun en güvenli dayanağıydı.

Gamze TURAN

Haziran, 2025; İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZET iii
ABSTRACT iv
ÖN SÖZ v
İÇİNDEKİLER vi
TABLOLAR LİSTESİ viii
ŞEKİLLER LİSTESİ ix

1. GİRİŞ 1
1.1. Tezin Amacı ve Araştırma Soruları 3
1.2. Tezin Sınırlılıkları 4

2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE 6
2.1. Çeviri Sosyolojisi 6
2.2. Pierre Bourdieu Sosyolojisi 11
2.2.1. Alan 14
2.2.2. Sermaye 16
2.2.3. Habitus 19
2.3. Bourdieu Sosyolojisinde Yazınsal Alan ve Yayıncılık 21
2.3.1. Sınırlı Üretim ve Büyük Üretim 24
2.4. Gisèle Sapiro Yaklaşımıyla Yayıncılık Alanı 26
2.4.1. Kültürel Çeşitlilik 29
2.4.2. İzomorfizm 32
2.5. Çevirmen Biyografilerine Yönelik Çalışmalar ve Renata Makarska'nın Biyografik Çözümleme Modeli 33

3. YÖNTEM 42

4. UYGULAMA 44
4.1. 1960-2000 Yılları Arasında Türkiye'de Yayıncılık Faaliyetleri 44
4.2. Altın Kitaplar Yayınevi 57
4.3. İnkılâp Kitabevi 66
4.4. Varlık Yayınları 75
4.5. Kültürel Çeşitlilik Üzerine bir Değerlendirme 84
4.5.1. Altın Kitaplar Yayınevi 85
4.5.2. İnkılâp Kitabevi 88
4.5.3. Varlık Yayınları 90
4.5.4. Verilerin Değerlendirilmesi 92
4.6. Yayıncılık Alanında İzomorfik Eğilimler 93
4.7. Çevirmen Biyografileri 97
4.7.1. Altın Kitaplar Yayınevi Çevirmen Biyografileri 97
4.7.1.1. Gönül Suveren 97
4.7.1.2. Gülten Suveren 99
4.7.1.3. Mehmet Harmancı 101
4.7.1.4. Meral Gaspıralı 104

4.7.1.5. Özay Süsoy 104
4.7.1.6. Azize (Erten) Bergin 105
4.7.1.7. Nihal Önol 107
4.7.1.8. Canset Işık 108
4.7.1.9. Nihal Yeğinobalı 109
4.7.1.10. İlhan Eti 112
4.7.1.11. Verilerin Değerlendirilmesi 113
4.7.2. İnkılâp Kitabevi 116
4.7.2.1. Ferid Namık Hansoy 116
4.7.2.2. Gani Yener 118
4.7.2.3. Nejat Ebcioğlu 119
4.7.2.4. Hülya Fikri/Julia Fikri 120
4.7.2.5. Oya Alpar 120
4.7.2.6. Belkıs Çorakçı Dişbudak 122
4.7.2.7. Nilgün Gençer Çepni 123
4.7.2.8. Enver Günsel 123
4.7.2.9. Filiz Borak 124
4.7.2.10. Verilerin Değerlendirilmesi 125
4.7.3. Varlık Yayınları 128
4.7.3.1. Tahsin Yücel 128
4.7.3.2. Nihal Yalaza Taluy 133
4.7.3.3. Yaşar Nabi Nayır 134
4.7.3.4. Samih Tiryakioğlu 137
4.7.3.5. Ülkü Tamer 138
4.7.3.6. Özdemir İnce 140
4.7.3.7. Behçet Necatigil 142
4.7.3.8. Mehmet Özgül 146
4.7.3.9. Filiz Karabey Ofluoğlu 148
4.7.3.10. Verilerin Değerlendirilmesi 149

5. SONUÇ VE TARTIŞMA 152

KAYNAKÇA 160
EKLER 174

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Çevirmen Kesişimleri 95

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Andrew Chesterman'ın Çevirmen Çalışmaları Haritası 34
Şekil 2. Altın Kitaplar Yayınevi: 1960-2000 Arası Çeviri Üretiminin Yüzdelik Dağılımı 63
Şekil 3. İnkılâp Kitabevi: 1960-2000 Arası Çeviri Üretiminin Yüzdelik Dağılımı ... 72
Şekil 4. Varlık Yayınları: 1960-2000 Arası Çeviri Üretiminin Yüzdelik Dağılımı ... 82
Şekil 5. Altın Kitaplar Yayınevi-Yazınsal Çevirilerde Kaynak Dillerin Genel Dağılımı, 1960–2000 85
Şekil 6. Altın Kitaplar Yayınevi- Kaynak Dil Çeşitliliğinin Dönemsel Dağılımı 86
Şekil 7. İnkılâp Kitabevi-Yazınsal Çevirilerde Kaynak Dillerin Genel Dağılımı, 1960–2000 88
Şekil 8. İnkılâp Kitabevi- Kaynak Dil Çeşitliliğinin Dönemsel Dağılımı 89
Şekil 9. Varlık Yayınları-Yazınsal Çevirilerde Kaynak Dillerin Genel Dağılımı, 1960–2000 90
Şekil 10. Varlık Yayınları- Kaynak Dil Çeşitliliğinin Dönemsel Dağılımı 91
Şekil 11. Yazınsal Çeviri Alanında Altın Kitaplar Yayınevi'nin Öne Çıkan Çevirmenleri 113
Şekil 12. Yazınsal Çeviri Alanında İnkılâp Kitabevi'nin Öne Çıkan Çevirmenleri. 125
Şekil 13. Yazınsal Çeviri Alanında Varlık Yayınları'nın Öne Çıkan Çevirmenleri 149

1. GİRİŞ

1960–2000 yılları arasında Türkiye'de yayıncılık alanı, üretim koşullarından içerik tercihine, okur profillerinden sektör yapısına kadar pek çok yönden dönüşüme uğramıştır. Bu kırk yıllık süreçte, ekonomik ve siyasi dalgalanmalar, sektörel krizler gibi çok çeşitli etkenler yayıncılık alanını önemli derecede etkilemiştir. Yayıncılık alanını şekillendiren ve tamamen bağımsız bir alan olmasını önleyen bu dış etmenler aynı zamanda alan içerisinde varlığını sürdüren yayınevlerini de etkilemektedir. Dolayısıyla, alanda gerilim yaratan bu dalgalanmalar yayıncılık alanı içerisinde konum almak isteyen ve mevcut konumlarını korumak isteyen yayınevlerinin belirli eğilimler geliştirmesiyle sonuçlanmaktadır. Çeviri sosyolojisinin sunduğu yapısal ve ilişkisel analiz olanakları, bu dönemsel dönüşüm sürecini anlamak için güçlü bir kuramsal zemin sunmaktadır. Bu kapsamda çalışma en genel hatlarıyla, 1960-2000 yılları arasında yazınsal çeviri alanında öne çıkan yayınevlerinin yayıncılık alanındaki mücadelelerine odaklanarak yazınsal çeviri yayıncılığı tarihimize ışık tutmayı hedeflemektedir. Çalışma kapsamında örneklem olarak seçilen Altın Kitaplar Yayınevi, İnkılâp Kitabevi ve Varlık Yayınları'nın çeviri faaliyetleri ayrıntılı bibliyografik verilerle belgelenmiş ve eser, yazar, yıl, çevirmen ve kaynak dil düzeyinde sistemli bir katalog oluşturulmuştur. Bu veri seti yalnızca tarihsel bir arşiv niteliği taşımamakta, aynı zamanda yayınevlerinin alandaki konumlanmalarını, sermaye edinme biçimlerini, çeviri tercihlerini, kurumsal benzeşme eğilimlerini çözümlemek için yapısal bir analiz zemini sunmaktadır. Çalışma, bu yönüyle yeni kavramlarla birlikte hem Türkiye'de çeviri yayıncılığı alanına farklı bir perspektif kazandırmakta, hem de yazınsal çeviri alanına ilişkin çok katmanlı bir çözümlemeyle çeviri sosyolojisi literatürüne ve yayıncılık tarihi araştırmalarına anlamlı bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Tezin ilk bölümünde çalışmanın amacı, kapsamı ve sınırlılıkları tanımlanmıştır. Öncelikle tezin temel konusu olan 1960–2000 yılları arasında Türkiye'de faaliyet gösteren yayınevlerinin yazınsal çeviri yayıncılığına odaklanılmıştır. Altın Kitaplar Yayınevi, İnkılâp Kitabevi ve Varlık Yayınları özelinde yürütülen incelemenin

gerekçesi açıklanmıştır. Bu çerçevede, çeviri sosyolojisi kapsamında yayınevlerinin çeviri tercihlerini ve bu tercihlerle bağlantılı olarak öne çıkan çevirmen profillerini çözümlemeyi amaçlayan çalışmanın araştırma soruları ortaya konmuştur. Bölümde ayrıca tarihsel dönemlendirme ile yöntemsel tercihlerin sınırları netleştirilmiş ve odaklanılan veri seti tanıtılmıştır. Ardından çalışmanın bağlamı dışında bırakılan alanlar, kullanılan veri kaynakları doğrultusunda oluşan sınırlılıklar açıklanmıştır. Böylece, araştırmanın hem amacını hem de sınırlarını açık biçimde tanımlayan bir zemin oluşturulmuştur.

Çalışmanın kuramsal ve kavramsal çerçevesinin sunulduğu ikinci bölümde ilk olarak çeviri sosyolojisinin temel yaklaşımları ele alınmıştır. Ardından Pierre Bourdieu sosyolojisinin ana hatları incelenerek alan, sermaye ve habitus kavramları detaylandırılmıştır. Yazınsal çeviri yayıncılığı alanındaki eğilimleri tespit etmek adına Bourdieu'nün sınırlı üretim ve büyük ölçekli üretim ayrımı ve Gisèle Sapiro'nun izomorfizm ve kültürel çeşitlilik kavramlarına değinilmiştir. Son olarak, çevirmen biyografilerine yönelik yaklaşımlar tanıtılmış ve Renata Makarska'nın biyografik çözümleme modeli açıklanmıştır.

Tezin üçüncü bölümü, araştırmada kullanılan yöntemsel yaklaşımı ve veri setinin nasıl oluşturulduğunu açıklamaktadır. Bu bölümde, bibliyografyanın nasıl derlendiği, örneklem olarak hangi yayınevlerinin seçildiği ve çözümlemede hangi kuramsal modellerin temel alındığı anlatılmıştır. Bununla birlikte yayınevlerinin eğilimleri ile çevirmen profillerinin değerlendirilmesinde izlenen yöntem genel hatlarıyla sunulmuştur.

Dördüncü bölüm uygulama sürecini kapsamaktadır. Öncelikle 1960–2000 yılları arasında Türkiye'deki yayıncılık alanının geçirdiği dönüşümler ele alınmıştır. Ardından Altın Kitaplar Yayınevi, İnkılâp Kitabevi ve Varlık Yayınları ayrı ayrı incelenerek bu yayınevlerinin yazınsal çeviri alanındaki üretim stratejileri değerlendirilmiştir. Devamında, kültürel çeşitlilik ve izomorfizm kavramları çerçevesinde yayınevleri arasında gözlemlenen eğilimler karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Bölümün son kısmında her yayınevine ait çevirmen biyografileri sunulmuştur.

Tezin beşinci bölümü, çalışmada elde edilen bulguların genel bir değerlendirmesini sunmaktadır. Yayınevlerinin eğilimleri ve çevirmen profilleri üzerinden ulaşılan bulgular özetlenmiştir. Ayrıca çalışmanın sınırlılıklarına ve gelecekte yapılabilecek araştırmalar için önerilere yer verilmiştir.

1.1. Tezin Amacı ve Araştırma Soruları

Bu tez, 1960–2000 yılları arasında Türkiye'de yazınsal çeviri yayıncılığı aracılığıyla yayınevlerinin yayıncılık alanı içindeki konumlarını nasıl inşa ettiklerini ve bu konumlanmanın yazınsal çeviri alanını nasıl biçimlendirdiğini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu ana odak çerçevesinde çalışmada şu alt sorulara yanıt aranacaktır:

1. Yayınevleri, yayıncılık faaliyetlerinde ekonomik, kültürel, sosyal ve sembolik sermaye türlerinden hangilerine öncelik vermiştir ve bu durum yazınsal çeviri faaliyetlerine nasıl yansımıştır?
2. Örneklemde yer alan yayınevleri büyük üretim ve sınırlı üretim kutupları arasında nerede konumlanmaktadır?
3. Söz konusu yayınevlerinin çeviri kataloglarında kaynak dil çeşitliliği hangi düzeydedir? Bu çeşitlilik, Gisèle Sapiro'nun tanımladığı anlamda kültürel çeşitliliği destekleyici bir nitelik taşımakta mıdır?
4. Yayınevlerinin çeviri yayın stratejilerinde birbirini taklit eden, kurumsal benzeşmeye dayalı izomorfizm örüntüleri gözlemlenebilir mi?
5. Bu üç yayınevinde yazınsal çeviri alanında aktif çevirmenler nasıl bir profile sahiptir? Ve bu çevirmenler yayınevlerinin çeviri tercihleriyle nasıl bir etkileşim içindedir?

Bu soruların sorulma nedeni, çeviri yayıncılığı alanındaki karar süreçlerinin yalnızca bireysel seçimlerle değil, aynı zamanda kurumsal sermaye yapılarına, alandaki konumlanmalara ve alan içi mücadelelere bağlı olarak şekillendiği varsayımına dayanmaktadır. Çalışma, yazınsal çeviri yayıncılığını yapısal ve ilişkisel bir alan olarak ele almaktadır. Bu nedenle sorular, sadece yayınevlerinin üretim çıktılarının değil, bu çıktıları yönlendiren dinamiklerin de çözümlenmesini hedeflemektedir. Bu bağlamda, yazınsal çeviri yayıncılığının dinamiklerini anlamak amacıyla alanda öncü konumda olan ve örneklem olarak seçilen yayınevleri mercek altına alınmıştır. Çözümleme Pierre Bourdieu'nün öne sürdüğü sermaye kavramları, büyük ölçekli ve

sınırlı ölçekli üretim kutupları arasındaki gerilimli ilişki bağlamında gerçekleştirilmiştir.

Tez aynı zamanda, Gisèle Sapiro'nun çeviri yayıncılık alanına getirdiği katkılardan olan izomorfizm ve kültürel çeşitlilik kavramları çerçevesinde, yayınevlerinin eğilimlerini sorgulamaktadır. Kaynak dil dağılımı, merkeze ait dillerin baskınlığı, çevresel dillerin temsili gibi göstergeler üzerinden bu üç yayınevinin kültürel çeşitliliğe katkı düzeyleri incelenmektedir. Sapiro'ya göre küresel yayıncılık ortamında çevresel dillerden çeviri oranları ciddi biçimde azalmış ve bu durum kültürel çeşitliliği tehdit eden bir eğilim olarak belirlenmiştir (Sapiro, 2010, s. 419). Bu bağlamda tez, incelenen yayınevlerinin bu küresel örüntü içinde nasıl bir konum aldığını belirlemeyi hedeflemektedir. Buna ek olarak, seçilen üç yayınevinin yayın stratejileri arasında kurumsal düzeyde bir benzeşme olup olmadığı araştırılmaktadır. Gisèle Sapiro'nun neo-kurumsalcı yaklaşımdan uyarlayarak yayıncılık alanına kazandırdığı izomorfizm kavramı çerçevesinde, yayınevlerinin diğer yayınevleriyle benzer yayın tercihleri geliştirip geliştirmediği incelenmiştir (Sapiro, 2016, s. 93).

Çalışmada aynı zamanda yayınevlerinin yönelimleri ile bu yayınevlerinde öne çıkan çevirmenlerin biyografileri arasındaki ilişkinin sorgulanması amaçlanmıştır. Bu amaçla örneklem olarak belirlediğimiz üç yayınevinde belirlenen dönemde en fazla çeviri esere imza atan çevirmenler belirlenmiş ve bu çevirmenlerin biyografileri Renata Makarska'nın çevirmen biyografisi çözümleme modeline dayalı olarak çalışılmıştır. Bu çözümleme sayesinde yayınevlerinin yazınsal çeviri alanındaki yönelimlerinin çevirmen tercihleriyle nasıl örtüştüğü ve çevirmenlerin yayınevlerinin alan içi konumlanmalarına nasıl katkı sunduğunun da görünür kılınması amaçlanmıştır. Bu yönleriyle çalışmanın, yazınsal çeviri yayıncılığı tarihine dair çok katmanlı bir analiz sunacağı düşünülmektedir.

1.2. Tezin Sınırlılıkları

Bu çalışma kapsamında, örneklemin belirlenmesi adına 1960–2000 yılları arasında kesintisiz ya da uzun süreli yayın faaliyeti yürüten yedi yayınevi seçilmiş ve bu yayınevlerinin yayımladığı yazınsal çeviri eserler, Milli Kütüphane Türkiye Bibliyografyaları (1960-2000, 1965, 1986 ve 1990 hariç), *Türkiye Büyük Kitap Katalogları* (TÜRDAV, Cilt 1, Cilt 2, Cilt 3, Cilt 4) ve *Türkçe Çeviriler*

Bibliyografyası adlı kaynaklar taranarak tespit edilmiştir. Bibliyografya oluşturma sürecinde öncelikle yayınevleriyle iletişime geçilmiştir fakat yayınevlerine yönelik diğer çalışmalarda[1] (Haleva ve Kıvanç, 2015) da görüldüğü üzere yayınevlerinin çeviri eser kayıtlarına dair bir arşivi bulunmadığı görülmüştür.

Gerçekleştirilen ön çalışmaya dahil edilen yayınevleri şunlardır: Altın Kitaplar Yayınevi, İnkılâp Kitabevi, Varlık Yayınları, Cem Yayınevi, Remzi Kitabevi, Yapı Kredi Yayınları ve Bilgi Yayınevi. Yapılan tarama sonucunda, söz konusu yedi yayınevinin 1960–2000 dönemi boyunca toplam 3134 yazınsal çeviri eser yayımladığı belirlenmiştir. Bu yayınevleri arasından en çok yazınsal çeviri eser yayımlamış üç yayınevi olan Altın Kitaplar Yayınevi (1403 eser), İnkılâp Kitabevi (483 eser) ve Varlık Yayınları (348 eser) seçilerek kapsamlı olarak incelenmiştir. Bu üç yayınevi toplamda 2234 yazınsal çeviri eser yayımlamış ve bu sayı çalışmada incelenen tüm eserlerin %71'ini oluşturmuştur. Dolayısıyla çalışma 1960–2000 yılları arasında Türkiye'de yazınsal çeviri yayıncılığı alanında faaliyet gösteren Altın Kitaplar Yayınevi, Varlık Yayınları ve İnkılâp Kitabevi'ne odaklanmaktadır. Bu üç yayınevinin tercih edilmesinin nedeni, kırk yıllık süreç boyunca kesintisiz biçimde faaliyet göstermeleri ve yazınsal çeviri üretimi açısından alanda ön plana çıkmalarıdır. Bu kapsamda elde edilen bulgular, yayıncılık alanına dair kaydadeğer veriler sağlamakla birlikte yayıncılık alanının tamamına genellenmemektedir. Buna ek olarak, dönemin koşulları ve arşiv kayıtlarındaki eksiklikler nedeniyle bazı eserlerin kataloglara yansımamış olabileceği de dikkate alınmalıdır.

Ayrıca, çevirmen profillerinin oluşturulmasında, her yayınevinde en çok yazınsal çeviri yapmış ilk 10 çevirmen belirlenmiş ve çözümleme bu kişilerle sınırlandırılmıştır. Bu tercih, yayınevlerinin çevirmen tercihlerini temsil eden anlamlı bir örneklem oluşturma amacı taşımaktadır. Biyografilerine yönelik verilere ulaşılamayan çevirmenler konusunda ilgili yayınevleriyle iletişime geçilmiş, ancak yapılan başvurulara olumlu bir geri dönüş alınamamıştır.

[1] Beki Haleva ve Zeynep Kıvanç'ın 1928-1967 yılları arasında Türkiye'deki çeviri ve yayın politikalarına odaklanan kapsamlı çalışmasında İnkılâp Kitabevi'ne yönelik bölümde yayınevlerinin arşiv sorununa değinilmiştir. Bu çalışmada da benzer bir sorunla karşılaşılmıştır. Yayınevleriyle iletişime geçilmesine rağmen herhangi bir liste veya kaynağa ulaşılamamıştır. Haleva ve Kıvanç'ın çalışmasında 1928 yılından itibaren faaliyetini sürdürüren İnkılâp Kitabevi gibi bazı yayınevlerinin belirli bir arşivi olmadığı ve günümüze kadar yayımladıkları çeviri eserlerin kayıtlarına eksiksiz bir şekilde ulaşmanın mümkün olmadığı ifade edilmektedir.

2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Çeviri Sosyolojisi

Beşerî bilimlerde disiplinlerarası projeler, mevcut paradigmaları sorgulayan ve yeni araştırma alanları açan dönemeçlerin oluşumuna katkı sağlamıştır. Çeviri çalışmaları, kültürler arası etkileşim alanlarında yer aldığı için bu tür dönüşümlere açıktır. "Kültürel dönemeç", araştırma çerçevesini genişleterek tarihsel, bağlamsal ve normatif unsurların tartışılmasını mümkün kılmıştır (Wolf, 2007, s. 3).

Bu etkileşimler ve dönemeçler sonrası ön plana çıkan çeviri sosyolojisi "çeviri ürünün nasıl ortaya çıktığını ve arkasında görünmeyen yapıların nasıl işlediğini, eyleyicilerin ne/nasıl eylediklerini araştırır". Çeviri ürününü şekillendiren süreci, bu süreci etkileyen dış koşulları ve sürece katılarak çeviri ürününün oluşmasında rol oynayan tüm eyleyicileri incelemektedir. Aynı zamanda ürünü toplumsal bir olgu olarak ele alıp toplumsal düzeydeki yansımaları üzerinden dış etmenlerin içeriği nasıl dönüştürdüğünü ya da dönüştüremediğini değerlendirmektedir (Bogenç Demirel, 2014, s. 403).

Michaela Wolf'a göre son yıllarda çeviri çalışmalarında "sosyolojik bakış" belirgin biçimde gelişmiş ve birkaç farklı "çeviri sosyolojisi" yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri klasik sosyolojik gelenekte olduğu gibi çeviri üretiminde etkin olan eyleyicilere odaklanmakta, diğeri çeviri sürecini ön plana çıkarmakta, bir diğeri ise kültürel ürünün sosyolojisi çerçevesinde sosyal kimliklerin inşasını sorgulamaktadır (Wolf, 2007, s. 14).

Çeviri hem eylem hem de ürün olarak farklı toplumsal koşullar içerisinde şekillenmektedir. Aktarımı sağlayan kurumlar, metin ve hedef kitle arasındaki ilişkiler üzerinden çevirinin toplumsal işlevini belirlemektedir. Bu nedenle çeviri, toplumsal bir pratik olarak ele alınmakta ve çevirmenler, toplum içinde hem etkileyen hem de etkilenen özneler olarak değerlendirilmektedir. Çeviri çalışmalarını sosyolojiyle

ilişkilendiren bu yaklaşım, disiplinlerarası bir bakış açısını gerekli kılmaktadır (Wolf, 2007, s. 2).

Bu alanda çalışma yapan isimlerden biri olan Jean Marc Gouanvic, Pierre Bourdieu'nün simgesel mallar ekonomisi kavramını çeviri alanına uyarlamış ve 19. ve 20. yüzyıllarda Fransa'da Amerikan edebiyatı çevirilerini incelemiştir. Özellikle Amerikan ve Fransız edebi alanlarının varlığı veya yokluğunun çeviriye etkisi ve adli alanın edebi alana yönelik sansür girişimlerine değinmiş ve Coindreau, Vian ve Duhamel gibi çevirmenlerin habitusları ve sosyal yolculuklarına odaklanmıştır. Bu kapsamda Gouanvic çevirmenin, iki kültürlü habitusuna dayanarak yabancı metni hedef kültüre aktarırken, hedef kültürü yeni bir toplumsal geleceğe yönlendirdiğini savunmuştur (Gouanvic, 2005, s. 147). Bu doğrultuda Gouanvic, çevirinin yalnızca dilsel bir aktarım olmadığını ve çevirmenin habitusuna bağlı olarak hedef kültürde yeni bir sosyal alan ve değerler sistemi kurmaya yönelik bir pratik olduğunu tespit etmiştir (Guanvic, 2005, s. 164).

Daniel Simeoni, çeviri sosyolojisine katkı sağlamak amacıyla betimleyici çeviribilim çalışmalarının mevcut modelini, çevirmen odaklı bir habitus kavramı üzerinden yeniden çerçevelemeyi önermiştir. Simeoni, çevirmenlerin mesleki pratiklerini belirleyen derinlemesine içselleştirilmiş normlar bütününü "translatorial habitus" kavramıyla açıklamış ve bu habitusun çeviri etkinliklerindeki edilgenliği anlamada merkezi bir rol oynadığını ileri sürmüştür. (Simeoni,1998, s. 2) Simeoni ayrıca, çevirmen zihninin farklı bağlamlar üzerinden anlaşılması gerektiğini savunmuştur. Çevirinin, bağımsız bir yeti değil, sosyal ve tarihsel koşullar altında biçimlenen zorunlu bir pratik olduğunu vurgulamış, çeviri çalışmalarının psikososyal sorgulama ile hermenötik araştırma arasındaki sürekliliğe katkı sağlaması gerektiğini ileri sürmüştür (s. 3).

Simeoni, Bourdieu'nün habitus kavramsallaştırmasının ulus-devlet sınırlarıyla sınırlı kaldığını ve küreselleşme kapsamında bu sınırların yetersiz kaldığını belirtmiştir. Çeviride, çevirmenlerin ve diğer aktörlerin yalnızca yerel alanlarda değil, farklı kültürel alanlar arasında da hareket ettiğini vurgulamıştır. Bu nedenle çeviri sosyolojisinde ön plana çıkan alan, habitus ve sermaye kavramlarının küresel kültürlerarası bir sistem içinde yeniden düşünülmesi gerektiğini savunmuştur. Simeoni, Hindistan gibi örneklerde, yazarların doğrudan İngilizce üretim yapmasının

ve kendi eserlerini İngilizceye çevirmesinin, bu dönüşümün somut göstergeleri arasında olduğunu ifade etmiştir (Simeoni,1998, s. 20).

Reina Meylaerts, Ernest Claes ve Roger Kervyn üzerine gerçekleştirdiği karşılaştırmalı çalışmada, çevirmenliğin habitus temelinde, bireysel tarih, hedef ve kaynak alanların kolektif geçmişleri ile kültürel kesişimlere bağlı normatif şemaların bireyselleştirilmesi şeklinde yeniden tanımlanabileceğini göstermiştir (Meylaerts, 2008, s. 91). Meylaerts'a göre, çok dilli ve kültürel olarak karmaşık ortamlarda çevirmenler, yalnızca profesyonel bilgiye dayanmakla kalmayıp, kişisel sosyal ve kültürel geçmişleri aracılığıyla da kaynak ve hedef alanlardaki normatif yapıları dinamik biçimde içselleştirmektedir. Bu süreç, çevirmenlerin bireysel habituslarının, farklı kültürel kesişim noktalarında oluşan normatif düzenlemeler doğrultusunda şekillenmesine yol açmaktadır. Meylaerts, bu çerçevede çevirmen profillerindeki çeşitliliğin ve değişimin bireyselleşmiş habitus yapıları üzerinden açıklanabileceğini savunmuştur (s. 95). Çalışmasında, çevirmenliğin bireysel tarih, kaynak ve hedef kültürlerin kolektif geçmişleri doğrultusunda biçimlendiğini ve çevirmenlerin sosyal aktörler olarak çeşitli yapısal kısıtlamalar altında hareket ettiklerini vurgulayan Meylaerts, bu yaklaşımıyla Simeoni'nin habitus ve normların karşılıklı ilişkisinin zorunluluğunu ortaya koyan görüşünü desteklemektedir. Dinamik ve çoğul bir habitus kavramının, çevirmenlerin normları sürdürme ya da dönüştürme süreçlerini anlamada temel bir açıklayıcı araç sunduğu ileri sürülmüştür (s. 101).

Andrew Chesterman, "Questions in the Sociology of Translation" adlı makalesinde çeviri sosyolojisini üç temel alt alanda sınıflandırmaktadır: çeviri ürünlerinin sosyolojisi, çevirmenlerin sosyolojisi ve çeviri sürecinin (çevirme ediminin) sosyolojisi. Çoğuldizge kuramı, çeviri ürünlerinin hedef kültürdeki konumunu ve statüsünü inceleyen önemli modellerden biridir. Ancak Chesterman'a göre bu kuram esasen kültürel temellidir ve doğrudan sosyolojik bir yaklaşım sunmamaktadır (Chesterman, 2006, s.11). Bununla birlikte, Lefevere gibi bazı araştırmacılar, çoğuldizge kuramını daha sosyolojik boyutlara taşıyarak, çeviri seçimlerini ve çeviri normlarını etkileyen yayınevleri ve sponsorlar gibi kurumların rolünü incelemişlerdir. Bunun yanı sıra Bourdieu'nün yaklaşımı, çevirmenleri ürünlerden ya da çeviri süreçlerinden ziyade, sosyal ve psikolojik boyutlarıyla incelemeye odaklanmaktadır. Chesterman'a göre Bourdieu'nün modeli gibi, Luhmann'ın yaklaşımı da çeviri

sürecinin kendisinden çok, çeviri etkinliğini, çevirmenleri etkileyen faktörler ve farklı türde çevirilerin toplumdaki dağılımını incelemeye elverişlidir. Luhmann, normların çeviri sistemi içinde beklentiler olarak kavramsallaştırılabileceğini ileri sürmektedir. Ayrıca, çeviri sistemi ile diğer toplumsal sistemler arasındaki ilişkileri müdahale ve etkileşim üzerinden ele almayı mümkün kılmaktadır (ss. 12-13). Chesterman'a göre, çeviri sosyolojisi üzerine yapılacak betimleyici araştırmalar hem çeviri nedenselliğini anlamaya hem de çeviri kalitesiyle ilgili normatif tartışmalara katkı sağlayabilir. Bu tür araştırmalar, kurumların çeviri hizmetleri geliştirmesine ve çevirmen eğitim programlarına destek olabilir.

Moira Inghilleri, çeviri sosyolojisi alanında yaptığı çalışmada, Bourdieu'nün sosyolojik yaklaşımını çeviri ve sözlü çeviri çalışmaları bağlamında ele almıştır. Bu çalışmada habitus, alan, sermaye ve illusio kavramlarının yapı ve özne etkileşiminin kuramsallaştırılmasına katkısı tartışılmış ve ayrıca Bourdieu'nün refleksif sosyolojisinin, çeviri ve yorum çalışmalarında etnografik yaklaşımla ilişkisi değerlendirilmiştir. Inghilleri, Bourdieu'nün kavramlarının ampirik araştırmalarda nasıl uygulanabileceğini ve Latour ile Luhmann gibi diğer sosyolojik kuramlarla bağlantılarını da ele alarak, çeviri sosyolojisinde gelecekteki araştırma yönelimlerine ilişkin çıkarımlarda bulunmuştur (Inghilleri, 2005, s. 125). Inghilleri, Bourdieu'nün habitus, alan, sermaye ve illusio kavramları üzerinden bilgi üretimi ve yeniden üretimine dair sunduğu kuramsal çerçevenin, çeviri ve sözlü çeviri çalışmaları için önemli bir başlangıç noktası sağladığını ifade etmektedir (s. 143). Bourdieu'nün sosyal kuramı, çeviri ve sözlü çeviri eylemlerinin yerel ve küresel güç ilişkilerine bağlı sosyal pratikler bağlamında anlaşılması gerektiğini ve çevirmenler ile sözlü çevirmenlerin habitus ve illusio aracılığıyla bu pratiklere katılıp onları dönüştürebileceklerini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, Bourdieu'nün yaklaşımı, gelişmekte olan çeviri ve sözlü çeviri sosyolojisi paradigması için sağlam bir pratik kuramı sunmaktadır (s. 143).

Inghilleri (2003), Toury'nin normlar kuramını Bourdieu'nün habitus ve alan kavramları ile Bernstein'ın pedagojik söylem kuramı doğrultusunda geliştirerek, sözlü çeviri aracılığıyla gerçekleşen sığınma başvurusu görüşmesi kapsamında çeviri etkinliklerinde normların yalnızca dilsel değil, aynı zamanda toplumsal ve ideolojik yapılar tarafından da şekillendiğini ileri sürmüştür (s. 244). Çalışmada, çeviri normlarının hem toplumsal-kültürel bir ürün hem de toplumsal-kültürel pratikleri

yapılandıran dinamikler olarak çift yönlü bir işlev gördüğü vurgulanmıştır. Toury'nin betimleyici yaklaşımının sosyal yapıları yeterince açıklayamamasına yönelik eleştiriler doğrultusunda Inghilleri, çevirmen habitusu ve alan kavramları üzerinden, normların sosyal üretim süreçlerindeki rolüne dikkat çekmektedir (s. 244). Çalışmada incelediği sığınma başvurusu görüşmelerinde çevirmenlerin hem aracı (conduit) hem de savunucu (advocate) roller üstlendikleri, ancak bu rollerin hukuki ve siyasi alanlar gibi makro yapılar tarafından sınırlandığı belirtilmektedir. Normların sosyal yapılarla doğrudan ilişkili olduğu ve çevirmenlerin bu normlara içkin oldukları ifade edilmektedir. Inghilleri, farklı habitusların etkileşimiyle mevcut sosyal ilişkilerin değişme potansiyeline işaret etmekte ve sözlü çeviri etkinliklerinde mikro etkileşim ile makro yapılar arasındaki ilişkinin çeviri faaliyetlerinin tüm boyutlarında belirleyici olduğunu vurgulamaktadır (s. 260).

Heilbron ve Sapiro, çeviriyi toplumsal bir pratik olarak anlayabilmek için yalnızca metne odaklanan yaklaşımların aşılması ve çeviri etkinliğine katılan tüm eyleyicilerin — bireylerin ve kurumların — analize dahil edilmesi gerektiğini savunmuş ve çeviri faaliyetinin, metinlerin dolaşımını sağlayan uluslararası bir alana yerleştirilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Bu alan, politik, ekonomik ve kültürel dinamiklere dayalı olarak hiyerarşik biçimde yapılandırılmıştır. Bourdieu'nün kuramsal bakış açısı aracılığıyla her bir dinamiğin özgüllüğü ve bunların tarihsel koşullardaki etkileşim biçimleri dikkate alınabilmektedir (Heilbron & Sapiro, 2007, s. 104). Bu dinamikler, çeviri ürünlerine toplumsal ve simgesel değerler kazandırmaktadır. Alan içerisindeki eyleyenler, çeviri etkinliğine aracılık ederken aynı zamanda alanın değer hiyerarşisini koruma veya dönüştürme mücadelesi vermektedir. Heilbron ve Sapiro, bu çerçevede, çeviri metinlerin uluslararası dolaşım alanının ve bu alanda faaliyet gösteren eyleyicilerin tarihsel sosyolojisinin karşılaştırmalı biçimde incelenmesini öneren bir araştırma taslağı sunmaktadır (s. 105).

Çeviri sosyolojisi alanında gerçekleştirilen bu çalışmalar, çeviri edimini yalnızca dilsel bir aktarım süreci olarak değil, toplumsal, kültürel ve ideolojik bir pratik olarak ele almayı mümkün kılmıştır. Araştırmacılar, çeviri süreçlerinde eyleyicilerin, kurumların ve yapısal dinamiklerin belirleyici rolüne dikkat çekmiş ve çeviri etkinliğinin çeşitli alanlar arası güç ilişkileriyle şekillendiğini ortaya koymuştur. Bu doğrultuda, çeviri

sosyolojisi, çeviri faaliyetlerinin toplumsal yapı içindeki konumunu anlamaya yönelik kapsamlı kuramsal ve yöntemsel bir çerçeve sunmuştur.

2.2. Pierre Bourdieu Sosyolojisi

1930 yılında dünyaya gelen Pierre Bourdieu, Fransa'nın güneybatısındaki Pireneler bölgesinde küçük burjuva kökenli bir ailede yetişmiştir (Wacquant, 1998, s. 215). Paris'teki École Normale Supérieure'de felsefe eğitimi almış ve burada hem otoriter eğitim anlayışına hem de dönemin Stalinist baskılarına karşı eleştirel bir tutum geliştirmiştir (Johnson, 2023, s. 4). 1956 yılında askerlik görevi için Cezayir'e gönderilmiş ve burada geçirdiği iki yıl, onu felsefeden sosyal bilimlere yönelten temel bir kırılma noktası oluşturmuştur. Savaş sırasındaki gözlemleri, Fransız entelektüel çevrelerinin savaş algısıyla sahadaki gerçeklik arasındaki farkı doğrudan deneyimlemesine neden olmuş ve bu deneyimlerin birikimiyle 1958 yılında saha araştırmasına dayalı ilk önemli çalışması olan *Sociologie de l'Algérie* adlı eserini yayımlamıştır (s. 4). Fransa'ya döndükten sonra Paris Üniversitesi'nde asistanlık yapmış, Lévi-Strauss'un seminerlerine katılmış ve Raymond Aron'un asistanı olarak sosyoloji alanında çalışmaya başlamıştır (Jenkins, 1992, s. 5). 1964 yılında École Pratique des Hautes Études'e geçmiş ve 1968'de Centre de Sociologie Européenne'i kurarak sosyolojide kurumsal bir odak yaratmıştır. 1981 yılında Collège de France'ta profesörlüğe atanarak Fransa'daki akademik kariyerin en yüksek mertebesine ulaşmıştır (s. 5).

Pierre Bourdieu'nün bilimsel yönelimi, başlangıçta yapısalcılığın etkisi altında şekillenmiş, Lévi-Strauss, Althusser ve Dumézil gibi düşünürlerin toplumsal yapılar üzerine geliştirdiği modellerden esinlenmiştir (Wacquant, 1998, s. 215). Ancak Bourdieu, yapısalcılığın eyleyenleri pasif bir taşıyıcı olarak görmesine karşı çıkarak, bireysel pratikleri toplumsal yapılarla birlikte ele alan özgün bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu doğrultuda "habitus", "alan" ve "sermaye" kavramlarını ortaya koymuş ve birey ile yapı arasındaki etkileşimi dinamik bir ilişki olarak çözümlemeye çalışmıştır (Wacquant, 1998, s. 215; Johnson, 2023, s. 11). İdeolojik bağlılıklardan uzak, ancak toplumsal mücadelelere duyarlı bir bilim anlayışını benimseyen Bourdieu, sosyolojinin Fransa'daki bilimsel itibarını yeniden inşa etmeyi hedeflemiştir (Wacquant, 1998, s. 215).

Çalışmalarını kültürel üretim, eğitim sosyolojisi, toplumsal tabakalaşma ve kültürel beğeni alanlarında yoğunlaştıran Bourdieu, sanat, edebiyat, yayıncılık gibi kültürel pratiklerin toplumsal yapılarla nasıl ilişkili olduğunu incelemiştir (Johnson, 2023, ss. 8–9). Eğitim sisteminin sınıfsal eşitsizlikleri yeniden ürettiğini "The Inheritors" ve "Reproduction in Education, Culture, and Society" gibi eserlerinde göstermiştir (Wacquant, 1998, s. 215). Ayrıca akademik alanların yapısını ("Homo Academicus") ve kültürel sermayenin toplumsal hayattaki belirleyici rolünü ("Distinction", "The Logic of Practice") analiz etmiştir. 1980 sonrası çalışmalarında ise din, medya, ekonomi ve devletin oluşumu gibi yeni temalara yönelmiş ve sosyal bilimleri toplumsal adaletin hizmetine sunacak bir "karşı güç" olarak konumlandırmayı amaçlamıştır (s. 215).

Pierre Bourdieu'nün sosyolojik düşüncesi, birey ile toplum arasındaki ilişkiyi özgün biçimde açıklamak üzere geliştirdiği temel kavramlar etrafında şekillenir. Bourdieu, sosyal bilimlerde sıkça karşılaşılan özne-nesne, yapı-eylem ikiliklerini aşmayı hedefleyerek "habitus", "alan" ve "sermaye" gibi kavramlar aracılığıyla dinamik bir toplumsal analiz modeli kurmuştur (Wacquant, 1998, s. 215; Johnson, 2023, s. 11).

Habitus, bireylerin toplumsal deneyimlerinden süzülerek oluşan, kalıcı ve devredilebilir yatkınlıklar sistemini ifade eder. Bireylerin düşünme, hissetme ve davranma biçimleri, çocukluktan itibaren içinde bulundukları sosyal çevrelerde edindikleri bu yapısal eğilimler tarafından şekillenir. Habitus, bireysel farklılıklar kadar, aynı sınıf konumlarını paylaşan bireylerde ortak pratiklerin oluşmasına da zemin hazırlar (Johnson, 2023, ss. 14–15).

Alanlar, belirli kuralların, çıkarların ve güç mücadelelerinin yapılandırdığı, özerk dinamiklere sahip toplumsal uzamlardır. Her alan, kendine özgü sermaye birikim biçimleri ve tanınma mekanizmalarıyla tanımlanır. Bourdieu, sanattan siyasete, bilimden eğitim sistemine kadar farklı toplumsal alanları, aktörler arasındaki mücadele ve sermaye dağılımı üzerinden çözümlemiştir (Johnson, 2023, s. 17).

Sermaye kavramı, Bourdieu'nün toplumsal eşitsizlikleri açıklamada öne sürdüğü bir diğer temel bileşendir. Sermaye; ekonomik (maddi varlıklar), kültürel (bilgi, eğitim, beceri), sosyal (ilişkiler ağı) ve sembolik (meşruiyet, prestij) olmak üzere farklı

türlerde ortaya çıkmaktadır. Bu sermaye türleri belirli koşullarda birbirine dönüştürülebilir fakat her birinin toplumsal hayattaki etkisi farklıdır (s. 17).

Bourdieu'nün kurduğu bu kavramsal çerçeve, bireysel pratiklerin nasıl tarihsel ve yapısal koşullarla şekillendiğini, toplumsal yeniden üretim ve değişim süreçlerinin ardındaki dinamikleri görünür kılmayı amaçlar.

Pierre Bourdieu'nün sosyolojik yaklaşımı, kültürel üretim alanı ve bunun toplumsal yapılarla ilişkisi etrafında şekillenir. Özellikle sanat, edebiyat ve yayıncılık gibi kültürel alanlarda, toplumsal konumların nasıl yeniden üretildiğini çözümlemeye çalışır (Johnson, 2023, ss. 8–9). Ona göre, kültürel tercihler ve estetik beğeniler, bireylerin kişisel zevklerinden ziyade, toplumsal sınıf yapılarını görünür kılar ve bu yapıların yeniden üretimine katkıda bulunur (Johnson, 2023, ss. 9–10). Ayrım (Distinction) adlı eserinde, farklı sınıfların estetik beğenilerinin nasıl oluştuğunu ve kültürel tüketim pratiklerinin toplumsal ayrımları doğal ve meşru göstermedeki rolünü göstermiştir (Johnson, 2023, ss. 9–10). Bourdieu bu doğrultuda beğeni farklılıklarını, kültürel ve ekonomik sermayenin bir yansıması olarak ele alır. Kültürel sermaye, bireylerin sınıf habitusunun bir ürünü olarak gündelik pratiklerini şekillendirir (Johnson, 2023, ss. 8–9).

Bourdieu, kültürel üretim alanlarının, diğer toplumsal alanlar gibi belirli bir özerklik derecesine sahip olduğunu vurgular. Sanat ve bilim gibi alanlar, kendi iç dinamikleri doğrultusunda işlese de, ekonomik ve politik güçlerin müdahalesine açıktır (Wacquant, 1998, s. 215). Bu nedenle kültürel alanlar hem iç rekabet süreçleriyle hem de dışsal baskılarla sürekli mücadele eder.

Toplumsal yapılar içinde işleyen iktidar mekanizmalarını anlamak için, Bourdieu "iktidarın görünmez biçimleri"ne dikkat çeker. Bireylerin toplumsal hiyerarşiyi doğal ve meşru kabul etmesine yol açan bu mekanizmalar, toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretilmesine hizmet eder. Bu çerçevede sembolik iktidarın, bireylerin toplumsal hiyerarşileri sorgulamadan içselleştirmesinde etkili olduğunu savunur (Johnson, 2023, ss. 8–9).

Bourdieu'nün sosyolojisinin ayırt edici bir başka yönü, sosyal bilimlerin kendi üretim koşullarını sürekli sorgulaması gerektiğini vurgulamasıdır. Bu çerçevede geliştirdiği refleksivite ilkesi, yalnızca metodolojik bir yaklaşım değil, aynı zamanda sosyal

bilimin özerkliğini koruyabilmesi için temel bir koşuldur. Pierre Bourdieu'nün sosyolojisinde refleksivite, sosyal bilimlerin üretim koşullarını sürekli sorgulama zorunluluğu olarak merkezi bir yer tutar. Ona göre, araştırmacıların kendi toplumsal, kültürel ve kurumsal konumlarını göz önünde bulundurmadan yaptıkları çalışmalar eksik ve çarpık sonuçlar doğurur (Wacquant, 1998, s. 226). Bourdieu, özellikle akademik alanın iktidar ilişkilerini çözümleyerek, bilim insanlarının kendi konumlarının bilgi üretimi üzerindeki etkilerini açığa çıkarmayı amaçlar. Bu bağlamda geliştirdiği refleksivite anlayışı, araştırmacının kişisel öznelliğini aşarak, bilgi üretim süreçlerindeki sistematik sapmaları azaltmayı hedefler. Refleksivite, yalnızca metodolojik bir gereklilik değil, aynı zamanda sosyal bilimin özerkliğini koruma ve toplumsal güç ilişkilerine karşı eleştirel bir mesafe geliştirme çabasıdır (Wacquant, 1998, s. 227).

Pierre Bourdieu'nün sosyolojik düşüncesi, sosyal bilimlerde özne ve yapı arasındaki ikiliği aşarak dinamik bir analiz modeli geliştirmesiyle önemli bir kuramsal dönüşüme öncülük etmiştir (Johnson, 2023, s. 11; Wacquant, 1998, s. 215). Habitus, alan ve sermaye kavramları aracılığıyla bireysel pratikleri, tarihsel ve yapısal çerçeveleri içinde çözümlemiş ve kültürel üretim, eğitim sosyolojisi ve toplumsal eşitsizlik çalışmaları gibi alanlara özgün katkılar sunmuştur (Johnson, 2023, ss. 8–9; Wacquant, 1998, s. 215). Ayrıca sosyal bilimlerin üretim koşullarını sorgulayan refleksivite anlayışıyla, araştırmacının konumunun bilincinde olunmasını metodolojik bir ilke haline getirmiştir (Wacquant, 1998, s. 226). Bu yönleriyle Bourdieu, sosyolojinin bilimsel özerkliğini güçlendiren ve toplumsal eşitsizlikleri görünür kılan bir kuramsal çerçeve oluşturmuştur.

2.2.1. Alan

Toplumsal ilişkilerin görünür yüzeyinin ötesine geçerek işleyiş mantığını kavramak, belirli kurallara ve güç dengelerine göre şekillenen yapıları analiz etmeyi gerektirir. Bu çerçevede alan, belli bir iç mantığa, rekabet düzenine ve konumlar arası ilişkilere sahip bir toplumsal uzam olarak değerlendirilebilir. Alanın yapısı, eyleyicilerin konumları ve bu konumlar arasındaki etkileşim doğrultusunda belirlenir. Dolayısıyla alan, sabit olmayan ve eyleyicilerin konum mücadeleleriyle sürekli değişen bir dinamizme sahiptir.

Alan kavramı, Bourdieu'nün kuramsal yönelimi içinde habitus kavramına kıyasla daha geç bir dönemde belirginleşmiştir. 1970'li yıllardan itibaren eserlerinde giderek öne çıkan alan çözümlemesi, onun teorik yaklaşımında önemli bir yön değişikliğini ifade eder. 1960'lı yıllarda kültürel sermaye, habitus, strateji ve pratik gibi kavramlar üzerinden Marksist ve yapısalcı kuramlarla yürüttüğü tartışmalar, zamanla yerini alan kavramı etrafında şekillenen daha sistematik bir çerçeveye bırakmıştır (Swartz, 2011, s. 168). Bourdieu'nün "alan" kavramını ilk kez kullandığı metinlerden biri, 1966 tarihli "Champ intellectuel et projet créateur" başlıklı makalesidir. Ona göre, farklı görüşteki akademisyenler bile aynı alanın kuralları içinde rekabet etmektedir ve bu rekabetin kendisi alana içkin bir değerdir. Sonrasında bu kavram Bourdieu'nün çalışmalarında giderek daha merkezi bir yer edinmiş ve yazılarının büyük kısmı çeşitli alanlara yönelik özgül çözümlemelere odaklanmıştır. Eğitim, kültür, televizyon, edebiyat, bilim, konut, bürokrasi ve küreselleşmenin yol açtığı toplumsal yeniden yapılanma gibi konular bu çözümlemelere örnektir (Thomson, 2014, s. 66).

Bourdieu, toplumsal alanı bir oyun alanına benzetir ve bu benzetmeyi özellikle futbol üzerinden açıklar. Ona göre, tıpkı futbolda olduğu gibi, toplumsal alan da belirli sınırları olan, eyleyicilerin (birey ya da kurum) belirli pozisyonlar işgal ettiği bir yapıdır. Alanda nelerin yapılabileceği, bu sınırlar ve alanın özgül koşulları tarafından belirlenir. Dolayısıyla, toplumsal eylem serbestçe ve rastlantısal biçimde gerçekleşmez ve her hamle, alanın yapısı ve dinamikleriyle şekillenir (Thomson, 2014, s. 66). "Bir alan, aynı zamanda bir çatışma ve rekabet mekânıdır, bu bir savaş alanı analojisidir". Bu alandaki eyleyenler, alanın belirleyici sermaye biçimi üzerinde denetim kurmak ve iktidar alanında farklı sermaye türleri arasındaki dönüşüm ilişkilerine yön verme yetkisini kazanmak amacıyla bir rekabet içerisindedir (Bourdieu & Wacquant, 2014, s. 26).

Alan içindeki mücadele, ayrıcalıklı konumda bulunanlarla bu konumu elde etmeye çalışanları karşı karşıya getirir. Bu çatışma, sermayenin tanımı ve dağılımı üzerinde belirli bir denetim kurmuş olanlarla bu denetimi ele geçirmek isteyenler arasında gerçekleşir (Swartz, 2011, s. 176). Bu mücadeleler, sermayenin dağılımını ve ağırlığını etkileyerek alanın yapısını da dönüştürebilir. Bu sebeple alanın sınırları ve iç bölünmeleri dahi çatışma konusu haline gelir (Bourdieu & Wacquant, 2014, s. 90). Bourdieu'ye göre bu tür karşılaşmalar genellikle alanın yerleşik eyleyicileriyle yeni

gelenler arasında yaşanır. Mevcut konumlarını korumak isteyenler daha çok muhafazakâr stratejilere yönelirken, alana sonradan katılanlar daha yıkıcı ve dönüştürücü stratejiler benimser (Swartz, 2011, s. 176). Bu doğrultuda Bourdieu, alanda üç temel strateji tipi olduğunu belirtir: muhafaza, izleme ve bozgun stratejileri. Muhafaza stratejileri, çoğunlukla alanın yerleşik ve güçlü konumundaki aktörler tarafından benimsenir. İzleme stratejileri, alandaki güçlü pozisyonlara ulaşmayı amaçlayan ve genellikle yeni gelenlerce kullanılan stratejilerdir. Bozgun stratejileri de hâkim gruplardan önemli bir beklentisi olmayan aktörlerce tercih edilir ve mevcut düzene karşı mesafeli bir duruş içerir (s. 177). Bir alana dahil olabilmek için, o alanın oyununa özgü kuralların örtük bir biçimde kabul edilmesi gerekir. Bu durum, bazı mücadele biçimlerinin meşru sayıldığını, bazılarının ise alandan dışlandığını gösterir (s. 178).

Tüm bu çerçeve, Bourdieu'nün toplumsal hayatı birbirinden görece özerk alanlar toplamı olarak kavradığı yaklaşımına dayanır. Her alan, kendi iç mantığına, sermaye düzenine ve rekabet yapılarına sahip olsa da dışsal alanlarla (özellikle iktidar ve ekonomiyle) mutlak olarak ayrışmış değildir. Bu nedenle özerklik, her zaman göreli bir nitelik taşır (Bourdieu & Wacquant, 2014, ss. 25, 96). Bilimsel alan gibi belirli alanlarda bu özerklik hem kuramsal hem etik bir zorunluluk olarak savunulsa da, alanın yapısal sınırları ve tarihsel koşulları bu özerkliğin sınırlarını belirler (s. 187).

2.2.2. Sermaye

Pierre Bourdieu, toplumsal dünyayı anlamak için klasik iktisadi analizlerin ötesine geçen kuramsal bir çerçeve sunar. Ona göre bireylerin toplumsal konumları ve eylemleri yalnızca ekonomik kaynaklarla değil, çeşitli biçimlerdeki sermaye birikimleriyle de şekillenir. Sermaye kavramı, bireylerin toplumsal alandaki mücadelelerinde kullandıkları araçları ve bu araçların dönüşüm ilişkilerini açıklamada önemli bir işleve sahiptir.

Bu bağlamda Bourdieu, sermayeyi şu şekilde tanımlar:

> "Sermaye, birikmiş emektir (maddeleşmiş ya da 'bedenselleşmiş' biçimiyle) ve bu emek, bireyler ya da gruplar tarafından özel, yani ayrıcalıklı bir biçimde sahiplenildiğinde, onların toplumsal enerjiyi – nesneleşmiş ya da canlı emek

biçiminde – sahiplenmelerine imkân tanır. Sermaye, nesnel ya da öznel yapılara kazınmış bir güç (vis insita) olmakla birlikte, toplumsal dünyanın içkin düzenliliğini sağlayan bir ilke (lex insita) işlevi de görür." (Bourdieu, 1986, s. 241).

Bu tanım doğrultusunda Bourdieu, sermayeyi yalnızca maddi bir birikim biçimi olarak değil toplumsal alandaki farklı mücadele pratiklerinde işlev kazanan, dönüşebilir ve çok katmanlı yapılar bütünü olarak tanımlar. Bu yaklaşımla, sermayeyi ekonomik, kültürel, sosyal olmak üzere farklı türlerde sınıflandırır ve bu türlerin tanınma ve meşruiyet kazanmış halini de sembolik sermaye olarak adlandırır.

Bourdieu, ekonomik sermayeyi doğrudan paraya çevrilebilen ve mülkiyet hakları biçiminde kurumsallaşabilen kaynaklar olarak tanımlar. Bu tür sermaye, diğer sermaye biçimlerinin temelinde yer alır ve onlara dönüşme potansiyeline sahiptir. Parasal değer taşıyan mallar, varlıklar ya da maddi yatırımlar, ekonomik sermayenin başlıca örnekleridir (Bourdieu, 1986, s. 243). Bununla birlikte Bourdieu, ekonomik sermayeyi yalnızca maddi varlıklarla sınırlı görmez. Ekonomik sermaye, toplumsal ilişkiler içinde tanınırlık ve meşruiyet kazanarak da işlevsel hale gelir. Aynı zamanda, diğer sermaye türlerinin dönüşüm oranlarını etkileyen ve bu dönüşümleri yönlendiren temel güç biçimlerinden biri olarak tanımlanır (Bourdieu, 1995, s. 193)

Kültürel sermaye, bireyin zihinsel ve bedensel eğilimlerine yerleşmiş kalıcı yatkınlıklar, kültürel ürünler gibi nesneleşmiş biçimler ve diplomalarla temsil edilen kurumsallaşmış yapılar olmak üzere üç farklı biçimde bulunabilir. Bu sermaye türü zaman içinde emek harcayarak edinilir ve toplumsal aktörün eğitimsel ve kültürel birikimini yansıtır. Kültürel sermaye aynı zamanda ekonomik sermayeye dönüşme kapasitesi de taşır (Bourdieu, 1986, ss. 243–247).

Kültürel sermayenin en önemli yanı aktarılma biçimidir ve bu aktarım aile içerisinde doğrudan veya dolaylı olarak gerçekleşir. Birikim en baştan itibaren başlar ve yalnızca güçlü kültürel sermayeye sahip ailelerin çocukları için sorunsuz bir şekilde ilerler (Bourdieu, 1986, s. 245). Bu nedenle, aktarımı bir gizlilik taşımaktadır. Doğrudan ve görünür aktarım biçimlerinin aksine sansürlenme ve kontrol edilme eğiliminde olmadığından yeniden üretim stratejilerinde daha büyük önem taşır. Fakat diğer sermaye türlerinin aksine bir bireyin içselleştirme kapasitesini aşamaz ve bu

doğrultuda zamanla azalır. Sonunda biyolojik yetenekleri ve hafızası bireyle birlikte yok olur (s. 246).

Sosyal sermaye, bir bireyin ya da bir grubun kalıcı ilişkiler ağları içinde yer alması ve bu ağlar üzerinden kurumsallaşmış karşılıklı tanıma biçimlerine sahip olması sayesinde erişebildiği gerçek ya da potansiyel kaynakların toplamı olarak tanımlanır. Bu tür bir sermaye, yalnızca mevcut bağlantıları değil, aynı zamanda bu bağlantıların harekete geçirilme kapasitesini ve sağladığı güçleri de içerir (Bourdieu & Wacquant, 2014, s. 108). Sosyal ilişkiler ağı, bireysel ya da kolektif düzeyde yürütülen stratejik yatırımlar sonucu oluşur ve amaç, uzun vadede işe yarayacak kalıcı ilişkiler kurmak ya da mevcut bağları güçlendirmektir. Komşuluk, akrabalık, iş arkadaşlığı gibi rastlantısal ilişkiler zamanla karşılıklı tanıma, duygusal bağlılık ya da kurumsal statüler yoluyla güçlenen seçilmiş ilişkilere dönüşür. Bu tür sembolik olarak meşrulaşan bağlar, karşılıklı alışverişlerle pekiştirilir ve sosyal sermayenin sürekli yeniden üretimini mümkün kılar (Bourdieu, 1986, s. 249). Bir eyleyicinin sahip olduğu sosyal sermayenin hacmi bağlantı ağının büyüklüğüne ve bağlantılı olduğu eyleyicilerin sermayelerinin hacmine bağlıdır. Sosyal sermaye, bir kişinin ya da onun ilişkide olduğu kişilerin sahip olduğu ekonomik ve kültürel sermayeye bütünüyle indirgenemese de, bu sermayelerle tamamen bağımsız değildir. Çünkü karşılıklı tanımaya dayalı ilişkiler, belirli bir düzeyde ortak özelliklerin varlığını gerektirir ve sosyal sermaye, bireyin zaten sahip olduğu sermaye türleri üzerinde artırıcı bir etki yaratır (s. 249).

Bourdieu, sembolik sermayeyi "fiziksel güç, zenginlik, erdem gibi şeylerin, tanınmaları durumunda kazandıkları 'sihirli' biçim" olarak tanımlar (Bourdieu, 1995, s. 188). Bu tür sermaye, diğer sermaye biçimlerinin toplumsal tanınma ve meşruiyet kazanmış hali olarak işler. Saygınlık, ün ve itibar gibi değerler üzerinden görünürde maddi olmayan biçimlerde etkili olur. Bu görünmezlikle ilişkili olarak sembolik sermaye, çoğu zaman sahip olduğu gücü gizleyerek işler ve tanınma yoluyla meşrulaştığı için toplumsal alandaki etkisi daha güçlü ve yaygındır (Bourdieu, 1986, ss. 245, 255). Yayıncılık özelinde bu sermaye türü çeşitli göstergeler kullanılarak değerlendirilebilmektedir. Yayınevinin sektördeki kıdemi, coğrafi konumu, yayımladığı eserlerin listesinin prestiji (birikmiş sembolik sermaye) ve yayımladığı

Nobel Edebiyat Ödüllü yazar, eser sayısı (Bourdieu, 2008, s. 130) sembolik sermayenin göstergeleridir.

Farklı sermaye türleri ekonomik sermayeden türetilebilir fakat bu dönüşüm, ilgili alanda etkili olacak güç biçimini üretmek için belirli bir çaba gerektirir. Bazı mal ve hizmetlere ekonomik sermayeyle doğrudan ulaşılırken, bazıları ancak uzun vadeli ilişki yatırımlarıyla edinilen sosyal sermaye sayesinde elde edilebilir. Sermayenin işleyiş mantığını ve dönüşüm süreçlerini kavrayabilmek için hem her şeyin ekonomik sermayeye indirgenebileceğini savunan indirgemeci yaklaşım hem de sembolik etkileşimleri salt iletişimsel pratiklere indirgeyen yapısalcı yorumlar aşılmalıdır (Bourdieu, 2008, s. 252).

Bu doğrultuda, Bourdieu'nün sermaye kuramı yalnızca sermaye türlerinin çeşitliliğini değil, bu türlerin birbirine dönüşebilirliği üzerinden kurulan toplumsal eşitsizlik biçimlerini de görünür kılar. Aynı zamanda kültürel üretim alanındaki eyleyicilerin konum alma mücadelelerini anlamak açısından açıklayıcı bir çerçeve sunar. Sermaye türlerinin dönüşebilirliği, yalnızca bireysel düzeydeki farklılaşmaları değil, kurumların (örneğin yayınevlerinin) alandaki stratejik hamlelerini de şekillendirir. Bu kuramsal yaklaşım, çeviri yayıncılığı alanında üretim, dağıtım ve temsil ilişkilerinin arkasındaki ekonomik, kültürel ve sembolik sermaye yatırımlarını çözümlemeye olanak tanır.

2.2.3. Habitus

"Toplumsal hayat, nasıl oluyor da bu denli düzenli ve öngörülebilir oluyor? Eğer dış yapılar eylemi mekanik olarak dayatmıyorsa, eyleme örüntüsünü kazandıran nedir? Cevabın bir kısmını bize, habitus kavramı verir" (Bourdieu & Wacquant, 2014, s. 26). Bourdieu ve Wacquant'a göre, habitus, "Ne tam olarak bireyseldir ne de davranışları tek başına belirler; buna karşın, eyleyicilerin içinde işleyen yapılandırılmış bir mekanizmadır" (s. 26).

Habitus, bireyin bedenine kazınmış geçmiş deneyimlerin birikimiyle şekillenir ve bu yönüyle, toplumsal tarihin bireysel bedende içselleştirilmiş bir yansımasıdır. Bourdieu'ye göre, tanımlanmış toplumsal koşullara tekrar tekrar maruz kalmak, bu yapıların bedenin içine kaydolmasına neden olur. Bu durum da bireyde dayanıklı yatkınlıklar bütününün, yani habitusun oluşmasını sağlar (Bourdieu & Wacquant, 2014, ss. 21-28). Habitus'un biçimlenmesinde bireyin içine doğduğu ilk

toplumsallaşma çevresi olan aile ve daha sonra dahil olduğu okul gibi ikincil yapılar birlikte etkili olur. Bu süreçte birey, toplumsal yapıları yalnızca dışsal olarak algılamaz aynı zamanda bu yapılar, bireyin zihinsel şemalarına dönüşerek bedeninde somutlaşır (Bourdieu & Wacquant, 2014, s. 21). Dolayısıyla habitus, yalnızca geçmişin bir yansıması değil, aynı zamanda bu geçmişin birey üzerindeki maddi etkisinin sonucudur.

Bu doğrultuda, Habitus'un işleyişini anlayabilmek için onun yalnızca bireyin iç dünyasına ait bir yapı olmadığını, aynı zamanda toplumsal alanlarla ilişkili olarak şekillendiğini vurgulamak gerekir. Bourdieu, habitusu "bir akılsallık işlemcisi" olarak tanımlar ancak burada kastedilen akılsallık, klasik anlamda bireysel rasyonalite değildir. Bu akılsallık türü, "toplumsal ilişkilerin tarihsel bir sistemine içkin ve bireyin ötesinde" yer alan, pratik bir işleyiş biçimidir (Bourdieu & Wacquant, 2014, s. 27). Başka bir deyişle, birey bir duruma karşılık verirken, bu tepkiyi planlayarak değil, içinde yer aldığı toplumsal alanın mantığı doğrultusunda, içselleştirdiği yatkınlıklarla üretir. Habitus'un alanla kurduğu bu ilişkisel yapı, bireysel davranışların arka planındaki toplumsal mantığını anlamak açısından da belirleyicidir. Bu yönüyle, bireylerin pratiklerinin yalnızca bireysel kararlarla değil, içinde bulundukları tarihsel ve yapısal koşullarla belirlendiğini ortaya koyar (Bourdieu & Wacquant, 2014, ss. 27, 117)

Habitus, Bourdieu'ye göre yalnızca geçmiş deneyimlerin bir birikimi değil, aynı zamanda bu birikimin eylem halinde yeniden üretildiği bir yapıdır. Bu nedenle, "Yapılandırıcı ve yapılanmış yapı olarak habitus, pratiklerde ve düşüncelerde pratik algı şemalarını devreye sokar." (Bourdieu & Wacquant, 2014, s. 131). Söz konusu şemalar, toplumsallaşma süreçleriyle bedende somutlaşan toplumsal yapıların bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bu yönüyle habitus, bireysel deneyimle tarihsel-toplumsal olanı bir arada taşıyan, kuşaklararası aktarımı bedensel olarak sürdüren bir mekanizma niteliği kazanır. Bourdieu, bu çift yönlü tarihsel işleyişin, kuramsal olarak onun "pratik bilimi"ni evrenselci yaklaşımlardan ayıran temel fark olduğunu özellikle vurgular (s. 131).

Habitus ve alan ancak birbirleriyle ilişkili biçimde anlam kazanır çünkü alan, "alana giren, alanın sunduğu ödüllere inanan ve etkin olarak bunların peşinden koşan oyuncular" olduğu sürece varlık kazanır (Bourdieu & Wacquant, 2014, s. 27). Habitus, alanın yapısal mantığını "oyun duygusu" biçiminde içselleştirir ve bu yapının

mantığını bedenleşmiş biçimde taşıyarak pratik üretimi mümkün kılar. Buna karşın her toplumsal alan, kendine özgü mantığını, o alanla ilişkili özgül bir habitus biçiminde bireylerin bedenlerine yerleştirir. Bu, bireyin alana dair kuralları bilinçli bir şekilde öğrenmesinden çok, pratik sezgiler yoluyla kavraması anlamına gelir.

Ancak habitus ile alan arasındaki bu ilişki yalnızca sezgisel bir uyum değil, aynı zamanda sermaye yapılarının etkinliğiyle de belirlenir. Bourdieu'ye göre her alan, uğruna mücadele edilen ve mücadelede kullanılan farklı sermaye türlerinin değer kazandığı bir yapıdır. Habitus, bu sermaye türlerine göre biçimlenir ve bireyin alanda nasıl konumlandığını ve hangi stratejileri üreteceğini belirler (Bourdieu & Wacquant, 2014, s. 108; Bourdieu, 2005, s. 85). Bu nedenle bireyin alan içindeki eylemleri yalnızca geçmiş deneyimlerine değil, aynı zamanda sahip olduğu sermaye miktarına ve bu sermayenin alan içindeki geçerliliğine de bağlıdır.

Bununla birlikte, habitus ve alan arasındaki bu uyum sabit ve değişmez değildir. Bireyin habitusu, sahip olduğu sermaye yapısı kadar, bu yapının zamanla uğradığı dönüşümlerden de etkilenir. Birey yeni bir alana girdiğinde ya da mevcut alan dönüşüme uğradığında, habitus da değişime uğrar. Bu dönüşüm çoğu zaman fark edilmeden gerçekleşir çünkü birey, mevcut oyuna dahil olabilmek için önceki habitusunu dönüştürmek zorunda kalsa da, bu dönüşüm büyük ölçüde bilinçdışı bir şekilde yaşanır (Bourdieu, 2000, s. 64). Bu nedenle habitus, hem tarihsel olarak biçimlenen hem de alanla birlikte sürekli yeniden üretilen bir yapıdır.

2.3. Bourdieu Sosyolojisinde Yazınsal Alan ve Yayıncılık

Bourdieu'nün "alan" kavramını devreye sokmak, yazınsal üretimi yalnızca metin ya da tarih üzerinden okumaktan kaçınmayı sağlar. Hem biçimsel yaklaşımlar hem de toplumsal-tarihsel çerçeveye dayalı okumalar, yazının toplumsal üretim alanını göz ardı etme noktasında ortak bir hata taşımaktadır. Oysa tarihsel olaylar ile yazınsal üretim arasında doğrudan bir nedensellik bağı kurmak, Bourdieu'ye göre indirgemeci bir yorum olur. Bu iki düzey arasında, yazınsal alan olarak adlandırılan ve aracılık işlevi gören özgül bir toplumsal yapı yer almaktadır (Bourdieu, 2020, s. 13). Bu çerçevede yazınsal alan, üretimin yalnızca bireysel niyetlerle değil, alana özgü yapısal düzenlemelerle belirlendiği bir uzam olarak ele alınmaktadır.

Bu yapısal alan yalnızca yazarlar topluluğundan ibaret değildir. Yazından çıkar sağlayan ya da onu dolaşıma sokan eyleyicilerin—yayımcılar, dergi yöneticileri, öğretmenler, eleştirmenler—oluşturduğu bir ilişkiler ağıdır. Alanın işleyişi, kişisel tercihlere değil, eyleyicilerin işgal ettikleri konumlar arasındaki yapısal ilişkilere dayanır. Yazınsal alan, bireylerden çok, onların konumlarını belirleyen toplumsal ve simgesel ilişkiler uzamı olarak anlaşılmalıdır (Bourdieu, 2020, s. 12). Bu ilişkiler ağı, yazınsal alanın yalnızca kendi iç dinamikleriyle değil, aynı zamanda toplumsal alan içindeki yerleşimiyle de şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Yazınsal alan, daha geniş toplumsal uzam içinde belirli bir konuma sahip bir alt-uzam olarak tanımlanmaktadır. Bu alanın kendine özgü bir yapısı vardır ve içinde "egemen olanlar" ve "egemen olunanlar" birlikte yer almaktadır. Bourdieu, üretim alanının yapısıyla bu alanda ortaya çıkan ürünlerin yapısı arasında yapısal bir türdeşlik bulunduğunu öne sürmektedir. Bu yapı, karmaşık ve çok boyutlu istatistiksel ilişkilerle kavranabilecek niteliktedir (Bourdieu, 2020, s. 13). Bu türdeşlik, yazınsal üretimin yalnızca bireysel becerilere değil, yapısal konumlara göre şekillendiği bir sistemde gerçekleştiğini göstermektedir. Ayrıca, bu yapının işleyişi zamanla değişen konumsal ilişkilerle birlikte dönüşmektedir zira alan, faillerin konumlarındaki değişikliğin zorunlu olarak alanın yapısında da değişikliğe sebep olması bakımından, dinamik bir kavramdır (Bourdieu, 2023, s. 17). Dolayısıyla yazınsal alan, sabit değil, sürekli yeniden yapılanan ve iç mücadelelerle şekillenen bir uzam olarak ele alınmalıdır.

Alanın göreli özerkliği hem ekonomik hem siyasal yapılardan kısmi bağımsızlık taşımasıyla tanımlanmaktadır. Bu özerklik, metaların yalnızca ticari değerleriyle değil, aynı zamanda sembolik anlamlarıyla da varlık kazandığı ve alışılmışın tersine işleyen bir ekonomik yapıya, yani tersine ekonomi mantığına dayanmaktadır. Bu tersine işleyiş, kültürel alanın ekonomik alandan farklı kurallarla hareket ettiğini göstermektedir. Özellikle pazara yönelik kültürel üretimin artması ve buna tepki olarak "katıksız" ve sembolik uyuma yönelen üretimlerin ortaya çıkmasıyla birlikte, kültürel üretim alanları giderek daha fazla uzmanlaşır. Bu uzmanlaşma süreci, üretici aktörlerin pazarla olan mesafelerine göre biçimlenmektedir (Bourdieu, 2020, s. 253).

Bourdieu'ye göre bu alanlar, birbirine zıt iki farklı üretim ve yayım mantığının çelişkili biçimde bir arada bulunduğu ortamlardır. Bir uçta, çıkar gözetmeme değerlerinin temel kabul gördüğü ve kısa vadeli ekonomik kazanç düşüncesinin reddine dayanan

“katıksız sanat” anlayışı yer almaktadır. Bu anlayış, üretimin özgül özerklikten doğan taleplerine öncelik vermekte ve yalnızca uzun vadede sembolik sermaye kazanımı sağlamaktadır. Diğer uçta ise, kültürel ürünleri ticarileştirmiş yazınsal endüstrilerin ekonomi mantığı yer almaktadır. Bu yapılar, daha önce tanımlanmış tüketici taleplerine göre biçimlenen, kısa üretim çevrimli ve dağıtımı önceleyen sistemlere dayanmaktadır (Bourdieu, 2020, s. 254). Bu karşıtlık, kültürel alanın yapısal olarak iki farklı mantık arasında gidip geldiğini gösterir. Bourdieu bu çelişkili yapıyı, kültürel üretim alanının “kazanan kaybeder” mantığı temelinde işlediğini belirterek açıklar ve ekonomik başarının, kültürel alana özgü takdisin ve sembolik iktidarın önünde engel oluşturabileceğini belirtir (Bourdieu, 2023, s. 20). Bu yüzden sembolik alanın meşruiyet kriterleri, ekonomik kazançtan çok daha farklı dinamiklere bağlıdır.

Bourdieu’ye göre yayınevleri, hem yazınsal alanın içsel bir parçası hem de bu alanın özerk yapısını dışsal etkilere açan temel aracılardır. Yani yazınsal alan ile ekonomik alan arasında konumlanan yayınevleri, kültürel ürünlerin dolaşımını sağlayarak alanın üretim mantığını da etkilemektedir (Bourdieu, 2008, s. 134; 2020, s. 253). Yayıncıların sunduğu ürünlerin biçimi ve tüketici beklentileriyle olan ilişkisi, bu kuruluşların yazınsal alan içindeki konumunu belirlemektedir. Üretim döngüsünün uzunluğu, bir kültürel üretim kuruluşunun stratejik tercihlerini anlamada temel bir ölçüt olarak öne çıkmaktadır**.** Burada yayınevlerinin sermaye stratejileri ile hedefledikleri meşruiyet biçimi doğrudan ilişkilidir**.** Bu yapı içinde yer alan üreticiler, pazarla mutlak uyum ya da tam bağımsızlık arasında farklı stratejik yönelimler geliştirmektedir. Bourdieu, üreticilerin stratejilerini bu iki uç arasında konumlandırır. Bir yanda taleplere tam uyum sağlayarak kısa vadeli ekonomik kazancı hedefleyen yapılar diğer yanda ise uzun vadeli sembolik değer üretimini önceleyen kuruluşlar bulunmaktadır (Bourdieu, 2020, s. 255). Bu ara pozisyonlar, kültürel alanın sabit ikili karşıtlıklardan ziyade süreğen gerilimlerle işlediğini ortaya koymaktadır.

Sembolik sermaye; biriktirilmiş prestij, şöhret, takdis derecelerini ifade eder ve bilme (connaissance) ile tanıma (reconnaissance) arasındaki diyalektik üzerine kuruludur (Bourdieu, 2023, s. 19). Kültürel üretim alanı, bu tür sermayenin birikimi ve tanınması üzerine şekillenir. Sembolik sermaye, alanın iç dinamikleri açısından en belirleyici kaynaklardan biridir ve doğrudan ekonomik karşılığının olmaması bu alanın ayırt edici özelliğidir. Bourdieu’nün kültürel üretim alanı yaklaşımı, sembolik malların

üretiminin, dolaşımının ve tüketiminin toplumsal koşullarını kapsamaktadır (Bourdieu, 2023, s. 22). Bu alanın özgül ekonomisi, kültürel (edebi, sanatsal) bir eserin neyle tanımlanacağına ve ona estetik ya da toplumsal değerini verenin ne olduğuna dair özel bir inanca dayanmaktadır (Bourdieu, 2023, s. 23). Bu inanç sistemi, kültürel alanın görünürde özerk ama tarihsel olarak yapılandırılmış normlarını da beraberinde getirmektedir.

Bourdieu'nün kültürel alanla ilgili çalışmaları, Kant'a dayanan estetiğin evrenselliği kavramına ve sanat ile kültürün dış belirlenmelerden bağımsız ve özerk olduğunu ileri süren ideolojilere karşı güçlü bir tez oluşturur (Bourdieu, 2023, s. 11). Ona göre sanat ve kültür, sınıf ayrımlarının ve eşitsizliklerin kökeni olmasa da, bilinçli ve kasıtlı olarak veya olmayarak toplumsal bir işlevi yerine getirme, böylece toplumsal yeniden üretime katkıda bulunma eğilimindedir (Bourdieu, 2023, s. 10). Bu nedenle kültürel üretim, yalnızca estetik bir faaliyet değil, toplumsal ayrışmayı yeniden üreten bir mekanizma olarak da değerlendirilmelidir.

Son olarak, yazınsal alan içindeki hiyerarşik yapılanma yalnızca ekonomik veya sembolik sermayeyi önceleyen kutuplar arasındaki ayrımla sınırlı değildir. Alanın içindeki sınırlı üretim bölgesi de kendi içinde alt karşıtlıklar barındırmaktadır. Bu içsel karşıtlıklar, alanın çok katmanlı yapısını ve sürekli değişen güç ilişkilerini açığa çıkarmaktadır. Bunlardan biri, avangart konumda yer alan ancak henüz tanınmayan üreticiler ile alan içinde benimsenmiş avangartlar arasındaki karşıtlıktır. Bu karşıtlık, yazınsal tasarımların biçemi, yazarların toplumsal kökenleri ve yazınsal tarzları üzerinden derinleşir (Bourdieu, 2020, ss. 226–227).

2.3.1. Sınırlı Üretim ve Büyük Üretim

"Sembolik malların üretim ve dolaşım alanı, farklı merciler arasındaki nesnel ilişkiler sistemidir. Adlı adınca üretim alanı, özgül yapısını, entelektüel ve sanatsal yaşamın farklı alanlarının damgasını taşıyan bir karşıtlığa borçludur" (Bourdieu, 2023, s. 59). Bir uçta sınırlı üretim yer alır ve bu alanda sınırlı bir kitleye yönelik üretimi gerçekleştirilen sembolik mallar bulunmaktadır. Sınırlı üretim alanı, sembolik malların esas olarak başka sembolik üreticiler—sanatçılar, yazarlar, eleştirmenler—için üretildiği, özerkliği yüksek ve iç normlarla işleyen bir alt alandır. Diğer uçta da büyük üretim alanı yer almaktadır. Büyük üretim alanı üretici konumunda olmayan

oldukça kapsamlı bir kitleye göre biçimlenir. Bu alanda eserler piyasa taleplerine göre şekillenir (Bourdieu, 2023, ss. 88–89). Bu yapıda teknik ve estetik risklerden kaçınılır ve ürünler, ortalama alıcının beklentileri doğrultusunda biçimlendirilir (Bourdieu, 2023, s. 93).

Bu iki üretim mantığı yalnızca hedef kitleleriyle değil, meşruiyet mekanizmalarıyla da ayrışır. Sınırlı üretim alanı, kültürel değerleri içsel takdis mercileri aracılığıyla üretirken büyük üretim alanında meşruiyet, çoğunlukla piyasa onayıyla sağlanır. Örneğin Fransız Akademisi gibi kurumlar, görünüşte özerk yargılara sahip olsalar da, çoğu zaman hakim sınıfın taleplerine uygun üreticileri desteklemektedir (Bourdieu, 2023, s. 83).

Yayıncılık pratiklerinde bu fark, bilimsel dergiler ile popüler bilim yayınları arasındaki ayrımda veya edebi prestij odaklı yayınevleri ile çok satan odaklı yayınevleri arasındaki karşıtlıkta gözlemlenmektedir (Bourdieu, 2023, ss. 94-100). Bourdieu'nün "tersine ekonomi" olarak tanımladığı yapı, sınırlı üretim alanında ekonomik kazanç yerine sembolik tanınmanın esas alınmasını ifade etmektedir. Bu alanda üreticiler, geniş kitlelere ulaşmak yerine meslektaş çevresi veya alan içi otoriteler tarafından tanınmayı hedefler. Ticari başarı ise çoğu zaman sanatsal meşruiyet açısından kuşkulu sayılmaktadır. Bu ilke, sınırlı üretim alanının özerkliğini ve içsel değer sistemini koruyan temel dinamiklerden biridir (Bourdieu, 2023, s. 72).

Yayınevlerinin konumlanmaları da bu ayrımın izlerini taşımaktadır. Alanın bir ucunda, yüksek sembolik sermayeye sahip fakat ekonomik açıdan sınırlı olan bağımsız, nitelik odaklı yayınevleri yer alırken diğer ucunda ise ekonomik sermayesi yüksek ama sembolik prestiji sınırlı ticari yayınevleri yer almaktadır (Bourdieu, 2008, s. 134). Bağımsız yayınevleri, edebi değeri yüksek ama ticarileşme potansiyeli düşük eserleri yayımlama, az bilinen dillerden çevirilere yönelme gibi stratejilerle sembolik sermaye biriktirmeye çalışmaktadır. Bu stratejiler, "edebi inanca dönüş" olarak nitelendirilmektedir (Bourdieu, 2008, ss. 137–138).

Yayınevlerinin bu yapısal konumlanmaları, üretim döngülerine de yansımaktadır. Kısa döngülü, piyasa taleplerine uyum sağlayan ticari yapılar ile uzun vadeli riskli yatırımlara yönelen prestij odaklı yapılar arasında belirgin bir fark bulunmaktadır (Bourdieu, 2020, s. 255). Buna örnek olarak Bourdieu'nun belirttiği üzere Minuit gibi

küçük ölçekli yayınevleri sınırlı sayıda kitap yayımlayarak sembolik prestij üretirken Hachette veya Laffont gibi büyük yayınevleri kitlesel üretimle kısa vadeli ekonomik kazanç elde etmeye yönelmiştir. (Bourdieu, 2020, ss. 258–259). Ancak küçük yayınevleri, bu sembolik üretimle zaman içinde ekonomik gelir de sağlayabilmektedir. Godot'yu Beklerken örneğinde olduğu gibi, ilk yıllarda sınırlı satış yapan bir eser, uzun vadede yüksek ticari başarıya ulaşabilir (Bourdieu, 2020, s. 258). Bu kapsamda bir yayıncı ticari açıdan elverişli bir eseri tercih etmek yerine itibarını güçlendirmek adına klasik bir eseri çevirmeye öncelik verebilmektedir. Çeviri ve yayıncılık alanı ekonomik getiriler ve kültürel prestij gibi karşıtlıklar tarafından şekillenebilmektedir.

Bu bağlamda Bourdieu, kültürel üretim alanındaki yapısal karşıtlığı, yayınevlerinin "yaşam döngüsü", "kalıcılaşma biçimleri" ve "kültür politikaları" üzerinden çözümler. Büyük yapılar hızlı sermaye dönüşünü önceleyip işletmecilik faaliyetlerine odaklanırken, küçük yayınevleri uzun vadeli sembolik kazanımları önceleyen riskli stratejiler geliştirmektedir (Bourdieu, 2020, ss. 262–263). Bu farklılıklar, yayınevlerinin çeviri tercihlerini de doğrudan etkilemektedir. Bazı yayınevleri kısa vadeli kazanç sağlayacak best-seller çevirilere yönelirken, bazıları da sembolik değer üretmek adına ticari potansiyeli düşük ama kültürel prestiji yüksek metinleri yayımlamayı tercih etmektedir (Bourdieu, 2020, s. 265).

Bu kapsamda, yayıncılık alanı kültürel üretimin hem ekonomik hem de sembolik boyutlarını kesiştiren özgül bir uzam olarak işlev görür. Yayınevlerinin sermaye stratejileri, üretim döngüleri ve meşruiyet arayışları bu alanın yapısal karşıtlıklar temelinde nasıl işlediğini ortaya koyar. Bu çerçevede yayıncılık, yalnızca metinlerin dolaşımını sağlayan bir araç değil, kültürel hiyerarşilerin üretildiği ve sembolik iktidarın yeniden dağıtıldığı bir mücadele alanıdır.

2.4. Gisèle Sapiro Yaklaşımıyla Yayıncılık Alanı

Gisèle Sapiro, çeviri faaliyetlerini yalnızca dilsel bir aktarım süreci olarak değil, aynı zamanda toplumsal, politik ve ekonomik yapılar içinde konumlanan bir kültürel üretim biçimi olarak değerlendirir. Çevirinin kültürler arası dolaşımdaki rolüne odaklanan Sapiro, bu sürecin arkasında işleyen güç ilişkileri, yapısal eşitsizlikler ve alan içi konumlanmalar üzerinde durur. Özellikle yazınsal alana yönelik çalışmalarında Pierre Bourdieu'nün kavramlarını temel alarak çeviride sembolik ve ekonomik sermayenin

işleyişini, yayınevlerinin stratejik rollerini ve edebi eserlerin küresel dolaşımına ilişkin eşitsizlikleri incelemektedir (Sapiro, 2003, 2008a, 2008b, 2010, 2016). Sapiro, bu yaklaşımı yazınsal alanın işleyişini ve yayınevlerinin konumlanma biçimlerini analiz etmek üzere kullanır. Ona göre devlet, kültürel üretimi yönlendirmek amacıyla kurumlar, ödül sistemleri ve meslek örgütleri aracılığıyla ideolojik bir müdahalede bulunurken piyasa mantığı, üretimi satış verilerine dayalı tahminlerle biçimlendirerek standartlaşma baskısı yaratır (Sapiro, 2003, ss. 441–450). Bu iki kutup arasında konumlanan yayınevleri ise kısa vadeli kâr ile uzun vadeli sembolik değer üretimi arasında bir denge kurmak zorundadır (Sapiro, 2003, s. 452).

Alan kavramı çerçevesinde yayınevlerinin uluslararası konumlanışlarını değerlendiren Sapiro, çeviri akışlarını açıklamak için Immanuel Wallerstein'ın merkez, yarı-çevre, çevre modeli, Abram de Swaan'ın dilsel hiyerarşi yaklaşımı ve Johan Heilbron'un merkez-çevre çeviri akışı modeli gibi teorik çerçevelerden yararlanmaktadır (Sapiro, 2008, ss. 158–159). Bu modellere göre çeviri hareketleri, yalnızca edebi niteliklere değil, aynı zamanda ekonomik, kültürel ve politik güç asimetrilerine bağlıdır. İngilizce, Fransızca ve Almanca gibi "merkez diller", çeviri piyasasında en çok çevrilen diller konumundayken çevresel diller, çoğunlukla yalnızca merkez dillere doğru çeviri sağlar. Bu hiyerarşi, kültürel üretimin dolaşımında yapısal eşitsizlikler yaratarak, çeviri yoluyla merkeze entegre olma çabasını pek çok yayınevi için kaçınılmaz kılar. Sapiro, bu modeli Bourdieu'nün alan ve sembolik sermaye kavramıyla birleştirerek, çeviri piyasasının ulusal ve uluslararası düzeyde nasıl yapılandığını çözümlemeyi amaçlar. Ona göre, çeviri etkinliği yalnızca kültürel aktarım değil, aynı zamanda meşruiyet, prestij ve görünürlük üretimi için stratejik bir araçtır (Sapiro, 2008, ss. 158-160).

Sapiro'ya göre yayınevleri, yazar kimlikleri ve markalaşma aracılığıyla da sembolik sermaye inşa etmeye çalışır. Bu "özel isim" stratejisi hem kültürel prestijin hem de uzun vadeli ekonomik değerin taşıyıcısıdır. Buna karşın daha az sermayeye sahip yayınevleri, benzer bir meşruiyet üretimini çeviri yayıncılığı yoluyla gerçekleştirmeye yönelir (Sapiro, 2003, ss. 454–456). Sapiro, kültürel üretim alanında yeniliğin taşıyıcısının çoğu zaman küçük yayınevleri olduğunu vurgular. Büyük ve orta ölçekli yayınevleri ise ekonomik baskılar, grup içi rekabet ve piyasa mantığı nedeniyle bu işlevden uzaklaşmakta ve daha çok "güvenilir değerlere" yönelmektedir. Bu durum,

Sapiro'nun da aktardığı gibi, yayınevlerinin "yenilik arayışı yerine edinilmiş olanı idare etmeyi" tercih ettiği anlamına gelir (Bourdieu, 1999, s. 4; aktaran Sapiro, 2003, s. 456). Bu nedenle küçük yayınevleri, kültürel alanda bir tür "kaşif" işlevi üstlenmektedir.

Sapiro'ya göre sınırlı üretim kutbunda yer alan yayınevleri ve kültürel ürünler, piyasa karşısında varlıklarını sürdürebilmek için çoğu zaman devlet desteklerine ihtiyaç duyar. Özellikle şiir, tiyatro ve edebi dergiler gibi düşük tirajlı ve ekonomik olarak kârlı olmayan türlerin yayınlanması, bu tür destekler sayesinde mümkün olmaktadır. Devlet tarafından sağlanan faizsiz krediler ya da doğrudan sübvansiyonlar, hem yayınevlerinin riskini azaltmakta hem de kültürel alanın özerkliğini koruyabilmesi açısından önemli bir rol oynamaktadır (Sapiro, 2003, s. 459). Bu çerçevede devlet, sadece ekonomik değil, aynı zamanda sembolik bir düzenleyici olarak da işlev görür. Çünkü sembolik malların üretimi, sadece piyasa koşullarına bırakıldığında uzun vadeli kültürel değerlerin oluşması tehlikeye girer. Sapiro, bu tür desteklerin kültürel alanın özerkleşmesi sürecinin bir parçası olduğunu belirtir ve hem piyasa hem de devlet tarafından tanınan sembolik sermaye biçimlerinin, yazınsal üretimin sürdürülebilirliği açısından belirleyici olduğunu vurgular (Sapiro, 2003, s. 460).

Buna ek olarak, Gisèle Sapiro yalnızca yayınevlerinin kültürel üretim alanındaki konumlarına değil, çevirmenlerin mesleki yerleşikliklerine ve toplumsal koşullara bağlı olarak biçimlenen tercih yapılarına da dikkat çeker. *Normes de traduction et contraintes sociales"* (2008) başlıklı çalışmasında, Toury'nin çeviri normları yaklaşımını Bourdieu'nün alan ve habitus kavramı ile yeniden değerlendirir (Sapiro, 2008a, s. 199). Sapiro'ya göre çeviri normları, hedef kültürün beklentilerine olduğu kadar yayınevi politikaları, devlet müdahaleleri ve çevirmenin alandaki konumuna da bağlıdır (Sapiro, 2008a, ss. 199–200). Bu normlar, metin seçimi ve strateji tercihi gibi çeşitli düzeylerde etkili olur ve habitus aracılığıyla içselleştirilir (Sapiro, 2008a, s. 200).

Gisèle Sapiro çeviri süreci üzerinde etkili üç temel kısıtlama türü tanımlar: siyasal, ekonomik ve kültürel. Siyasal kısıtlamalar çeviriyi ideolojik bir araca dönüştürürken, ekonomik olanlar standartlaşma ve hız baskısı yaratmaktadır. Kültürel kısıtlamalar ise daha karmaşık ilişki ağlarında sembolik sermaye üretimiyle ilişkilidir (Sapiro, 2008a,

ss. 201–202). Bu yapılar hem çeviri stratejilerini hem de metinlerin sunum biçimlerini etkiler (Sapiro, 2008a, s. 202).

Sapiro ayrıca çevirmenlerin habituslarına göre farklı normlara yöneldiğini belirtir. Ticari metinlerde sadeleştirme öne çıkarken, klasik eserlerde biçimsel sadakat ve yan metin desteği tercih edilir (Sapiro, 2008a, ss. 203–204). Resmi eğitimle yetişmiş profesyonel çevirmenlerle göçmen veya yazar kökenli geçici çevirmenler arasında stratejik farklar oluşmaktadır. Birinciler hedef odaklı, ikinciler kaynak metne bağlı stratejiler benimser (Sapiro, 2008a, ss. 202–203).

2.4.1. Kültürel Çeşitlilik

Gisèle Sapiro, "Globalization and Cultural Diversity in the Book Market: The Case of Literary Translations in the US and France" *(*2010) başlıklı makalesinde, küreselleşme sürecinin edebi çeviri üzerindeki etkilerini kültürel çeşitlilik kavramı üzerinden ele alır.

Kitap endüstrisi, kültürel üretim alanları içinde küreselleşmeye en geç açılan alanlardan biridir. Bunun başlıca nedenleri, yazılı dilin ulusal kimliklerle kurduğu tarihsel bağ ve çevirinin zaman ve maliyet açısından taşıdığı yükümlülüklerdir. Ancak 1980 sonrası dönemde bu alanda önemli dönüşümler yaşanmış, kitap piyasası küresel ölçekte yeniden yapılandırılmıştır. Bu süreç, bazı eyleyiciler tarafından kültürel çeşitliliği tehdit eden bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Bu tehdide karşı geliştirilen stratejilerden biri çeviri olmuştur (Sapiro, 2010, s. 419).

Uluslararası çeviri sistemi temelde hiyerarşik bir yapıya sahiptir ve merkez, yarı-çevre ile çevre dillerden oluşur. Bir dilin dünya çeviri sistemi içindeki konumu, o dilde yazılmış kitapların dünya çapındaki toplam çeviri oranı üzerinden belirlenir. Mevcut küresel veriler açık biçimde göstermektedir ki, İngilizce uluslararası çeviri sistemi içinde en merkezi dil konumundadır (Heilbron, 2010, s. 14). Gisèle Sapiro, küreselleşmenin kitap piyasasındaki etkilerini dilsel çeşitlilik üzerinden incelemekte ve çeviri akışlarını değerlendirmek için merkez–çevre modelinden yararlanmaktadır. Bu modele göre, dünya çeviri sisteminde İngilizce, toplam çeviri üretiminin yaklaşık yarısını oluşturmakta ve hiper-merkezi konumda yer almaktadır. Fransızca, Almanca ve Rusça çeviri akışında %10–12 arasında bir paya sahip olarak merkezi konumdadır.

İtalyanca, İspanyolca, Lehçe ve İskandinav dilleri ise %1–3 arası oranlarla yarı-çevresel konumda yer almaktadır. %1'in altında kalan diller ise çevresel konumda yer almaktadır (Sapiro, 2010, s. 420).

Sapiro, yazınsal çeviriyi yalnızca kültürel aktarımın bir biçimi olarak değil, aynı zamanda uluslararası güç ilişkilerini yansıtan ve yeniden üreten bir süreç olarak değerlendirir (Sapiro, 2010, s. 423). Kültürel çeşitliliğin korunmasında çeviri kitapların kaynak dil çeşitliliği önemli bir göstergedir. Ancak Sapiro'ya göre, küreselleşme çeviri oranlarını artırmış fakat bu artış nitelikli bir "çeşitlilik" sağlamamıştır. Örneğin 1980'lerde çevirilerin yaklaşık %45'i İngilizceden yapılırken, bu oran 1990'larda %60'a yükselmiştir. Buna karşılık Rusçadan yapılan çeviriler büyük oranda azalmış, Fransızca ve Almanca sabit kalmış, diğer yarı çevresel dillerin oranı %1'in altına düşmüştür. Dolayısıyla sayıca artış olsa da dilsel çeşitlilik azalmıştır (s. 423). Sapiro, Bourdieu'nun kavramları üzerinden kitap piyasasını küçük ölçekli ve büyük ölçekli üretim/dolaşım kutupları etrafında yapılandırmaktadır. Küçük ölçekli üretimde entelektüel ve estetik değerler belirleyiciyken, büyük ölçekli üretimi piyasa mantığı ve yüksek satış hedefleri yönlendirir. Küçük bağımsız yayınevleri, ticari getirisi düşük ama edebi değeri yüksek kitaplara yatırım yaparken, bu üretim biçimi çoğunlukla uzun vadeli sembolik sermaye birikimiyle ekonomik değer kazanır (Sapiro, 2010, ss. 426–427). Bu kutbun sürdürülebilirliği ise devlet destekleri, özel fonlar ve bağımsız kitapçı ağları gibi yapılarla mümkündür.

Yazınsal çeviri, küresel kitap piyasasında kültürel çeşitliliğin korunmasında ve teşvik edilmesinde merkezi bir rol üstlenir. Alan analizleri, büyük ölçekli ve küçük ölçekli dolaşım kutupları arasında belirgin bir ayrım olduğunu ortaya koymaktadır. İngilizce üretim ticari türlerde baskınken, edebi değerlerin dikkate alındığı alanda dilsel çeşitlilik daha yüksektir. Küçük ölçekli üretim kutbunda yer alan aktörler, bu çeşitliliği artırmak ve İngilizce hegemonyasına karşı alternatif bir küreselleşme anlayışı geliştirmek amacıyla çok dilli çeviriyi bilinçli bir strateji olarak benimsemişlerdir (Sapiro, 2010, s. 427).

Kültürel çeşitliliğin korunmasında özellikle küçük ölçekli yayınevleri ön plana çıkmaktadır. Bu yayınevleri çeviriyi yalnızca ekonomik bir araç değil, aynı zamanda bir vizyon ve misyon meselesi olarak görürler. İngilizcenin baskınlığına karşı daha az bilinen dillerden yapılan çevirilere yönelerek, alternatif bir küreselleşme anlayışı

geliştirirler. ABD'de büyük yayınevlerinin yoğunlaşan ticarileşme baskısı nedeniyle çeviri eser yayımlamaya karşı isteksiz davranması sebebiyle çeviri faaliyetleri genellikle küçük, bağımsız ya da kâr amacı gütmeyen yayınevleri tarafından üstlenilmektedir. Bu yayınevleri, çeviri faaliyetlerini "haz", "vizyon" gibi kavramlarla tanımlar (Sapiro, 2010, ss. 434–435).

Dilsel çeşitliliğin yalnızca İngilizce dışı dillerle değil, coğrafi ve kültürel çeşitlilikle de korunabileceğini vurgulayan Sapiro, İrlanda, Hindistan, Afrika veya Filipinler gibi bölgelerden yapılan çevirilerin bu stratejiyi güçlendirdiğini belirtir. Öte yandan büyük yayınevleri, prestijli çeviri dizilerini büyük gruplara devrettikten sonra çoğunlukla bu serileri sonlandırmış ve dilsel çeşitlilik daralmıştır (Sapiro, 2010, s. 430). Fransa'da Centre national du livre (CNL) gibi kurumlar aracılığıyla sağlanan devlet destekleri, 2003–2006 yılları arasında 30'dan fazla dilden çeviri yapılmasını mümkün kılmıştır. Ancak bu desteklerin bir yan etkisi olarak, dil ve ulus özdeşliğini pekiştirme riski de barındırdığına dikkat çeker (Sapiro, 2010, s. 434).

Sapiro'ya göre edebi çeviri, özellikle küçük ölçekli üretim kutbunda kültürel çoğulluğun korunmasını sağlayan en önemli araçlardan biridir. Bu üretim biçimi, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sembolik ve kültürel değerleri merkeze alır. Küçük yayınevlerinin bilinçli olarak tercih ettiği çok dilli yayın politikaları, küresel ölçekte kültürel tekdüzeleştirme eğilimlerine karşı direnç stratejisi işlevi görür. Bu sayede kültürel çeşitlilik, sadece rakamsal bir veri değil, aynı zamanda bilinçli ve politik bir yayıncılık pratiği olarak değer kazanır (Sapiro, 2010, s. 436).

Buna ek olarak, Sapiro bu alandaki araştırmaların güçlüklerine de dikkat çeker. Çeviri akışlarını analiz etmeye yönelik çalışmalarda kullanılan veri kaynaklarının sınırlı, dağınık ve karşılaştırmaya elverişsiz olduğunu ifade etmektedir. UNESCO'ya bağlı Index Translationum veritabanının genel eğilimleri gözlemlemek açısından yararlı olduğunu belirtmekle birlikte, ülke düzeyinde ayrıntılı çözümlemeler yapmak açısından yetersiz kaldığını vurgular. Fransa bağlamında Electre sistemi, yayıncı katalogları ve yayıncılar sendikası anketleri gibi kaynaklardan yararlanabilmiş olsa da, ABD'de veri toplamanın çok daha güç olduğunu ve bu nedenle Three Percent platformuyla birlikte yayıncılarla gerçekleştirdiği yarı yapılandırılmış görüşmelere dayalı bir yöntem izlediğini ifade etmektedir (Sapiro, 2010, ss. 420–421). Bu yöntemsel sınırlılıklar, çeviri piyasası üzerine yapılan çalışmaların yalnızca nicel

verilerle değil, aynı zamanda yapısal bağlamlar dikkate alınarak çok katmanlı bir biçimde değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

2.4.2. İzomorfizm

Kelime anlamı eş biçimlilik olan izomorfizm kurumsalcı yaklaşımda öne çıkan kavramlardan biri olmakla birlikte bir sistem içerisindeki örgütler/kurumlar arasındaki benzerlik (Ataman, 2002, s. 200) anlamını taşımaktadır. Kurumsalcı yaklaşımda izomorfizm kavramına yönelik çalışmalar arasında ön plana çıkan isimler Paul DiMaggio ve Walter Powell'dir. DiMaggio ve Powell izomorfizmi üç başlık altında değerlendirmektedir. Bunlar zorlayıcı (coercive) izomorfizm, taklitçi (mimetic) izomorfizm ve normatif (normative) izomorfizmdir (1983, s. 151). Gisele Sapiro bu kavramı yayıncılık alanına uyarlayarak yayınevleri arasındaki kurumsal benzeşme eğilimlerine değinmiştir. Bu çerçevede zorlayıcı izomorfizm, otoriter rejimlerde homojenleştirici bir araç olarak devreye girmektedir. Örneğin sosyalist realizm kanonu, Sovyetler Birliği tarafından diğer komünist rejimlere büyük ölçüde dayatılmıştır. Taklitçi izomorfizm, rekabetçi serbest piyasa koşullarında yaygındır. Belirsizliği azaltmak amacıyla yayınevleri, diğer ülkelerdeki meslektaşları tarafından önceden seçilmiş olan eserleri tercih etme eğilimindedir. Normatif izomorfizm ise yayınevi birlikleri veya PEN Kulübü gibi mesleki örgütler aracılığıyla yayılan mesleki normlar yoluyla işler. Bu normlar, her ülkedeki ulusal yayıncılık alanında benzeşmeyi teşvik eder ve yayınevleriyle editörlerin profesyonel davranış biçimlerini uyumlaştırır. Ayrıca, edebiyat ajanları da bu normların yerleşmesinde etkilidirler (Sapiro, 2016, s. 92–93).

Sapiro'ya göre serbest piyasa koşullarında faaliyet gösteren yayınevleri, daha önce ticari başarı kazanmış kitapları tercih etme eğilimindedir. Bu durum, yayınevlerinin birbirini taklit ederek belirsizlikleri azaltma stratejisi gütmesine yol açar ve yayıncılık alanında standartlaşmayı teşvik eden izomorfik yapılar doğurur. Rekabet içindeki yayınevleri, geçmişte başarılı olmuş çeviri eserleri tekrar yayımlayarak riskten kaçınma ve maliyet kontrolü amacı güderler (Sapiro, 2016, s. 93). Bu strateji, özellikle büyük ölçekli yayınevleri arasında yaygındır ve üretimin homojenleşmesine neden olur.

Ancak Sapiro, bu homojenleştirici eğilimlerin karşısında yer alan ve orijinalliği esas alan farklı bir mantığın da varlığını vurgular. Küçük ölçekli yayınevleri, edebi özerkliği korumak adına farklılık üretmeye yönelirler. Bu yayınevleri, kendilerine özgü seçimler yaparak ve belirli bir okur çevresiyle ilişki kurarak, markalaşma yoluyla özgünlüklerini koruma çabası içindedir. Bu durum, ulusal edebiyat kavramının halen geçerliliğini koruduğunu ve yayınevlerinin kültürel sermayelerini farklılaşma üzerinden inşa ettiklerini göstermektedir (Sapiro, 2016, s. 94).

Seçkin (upmarket) yayıncılık normları, özgünlüğün temel değer olduğu edebi ve akademik alanlardan türemiştir. Özgünlük, yaratıcı endüstrilerdeki izomorfizm eğilimine karşı bir farklılaşma ilkesidir ve yayınevlerine de kimlik kazandırır. Bu kimlik, yayınevinin yayımladığı türler ve sahip olduğu sembolik sermaye (örneğin tanınmış yazarlar, Nobel ödüllü isimler) üzerinden kurulur. Taklit mekanik ya da rastlantısal değil, "seçici yakınlıklar" (elective affinities) aracılığıyla işlemektedir. Yayınevleri benimsedikleri kimlikle uyumlu yabancı yayınevlerini takip eder. Bu ilke ulus-devletlerin edebi meşruiyet stratejilerinde de geçerlidir. İzomorfizm, küreselleşmeyle artan homojenleşme dalgalarına yol açarken farklılaşma, edebi çeşitliliği artıran yönelimler üretir (Sapiro, 2016, s. 93)

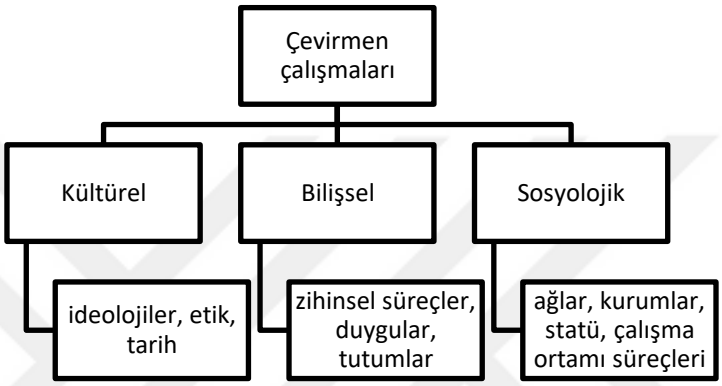
Sapiro, postkolonyal egzotizm ve kültürel melezleşme gibi stratejilerin de bu bağlamda değerlendirilebileceğini belirtir. Bu tür stratejiler, küresel ölçekteki homojenleştirici baskılara karşı edebi alanda çoğulluk ve yenilik arayışını destekler. Özellikle küçük ölçekli üretimin yükselişi, edebi alanın çok merkezli ve dallanmış yapısının korunmasına katkıda bulunmaktadır (Sapiro, 2016, s. 93).

2.5. Çevirmen Biyografilerine Yönelik Çalışmalar ve Renata Makarska'nın Biyografik Çözümleme Modeli

Çeviribilimde yaşanan ve çevirmenlere odaklanan dönemecin başlangıcı genel anlamda *The Translator's Invisibility* adlı kitabın yazarı Lawrence Venuti'yle ilişkilendirilmektedir. Bu doğrultuda, çevirmenin görünürlüğünü artırmaya yönelik ilgi, kuramsal düzeyde farklı açılımlara yol açmıştır. Bu açılımlardan biri, Andrew Chesterman'ın *The Name and Nature of Translator Studies* adlı çalışmasıyla çevirmen çalışmalarının kavramsallaştırılmasına yönelik attığı adımdır. Chesterman bu çalışmasında "Translator Studies" alt alanını önermiştir (Chesterman, 2009, s. 14).

Çalışmada Chesterman, James Holmes tarafından sunulan haritanın daha çok ürün süreç ve işlev odaklı olduğunu ve çevirmeni doğrudan merkeze almadığını belirtmiştir. Çevirmen çalışmaları haritada dolaylı biçimde yer alsa da tutarlı bir biçimde ele alınmaz. Bu doğrultuda Chesterman, çeviri çalışmalarını yeniden yapılandıran bir "alternatif harita" sunar (s. 14).

Şekil 1. Andrew Chesterman'ın Haritası

Kaynak: Chesterman (2009)

Chesterman, Çevirmen Çalışmaları alanının çeviri sürecine dahil olan eyleyicilere odaklanan araştırmaları kapsadığını (eyleyicilerin faaliyetleri ya da tutumları, sosyal ve teknik çevreleriyle etkileşimleri ya da tarihsel süreçleri ve etkileri üzerine yapılan çalışmalar) belirtmiştir (s. 20). Bu doğrultuda, Chesterman eserinde önerdiği "alternatif harita"da Çevirmen Çalışmaları'nı üç ana eksen üzerinden yapılandırır: kültürel, bilişsel ve sosyolojik. Kültürel eksen, çevirmenlerin ideolojileri, etik yaklaşımları ve tarihsel rolleriyle ilgilenirken bilişsel yaklaşım zihinsel süreçler, duygular ve tutumlara odaklanır. Sosyolojik eksense çevirmenlerin kurumsal ilişkileri, toplumsal statüleri ve çalışma koşulları gibi gözlemlenebilir toplumsal etkileşimlerini inceler (Chesterman, 2009, ss. 19–20).

Çevirmenin eyleyici olarak merkezileştiği bu çok eksenli yapı, çevirmenlerin yalnızca teknik uygulayıcılar değil, aynı zamanda tarihsel, toplumsal ve söylemsel aktörler olarak ele alınmasını mümkün kılar. Bu alandaki önemli isimlerden biri olan Anthony Pym "Humanizing Translation History" adlı makalesinde yapısalcı kuramların yapı ve sistem odaklı ilkelerinin, çevirmenlerin kültürler arası etkileşimdeki toplumsal

rollerini görünmez kıldığını belirtmiştir. Bu duruma karşılık Pym, çevirmen merkezli bir yaklaşımla onların çok yönlü söylemsel katılımını, kültürel aidiyetlerindeki karmaşayı ve mekânsal hareketliliğini vurgulayarak çeviri alanındaki çalışmaların daha insan odaklı ve kültürlerarası bir perspektife yönelmesi gerektiğini savunmaktadır (Pym, 2009, s. 23).

Pym'e göre çevirmen biyografisi oluşturmak zorlu bir süreçtir. Bunun nedenlerinden biri, çevirmenlerin yaşam öykülerine dair bilgilerin genellikle dağınık olması ve bu bilgileri bir araya getirebilmek için kapsamlı bir arşiv çalışmasına ihtiyaç duyulmasıdır. Ayrıca mevcut veriler çoğu zaman yalnızca temel bilgilere indirgenmiş ve hazırda bulunan uzun listeler genellikle yalnızca bibliyografik başlıklar, doğum tarihleri ve ara sıra yer bilgisi içermektedir. Bu nedenle, bir çevirmenin karakterini ve kimliğini ortaya koymak için çok daha fazlasına ihtiyaç vardır (Pym, 2009, s. 32). Pym'e göre çevirmenlerin görünür olmamasının çeşitli nedenleri vardır. Bunlardan ilki, sistem-tabanlı çeviri çalışmalarının birey olarak çevirmeni ihmal etmesidir. Yapısalcı yaklaşımlar genellikle sadece metinlere odaklanmış, çevirmenlerin kültürlerarası aracılar olarak üstlendikleri toplumsal rolleri göz ardı etmiştir (s. 23). İkinci olarak, bazı çevirmenler başka kimliklerle (örneğin yazar, siyasetçi) tanındıkları için çevirmen kimlikleri görünmez kalmıştır (s. 32). Üçüncü olarak, birçok çevirmen kendisini bilinçli olarak bir "hizmet eden" konumunda konumlandırmış ve muhafazakâr, türetilmiş bir duruş benimseyerek geri planda kalmayı tercih etmiştir (s. 33). Son olarak, özellikle Batı bağlamında çeviri etkinliği uzun süre ikincil ve düşük değerli bir uğraş olarak görülmüştür. Bu durum da çevirmenlerin kurumsallaşmış bir biçimde görünmez kılınmasına yol açmıştır (s. 23). Tarihsel ve yapısal görünmezlik karşısında, çevirmen biyografileri yalnızca bireysel yaşam öykülerini belgelemekle kalmaz aynı zamanda çevirmenleri kültürel alanda görünür kılarak onların mesleki kimliklerini yeniden inşa etme potansiyeli taşır.

Klaus Kaindl'e göre çeviri tarihine ve çevirmen otobiyografilerine yönelik ilginin az olmasının nedenlerinden biri, çevirmenin yaşamının yaptığı işle doğrudan bağlantılı olmadığının düşünülmesidir. Çevirmenin yaşamının bir metnin nesnesi ve odak noktası haline gelmesinin, geleneksel çevirmen rolüyle çeliştiği düşünülür. Çünkü aslında bu rol çevirmenin kendisini değil, yazarı öne çıkarmasını bekler. Yazarlar için bu tür bir odak meşru görülürken, çevirmenlerin kişilik sahibi olması "doğru" kabul

edilmez. Bu da çevirmenin metin üzerinde hiçbir etkisi yokmuş gibi davranılmasını sağlayan bir illüzyonun sürdürülmesiyle ilgilidir. Oysa bir otobiyografi ya da biyografi bu anlayışla açıkça çelişmektedir. Çünkü temelde şu bildirimi içerir: "Ben, bir çevirmen olarak, anlatılmaya değer bir yaşam öyküsüne sahibim." (Kaindl, 2025, s. 330).

Bunun yanı sıra Karolina Siwek'e göre yazınsal çeviri tarihinin çevirmeni toplumsal bir birey olarak ele alabilmesi için bir çevirmen biyografisi, hatta birkaç biyografinin bir araya getirilmesi bile yeterli değildir. Biyografileri birbirine bağlayacak ve çevirmen gruplarının tarihlerini yeniden kurgulayacak bir araca ihtiyaç vardır. Tarih biliminin sunduğu *mikrotarih* adlı yöntem, bu metodolojik ihtiyaca bir yanıt olarak görülebilir (Siwek, 2003, s. 90). Fakat tek bir çevirmen biyografisinin derlenmesi, tam anlamıyla sosyo-kültürel dokuyu yansıtmak için yetersizdir. Bu nedenle, birden fazla biyografinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi büyük önem taşır. Köken, eğitim, meslek, hobiler, yaşam yeri ve dönemiyle çeviri alanındaki başarılar gibi ortak kategoriler ışığında betimlenen birden fazla çevirmen biyografisinin karşılaştırılması yoluyla, belirli bir zaman ve mekânda yaşayan ve çalışan bir çevirmen grubunun mikrotarihini yeniden inşa etmek mümkündür (s. 91). Siwek'e göre birden fazla çevirmen biyografisinin karşılaştırmalı analiziyle birlikte ilk olarak daha dar kapsamlı tarihlerin çözümlenmesi ve yeniden kurgulanması edebi çevirmenlerin kolektif tarihine dair genellemeler yapılması hususunu ortadan kaldırabilir. Bu doğrultuda özelden genele doğru ilerleyerek mikrotarihe dayalı bir genel tarih inşa edilmesi çevirmenlerin öne çıkan eğilimlerinin göz ardı edilmesini de engelleyebilir (s. 91).

Siwek, Wolfgang von Goethe'nin *Faust* eserini temel almış ve bu eseri çeviren 45 çevirmene ait biyografileri incelemiştir. İncelemesinde cinsiyet, köken, aile geçmişi, eğitim durumu, tarihsel olaylarla ilişkileri, edebiyata olan ilgileri, mesleki yaşamları ve diğer gelir kaynakları gibi kategorilere göre bilgiler sunulmuştur (Siwek, 2023, s. 93). Kategorilerinde Makarska'yı temel alan Siwek Makarska'nın kategorileri ve mikrotarih yaklaşımını birlikte ele alarak çevirmenlerin sosyo-kültürel durumlarına yönelik çıkarımlarda bulunmuştur. Siwek bu iki yaklaşımın birlikte kullanılmasının aynı dönem içerisinde belirli bir coğrafi alanda faaliyet gösteren çevirmen grubunun betimlenmesini mümkün kıldığını vurgulamıştır (s. 102).

Hannelore Gomez farklı bir yöntem izleyerek ölüm ilanlarından yararlanarak çevirmen çalışmalarına farklı bir bakış açısı sunmuştur. Gomez ölüm ilanlarının çevirmenin rolü ve görevine yönelik kamunun algılarını ortaya çıkarma yönündeki potansiyelini incelemiştir. 2000-2015 yılları arasında Ohio'daki altı gazetede yayımlanan ölüm ilanlarını inceleyen Gomez ilanlarda çevirmenler hakkında yer alan kişisel bilgiler, kariyer serüvenleri, gelir kaynakları ve çeviri yapılan diller hakkında bilgilere yönelik bir analiz yapmıştır (2017, s. 58). Araştırma sonucunda ölüm ilanlarının çevirmenlerin görünürlüklerini artırdığını ve ilanlarda çevirmenlerin toplumun önemli üyeleri olarak sunulduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda çevirmenlerin dil becerileri ve göçebe yaşamları sebebiyle askeri hizmet, gönüllü çevirmenlik gibi görevlerde de yer aldıkları bilgisine ulaşılmıştır (2017, s. 77).

Sabine Strümper-Krobb, 19. yüzyılın sonlarını ele alarak biyografik ve bibliyografik bir çalışma gerçekleştirmiş ve Knut Hamsun'un kadın çevirmenleri Eleanor Marx ve George Egerton'a odaklanmıştır. 19. yüzyılın sonlarında İskandinav edebiyatının çevirmenlerinin çoğunlukla kadın olduğunu belirten Krobb bunun aksine İskandinav edebiyatında kadın aktarıcıların çok fazla ilgi görmediğini belirtmiştir. Bu doğrultuda Henrik Ibsen ve Knut Hemson adlı yazarların çevirilerini gerçekleştiren kadınların önemli bir araştırma konusu olduğunu fakat diğer kadın çevirmenlerin genelde görünmez olduğu kanısının aksine Eleanor Marx ve George Egerton'ın bu stereotipe uymadığını aktarmıştır (2021, ss. 55-56). Eleanor Marx ve George Egerton'ın 19. yüzyılda edebi, politik ve sosyal alanda görünür olduğunu belirtmiştir. Araştırma sonucunda Egerton ve Marx'ın kültürel boşluğun kapatılmasında önemli rol oynadığı ve modern edebi akımlar üzerinde etki bıraktığı belirtilmiştir (2021, s. 61).

Edebi çevirmenler üzerine gerçekleştirilen diğer bir çalışma da Anu Heino'nun Finli edebi çevirmenlerle gerçekleştirdiği röportajlardan oluşmaktadır. Heino çalışmasında çevirmenlerin hayat hikayelerine yönelik anlatılardan yararlanmıştır. Gerçekleştirdiği röportajlarda çevirmenlerin deneyimlerinin ve hayat hikayelerinin kariyerlerini nasıl şekillendirdiğine odaklanmıştır. Çevirmenliği sosyal roller kapsmında ele alan Heino çağdaş dönemde Finli çevirmenlerin kendilerini ve edebi çeviri eylemini nasıl gördüğüne değinmiştir. Buna ek olarak çeviri eğitimi alan ve almayan çevirmenlerin profesyonel kimliklerini inşa ederken izledikleri yolların farklı olup olmadığına odaklanmıştır (2021, ss. 123-125). Bu kapsamda röportajlar aracılığıyla çevirmenlerin hayat hikayelerinin analiz edilmesi sonucunda Heino çevirmenlerin okuma isteği,

eğitim süreçleri, anadilleriyle bağlantıları ve yazar veya arabulucu olarak rolleri gibi dört ana başlığa ulaşmıştır (s. 132). Araştırmanın sonucunda röportaj yapılan 10 çevirmenden 6'sının kendini yazar olarak gördüğü ve 4'ünün okuyucular ve metin arasında bir arabulucu olarak gördüğü sonucuna ulaşmıştır. Çeviri eğitimi alan ve almayan çevirmenler dikkate alındığında bu iki grubun yaşam hikayeleri arasında çok büyük fark olmadığını belirten Heino çevirmenlerin profesyonel kimliklerinin daha çok okuma istekleri ve çağdaş Fin edebiyatının üretildiği ağın bir parçası olma arzularıyla bağlantılı olduğunu vurgulamıştır (2021, s. 134).

Lale Özcan ve Pınar Güzelyürek Çelik tarafından gerçekleştirilen diğer bir çalışma Türkiye'de Georges Simenon çevirilerini gerçekleştiren çevirmenlerin biyografilerine odaklanmıştır. Çevirmenleri eğitim, mesleki uğraş olarak odaklayan Özcan ve Güzelyürek Çelik bu biyografilerden yola çıkarak 1. dönem ve 2. dönem çevirmenleri arasındaki mesleki farkı ortaya koymayı hedeflemiştir. Çalışmanın sonucunda 1. dönem çevirmenlerinin daha çok yazın alanında özerk aktörler olarak görülebilecek yazarlardan oluştuğu 2. dönem çevirmenlerinin ise "meslekten" diyebileceğimiz çevirmenliği profesyonel olarak sürdüren çevirmenler tarafından gerçekleştirildiği ortaya koyulmuştur. Profil olarak 2. dönem çevirmenleri 1. dönem çevirmenlerine göre daha görünmez olduğu vurgulanmıştır (Özcan ve Güzelyürek Çelik, 2016, s. 165-192).

Çevirmenlerin kişiliğine odaklanan ve otobiyografik metinlerde çevirmen kimliği ya da bu kimliğin bazı yönlerini ele alan çalışmalardan biri de Elena Baibikov'un Yuasa Yoshiko üzerine gerçekleştirdiği çalışmadır. Çalışma, Yuasa tarafından hayatının farklı dönemlerinde gerçekleştirilen üç ayrı Çehov mektubu çevirisi setine odaklanmaktadır (s. 59). Amaç, Yuasa'nın yaşamı boyunca çeviri etkinliklerini sosyal, tarihsel ve kişisel faktörlerin nasıl etkilediğini araştırmaktır (s. 59). Yoshiko'nun Çehov mektuplarına yaptığı üç farklı çeviri örneğinde, bir çevirmenin yaşamının farklı evrelerinde çevirdiği aynı metinlerin oldukça farklı biçimlerde ortaya çıkabileceği sonucuna ulaşılmıştır (s. 72). Baibikov'a göre her bir çeviride bulunan farklılıklar, çevirmenin otobiyografik dürtülerinin ve yaşadığı hayatın izlerinin metinsel yansımalarıdır (s. 72). Biyografik faktörler, çevirmenin çalışmasından bağımsız dışsal unsurlar olarak değil, onun karar alma sürecinin bir parçası olarak görülmelidir (s. 72). Çevirmenin biyografisi, çok çeşitli faktörlerle iç içe geçmiş bir şekilde, çeviri tercihlerinin biçimlenmesinde etkili bir ortam yaratır (s. 72).

Türkiye'de gerçekleştirilen geniş çaplı projelerden biri de Mehmet Tahir Öncü tarafından başlatılan proje kapsamında oluşturulan Türkçe Çevirmenler Sözlüğü: Dünya Edebiyatından çeviriler isimli çevrimiçi sözlüktür. *Türkçe Çeviriler Bibliyografyası*'ıyla bağlantılı bu projede, projenin yürütücüsü Doç. Dr. Mehmet Tahir Öncü, çevirmenlerin kısa yaşam öykülerini içeren "biyogram" adı verilen bir format geliştirmiştir. "Biyogram", temel yaşam bilgilerini kısa ve öz biçimde aktaran, biyografiden daha sınırlı bir anlatım biçimi olarak tanımlanmaktadır. Resmi siteleri incelendiğinde toplamda 33 dile ait çevirmen dizinlerinin bulunduğu görülmektedir. Fakat listeler haricinde biyogram bilgileri sadece Almanca dili için aktif durumdadır. Diğer dillerin çevirmenlerine yönelik biyogram bilgilerinin henüz yayınlanmadığı bilgisine ulaşılmıştır (Öncü, t.y.).

Çalışmada temel alınan ve çevirmen biyografilerinin sistematik bir şekilde ele alınması gerektiğini vurgulayan Renata Makarska, çevirmenin yaşamının belirli kesitlerine odaklanarak Berman'ın biyografi anlayışını izlemiştir. Bu kesitler aracılığıyla çevirmen kimliğine dair bütüncül bir tablo ortaya koymayı amaçlamaktadır (Kaindl, 2025, s. 330). Berman'ın biyografi anlayışına göre "çevirmenin ruh hali" araştırmacıyı ilgilendirmemektedir. Çevirmenlerin milliyetleri, meslekleri, bildikleri diller, çevirdikleri eserler ve varsa kuramsal yazıları önem taşımaktadır (Berman, 2009, s. 57). Antoine Berman bu görüşlerine 1995 yılında ölümünden sonra yayımlanan *Pour une critique des traductions* adlı eserinde değinmiş ve çevirmen bu doğrultuda biyografilerin daha sistematik olarak araştırılması açısından önem teşkil eden çeşitli unsurlara odaklanmıştır:

> Bizim için, çevirmenin Fransız mı yoksa yabancı mı olduğu, yalnızca çevirmenlik mi yaptığı yoksa başka kayda değer bir meslekle de uğraşıp uğraşmadığı [...] önemli; ayrıca yazar olup olmadığı ve kendi eserlerini yazıp yazmadığı; hangi dilden veya dillerden çeviri yaptığı, bu dillerle nasıl bir ilişki içinde olduğu; [...] nasıl iki dilli olduğu; hangi türleri genellikle çevirdiği, başka hangi eserleri çevirdiği; "çoklu-çevirmen" (poly-übersetzer) mi (çoğu zaman olduğu gibi) yoksa "tek-çevirmen" (mono-übersetzer) mi olduğu; hangi dilsel ve edebi alanlarda kendini evinde hissettiği; bir çeviri külliyatı oluşturup oluşturmadığı ve en önemli çevirilerinin hangileri olduğu [...] gibi sorulara yanıt bulmak isteriz (Berman, 2007, s. 99'dan akt. Makarska, 2016, s. 215).

Berman'ın görüşlerine verilen yanıtlardan biri, çeşitli çevirmen sözlüklerinin hazırlanması olmuştur. Bu girişimlerin öncülerinden biri, İsveç'te başlatılan *Svenskt översättarlexikon* (İsveç Çevirmenler Sözlüğü) projesidir. Günümüzde ise, daha önce anılan *Germersheim Çevirmenler Sözlüğü*'ne ek olarak Danimarka, Hollanda ve Türkiye gibi pek çok ülkede benzer ulusal projeler yürütülmektedir (Makarska, 2016, s. 155).

Makarska, Berman'ın görüşlerini temel alarak biyografilerin sistematik bir şekilde incelenebilmesi için dört adet kategori geliştirmiştir. Bu model, çevirmenlerin dilsel-topografik geçmişleri, ilişkiler ağı (Netzwerke, çevirmenin çalışmalarını etkileyen yazarlar, yayınevleri, eleştirmenler veya akademisyenler), (öz)sunum biçimleri (Markus Eberharter tarafından İngilizce'ye (auto)presentation[2] olarak aktarılmış ve çevirmenler hakkındaki söyleşileri, yayımlanmış temsile dayalı metinleri, çevirilere yönelik eleştirileri, ödülleri ve tanıtımları kapsamaktadır.), çeviri etkinliği ile çevirmenlerin sıklıkla yürüttüğü diğer faaliyetler arasındaki ilişki (bağlam) başlıklarından oluşur. (Makarska, 2014, ss. 56–60, 2016, ss. 216–219)

Makarska'nın çalışmasından sonra Markus Eberharter bu konuda bir çalışma gerçekleştirmiştir. Eberharter 1816-1895 yıllarında Lviv ve Galicia'da faaliyet gösteren dört edebi çevirmene odaklanmış ve çevirmen biyografisi kavramına değinmiştir. Eberharter araştırma projesine bağlı olarak Makarska'nın kategorilerine yenilerini eklemenin veya mevcut kategorileri küçük ölçüde değiştirmenin mümkün olduğunu öne sürmüş ve yukarıda belirtilen dört kategoriye ek olarak yeni kategoriler sunmuştur. Bunlardan ilki "edebi yetkinliğin edinilmesi"dir. Eberharter bu kategori kapsamında çevirmenlerin edebi metinleri biçim ve dil kapsamındaki estetik değerleri açısından yeterince anlama becerisine hem de erek dilde uygun bir şekilde yorumlanmasına değinmektedir. Buna ilişkin olarak da bu tarz becerilerin geliştirilmesi için, okuma deneyimi ve belirli metinlerin okunmasının söz konusu çevirmenin edebi sosyalleşmesinin (literary socialization) bir parçası olarak onu nasıl

[2] Bu kategori, Makarska'nın çalışmalarında "çeviriye dair öz-analiz" ya da "eleştirel yaklaşım" olarak da adlandırılmıştır (Makarska, 2014, ss. 56–60). Bu yapı, daha sonra Markus Eberharter tarafından "(auto)presentation" olarak adlandırılmış ve çevirmenin kendisini mesleki düzeyde nasıl temsil ettiğini analiz eden ayrı bir kategori olarak sunulmuştur (Eberharter, 2018, ss. 26–27). Bu çalışmada (öz)sunum olarak ele alınacaktır.

şekillendirdiğinin de önemli olduğunu belirtmiştir. Eberharter'e göre bu kategoriye ilişkin bir bilgi edinmek adına maddi kaynaklar, yani genel olarak edebiyata erişim ve ayrıca tanınmış yazarlarda sıklıkla olduğu gibi çevirmenin ardında kendine ait bir kütüphane bırakıp bırakmadığını araştırmak faydalı olabilir (2021, s. 75). Erberther'in eklediği diğer bir kategori "çeviriye geçiş" kategorisidir. Bu kategori çevirmenin edebi çeviriyle profesyonel bir şekilde ilgilenme kararının altında yatan motivasyon ve çevirmenin bu faaliyete giderken izlediği yol hakkında sorulara işaret eder. Bunun genellikle göç gibi belirli yaşam durumlarıyla bağlantılı olduğunu belirtir. Doğal olarak, bir kişinin tam olarak hangi anda edebiyat çevirmeni olduğunu belirlemek neredeyse imkansızdır, ancak çoğu durumda, belirli bir kişinin çevirmen olarak çıkışını belirleyen, yayınlanan ilk büyük çevirisidir (s. 76). Erberharter tarafından değinilen diğer bir kategori çeviri külliyatıdır (translation oeuvre). Çevirmen tarafından yayımlanmamış elyazması formunda bırakılan çeviriler de dahil olmak üzere, tüm çevirilerin tam ve sistematik bir incelemesini ve bu çevirilerde öne çıkan belirli noktaların belirlenmesini kapsamaktadır. Bunlar, belirli yazarların, metin biçimlerinin ya da belirli bir tarihsel dönemin metinlerinin çevirileri olabilmektedir (s. 76). Erberharter bir çeviri eserinin tamamen önceden belirlenmiş bir plana uygun olarak hazırlandığının ve bu nedenle az ya da çok tutarlı bir bütün oluşturduğunun varsayılamayacağını belirtmiştir. Buna ek olarak çevirmen biyografisini sistematik bir şekilde araştırma ve tanımlamada son adımın, çevirmen kimliği olduğunu belirtmiştir. Bu kavram altında hem kendini tanımlamasına, yani bir çevirmen olarak benlik kavramına (örneğin bir yazar, eleştirmen, editör, tiyatro yönetmeni, bibliyofil, vb. olarak değil), hem de kişinin çevirmen olarak rolüne ve bu rolde yerine getirdiği görevlere odaklanmaktadır. Kimliği belirlemekteki önemli unsurun sosyal algı olduğunu belirtmiş ve bir çevirmenin kendi çevresinin değerlendirmesinde kim olduğu, bir çevirmen olarak mı yoksa başka biri olarak mı algılandığının da önem arz ettiğini vurgulamıştır. Bu çerçevede çeviri ödüllerinin ve çevirmenin çevirisi üzerine yazdığı yazıların veri kaynağı olarak dikkate alınabileceğini belirtmiştir (2021, s. 76).

3. YÖNTEM

Çalışma kapsamında, öncelikle 1960-2000 yılları arasında yayımlanan yazınsal çevirilerin bir bibliyografyası oluşturulmuştur. Örneklemin belirlenme sürecinde öncelikle bu alanda ön plana çıkan ve dönem içerisinde kesintisiz ya da uzun süreli faaliyet gösteren yedi yayınevine (Altın Kitaplar Yayınevi, İnkılâp Kitabevi, Varlık Yayınları, Cem Yayınevi, Remzi Kitabevi, Yapı Kredi Yayınları ve Bilgi Yayınevi) ait veriler üç aşamalı bir şekilde Milli Kütüphane Türkiye Bibliyografyaları, *Türkiye Büyük Kitap Katalogları (TÜRDAV)* ve *Türkçe Çeviriler Bibliyografyası-Dünya Edebiyatından Çeviriler* adlı kaynaklardan taranmış ve kapsamlı bir veriseti oluşturulmuştur. Bu aşamada yedi yayınevinin dahil edilmesinin amacı örneklem olarak seçilecek yayınevlerini tespit etmektir. Excel dosyasında toplanan veriler yazar, dil, yayınevi, tarih ve çevirmen başlıklarıyla detaylandırılmış ve filtrelenmiştir. Yedi yayınevini kapsayan verilerin sonucunda (3134 yazınsal çeviri eser kaydı) yazınsal çeviri alanında yayımladığı eserlerle ön plana çıkan üç yayınevi-Altın Kitaplar Yayınevi, İnkılâp Kitabevi, Varlık Yayınları-örneklem olarak seçilmiştir ve 2234 çeviri eser kaydına ulaşılmıştır.

Alanın dinamiklerinin ve yayınevlerinin iktidar alanına göre konumunun belirlenmesi amacıyla 1960-2000 yılları arası baz alınarak Türkiye'de yayıncılık faaliyetleri irdelenmiş ve özellikle bu faaliyetlerdeki dönüşüm anlarına odaklanılmıştır. Ardından örneklem olarak seçilen yayınevlerinin alanda varlığını sürdürmek için hangi üretim stratejilerine ve sermaye türlerine yöneldiği incelemek adına yayınevinin tarihsel geçmişine yönelik bilgiler derlenmiştir. Buna ek olarak yayınevlerinin önde gelen isimleriyle gerçekleştirilen, online ve basılı kaynaklarda yer alan röportajlardan elde edilen bilgiler de derlenerek incelemeye dahil edilmiştir. Analizi desteklemek adına nitel verilere başvurulmuş ve oluşturulan bibliyografya aracılığıyla yayımlanan eserlerin künye bilgileri incelemeye dahil edilmiştir. Bibliyografya verileri aracılığıyla edinilen bilgiler her yayınevine özel olarak grafikler aracılığıyla sunulmuştur. Bu doğrultuda yayınevlerinin hem var olan sosyal, kültürel, ekonomik ve sembolik sermayeleri hem de yazınsal çeviri alanında konumlanma süreçlerinde bu sermaye türlerini elde etmek adına izlediği yollar, büyük üretim ve sınırlı üretim kutbundaki eğilimleri analiz edilmiştir.

Çalışmada ele alınan "kültürel çeşitlilik" kavramı oluşturulan bibliyografya verilerinin dil dağılımları temelinde analiz edilmiştir. Yayınevlerinin 1960-2000 dönemi içerisinde yayımladığı yazınsal çevirilerin dilsel dağılım grafiği oluşturulmuştur. Bir diğer kavram olan ve yayıncılık alanındaki benzeşmeyi temsil eden izomorfizmin izleri yayınevi yöneticileri/CEO'larla gerçekleştirilen ve çeşitli süreli yayınlarda yayımlanan röportajlardan kesitler eşliğinde ve bibliyografya verilerinden yola çıkarak üç yayınevi arasında gözlemlenen benzerlikler doğrultusunda incelenmiştir.

Çalışmanın son aşamasını oluşturan çevirmen biyografileri bibliyografya verilerinden elde edilen veriler ışığında seçilen çevirmenleri kapsamaktadır. Veriler doğrultusunda örneklem dahilindeki üç yayınevinde çeviri eser sayılarıyla ön plana çıkan 10 çevirmen belirlenmiştir. Çevirmenlerin biyografileri Renata Makarska'nın bibliyografik çözümleme modeli uygulanarak oluşturulmuştur. Bibliyografya verileri çevirmenlerin dilsel-topografik geçmişleri, ilişkiler ağı (Netzwerke, çevirmenin çalışmalarını etkileyen yazarlar, yayınevleri, eleştirmenler veya akademisyenler), (öz)sunum, çeviri etkinliği ile çevirmenlerin sıklıkla yürüttüğü diğer faaliyetler arasındaki ilişki (bağlam) başlıklarından oluşmaktadır (Makarska, 2014, ss. 56–60, 2016, ss. 216–219) Bu kategorilere ek olarak çevirmenlerin biyografilerinin derinliğini artırmak ve akademik alandaki görünürlüklerini ortaya koymak adına çalışmaya özgü bir katkı olarak "akademik temsiliyet" kategorisi eklenmiştir. Çevirmenlere ilişkin biyografik veriler ansiklopedik kaynaklar, yayınevlerinin sunduğu tanıtım içerikleri, çeşitli medya organlarında yayımlanmış röportaj ve anlatılar ile akademik çalışmalardan derlenmiştir.

4. UYGULAMA

4.1. 1960-2000 Yılları Arasında Türkiye'de Yayıncılık Faaliyetleri

1960–2000 dönemi, Türkiye'de yayıncılığının belirli kırılmalar yaşadığı bir aralığı kapsamaktadır. Bourdieu'nun alan kuramına göre bir alanın iktidar alanına göre konumunu belirlemek büyük bir önem taşımaktadır. Bourdieu'ye göre yazınsal alanın özerkliği, üretimin içsel ölçütlerle mi yoksa dışsal taleplerle mi belirlendiğine bağlıdır (Bourdieu, 2019, ss. 377-380). 1960 sonrası Türkiye'de yayıncılık, bu açıdan bakıldığında göreli bir özerklik ile dış baskılar arasında sürekli bir gerilim içinde şekillenmiştir. Siyasal iktidarın sansür uygulamaları, piyasanın belirleyici hale gelmesi ve telif yasalarının yeniden yapılandırılması gibi unsurlar, yayımcıların üretim kararlarını doğrudan etkilemiştir. Buna ek olarak neredeyse her dönemde gündeme gelen kâğıt sorunu alanın tam anlamıyla özerkleşmesini engellemiştir. Bu bölümde, yayınevlerinin tercihlerini, eğilimlerini ve alan içerisindeki konumlanma süreçlerini anlamak adına söz konusu tarihsel çerçevede yayıncılığın hangi dinamiklerle biçimlendiğine değinilecektir.

1950'li yıllarda Türkiye'de siyasal iktidarın değişmesiyle birlikte yayıncılık alanında önemli dönüşümler yaşanmıştır. Yeni hükümetin sansür ve baskı politikaları özel yayınevlerini politik olmayan, tarihi içeriklere yönelmeye teşvik etmiştir. Aynı dönemde Batı'daki cep kitapları akımından esinlenilerek ucuz, taşınabilir kitaplar yayımlayan yayınevleri kurulmuştur. Özellikle Mike Hammer dizisi ve benzeri polisiye kitaplar yüksek satış rakamlarına ulaşmıştır (Kaynardağ, 1983, ss. 2828). 1951'de Fikir ve Sanat Eserleri Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle Türkiye telif hakları rejimine dahil olmuş, çeviri faaliyetlerinde ve telif hakları ajanslarının sayısında artış görülmüştür. Varlık, Yeditepe, Altın Kitaplar ve Arkın, De gibi yayınevleri, Remzi, Kanaat ve Hilmi gibi eski yayınevleriyle birlikte kültürel yayıncılığı sürdürmüş ve Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Kemal Tahir gibi yazarlarla birlikte Köy Enstitülü Mahmut Makal, Fakir Baykurt ve Talip Apaydın'ın eserlerini yayımlayarak edebi üretimi desteklemişlerdir. Bu yayımlarda arı Türkçe kullanımı yaygınlaşmış, roman, öykü ve deneme türlerinde yeni bir yazı dilinin gelişimine katkı sağlanmıştır. Aynı dönemde Aziz Nesin gibi yazarlar hem edebi faaliyetlerini hem de yayıncılık faaliyetlerini yürütmüş ve çocuk kitapları ve sanat yayınları alanında da teknik ve içerik bakımından nitelikli üretimler yapılmıştır (Kaynardağ, 1983, ss. 2829).

Nihal Yeğinobalı, özellikle 1950 ve 1960'larda çevrilecek eserlerin yayınevlerinin yayın politikalarına göre belirlendiğini, ancak çevirmenlerin bu politikanın şekillenmesinde etkili olduğunu belirtmiştir. Çevirmenlerin yayınevi sahipleri ve editörlerle birlikte çalışarak kitap seçiminden baskıya dek tüm süreçlere katıldığını ifade etmiştir. O dönemde yayınevlerinin, piyasadaki rekabet ortamında en güncel ve özgün kitapları yayımlama çabası içinde olduğunu, çevirmenlerin de bu doğrultuda yayın politikasına ve okur taleplerine uygun kitapları önererek, düzeltme dahil her aşamada aktif rol aldığını belirtmiştir (Yeğinobalı, akt. Erkul, 2019, ss. 223-224)

Yeğinobalı, dönemin yayıncılık ortamında yalnızca nitelikli çeviriye önem veren yayınevlerinin değil, daha çok piyasaya yönelik çalışan birçok özel yayınevinin de etkin olduğunu belirtmiştir. Bu yayınevleri arasındaki rekabet sebebiyle çevirmenlere çok kısa teslim süreleri verildiğini ve düşük çeviri ücretleri nedeniyle çeviri kalitesinin genellikle zayıf kaldığını ifade etmiştir. Zaman baskısı ve yayınevleri arası rekabet nedeniyle çevirilerin çevirmenler arasında bölüştürülmesinin yaygın bir uygulama haline geldiğini ve bu durumun kaliteyi olumsuz yönde etkilediğini vurgulamıştır (Yeğinobalı, akt. Erkul, 2019, s. 225)

1960'lı yıllarda dünyada meydana gelen politik, toplumsal ve kültürel dönüşümler ile ideolojik ve siyasal yeniden yapılanmalar, sanat ortamını doğrudan etkilemiştir. Bu değişimlerin yön verdiği süreçte, sanat, sanatçı ve sanat eseri kavramları hem Türkiye'de hem Batı dünyasında farklı biçimlerde anlam kazanmıştır (Gürdaş, 2014, s. 172). 27 Mayıs 1960 müdahalesinin ardından kabul edilen 1961 Anayasası, sanatla ilgili meselelerin kamuoyunda tartışılmasına ve sanatçıların hakları ile güvenliklerinin gündeme taşınmasına olanak sağlamıştır. 1960'lı yıllarda, sanatçılar ve aydınlar tarafından gazete ile kültür-sanat dergilerinde kaleme alınan yazılarda devletin sanatçıyı koruyup desteklemesi, sanatın toplumda daha geniş kesimlere yayılması, telif haklarının güvence altına alınması ve Türk sanatının uluslararası alanda tanıtılması yönünde çeşitli talepler ve tavsiyeler dile getirilmiştir (Özsezgin, 1986, akt. Gürdaş, 2014, s. 172).

1960'lı yıllar, Babıâli merkezli yayıncılıkta İslamî yayıncılığın görünürlük kazandığı bir dönemdir. Babıâli, Türkiye'de modern yayıncılığın uzun yıllar boyunca merkezini oluşturan simgesel bir alandır. Matbaacılıkla başlayan kitap üretimi Tanzimat'tan sonra yayıncılık sektörüne dönüşmüş ve bu sektör İstanbul'un belirli bir bölgesinde yoğunlaşmaya başlamıştır. Babıâli sadece devlet dairelerinin ve gazetelerin bulunduğu bir yer değil aynı zamanda matbaaların, kitapçıların ve yayınevlerinin yan yana varlık gösterdiği üretim alanıdır. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren birçok önemli yayınevi bu bölgede kurulmuş ve faaliyet göstermiştir (Osmanoğlu, 2015, 25). 1960'lı yıllarda muhafazakâr çizgide yayın yapan yeni yayınevleri açılmış ve okuyucu kitlesi giderek genişlemiştir. 1959'da iş insanları tarafından kurulan ve Ali Fuat Başgil'in öncülük ettiği Sönmez Neşriyat, 1960'ta Sezai Karakoç tarafından kurulan Diriliş Yayınları ve aynı yıl İsmail Dayı tarafından açılan Yağmur Yayınları bu dönemin dikkat çeken örnekleri arasında yer alır (Osmanoğlu, 2015, 26).

1960 sonrasında Türkiye'deki anayasal düzenlemelerin görece özgürlükçü niteliği, düşünce ve bilim alanlarına yönelik yayın faaliyetlerinde artışa yol açmıştır. Bu dönemde çeviri etkinlikleri yoğunlaşmıştır. Yayınevlerinin başında yer alan isimler arasında Vedat Günyol, Şükran Kurdakul, Memet Fuat gibi figürler dikkat çekmiştir. Bu kişiler yayıncılık faaliyetleriyle birlikte estetik ve editoryal anlayışta da dönüşüm yaratmıştır. Kitapların tasarımı, kapak kompozisyonları ve baskı kaliteleri, Avrupa standartlarını yakalayacak düzeye ulaşmıştır. Aynı zamanda süreli yayıncılıkta da gelişme gözlenmiş ve Varlık Yayınevi'nin yıllıkları ile De Yayınevi'nin yayımladığı Türk Edebiyatı Yıllıkları bu alandaki örnekler arasında sayılmıştır (Kaynardağ, 1983, ss. 2829-2830).

1961'de kurulan Sosyal Yayınları zamanla yazar ve aydınların uğrak noktası haline gelmiş, çeşitli klasik eserleri okura kazandırmıştır. 1964'te faaliyete geçen Cem Yayınları kültür, sanat, felsefe ve psikoloji alanlarında kitaplar yayımlamış, bastığı beş ciltlik Türkiye Tarihi çalışmasıyla dikkat çekmiştir. 1968'de Cağaloğlu'nda kurulan E Yayınları, günümüze kadar varlığını sürdürebilen yayınevlerinden biridir. Bazı önemli klasiklerin ve popüler romanların yayımlanmasında rol oynamış, 1970'li yıllarda televizyona reklam veren ilk yayınevi olarak dikkat çekmiştir (Osmanoğlu, 2015, s. 26). Cumhuriyetin ilk yıllarında İstanbul'un Ankara Caddesi olarak bilinen tarihi semtinde faaliyet göstermeye başlayan yayıncılar, özellikle ders kitaplarından elde

ettikleri gelir ve başarılı ticari girişimlerinin kazançları sayesinde ciddi bir sermaye birikimi sağlamışlardır. Bu birikimle birlikte kendi matbaalarını kurarak büyük kadrolarla çalışmaya başlamışlardır. Yayıncılık alanında giderek artan bir endüstrileşme eğilimi gözlemlenmiştir. Bankalar ve gazeteler de yayıncılık alanına girmiş ve Cumhuriyet gazetesi "Çağdaş Yayınlar", Tercüman ise "Binbir Temel Eser" dizisini yayımlamıştır. Devlet ansiklopedilerinin yavaş ilerlemesine karşılık, Arkın ve Doğan Kardeş gibi yayınevleri başarılı ansiklopedik yayınlar yapmıştır. Meydan Larousse on iki cilt halinde Türkiye'ye özgü içeriklerle yayımlamıştır. 1968'de Reşat Ekrem Koçu, İstanbul Ansiklopedisi'ni yayımlamaya başlamıştır. 1930 ve 1940'lı yıllarda yalnızca Berkalp ve Akba Yayınevlerinin bulunduğu Ankara'da, bu dönemde Bilgi, Dost ve Doğan gibi yayınevleri kurulmuştur. Böylece Anadolu'da yayıncılık faaliyetleri canlanmış ve daha ciddi bir anlayış gelişmiştir. İstanbul'un tek merkez olma durumu kırılmış ve İzmir, Konya ve Eskişehir gibi illerde de benzer gelişmeler yaşanmıştır. Ayrıca, çocuk kitapları ve sanat yayınları öne çıkmıştır. Doğan Kardeş'in renkli baskılı kitapları ilgi görmüş, yeni baskı teknikleriyle sanat kitapları yaygınlaşmıştır. Ancak kitap dağıtımı ve tanıtımı konusundaki sorunlar sürmüştür (Kaynardağ, 1983, ss. 2829-2830).

Bu dönemdeki kitap dağıtımı ve basım konusundaki sorunlara Varlık Yıllıkları'nda da detaylı bir şekilde değinilmiştir. Tahir Alangu'nun *Varlık Yıllıkları*'nda yer alan "Roman ve Hikayemiz" başlıklı derlemesinde aktardığına göre, 1960'ların başında Türkiye'de yayıncılık alanında karşılaşılan temel sorunlardan biri, sermayenin sanat ve edebiyat üretiminden ziyade daha fazla gelir getiren alanlara —özellikle çeviri eserler, okul kitapları, çocuk kitapları ve dini-halk kitapları gibi türlere— yönelmiş olmasıdır (Alangu, 1962, s. 43). Bu yönelimin yanı sıra kâğıt darlığı gibi maddi kısıtlar, yeni edebiyat öncülerinin sanat değeri taşıyan eserlerinin ne denli önemli bir katkı sunduğunu ancak geriye dönüp bakıldığında görünür kılmıştır. Alangu, özellikle küçük hikâye türünün 1955'ten itibaren belirgin bir duraklama sürecine girdiğini, İkinci Dünya Savaşı yıllarında güç kazanan umut verici edebi akımın öncülerinin zamanla sahneden çekildiğini, yayınevlerinin ise hikâye kitaplarını satarak gelir elde edemez hale geldiğini belirtir. Buna karşın roman türü, hem nicelik hem de nitelik açısından dikkat çekici bir yükseliş sergilemiş ve 1945 sonrası dönemde roman alanı, yeni yazarların da katılımıyla ciddi bir ivme kazanmıştır (s. 43). Ancak bu gelişme,

yerli üretimin yanında çeviri merkezli yayıncılık yatırımlarının önceliklendirildiği bir yayın ortamında şekillenmiştir.

1960'lı yılların başında maliyet artışlarından dolayı birçok yayınevi, üç yıl öncesinden basacaklarına dair söz verdikleri kitapların çoğunu o dönem yayımlayamamıştır. Ortalama 3000 adetlik bir baskının beş yılda dahi tükenememesi gibi etkenler, yayınevlerini daha fazla risk almaktan alıkoymuştur. Bu durum yazarları eserleri basılmadan beklemek zorunda bırakarak telif geliri elde edememelerine yol açmıştır. (Alangu, 1962, s. 44).

Bu dönemde Kafka, Sartre ve Camus gibi yazarların çevirilerine duyulan ilgi özellikle seçkin aydın çevrelerinde artış göstermiştir. Bu eğilimle birlikte, genç kuşak hikâyecilerin de giderek çağdaş Batı sanat akımlarına yöneldikleri gözlemlenmiştir (Alangu, 1962, s. 58). Alangu,'ya göre, yükselen maliyetlere rağmen yayınevleri pahalı çeviri eserler yayımlamaya devam ederken, bu piyasa koşulları yerli edebiyat için yıkıcı sonuçlar doğurmuştur (s. 58). Dönemin yayınevlerinin ise bu doğrultuda üretilen eserleri yayımlamaktan kaçındığı, küçük hikâyeyi ayakta tutan mecraların yalnızca birkaç sanat-edebiyat dergisiyle sınırlı kaldığı ifade edilmektedir (s. 58). Bu tablo, o dönemde yayınevlerinin yerli edebiyata olan mesafesini ve çeviri eksenli yayıncılığın yükselişini çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır.

Alangu'nun 1965'te yayımlanan değerlendirmesi, 1964 yılı itibarıyla yerli edebiyat üretiminin yayıncılık alanındaki gerilemesinin sürdüğünü çarpıcı biçimde gözler önüne sermektedir. Alangu'ya göre çeviri ve polisiye romanlardaki artış, yerli edebiyata olan ilginin azaldığı bir dönemde dahi okur sayısının arttığı gibi yanlış bir algıya yol açmaktadır. Ancak Alangu, yayımlanan eser sayısına kıyasla baskı sayılarının düşük olmasına dikkat çekerek, bu okuma eğilimlerinin toplumun geniş kesimlerine değil, okuma alışkanlığı edinmiş dar bir aydın zümresine hitap ettiğini vurgular (Alangu, 1964, s. 35). Çeviri edebiyatın dönemsel konumunu "Çeviri edebiyatı birdenbire hızlandı, yayınevleri birer birer öncü gerçekçilerin eserlerini yayınlamaktan vazgeçtiler. Batıdan gelen yeni edebiyat akımları, okuyucuları, yerli edebiyat ürünlerinden soğuttu." sözleriyle özetleyen Alangu, bu yönelimin yerli üretimi arka plana attığını açıkça vurgulamaktadır (Alangu, 1964, s. 36).

Basım ve yayım maliyetleri sebebiyle birçok yayınevinin, yerli edebiyat yerine daha kolay satılabilir eserleri tercih ettiği görülmektedir. Alangu'nun ifadelerine göre yeni edebiyatın gelişiminde büyük pay sahibi olan Varlık Yayınevi'nin bu süreçte yerli eser basımına karşı direnci dikkat çekerken, Remzi Kitabevi gibi daha köklü yayınevlerinin de yıllardır sakladıkları roman müsveddelerinin yalnızca birini yayımlayabilmiş olması, üretim ve dolaşım alanındaki tıkanıklığı açıkça ortaya koymaktadır (Alangu, 1964, s. 36).

Adnan Binyazar'ın *Varlık Yıllıkları*'ndaki 1968 yılına dair değerlendirmesine göre, bu dönemde yerli romana yönelik okur ilgisinde belirgin bir artış yaşanmıştır. Binyazar, bu eğilimin yalnızca yerli romancıların Kurtuluş Savaşı'na dair anı, belge ve yaşantılara yönelmeleriyle değil, aynı zamanda "bir ulusun kurtuluşuyla ilgili çeviri romanların bolca yayınlanması ve okunması"yla da ilişkili olduğunu belirtir (Binyazar, 1969, s. 50). Böylece çeviri eserler, yalnızca yabancı edebiyatın aktarımı değil, yerli tarihsel anlatıların canlanmasında da dolaylı bir kaynak işlevi görmüştür. Aynı yazıda Binyazar, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Kemal Tahir, Oktay Akbal ve Fakir Baykurt gibi yazarların "önemli romanlarının yeniden basıldığını" vurgulayarak, yayınevlerinin bu dönemde yerli edebiyatı yeniden dolaşıma sokma yönünde bir eğilim gösterdiğine dikkat çeker (s. 52). Bu veriler, 1960'ların sonuna doğru yayınevlerinin çeviri merkezli yayın politikalarını kısmen geride bırakarak yerli üretime alan açtığını göstermektedir.

1971 yılına gelindiğinde, Demirel Hükümeti hem iç hem de dış sorunlar nedeniyle sorunlar yaşamıştır. Bunun üzerine, 27 Mayıs 1960'tan yaklaşık 11 yıl sonra, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin komuta kademesi sivil yönetime bir kez daha müdahale etme kararı almıştır. 12 Mart 1971 tarihinde yayımlanan muhtıra ile hükümetin istifası istenmiştir. Muhtıranın verilmesinin hemen ardından, Bakanlar Kurulu olağanüstü bir toplantı yapmış ve bu gelişme doğrultusunda alınacak kararları değerlendirmiştir. Toplantı sonucunda, hükümetin istifasına karar verilmiştir (Ertem, 2018, s. 658).

Arslan Kaynardağ'ın aktardığına göre, bu dönemde 1961 Anayasası'nda gerçekleştirilen değişiklikler sonucunda bazı özgürlük alanlarında kısıtlamalar gündeme gelmiş, özellikle kitaplara yönelik olumsuz bir yaklaşım benimsenmiştir. Çok sayıda yayın toplatılmış ve yasaklamalara dair listeler netleştirilmemiş, gerekçeler açıkça belirtilmemiştir (1983, s. 2830). Aynı dönemde UNESCO'nun 1972'yi "Dünya

Kitap Yılı" ilan etmesiyle Türkiye'de "Her Şeyin Üstünde Kitap" sloganı kullanılmış, küçük ölçekli kitap sergileri düzenlenmiş ve indirimli satışlar yapılmıştır. Türk Editörler Derneği ilk kez Frankfurt Kitap Fuarı'na katılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ikinci yayın kongresi için aldığı karar ise hayata geçirilememiştir. 1972 yılında 6913 kitap yayımlanmış, 1973'te bu sayı 7479'a ulaşarak o güne kadarki en yüksek seviyeye çıkmıştır. Bu artışta Cumhuriyet'in 50. yılına yönelik hazırlıklar etkili olmuştur. Aynı yıl Arkın Yayınevi, çocuk edebiyatına yönelik bir ödül programı başlatmıştır. Dönemin sonunda ülkede yaklaşık 200 yayınevi bulunmakla birlikte kitap satışları genel olarak olumlu bir yönde ilerlemiştir (s. 2830).

Kaynardağ'ın ifadelerine göre bu yıllarda çeviri romanlar büyük ilgi görmüştür. E Yayınevi tarafından yayımlanan *Baba* adlı çeviri eser üç yıl içinde on bir baskı yapmış, yaklaşık üç yüz bin adet satmıştır. Henri Charrière'nin *Kelebek* romanı ve Barbara Cartland'ın kitapları da yüksek satış rakamlarına ulaşmıştır. Nobel ödüllü yazarların eserleri tercih edilen çeviriler arasında yer almıştır. Yerli yazarların kitapları da üst üste baskı yapmaya başlamış, yazarlık meslek olarak daha görünür hale gelmiştir. Bu dönemde yazarların telif oranları artmış, bazı yazarlar baskı başına %10 ila %15 oranında ücret almıştır. Gelişim Yayınevi ansiklopedi yayıncılığında etkili olurken, Kaynak Kitaplar Yayınevi dört ciltlik *Türkiye Ansiklopedisi*'ni yayımlamıştır. Çocuk kitaplarının hem biçim hem içerik bakımından geliştiği, sosyal konulara yöneldiği gözlenmiştir. *Çocuk Kitapları Haftası* gibi etkinlikler, satışlara katkı sağlamıştır. 1973'te sıkıyönetim kaldırılmış, ertesi yıl yeni bir döneme geçilmiştir. (Kaynardağ, 1983, s. 2830).

1970'li yıllar Babıâli'de gazetelerin yavaş yavaş bölgeden uzaklaşmaya başladığı bir dönemdir. Bu yıllarda kurulan yayınevleri arasında önemli örnekler öne çıkmaktadır. 1970'te Sâmiha Ayverdi, Ekrem Hakkı Ayverdi ve İlhan Ayverdi tarafından kurulan Kubbealtı Neşriyat, 1980'li yıllara kadar birçok eseri yayın dünyasına kazandırmıştır. 1973'te Necip Fazıl Kısakürek tarafından kurulan Büyük Doğu Yayınları, aynı adlı dergi çevresinde şekillenmiş ve Necip Fazıl külliyatını yayımlamıştır. Aynı yıl Cengiz Alpay tarafından kurulan Nakışlar Yayınevi Babıâli ile özdeşleşmiş yayınevlerinden biri olmuştur. 1974'te kurulan Damla Yayınevi çocuk kitapları, eğitim ve aile yayınları ile Peyami Safa ve Haluk Nurbaki gibi yazarların kitaplarını yayımlamıştır. (Osmanoğlu, 2015, s. 27).

1974'te CHP ile MSP arasında kurulan koalisyon döneminde kitaba yönelik baskılar azalmış, yayıncılık konuları açık biçimde tartışılmaya başlanmıştır. Aynı yıl Türkiye Yazarlar Sendikası kurulmuş, Yaşar Kemal genel başkan seçilmiştir. Bu dönemde devlet yayınlarının bibliyografyası hazırlanmış, bazı kitaplara içerikleri nedeniyle kovuşturmalar açılmıştır. 1975'te yayımlanan kitap sayısı 6645 olarak kaydedilmiştir (Kaynardağ, 1983, ss. 2831-2832).

1975 yılında gerçekleşen İkinci Yayın Kongresi'nde**,** özellikle kâğıt sıkıntısı, 12 Mart 1971 sonrası kitapçı ve yayıncılara uygulanan baskılar ile kitapların toplatılıp imha edilmesinin, yayıncılıkta uzun süreli bir krize yol açtığı ifade edilmiştir. 1960 Anayasası'nın getirdiği özgürlük ortamı, planlı kalkınma süreci, yeni tesislerin açılması ve basım teknolojisindeki ilerlemeler sayesinde yayın sayısında artış yaşanmış ve bu gelişmeler halk kütüphanelerine ve kullanıcı sayısına da yansımıştır (Candan, 2011, s. 482). Aynı zamanda, yayıncılığın temel amacının kâr değil toplumsal yarar olduğu vurgulanmıştır. Yayıncılığın sanayi olarak kabul edilip edilemeyeceği, üretim araçlarının ve örgütlenme yapısının eksiklikleri gibi konular gündeme gelmiştir. Dağıtım, reklam, pazarlama gibi alanların yetersizliği, ayrıca çeviri, telif, ansiklopedi, çocuk kitabı, dergi, halk kitaplıkları ve kültür yayınları gibi alt başlıklar da detaylı biçimde tartışılmıştır (Candan, 2011, s. 482).

Kaynardağ yazısında Büyük Karışıklıklar başlığında yer verdiği 1976-1980 dönemine yönelik olarak Milliyetçi Cephe hükümeti döneminde yayıncılığa doğrudan bir müdahalesi olmasa da ülkedeki karışıklığın yazarlar ve yayıncılar üzerinde baskı oluşturduğunu vurgulamıştır. Buna ek olarak, kitapçılar çeşitli tehditlerle karşılaşmış, kültürel üretim kesintiye uğramıştır. Bu süreçte artan kâğıt ve posta giderleriyle birlikte enflasyon, kitap fiyatlarını hızla yükseltmiştir. Yayınevleri eski baskılara yeni etiketler yapıştırarak çözüm üretmeye çalışmıştır. 1979, Türkiye'de basılan ilk kitabın 250. yılı olarak anılmış ancak bu tarih yeterince değerlendirilememiştir. Kitap sayısı da azalmış, 1975'te 6645 olan üretim, 1979'da 5071'e gerilemiştir (Kaynardağ, 1983, ss. 2831-2833).

1970'li yıllarda yayımlanan romanlar genel olarak üç eğilim etrafında kümelenmiştir. Birincisi, toplumsal eşitsizliklere, askeri müdahalelere ve erkek egemen yapılara eleştiri getiren, muhalif ve gerçekçi edebiyattır. Bu grup içinde, özellikle 12 Mart Muhtırası'nı konu alan ve tanıklık vurgusu taşıyan metinler ayrı bir alt başlık oluşturur.

İkinci eğilim, modernleşme sürecine eleştirel yaklaşmakla birlikte onu toplumsal sorunlara çare olarak gören, muhafazakâr, milliyetçi ya da İslami romantizmle yoğrulmuş bir gerçekçilik anlayışıdır. Üçüncü eğilim ise, 1960'larda etkili olan varoluşçu yazının bir devamı olarak bireysel yabancılaşma ve anlam arayışlarını işler ve ideolojik kutuplaşmalara mesafeli durur (Kaynar, 2000, s. 794).

1970'li yıllarda politik kutuplaşmalar derinleşse de farklı kesimlerden okurları bir araya getiren bazı edebi figürler ön plana çıkar. Çocuk kitapları alanında Kemalettin Tuğcu, ahlaki öğretiler, yoksulluk ve yoksunluk gibi temaları işleyerek geniş bir okur kitlesine ulaşır ve bu temaların devrimci, milliyetçi ve İslamcı düşünceyle örtüşen yönleri Tuğcu'nun popülerliğini artırır. 1970'lerde tarihsel romana yönelerek bu ilgiyi daha da pekiştirir. Yetişkin okurlar nezdindeyse, Kemal Tahir ve Yaşar Kemal gibi yazarlar dönemin ortak kültürel figürleri haline gelir. *Devlet Ana* ve *İnce Memed* gibi romanlar, eşkıyalık, devlet-toprak ilişkisi ve toplumsal başkaldırı temalarıyla, edebiyatın tanıklık işlevini öne çıkaran 1970'li yılların ruhunu yansıtır (Kaynar, 2000, s. 796).

1970'li yıllarda edebiyat dergileri, dönemin siyasal ve toplumsal hareketliliğini yansıtan bir çeşitlilik sergilemektedir. Yeditepe dergisi, genç yazarların ürünlerine, çeviri faaliyetlerine ve sanat eleştirilerine yer vererek yayın hayatını sürdürmüştür. Ant ve Yön gibi politik duruşu belirgin dergiler kapanmıştır. Bu çizginin devamı niteliğindeki Yeni Dergi**,** Halkın Dostları**,** Papirüs**,** Dönüşüm**,** Soyut**,** Yeni A**,** Yansıma**,** Yeni Adımlar**,** Yarına Doğru**,** Yeni Ufuklar**,** Militan**,** Yazı**,** Sanat Emeği ve Türkiye Yazıları gibi yayınlar ise edebiyat aracılığıyla toplumsal ve ekonomik çelişkileri tartışmaya açmıştır. Sanat ile siyaset arasındaki karmaşık ilişki, bu dönemde neredeyse tüm dergilerde ele alınmıştır. Bu ortamda Soyut dergisi, Asım Bezirci, Sait Maden, Konur Ertop gibi yazarları bir araya getirmiş ve farklı ideolojik yönelimlere sahip kalemlere yer vermiştir. Yazı dergisi ise Enis Batur'un editörlüğünde yapısalcılık gibi kuramsal tartışmalara yer vermiş ve akademik düzeyde metinler yayımlamıştır (Kaynar, 2000, ss. 798-799).

Mete Kaynar'a göre 1970'li yıllarda edebiyat, siyasal bir araç olarak ülkenin temel sorunlarının tartışıldığı önemli bir platforma dönüşmüştür. Bu çerçevede, gerçekçi anlatım biçimi diğer edebi yaklaşımlar arasında öne çıkmış ve edebiyat alanında güçlü bir zemin edinmiştir. Edebiyat üzerinden politik mesajlar iletilmiş, toplumsal sorunlara

çözüm arayışları sunulmuştur. Genişleyen kapitalist düzenin yarattığı dönüşümler, iş umuduyla kırsaldan kente göç eden nüfusun yaşadığı uyum ve dönüşüm problemleri ile Batılılaşma sürecinde çözülememiş yapısal meseleler, bu dönemin edebi üretiminde farklı siyasal bakış açılarıyla ele alınmıştır. 1970'li yıllar aynı zamanda edebiyatın görünürlüğünün yükseldiği ve toplum üzerinde bir etkiye sahip olduğu yıllar olarak ön plana çıkmıştır (Kaynar, 2000, ss. 800-801).

12 Eylül müdahalesi sonrasında yönetim Silahlı Kuvvetler tarafından devralınmış, 1982'de yeni anayasa halkoyuyla kabul edilmiştir. Üniversiteler YÖK'e bağlanmış ve Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu çatısı altında birleştirilmiştir (Kaynardağ, 1983, s. 2833). 1980 yılı, Türkiye'de yalnızca siyasal değil, yayıncılık alanında da öngörülebilirlikten belirsizliğe geçilen bir dönemin başlangıcı olarak değerlendirilebilir. 1980 öncesinde, hangi kitabın hangi okuyucu kesimine hitap edeceği tahmin edilebilmekte, dağıtım ve satış sistemleri düzenli biçimde işlemekteydi. Ancak 12 Eylül askeri müdahalesiyle bu düzen sekteye uğramış ve yayınevlerinin faaliyetlerinde durgunluk yaşanmıştır. (Sökmen, 1996, s. 1466). Okurlar ve kitapçılar üzerindeki maddi ve manevi baskı, satışlarda yaşanan durgunlukla birleşince, birçok yerleşik yayınevi ekonomik varlığını sürdürememiştir. Bu dönemin ardından, yeni yayınevleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu girişimcilerin en büyük avantajı, henüz kamuya mal olmamış olmaları sayesinde sansürden bir ölçüde korunabilmeleridir. Bu koşullarda yayıncılık yapmaya çalışan kişilerin önemli bir kısmı, 1980 öncesi dönemdeki yayınevlerinin sadık okuyucuları arasından çıkmış ve çoğu mesleki deneyimden yoksun ancak idealist kişilerden oluşmuştur (s. 1466). Yayıncıların karşı karşıya kaldığı piyasa, Türkiye ekonomisinde (ders kitapları hariç tutulduğunda) oldukça sınırlı bir paya sahipti ve bu nedenle denetim dışı kalabilen, büyük ölçüde kayıt dışı kurallarla işleyen, gayri resmi bir yapı sergilemekteydi. Bu piyasa, varlığını ülkenin istikrarsız ve belirsiz iktisadi ve hukuki yapısındaki boşluklardan faydalanarak sürdürebilmiştir. Okur sayısının ciddi biçimde azaldığı, dağıtım ve satış kanallarının tamamen tıkandığı bir ortamda, birçok küçük, "gecekondu" yayınevi bu koşullar altında varlık gösterebilmiştir (s. 1466).

Müge Sökmen'e göre yayıncılık mesleğinin kurallarını inşa etmek ya da geliştirmek yönünde çaba göstermek yerine mevcut kuralsız ortamdan yararlanarak ayakta kalma eğilimi, sektörün bugüne dek süregelen kurumsallaşamama ve hukuki bir temele

oturamama sorunlarını daha da derinleştirmiştir. Yayınevsiz kalmış okurların kurduğu yeni yayınevleri, eksikliğini hissettikleri kitap türlerini yayımlama cesaretini göstermiş ve bu girişimlerin bir kısmı 1980'lerin sonuna gelindiğinde yerleşik sayılabilecek konumlara ulaşmıştır. Ticari kazanç hedefi taşımayan bu yayıncıların böylesi bir zeminde faaliyet göstermesi, yayın piyasasında önemli bir çeşitlilik yaratmıştır. Hazır bir okur kitlesinin ortadan kalkması, garantili kitap satışlarının da geçersiz hale gelmesine yol açmıştır. Bu okura sunulacak kitapları seçerken daha özgür davranma imkânı da tanımıştır. Böylece, alışılagelmiş klasiklerin yerine daha önce duyulmamış farklı sesler edebiyat alanında görünür olmaya başlamıştır (1996, s. 1466).

1982 yılında yayıncılık alanındaki en önemli girişim İstanbul'da düzenlenen Kitap Fuarı olmuştur (Kaynardağ, 1983, s. 2834). TÜYAP Kitap Fuarı, okur-yayınevi ilişkisini doğrudan kurma imkânı sağlamış ve takip eden yıllarda etkinliğin kapsamı genişleyerek fuarın kurumsallaşmasına zemin hazırlamıştır (Kabacalı, 1996, s. 1464). Dokuz gün süren fuarı 80 bin kişi ziyaret etmiş, 40 milyon liralık satış yapılmıştır. Ertesi yıl düzenlenen ikinci fuarda katılımcı yayınevi sayısı 76'ya çıkmış, ziyaretçi sayısı 250 bine ulaşmıştır. 1984'te düzenlenen üçüncü fuarda edebiyatın yanı sıra grafik ve karikatür gibi alanlara da yer verilmiştir (Kaynardağ, 1983, s. 2834). 1984 yılında Ankara'da Cumhuriyet Kitap Kulübü tarafından dikkat çeken bir kitap şenliği düzenlenmiş ve kitap kulüpleri yaygınlaşmaya başlamıştır. Cumhuriyet Kitap Kulübü'ne 200'den fazla yayınevi katılmıştır. Cumhuriyet gazetesinin olanaklarından yararlanan bu kulüp, yayınevleriyle iş birliği yaparak okurlara kitap tanıtımı ve temini konusunda kolaylıklar sağlamıştır (s. 2834).

Bu dönemde diğer dönemlerde olduğu gibi hem Türkiye'de hem de uluslararası ölçekte yayıncıları en fazla etkileyen sorunların başında kâğıt temini gelmektedir (Kaynardağ, 1983, s. 1463). SEKA'nın üretim kapasitesinin yetersiz kalması, yayınevlerini özel sektör kaynaklarına yönlendirmiş ve bu durum maliyetleri ciddi şekilde artırmıştır (Kabacalı, 1996, s. 1463). Daha önce devlet, kâğıt fiyatlarını sübvanse ederek bu artışları dengelemeye çalışırken, 1980'li yıllarda destekten vazgeçilmiştir (Kaynardağ, 1983, s. 2835).

1980 sonrasında kültür yayıncılığı, ders kitapları yayıncılığından ayrışan bir alan olarak belirginleşmiştir. Yayıncılar Birliği içinde temsil edilen bu grup, özellikle ifade özgürlüğü, dağıtım sorunları ve okurla temas kanallarındaki engeller gibi alana özgü

problemler yaşamıştır. Ancak bu sorunlar, gündem içerisinde yeterince yer bulamamış ve kültür yayıncılarının talepleri yapısal bir karşılık görmemiştir. (Kabacalı, 1996, ss. 1462–1463). Mesleki birliklerden yeterince destek bulamayan kültür yayıncıları, kendi çabalarıyla çözüm üretmeye yönelmiştir. Kitabın "farklılıkların temsili olduğunu düşünen bir yayıncı kuşağı", Bab-ı Ali'de uzun süredir mümkün görülmeyen bir dayanışmayı hayata geçirmeye başlamıştır. 1985 yılında on altı yayınevinin ortak katılımıyla düzenlenen "Kitabı Geri Getirelim" kampanyası, bu girişimlerin ilk örneklerinden biri olmuştur. Kampanyanın amacı, baskı ortamı nedeniyle geri çekilen okurun yeniden kitaba yönelmesini sağlamaktı. Ortak imzalı ilanlarda "Eski sorulara yeni yanıtlar aramanın zamanı", "Kendimize kitabı yasaklamayalım" gibi mesajlara yer verilmiştir (Sökmen, 1996, s. 1467). Ancak okurların kitaplara ulaşabilmesi için kitapçılar da gerekli olmuştur. Satışların düşmesi ve baskıların artması nedeniyle birçok kitapçı kapanmak zorunda kalmıştır. Bu durumu aşmak isteyen yayıncılar, ortak bir katalog hazırlayarak ülkenin farklı bölgelerinde bulunan yaklaşık 200 kitapçıya ulaştırmıştır. Bu kataloglar aracılığıyla kitapçılarla iletişim kurmayı, onları desteklemeye hazır olduklarını bildirmeyi amaçlamışlardır (s. 1467).

1980 sonrasında art arda gelen kitap toplatma kararları ve hapis cezalarına karşı, yayımcılar zaman zaman kolektif bir şekilde hareket etmiştir. *Oğlak Dönencesi* adlı kitabın müstehcenlik gerekçesiyle yasaklanmasına karşı, 39 yayınevi birlikte hareket ederek sansürlü bir baskı hazırlamış, yasal savunma metniyle birlikte tekrar yayımlamıştır (Sökmen, 1996, s. 1467).

1980–1994 yılları arasında yayımlanan kitap sayılarında belirgin bir artış gözlenmiştir. 1980 yılında 4.318 olan kitap başlığı sayısı 1984'te 7.224'e yükselmiş, 1994 yılında 5.631 olarak kaydedilmiştir (Kabacalı, 1996, s. 1465).

Buna ek olarak, 1980 sonrası dönemde İslami yayıncılık belirgin biçimde yükselmiştir. Düşünce Yayınları çevresinden gelen girişimlerle Beyan, Bir, Fecr, İnsan, İz, Nehir, Pınar, Risale ve Yöneliş gibi birçok İslami yayınevi kurulmuştur. Bu yayınevleri estetik baskılara yönelmiş, Batılı Müslüman akademisyenlerin ve eleştirel Batılı düşünürlerin eserlerini yayımlamış, Kur'an'ın mesajını doğrudan aktarmayı hedeflemiştir (Alioğlu, 1996, s. 1467). Öte yandan bu dönemde, özellikle 1990'lardan itibaren bankalar ve büyük gazeteler gibi büyük sermaye çevreleri yayıncılığa daha güçlü bir şekilde dahil olmuştur (Sökmen, 1996, s. 1467).

Bu dönemde Türkiye'de çok satan kitapların sayısının oldukça sınırlı kalmasının arkasında büyük ölçüde ekonomik nedenler yer almaktadır. Satış rakamları yüksek olan kitaplara bakıldığında, bunların genellikle güncel meseleleri ele alan gazeteci-yazarların eserleri ya da kamuoyunda çokça konuşulan romanlar olduğu görülmektedir. Romanların çok satması ise, genellikle moda haline gelmeleri ve sıkça gündeme gelmeleriyle ilişkilendirilmektedir. 1980'lerde 'Beyaz Dizi', 'Pembe Dizi' gibi adlarla yayımlanan bazı popüler roman serileri belirli bir satış düzeyine ulaşmış olsa da bu tür kitapların satışında da zamanla düşüş yaşanmıştır. Bu düşüşün başlıca sebebi, televizyon kanallarının sayısındaki artış ve yayın sürelerinin uzamasıyla birlikte ev hanımlarının ilgisinin bu tür kitaplardan televizyona kayması olarak gösterilmektedir (Alioğlu, 1996, s. 1469).

Hasan Bülent Kahraman, Varlık Yıllıkları'nda yer alan yazısında bu dönemle ilgili olarak bu koşullar altında yayımlanan eserlerin sayısına dair bir eleştiride bulunmanın "insaf ölçülerinin dışına çıkmak" anlamına gelebileceğini ifade eder. Nitekim Türkiye'de yayıncılığın henüz yerleşik ve kurumsallaşmış bir yapıya sahip olmadığı, genellikle amatörce fakat özverili bir yaklaşımla sürdürüldüğü vurgulanmaktadır. Tüm bu zorluklara karşın, 1980 yılı içinde yayımlanan öykü ve roman sayısının nicelik bakımından kayda değer bir düzeyde olduğu ve her ay hakkında tartışma yaratabilecek eserlerin kamuoyuna sunulduğu belirtilmektedir (Kahraman, 1981, ss. 110-111).

Bu dönemde gerçekleştirilen Üçüncü Yayın Kongresi ve Telif Hakları Kurultayı'nda, telif haklarına ilişkin kapsamlı görüşmeler yapılmış, 1951 tarihli yasanın güncel ihtiyaçları karşılamadığı, bu nedenle değiştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yazarların desteklenmesi, eserlerinin Kültür Bakanlığı tarafından satın alınması, kredi ve basın kartı verilmesi, telif haklarının güçlendirilmesi, eserlerin tanıtımının medya yoluyla yapılması ve eğitim kurumlarında önerilmesi gibi talepler gündeme getirilmiştir (III. Yayın Kongresi ve Telif Hakları Kurultayı, 1992, s. 27 akt. Kıpçak & Davulcu, 2016, s. 543). Çocuk kitapları alanında uzmanlaşmanın gerekliliği vurgulanmış, bu tür yayınlarda pedagojik içeriğin ve görsel desteklerin önemi üzerinde durulmuştur. Dergi yayıncılığında süreklilik, içerik kalitesi ve dağıtım sorunları değerlendirilmiştir. Halk kütüphanelerinin sayısal ve niteliksel gelişimi ile kitaplık hizmetlerinin yaygınlaştırılması yönünde öneriler sunulmuştur (s. 27).

Sait Alioğlu'nun yayıncılık üzerine yaptığı genel değerlendirmesine göre, özellikle 1995 yılına kadar olan süreçte Türkiye'de yayıncılık alanı büyük oranda küçük işletmelerden oluşmaktadır ve bu yayınevleri, çoğunlukla sahiplerinin zorlu koşullara bireysel olarak direnmesiyle varlıklarını sürdürmektedir. Mevcut ekonomik istikrarsızlık ortamında büyük sermayenin yayıncılık sektörüne yönelmesinin beklenmediğini belirten Alioğlu bu durumun sonsuza dek sürmeyeceğini de belirtmiştir. Basın alanında etkili olan büyük sermaye yapılarının yayıncılık alanını da dönüştüreceği düşünülmemekle birlikte, sektörün kalıcı biçimde güçlenebilmesi için yalnızca üretim değil, dağıtım, ilan-reklam, tanıtım, eleştiri ve kitapçılık gibi tamamlayıcı alanların da eş zamanlı olarak desteklenmesi gerektiğini ifade etmiştir (Alioğlu, 1996, s. 1470).

1998 yılında gerçekleştirilen Dördüncü Yayın Kongresi'nde, elektronik yayıncılıkla ilgili yasal düzenlemelerin eksikliği dile getirilmiştir. Bu eksikliğin hem yayıncılar hem de yazarlar açısından önemli sorunlara yol açtığı belirtilmiştir (IV. Ulusal Yayın Kongresi Bildiriler Kitabı, 1998, s. 71). Ayrıca yayıncılık sektöründe karşılaşılan vergi sorunları, devletin sektöre yaklaşımı ve örgütlenme eksiklikleri gibi yapısal konular ele alınmıştır (s. 17).

4.2. Altın Kitaplar Yayınevi

Altın Kitaplar'ın yayıncılık serüveni, Batu Bozkurt'un Milliyet Sanat'a verdiği röportajda belirttiğine göre, 1958 yılında kurulan ancak istenilen başarıyı elde edemeyen bir yayınevinin 1959 yılında devralınmasıyla başlamıştır (Bay, 2013) ve Gürçağlar'a göre yayınevinin en eski kaydı 1956 yılındadır (Gürçağlar, 2005, s. 134). Yayınevi çevirmenlerinden Azize Bergin'in ifadelerine göre ilk olarak Sezai Solelli tarafından kurulmuştur. Sezai Solelli'nin daha sonra Hayat Ansiklopedisi'nin yayın yönetmenliğini üstlenmesiyle yayınevi el değiştirmiştir. Altın Kitaplar, bu süreçte matbaa sahibi Aziz Bozkurt tarafından satın alınmış ve yayınevinin yönetimine önce Selami Yurdatap'ın büyük oğlu Kadri Yurdatap getirilmiştir. Bir süre sonra Kadri Yurdatap'ın görevden ayrılmasıyla yerine Aziz Bozkurt'un hem eşiyle akrabalık bağı bulunan hem de tıp doktoru olan Dr. Turhan Bozkurt'u getirdiği belirtilmektedir (Bergin, 2004, s.148-149).

Yayınevi çevirmenlerinden Azize Bergin'in ifadelerine göre Dr. Turhan Bozkurt, yayınevinin başına geçtiği dönemde mesleği gereği yayıncılık çevresine yabancı biri olmasına rağmen Altın Kitaplar'ı geliştirme konusunda kararlı olduğunu belirterek, çevresindekilerden destek istemiştir. Bu samimi yaklaşımı, zamanla güven oluşturarak yayınevinin çevresinde güçlü bir dayanışma ortamı yaratmıştır. Bozkurt'un yardım aldığı kişiler arasında Doğan Hızlan da bulunmaktadır. Dr. Bozkurt, çevirmenlerle doğrudan ilişki kurmuş, çeviri alanında tanınmış isimleri yayınevine kazandırmak için çaba göstermiştir. Bu tutumu olumlu bir şekilde sonuçlanarak yayınevi faaliyetlerini hızlandırmıştır. Bergin aynı zamanda Turhan Bozkurt'un sürece aktif biçimde katıldığını ve kitapların hızlı bir şekilde piyasaya sunulabilmesi için yayınevi çalışanlarıyla birlikte çalıştığını ifade etmiştir (Bergin, 2004, s. 150). Dr. Turhan Bozkurt'un yayınevinin gelişiminde başvurduğu yöntemler alandaki ilişki ağını genişletme çabalarına işaret etmektedir. Bu doğrultuda aslında yayınevi zayıf bir sosyal sermayeyle alana giriş yapmış fakat Bozkurt bireysel girişimleriyle sermayeyi artırmaya yönelik stratejiler geliştirmiştir. Yayıncılık alanına yabancı olmasına rağmen, yayıncılık alanındaki isimlerle samimi ve doğrudan ilişkiler kurarak yayınevinin tanınırlığını artırmış, çeviri piyasasının önde gelen figürlerini Altın Kitaplar çevresine dahil etmeyi başarmıştır. Bu süreç, yalnızca kişisel değil, kurumsal ölçekte bir tanınırlık zemininin oluşumunu sağlamıştır. Buna ek olarak Dr. Bozkurt'un mesleği aslında yayıncılık alanına oldukça uzaktır fakat bu alanda kültürel sermayesinin ön planda olmaması yayınevinin yayıncılık alanına girişinde herhangi bir olumsuzlukla sonuçlanmamıştır. Aksine Bozkurt bir dayanışma ortamı sağlayarak öğrenmeye açık yaklaşımıyla geniş bir ağ kurmayı hedeflemiştir.

Eğitim yayıncılığı alanında faaliyet göstermekte olan Aziz Bozkurt, Fethi Ul ve Dr. Turhan Bozkurt, bu devralma süreciyle birlikte kültür yayıncılığına adım atmışlardır (Bay, 2013). Bu süreçten önce Gürçağlar'ın ifadelerine göre Altın Kitaplar yayın hayatına 1956–1958 yıllarında yayımlanan popüler aşk romanlarıyla başlamıştır. Bu romanlar "Meşhur Romanlar Serisi" başlıklı bir dizide yayımlanmıştır (Gürçağlar, 2001, s. 136). Fakat internet sitesinde yer alan bilgilere göre yayınevi yayın hayatına klasiklerle başlamıştır. Batu Bozkurt Milliyet Sanat'a verdiği röportajda klasiklerle başlamanın bilinçli bir seçim olduğunu ve kurucuların "kitaba gönül vermiş" insanlar olduklarını ifade etmiştir (Bay, 2013). Veri seti incelendiğinde de 1960 yılına gelindiğinde Honore de Balzac'tan *Vadideki Zambak* ve Jules Verne'den *Araba ile*

Devrialem ile *Üç İngilizle Üç Rusun Maceraları* (her ikisi de Ferid Namık Hansoy çevirisi) gibi eserlerin yayımlandığı görülmektedir. Bu doğrultuda resmi sitede yer alan verilerin Aziz Bozkurt, Fethi Ul ve Dr. Turhan Bozkurt dönemi sonrasını başlangıç olarak temel aldığı söylenebilir. Klasiklerden hemen sonra oluşturulan Nobel Dizisi de o dönemde Türkiye yayıncılığındaki eksikliği fark ederek kültür yayıncılığı alanında özgün diziler üretme çabasının bir parçasıdır. Altın Kitaplar'ın yayıncılık hayatına dünya klasiklerini yayımlayarak başlaması ve hemen ardından Nobel Dizisi'ni oluşturması, yayınevinin kendisini kültür yayıncılığı içinde konumlandırmak amacıyla yürüttüğü sembolik sermaye stratejisinin ilk adımlarıdır. Buna ek olarak, Gürçağlar'ın belirttiğine göre, 1962 yılında yayımlanan Ivo Andriç'in Nobel ödüllü *Drina Köprüsü* romanı, yayınevi için bir "dönüm noktası" olarak tanımlanmaktadır (Tahir Gürçağlar, 2001, s. 135). Genel anlamda bakıldığında yayınevinin kataloğunda Nobel Edebiyat Ödülü kazanmış Samuel Beckett, John Steinbeck, Heinrich Böll, Miguel Angel Asturias, Pablo Neruda, Patrick White gibi yazarların yer alması dikkat çekicidir. Bourdieu'ya göre yayıncılık alanında sembolik sermayenin göstergelerinden biri Nobel Ödülleridir. Bir yayınevinin sembolik sermayesi, yayımladığı yazarların kazandığı edebi ödüller aracılığıyla dolaylı biçimde yükselir. Bu bağlamda, Altın Kitaplar'ın Nobel kazanmış yazarları yayımlamış olması, onun alandaki tanınırlığını ve sembolik gücünü artıran önemli bir göstergedir.

Klasiklere yönelik tercihle yayınevinin, yüksek edebi değere sahip metinlerle ilişki kurarak yayın alanında saygınlık kazanmayı ve bu saygınlığı kurumsal kimliğinin bir parçası haline getirmeyi hedeflediği söylenebilir. Yayınevinin kendi açıklamalarında bu yönelimin "bilinçli bir yayın politikası" olarak tanımlanması (Altın Kitaplar, t.y.), sembolik kazanımların farkında ve planlı biçimde üretildiğine işaret etmektedir. Nobel Ödülleri'ne ilişkin olarak Bergin, aday yazarların önceden incelendiğini ve ihtimali olan yazarların eserlerinin önceden hazırlandığını belirtmiş ve ödül açıklandıktan sonra hızlı bir şekilde çevirilerin başladığını ifade etmiştir. Zaman zaman bu eserler çevirmenler arasında bölüştürülmüştür (Bergin, 2004, s. 153).

İlerleyen dönemlerde yayınevi, çok satan yazarlar ve popüler türler (aşk, polisiye, macera) aracılığıyla daha geniş bir okur kitlesine ulaşmayı hedeflemiş, böylece ekonomik sermayesini çeşitlendirmiştir. Altın Kitaplar'ın yayımladığı kitapları yalnızca edebi değer üzerinden değil, ticari potansiyel temelinde değerlendirdiği,

yayınevinin resmi açıklamalarında da açıkça görülmektedir. Kurumsal metinlerinde, popüler türlere yönelimin Türk okurunun bu alanlara ilgisini artırmak amacıyla bilinçli bir yayın politikası çerçevesinde gerçekleştiği belirtilmektedir: "Best-seller yazarlar, polisiye ve macera kitapları, aşk romanları... Türk okurunun az da olsa bildiği, ama yabancı kitaplardan pek tanımadığı bir alandı." (Altın Kitaplar, t.y.). Yayınevinin yayıncılık çizgisi üzerine yapılan çalışmalarda da popüler edebiyat alanındaki belirgin konumuna dikkat çekilmiştir. Şehnaz Tahir Gürçağlar (2001), yayınevini "hem geçmişte hem de bugün popüler edebiyat alanına açılan bir kapı" olarak nitelendirerek, özellikle çok satan çeviri kitaplar aracılığıyla bu alandaki konumlanışına değinmiştir. Altın Kitaplar'ın yayıncılık stratejileri incelenirken, yayınevinin Agatha Christie çevirileri etrafında kurduğu uzun soluklu yayın çizgisinden söz etmemek mümkün değildir. 1960'ların ortasında *Doğu Ekspresi'nde Cinayet*'yle başlayan bu süreçle birlikte yayınevi 1980'lerden itibaren Christie külliyatının tek yayıncısı olmuştur (Editör, 2017). Bu durum, yayınevinin çeviri edebiyat aracılığıyla hem sadık bir okur kitlesi kazanma hem de uluslararası tanınırlığı olan bir yazarla özdeşleşerek sembolik sermayesini artırma yönünde önemli bir adım atması olarak yorumlanabilir.

Altın Kitaplar'ın kurumsal başlığında özellikle çocuk edebiyatı ve eğitim yayıncılığı gibi alanlarda yürütülen faaliyetlere yönelik sunduğu bilgiler, yayınevinin kültürel ve ekonomik sermaye arasında kurduğu stratejik dengeyi gözler önüne sermektedir. Çocuk edebiyatı alanındaki faaliyetleri, yayınevinin yayıncılık alanında uzun vadeli bir tanınırlık ve güven ilişkisi kurma stratejisinin parçası olarak değerlendirilebilir. "Türkiye'de ilk nitelikli çocuk kitapları yapan yayıneviyiz" (Bay, 2013) ifadesi, bu alandaki öncü rol vurgusuyla doğrudan sembolik sermaye üretimine işaret etmektedir. Yayınevi hem yerli hem yabancı kaynaklardan seçilen çocuk kitaplarını dönemin "başarılı çevirmenleriyle" (Altın Kitaplar, t.y.) yayımlayarak bu alandaki niteliğini vurgulamıştır. Bozkurt'un "Yıllarca ülkemizdeki çocuklar, Altın Kitaplar'ın ciltli çocuk eserleriyle büyüdüler." (Bay, 2013) ifadesi, yayınevinin çocuk edebiyatı alanındaki uzun soluklu konumunu vurgulamaktadır. Yayınevinin okul ve yardımcı kitaplara yönelmesi, kurucuların önceki mesleki deneyimlerine dayanan doğal bir tercih olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, yayınevi kurucularının bu alandaki kültürel ve sosyal sermayelerinin bu süreçte etkili olduğu görülmektedir. Batu Bozkurt'un açıklamasına göre, bu alanda zaten uzun süredir deneyime sahip olan kurucular, bu birikimi Altın Kitaplar çatısı altında sürdürmüştür (Bay, 2013). Bu yayınların düzenli

gelir sağlayarak kurumun ekonomik sermayesinin güçlendirdiğini söylemek mümkündür. Bu durum aynı zamanda dönemin yayıncılık anlayışıyla da örtüşmektedir. Ülkemizde yayıncılık faaliyetleri incelendiğinde kültür yayıncılığının ancak 1980 sonrası des kitapları yayıncılığından ayrışan bir alan olarak ön plana çıktığı görülmektedir (Kabacalı, 1996, ss. 1462–1463).

Okul kitaplarının "bilinçli ellerden çıkması" (Altın Kitaplar, t.y.) gerektiği vurgusu, yayınevinin yalnızca popüler kültür ürünleriyle değil, eğitsel alanda da bilinçli ve aktif bir kurum kimliği inşa etmeye yöneldiğini göstermektedir. Yayınevinin sitesinde vurgulanan "yetkin editoryal kadro" ve "duayen profesörlerle" yürütülen ortaklıklar ise, yayınevinin sosyal sermayesinin kurumsallaştırmayı hedeflediğini göstermektedir. Ayrıca, "ticari hiçbir kaygı güdülmeden edebiyat ve felsefe serileri hazırlamak" ifadesi, yayınevinin sembolik sermayeye yatırım yapma eğilimini yansıtır. Bu tür yayınlar, yayınevinin yalnızca satışa değil, kültürel alandaki prestije de önem verdiğini ortaya koymaktadır. Tüm bu unsurlar, Altın Kitaplar'ın kültürel üretim alanında saygınlık, güvenilirlik ve tanınırlık edinme çabalarını yansıtmaktadır.

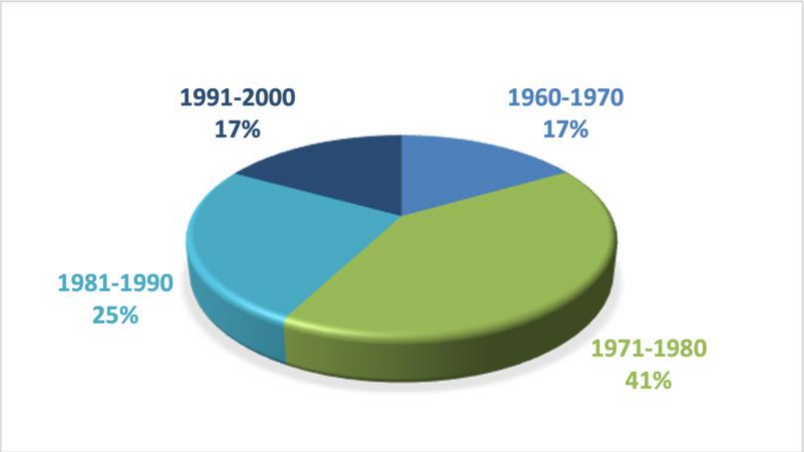
Batu Bozkurt, Altın Kitaplar'ın klasik anlamda bir patron–çalışan yapısıyla değil, çalışanların yayınevini sahiplendiği bir anlayışla yönetildiğini belirtmektedir. "Bizde patron, çalışan yok; biz bir aileyiz." ifadesiyle, yayınevindeki ilişkilerin hiyerarşik değil, karşılıklı güvene dayalı olduğunu vurgulamaktadır. Bozkurt'un, "Herkes yayınevini kendisinin gibi sahiplenip ona bir şeyler katmaya çalışıyor." (Çınar, 2015) şeklindeki açıklaması, Altın Kitaplar'ın sosyal sermayesinin çalışanların gönüllü bağlılığı üzerinden kurulduğunu göstermektedir. Yayınevinin kurumsallaşma süreci, yalnızca idari bir düzen kurmak değil, aynı zamanda ortak bir aidiyet duygusu oluşturmak şeklinde tanımlanmaktadır. Bu ifadelere yayınevi çevirmenlerinden Azize Bergin'in anılarını kaleme aldığı kitapta da rastlanmaktadır. Yayınevinin kurulduğu süreçte yayıneviyle iş birliği kuran Bergin küçük bir dükkânda yayın hayatına başlayan yayınevinin, gün geçtikçe Babıali'de saygınlık kazanmasına tanıklık ettiğini ve Altın Kitaplar Yayınevinin birçok yazar ve çevirmenin eserlerini yayınlayarak onları edebiyat dünyasına tanıttığını ve çeviri roman alanında çığır açtığını ifade etmiştir (Bergin, 2004, s. 148). Yayınevinin çevirmenler için bir dergâh haline geldiğini belirten Bergin, hafta iki üç kez yapılan toplantılara Gönül Suveren, Gülten Suveren, Özay Süsoy, Leyla Soykut, Meral Gaspıralı gibi dönemin çevirmenlerinin katıldığını

belirtmiş ve yayınevini "baba ocağı" olarak gördüğünü vurgulamıştır (s. 151). Bu durum yayınevinin çevirmenler aracılığıyla da sosyal sermayesini gittikçe güçlendirdiğini ve çevirmenlerin, yeni eserlerin alana tanıtılmasıyla yazınsal çeviri alanında yapılandırıcı bir konuma geldiğini göstermektedir.

Batu Bozkurt, Altın Kitaplar'ın en önemli özelliğinin 1959'dan beri yayın hayatını sürdürmesi olduğunu belirtmiştir. Yayınevinin, piyasanın değişen dinamiklerine her zaman uyum sağladığını ifade eden Bozkurt, bu sektörde bu kadar uzun süre dayanabilmiş yayınevi sayısının çok az olduğunu vurgulamıştır. Türkiye'nin krizler, ihtilaller ve birçok yapısal değişim yaşadığını hatırlatan Bozkurt, tüm bu süreçlerde ayakta kalmanın kolay olmadığını, ancak yayınevinin her zaman günceli yakalamaya çalıştığını dile getirmiştir (Çınar, 2015). Bu açıklamalar, Altın Kitaplar'ın yayıncılık alanındaki konumunu hem sembolik hem de ekonomik sermaye çerçevesinde anlamayı mümkün kılmaktadır. Yayınevinin uzun soluklu varlığı, sektördeki tanınırlığını güçlendirmekte ve bu da kurumsal düzeyde sembolik sermaye birikimini göstermektedir. Öte yandan, değişen piyasa koşullarına karşı sürdürülen uyum stratejisi, ekonomik sürekliliği sağlama yönünde yürütülen istikrarlı bir yayıncılık pratiğini yansıtmaktadır. Altın Kitaplar için çeviri yalnızca kültürel değer üretiminin değil, aynı zamanda ekonomik kazancın da bir aracıdır. Popüler yazarların metinlerini Türkçeye kazandırarak geniş bir okur kitlesine ulaşmış, böylece ekonomik sermayesini de artırma yolunda ilerlemiştir.

Altın Kitaplar, tarihsel olarak hem popüler hem de saygın edebiyat alanlarında konumlanmak üzere geliştirdiği yayın stratejileriyle kültürel üretim alanında önemli bir eyleyici haline gelmiştir. Kurumsal kimliğini klasiklerle, Nobel ödüllü yazarlarla ve çocuk edebiyatıyla güçlendiren yayınevi ekonomik sürekliliğini ise çok satan eserler, okul kitapları ve popüler türler üzerinden sağlamıştır. Sermaye türlerinin birbirine dönüşebilirliği temelinde şekillenen bu stratejik yapı, Altın Kitaplar'ı Türkiye yayıncılık tarihinin uzun soluklu örneklerinden biri haline getirmiştir fakat klasikler gibi sembolik sermayeye işaret eden eserlerin oldukça sınırlı olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Aşağıda sunulacak sayısal veriler de bu stratejik yönelimin yazınsal çeviri yayıncılığına nasıl yansıdığını göstermeye yardımcı olacaktır.

Şekil 2. Altın Kitaplar Yayınevi: 1960-2000 Arası Çeviri Üretiminin Yüzdelik Dağılımı[3]

İlk döneme ait (1960–1970) veriler, Altın Kitaplar'ın yayın politikası açısından hem dönemin Türkiye'sindeki yayıncılık pratikleriyle hem de Bourdieu'nün kültürel üretim alanına ilişkin kavramsal çerçevesiyle anlamlı bir şekilde kesişmektedir. Bu on yıllık dilimde yayınevi, toplamda yaklaşık 234 yazınsal çeviri eseriyle yüksek hacimli bir üretim göstermiştir. Yayımlanan eserler arasında Agatha Christie yaklaşık 23 adet eserle ön plan çıkan yazarlar arasındadır. Bu durum Altın Kitaplar'ın erken dönem yayıncılığında Agatha Christie'ye yöneldiğini ve seri bir şekilde çevirilerini yayımlamaya devam ettiğini göstermektedir. Christie'yi Jean Bruce ve Harold Robbins gibi yazarlar takip etmektedir. Charles Dickens, Jane Austen, Fyodor Mihayloviç Dostoyevski gibi yazarların da bulunması Altın Kitaplar'ın hem sembolik hem de ekonomik sermaye edinme eğilimini göstermektedir.

Christie'nin aynı yıllarda yaygın okur kitlelerine ulaşmış olması, Altın Kitaplar'ın çeviri politikasında piyasa mantığını gözettiğini düşündürmektedir. Ancak bu yönelimin yalnızca ekonomik kazançla açıklanması indirgemeci olur. Bu çerçevede, aynı dönem içinde Samuel Beckett, Simone de Beauvoir, Albert Camus ve Bertrand Russell gibi yazarların da çevrildiği görülmektedir. Fakat bu örnekler Christie'ye göre sınırlı sayıda yer almaktadır. Bu da Bourdieu'nün tanımladığı anlamda "kısa vadeli ekonomik kazanç" ile "uzun vadeli sembolik değer üretimi" arasında yer alan bir stratejik ara pozisyona işaret eder.

[3] Bu tezde yer alan tüm grafikler, çalışma kapsamında oluşturulan veri seti temelinde hazırlanmıştır.

Altın Kitaplar'ın 1960'larda bu iki kutup arasında ilerleyen yayın politikası, dönemin Türkiye'sindeki yayıncılık ortamıyla doğrudan ilişkilidir. 1961 Anayasası'nın sağladığı görece özgür ortamda, kültürel yayıncılık çeşitlenmiş ancak piyasa baskısı, kâğıt krizi ve düşük telif gelirleri gibi nedenlerle yayınevleri arasında güçlü bir rekabet doğmuştur. Bu koşullarda Altın Kitaplar gibi yapıların hem satış potansiyeli yüksek eserleri hem de kültürel prestiji yüksek eserleri yayımlamayı tercih etmesi, Türkiye'de yayıncılık alanının yapısal baskıları altında gerçekleşen bir konumlanma biçimidir.

Bu bağlamda Altın Kitaplar'ın 1960–1970 dönemindeki yayın stratejisi, büyük üretim alanının piyasa odaklı mantığını ve sınırlı üretim alanının sembolik sermaye üretimine dayalı mantığını eşzamanlı olarak işletmektedir. Bu da yayınevinin, Bourdieu'nün tanımıyla, kültürel üretim alanının tersine işleyen ekonomisine kısmen dahil olduğunu, ancak bu özerklik içinde piyasaya da mesafe almadan konumlandığını göstermektedir. Yayınevinin bu dönemdeki çeviri anlayışı, dolayısıyla, hem Türkiye yayıncılığının yerli üretimden çeviriye kaydığı bir yapısal dönemece hem de kültürel alanda sembolik tanınırlık arayışlarının biçim değiştirdiği bir sürece ışık tutmaktadır.

1971–1980 döneminde yayınevinin çeviri yayıncılığı, daha belirgin biçimde büyük üretim alanına yönelmiş ve %41 oranla diğer dönemlere kıyasla yayın sayısında büyük bir artış görülmüştür. Bu durum ülkedeki siyasi koşulların yarattığı olmsuzluktan yayınevinin etkilenmediğini göstermektedir. Yayınevinin en fazla yer verdiği yazar Barbara Cartland'tır. 100'ü aşkın eseriyle Cartland, Altın Kitaplar'ın aşk ve romantizm türünde yürüttüğü büyük ölçekli üretimin merkezine yerleşmiştir. Onu izleyen Agatha Christie, 40'tan fazla eseriyle polisiye türünün temel figürlerinden biri olarak yayınevinin raflarında yer bulmuştur. Yayınevi aynı zamanda popüler roman yazarlarından Harold Robbins'in yaklaşık on adet çevirisini yayımlamıştır.

Bu yazarların ağırlığı, yayınevinin geniş bir okuyucu kitlesine seslenmeyi ve yüksek tirajlı metinlerle piyasada güçlü bir yer edinmeyi hedeflediğini göstererek bir önceki dönemle benzer şekilde ilerlemektedir.

Bununla birlikte aynı dönemde Stefan Zweig, Heinrich Böll, Emile Zola, Jean-Paul Sartre, Albert Camus gibi yazarların eserleri de çevrilmiştir. Ancak bu eserler sayıca azınlıkta kalmaktadır. Bu durum, yayınevinin sembolik sermayeyi yalnızca sınırlı ölçekte ve dengeleyici biçimde dikkate aldığını göstermektedir.

1981–1990 döneminde bir önceki döneme oranla bir düşüş yaşandığı görülmektedir. Bu durum dönemin siyasi koşullarıyla ilişkilendirilebilir niteliktedir. Altın Kitaplar'ın çeviri yayıncılığı, önceki on yılın büyük üretim çizgisini devam ettirirken yazar seçimlerindeki çeşitliliğin arttığı görülmektedir. Bu dönemde yayınevinin öne çıkan yazarları arasında Barbara Cartland, Agatha Christie, Stephen King, Isaac Asimov, Jules Verne, Danielle Steel, Dean R. Koontz, V.C. Andrews ve Clive Cussler gibi isimler yer almaktadır. Barbara Cartland ve Agatha Christie, önceki on yıldan devralınan merkezi konumlarını bu dönemde de korumuş ve romantik ve polisiye türündeki üretimin temel direkleri olmayı sürdürmüşlerdir. Bu dönemde Altın Kitaplar'ın repertuvarına eklenen Stephen King, Isaac Asimov, Dean Koontz gibi yazarlar aracılığıyla korku, bilimkurgu ve gerilim türleri daha fazla temsil edilmeye başlanmıştır. Böylece yayınevi yalnızca romantik-polisiye eksenine sıkışmayan, bir yayın politikası izlemiştir. Bu yazarların sayıca ön plana çıkması, sembolik sermayeye dayalı stratejilerin artık dengeli değil, ikincil bir işlev üstlendiğini düşündürmektedir.

Genel olarak bakıldığında, 1980'ler boyunca Altın Kitaplar, merkezde büyük üretim mantığına yaslanan bir yayın çizgisi benimsemiştir. Romantik kurgu, polisiye, bilimkurgu ve gerilim gibi türlerin bir arada temsil edilmesi geniş okur kitlesine dönük, seri üretim mantığıyla uyumlu bir yayıncılık stratejisini ortaya koyar. Dönemler arasında öne çıkan yazarlarda herhangi bir değişiklik ve çeşitliliğe gidilmemesi keşfedilmeyi bekleyen eserlerin değil satış potansiyeli yüksek eserlerin çevrilmeye devam ettiğini göstermektedir. Bu strateji, 1980 sonrası Türkiye'sinde medya çeşitlenmesi, tüketim kültürünün yaygınlaşması ve yayıncılıkta özel girişimlerin çoğalması gibi yapısal dönüşümlerle de örtüşmektedir.

90'lı yıllar ve sonrasında da yayınevinin çizgisini bozmadığı görülmektedir. On yıl içinde yayımlanan yaklaşık 390 yazınsal çeviri eseri arasında en çok öne çıkan yazarlar Stephen King, Dean Koontz, Robin Cook, Danielle Steel, Patricia Cornwell, V.C. Andrews ve Clive Cussler'dır.

Bununla birlikte, yayınevinin farklı yazarlara yönelimi önceki dönemlere kıyasla oldukça sınırlı kalmıştır. Isaac Asimov, Jean-Paul Sartre, Kenzaburo Oe, Isabel Allende, Djuna Barnes, Ambrose Bierce gibi isimlerin sadece tekil örneklerle yer bulabildiği bu dönemde, Altın Kitaplar'ın çeviri kataloğu büyük ölçüde "büyük üretim" kutbuna yakın konumlanmıştır. Bu doğrultuda, 1990'lı yıllar Altın Kitaplar

için kültürel alanın ekonomik mantığının ağır bastığı bir dönem olarak okunabilir. Prestijli metinlerin katalogda azınlık düzeyinde yer alması, yayınevinin uzun vadeli sembolik kazançtan ziyade kısa vadeli ekonomik başarıya yöneldiğini göstermektedir. Tüm bu veriler doğrultusunda her ne kadar farklı yazarlarla çeşitlilik sağlansa da bu yazarların temsili oldukça sınırlıdır ve genellikle popüler romanlara olan bu yönelim büyük ölçüde büyük üretim kutbuna yakınlığın göstergesidir.

4.3. İnkılâp Kitabevi

İnkılâp Kitabevi'nin kurucusu olan Garbis Fikri, Kayserili bir Ermenidir ve hayatının ilerleyen yıllarında İstanbul Kumkapı'ya yerleşmiştir. 1930 yılında Gedik Paşa Ortaokulu'ndan mezun olduktan sonra aynı yıl içerisinde bir arkadaşıyla birlikte "Cumhuriyet Kütüphanesi" adıyla bir kitapçı dükkânı açmıştır. Ancak bu ortaklığı 1932 yılında sonlandırarak Ankara Caddesi 157 numarada İnkılâp Kitabevi'ni kurmuştur (İşli, 2004). Bunlara ek olarak yayınevi CEO'su Aren Şenorkyan kuruluşa yönelik olarak İnkılâp Kitabevi'nin aslında yayıncılık serüvenine 1890 yılında Gayret Kitabevi adıyla başladığını, Garbis Fikri'nin önce dayısının kurduğu Gayret Kitabevi'nde çırak olarak alana girdiğini belirtmiştir (Ebci, 2020). Bu bilgiler ışığında Garbis Fikri'nin dayısının kitabevinde çalışması ve ailesinin zaten bu alanın içerisinde olması İnkılâp Kitabevi'nin başlangıç aşamasında belirli bir kültürel ve sosyal sermayeye sahip olduğuna işaret etmektedir.

Kitabevi, 1932 ile 1954 yılları arasında aynı adreste faaliyet göstermiştir. 1962 yılında ise Aka Eren isimli bir yayıncıyla ortak olunarak "İnkılâp ve Aka Kitabevleri" adı altında yoluna devam etmiştir. Bu dönemde ağırlıklı olarak ders kitapları yayımlanmıştır. Garbis Fikri'nin 1971'de vefat etmesinin ardından, 1984 yılında Aka Kitabevi'yle yollar ayrılmış ve İnkılâp Kitabevi bağımsız bir yapı olarak varlığını sürdürmüştür. Günümüzde de faaliyet göstermekte olan yayınevi, Garbis Bey'in oğlu Nazar Fikri Bey'in yönetiminden sonra üçüncü kuşak temsilcisi Arman Fikri Bey'le aile mirasını sürdürmektedir (İşli, 2004). Cumhuriyet dönemi yayıncılığının merkezlerinden biri olan Babıâli'de faaliyet göstermeye başlayan İnkılâp Kitabevi, erken yıllarda yalnızca ders kitaplarıyla yayıncılık dünyasına adım atmış, zamanla edebiyat, kültür ve düşünce alanlarında da etkili bir yayınevi haline gelmiştir. Benzer bir gelişim çizgisini izleyen Remzi Kitabevi de Remzi Bengi'nin girişimiyle kurulmuş ve kısa sürede ülkenin saygın yayınevlerinden biri konumuna ulaşmıştır. Bu iki

yayınevi, Babıâli eksenli yapılar olmalarının ötesinde, modern Türkiye yayıncılığının kurucu figürleri arasında değerlendirilmektedir (Osmanoğlu, 2015, s. 25).

Selma Yazoğlu'nun Garbis Fikri'yle gerçekleştirdiği röportaj yayınevinin erken dönem yapılanması ve yayıncılık anlayışına dair bilgiler sunmaktadır. Garbis Fikri yayımlanacak eserlerin bir edebi heyet tarafından seçildiğini ifade etmiştir. Bu sürecin edebi bir heyetle ilerlemesi yayınevinin başından beri sistemli bir şekilde ilerlediğini göstermektedir. Buna ek olarak Fikri röportajda yayıncılık alanını etkileyen ekonomik koşullara da değinmiştir:

> Kâğıt ucuz olursa, ucuz kitap basılır. Kitap okuyan zümre daha ziyade öğrenciler, öğretmenler ve memurlardır. Zengin insanlar, eğlenceleri çok olduğu için kitap okumak için vakitleri olmaz. Bunun için kitap okuyan bu zümrenin mali durumunu hesaba katarak, bol bol ucuz kitap basılmalıdır…Amerikalılar, milyonlarca cep kitapları basıp satıyorlar. Biz, bu ucuz cep kitaplarını 20 sene evvel tatbik etmeye başladık. O zaman kâğıdın topu üç liraydı. Her kitaptan bize 125 lira gibi bir para kalıyordu. Gayemiz fazla satıp, az kazanmak ve sürüm yapmaktı. Sonra kâğıt fiyatları yükseldi, birçok tahditlere maruz kalındı. Buna devam edemedik. Sonra, on beş formalık, 25 kuruşluk ucuz bir kitap serisini neşretmeye başladık. Bu ucuz serinin içine yerli romanlar girdiği gibi, tercüme eserler de giriyordu. Bunların içinde, Manon Lesko (Manon Lescaut), Verter (Genç Werther'in Acıları), Safo (Sapho) gibi kitaplar da vardır. Eskiden 2000 kitap basınca, senelerce depoda kalırdı. Halbuki bu 25 kuruşluk kitaplarla şimdi 5000 kitap satılabiliyor. Her bütçeye uyabilen bu ucuz kitapların kitap sevgisini aşılaması bakımından sağladığı faydalar büyüktür (Yazoğlu, 2020, s. 9).

Garbis Fikri'nin açıklamaları, İnkılâp Kitabevi'nin özellikle 1950'li yıllarda ekonomik koşullara duyarlı ve geniş okur kitlesine yönelik bir yayın politikası benimsediğini göstermektedir. "Kitap okuyan zümre daha ziyade öğrenciler, öğretmenler ve memurlardır" (Yazoğlu, 2020, s. 9) ifadesi, yayınevinin hedef kitlesinin orta gelirli, kültürel sermayesi görece yüksek fakat alım gücü sınırlı kesimler olduğunu ortaya koyar. Bu doğrultuda geliştirilen ucuz kitap politikası, "gayemiz fazla satıp, az kazanmak ve sürüm yapmaktı" (s. 9) cümlesinde net biçimde özetlenmektedir. 25 kuruşluk kitap serisi, yayınevinin düşük fiyatla yüksek tiraja ulaşma stratejisini temsil ederken; Manon Lesko, Werther, Safo gibi klasik çeviri eserlerin bu dizide yer alması, yalnızca ekonomik değil aynı zamanda sembolik değeri olan metinlerin dolaşıma

sokulması açısından anlamlıdır. Bu örnekler, yayınevinin sadece yerli üretime değil, tanınmış klasik çevirilere de yer vererek okur kitlesine çeşitli metinler sunmaya çalıştığını göstermektedir. Böylece İnkılâp Kitabevi, hem ekonomik olarak erişilebilir yayınlar üretmeyi hem de belli bir kültürel değeri korumayı amaçlamıştır.

Garbis Fikri'nin "Kitapçılık, 25–30 sene evveline nazaran çok inkişâf etmiştir." ve "Bir memleketin okumak yoluyla kalkınacağı gayet tabiidir." (Yazoğlu, 2020, s. 9) ifadeleri, kitap yayıncılığını yalnızca ekonomik bir faaliyet olarak değil, aynı zamanda toplumsal kalkınmayla ilişkili bir kültürel görev olarak gördüğünü göstermektedir. "Biz bu işi para kazanmak için yapmıyoruz. Bu bizim için bir zevk olmuştur. Bakkallık yapsam çok daha fazla kazanırım." (s. 9) sözleri ise, yayınevinin kültürel üretim alanında sembolik değeri ekonomik kazancın önüne koyan bir pozisyon benimsediğini düşündürmektedir. Garbis Fikri'nin bu sözleri yayınevinin 1950'li dönemlerdeki yayıncılık anlayışını yansıtmaktadır.

Gazeteci-yazar Mete Akyol, İnkılâp Kitabevi'nin Cumhuriyet'in hemen ardından, henüz yerleşmemiş bir düzyazı kültürü içinde kitapçılık faaliyeti yürütmeye başlamasını dikkat çekici bir tarihsel başarı olarak değerlendirmiştir (İnkılâp Kitabevi Kurucusu Garbis Fikri Anıldı, 2015). Bu yorum, yayınevinin yalnızca ticari bir girişim olarak değil, aynı zamanda erken Cumhuriyet döneminde kültürel alanın şekillenmesine katkıda bulunan öncü bir konumda olduğunu da göstermektedir. Buna ek olarak Remzi Kitabevi'nin sahibi Erol Erduran'ın ifadelerine göre, İnkılâp Kitabevi'nin kurucusu Garbis Fikri, yayıncılık alanındaki kolektif girişimlerde aktif rol oynamış ve Editörler Birliği'nin kuruluşunda da yer almıştır ("İnkılâp Kitabevi Kurucusu Garbis Fikri Anıldı", 2015). Bu tür girişimler, yayınevinin sektörel ilişkilerdeki konumunu güçlendirmiş ve sosyal sermaye birikimini desteklemiştir.

İnkılâp Kitabevi başlangıçta yalnızca ders kitaplarıyla yayıncılığa adım atmış, ilerleyen dönemde, *Demircinin Elkitabı* gibi belirli uzmanlık alanlarına hitap eden referans eserler yayımlamış ve zamanla sanat, edebiyat, felsefe ve sözlük gibi pek çok alanda çeşitlenerek toplamda 44 kategoriye ulaşmıştır. Ders kitaplarıyla alana giriş yapılması dönem içerisinde faaliyet gösteren diğer yayınevlerinde de görülen bir özelliktir (bkz. Altın Kitaplar). Bu durum dönemin şartlarıyla da paralellik göstermektedir. Kültür yayıncılığı alanında aktif olan yayınevleri öncelikle ekonomik sermayelerini geliştirmek ve dönemin şartlarına ayak uydurmak adına alana ders

kitaplarıyla giriş yapmıştır. Yayıncılık alanının tarihsel seyri incelendiğinde kültür yayıncılığının daha çok 1980 sonrası bir ivme kazandığı görülmektedir.

Yayınevi, eğitim alanında önemli bir ticari başarı elde etmiştir. Özellikle lise edebiyat ders kitapları arasında yer alan ve Özdemir Sarıca, Mahir Ünlü, Ömer Özcan tarafından hazırlanan kaynakların 41 yıl boyunca okutulması (Dağ, 2020), İnkılâp Kitabevi'nin ekonomik sermayesini sürdürülebilir biçimde güçlendirdiğini göstermektedir. Sermayelerin dönüştürebilirliği göz önünde bulundurulduğunda ders kitaplarından elde edilen sermaye edebi değeri yüksek bir eserin yayımlanması için kullanılarak sembolik sermayenin edinilmesini sağlayabilir. Söz konusu örnekte bu durum sadece ekonomik bir getiri olarak ön plana çıkmamaktadır. Edebiyat ders kitaplarının 41 sene boyunca kullanılması da eğitim kitapları alanında bir tanınırlığı da beraberinde getirmiştir.

Aren Şenorkyan yayınevinin yayıncılık ilkesini "her okurun ihtiyacı olanı bulabilmesi" olarak aktarmış ve bu uzun soluklu yoluculuğun temelinde bu ilkenin yattığını belirtmiştir (Ebci, 2020). Bu ifadeler ilerleyen yıllarda yayınevinin farklı tür ve alanlarda yayın yaparak kitlesel dolaşıma hitap eden bir büyük üretim stratejisi izlediğini göstermektedir. Bu yaklaşım, ekonomik sermaye birikimini sembolik meşruiyetle dengeleme çabasını yansıtmaktadır. Yayınevi hem daha fazla okura ulaşmak (ekonomik kazanç) hem de farklı alanlarda görünür olmak (sembolik sermaye) amacıyla geniş bir yayın yelpazesi kurmuştur.

Öte yandan Şenorkyan, edebiyatın bir yayınevi için vazgeçilmez olduğunu vurgularken, Refik Halid Karay, Reşat Nuri Güntekin, Halid Ziya Uşaklıgil gibi klasikleşmiş yazarların yanı sıra günümüz edebiyatçılarının eserlerine de yer verdiklerini ve yayınevinin yeni hedefinin güncel edebi üretimi desteklemek olduğunu belirtmektedir (Ebci, 2020). Ayrıca "Cumhuriyet'in ilk döneminden bugüne kadar eserleri ile edebiyatımıza büyük katkı sunan yazarlarımız var. Bizler o edebiyatın çehresiyle büyüdük." sözleriyle de edebiyatın yayınevi için önemini bir kez daha vurgulamıştır (Ebci, 2020). Şenorkyan'ın ifadeleri, yayınevinin edebiyatı kurumsal kimliğinin temel bir parçası olarak benimsediğini göstermektedir. Hem klasik yazarların hem de günümüz edebiyatçılarının eserlerine yer verilmesi, edebiyatla kurulan süreklilik bağını yansıtmaktadır.

İnkılâp Kitabevi yalnızca yayıncılık faaliyetleriyle değil, aynı zamanda üretim ve dağıtım süreçlerinde de bağımsızlaşma yönünde önemli adımlar atmıştır. Yayınevi yaklaşık 1960'lı yıllarda önce kendi matbaasını kurarak dışa bağımlılığı azaltmayı hedeflemiş, 1999'dan itibaren de kendi mağazalarını açarak doğrudan satış kanalları geliştirmiştir. Artan döviz kurları karşısında üretim maliyetlerini dengelemek amacıyla, kâğıt gibi temel hammaddeleri doğrudan ithal etmeye başlamıştır. Ayrıca, 2020 yılında oluşturulan yurt dışı telif hakları birimi aracılığıyla, Türkçe yayımlanan eserlerin başka dillere çevrilmesini mümkün kılarak yayınevinin uluslararası görünürlüğünü artırma yoluna gitmiştir (Dağ, 2020). Bu gelişmeler İnkılâp Kitabevi'nin yalnızca ulusal ölçekte ekonomik sermayesini koruma ve artırma yönünde değil, aynı zamanda küresel ölçekte sembolik sermaye birikimi sağlama amacı taşıdığını göstermektedir. Üretim ve dağıtım ağlarında kendi kaynaklarını kullanma girişimi ekonomik özerkliği hedeflerken çeviri yoluyla uluslararasılaşma ise kültürel tanınırlık ve itibarı artırmayı hedefleyen uzun vadeli stratejik hamlelerdir. Yayıncılık alanının göreli özerkliğine sebep olan temel unsurlardan birinin ekonomik sebepler olduğu göz önünde bulundurulduğunda yayınevinin bu konudaki bağımsızlaşma çabası dikkate değerdir.

Bunlara ek olarak İnkılâp Kitabevi bünyesinde faaliyet gösteren İnkaş Yayınevi, özellikle yabancı dilde eğitim materyalleri üretmek amacıyla kurulmuş ve kurulduktan sonra birkaç yıl içerisinde dijital platformlar geliştirerek bu içerikleri okullara sunmuştur (Dağ, 2020). İnkaş Yayınevi'nin kuruluş amacı ve dijital eğitim platformlarına yaptığı yatırımlar, İnkılâp Kitabevi'nin yeniden eğitim yayıncılığına yöneldiğini gösterir. Ancak bu dönüşüm, ana yayınevinin değil, bağlı bir alt markanın üzerinden yürütülmektedir. Bu durum, yayınevinin farklı yayın türlerini kurumsal olarak ayrıştırarak, ekonomik sermayeyi çoğaltma ve farklı alanlarda da görünür olma yolunda ilerlediğini göstermektedir. Dijital içerik üretimi ise, klasik yayıncılığın ötesine geçerek yeni yatırımların gerçekleştiğine işaret etmektedir.

İnkılâp Kitabevi'nin yayımladığı içeriklerdeki çeşitlilik ve trend odaklı yayın politikası, yayınevinin hem yerel hem küresel yayın piyasasında sembolik ve ekonomik sermayesini artırma stratejisini açıkça göstermektedir. Fuar katılımlarıyla yeni kitapların belirlenmesi, yalnızca katalog zenginleştirme değil, aynı zamanda alan içi güncelliklerini korumalarını sağlamaktadır. Şenorkyan'ın "Dünyadaki büyük

yayınevlerinin çizgisinde ve rotasındayız diyebilirim.” (Çınar, 2015) ifadesi de aslında büyük üretim alanındaki yayınevlerini takip ettiklerini göstermektedir.

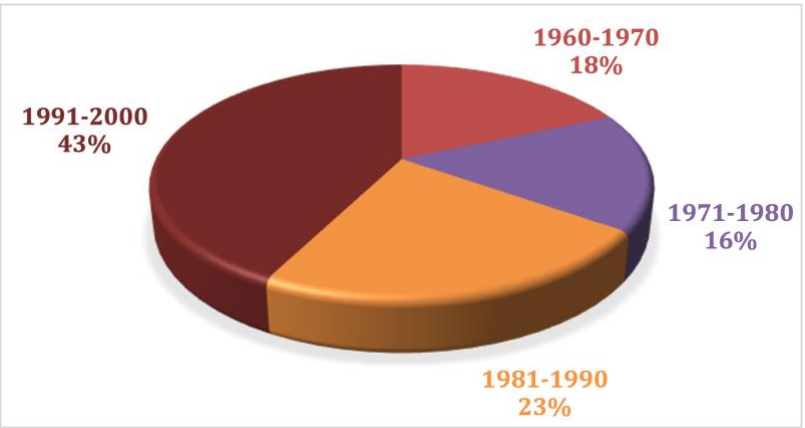
Genel olarak bakıldığında İnkılâp Kitabevi, yalnızca yazınsal eserlerle değil, aynı zamanda otomobil bakımından elektrik-elektronik devrelere, tarım ve hayvancılıktan mitoloji, sosyoloji ve din-tasavvuf gibi alanlara kadar uzanan geniş bir yayın yelpazesiyle uzun yıllar boyunca varlığını sürdürmüştür. Bu çeşitlilik, İnkılâp’ın kendini alanda sadece popüler edebiyat temsilcisi olarak değil her kesimden okura hizmet veren çok yönlü bir eyleyici olarak konumlandırmayı hedeflediğini göstermektedir.

2007 yılında Mandolin Yayınevi’nin, 2011 yılında ise Sayfa6’nın kurulmasıyla birlikte çocuk ve roman yayıncılığını bu alt markalara devreden İnkılâp Kitabevi, referans ve inceleme kitaplarına daha fazla ağırlık vererek yayın çizgisinde köklü bir değişime gitmiştir. Bu dönüşümle birlikte yayınevi, bilim, tarih, politika ve araştırma kitaplarına daha geniş bir alan açmıştır (Çınar, 2015). Bu stratejik dönüşüm, İnkılâp’ın ekonomik sermayesini çeşitlendirme amacının yanı sıra kurumsal kimliğini yeniden yapılandırma çabasına işaret etmektedir.

Yayınevinin "her türden okura hitap etme" stratejisi, kültürel üretim alanında uzmanlaşma yerine genişleme yönünde bir pozisyon aldığını göstermektedir. Her ne kadar edebiyata verilen önem vurgulansa da bu tutum, yayınevinin sembolik sermayesini belli bir tür ya da edebi gelenek üzerinden değil, farklı türlerde var olarak kurumsal tanınırlık üzerinden güçlendirme çabasına işaret etmektedir. Şenorkyan’ın “raflarda İnkılâp markası görülünce okuyucunun tereddütsüz yöneldiği” yönündeki ifadesi (Çınar, 2015), markaya duyulan güvenin sembolik sermaye olarak nasıl işletildiğini göstermektedir. Bu durum, yayınevinin yalnızca içerik üretimiyle değil, aynı zamanda marka değeri üzerinden de meşruiyetini pekiştirdiğini göstermektedir.

İnkılâp Kitabevi’nin bu süreç içerisindeki yazınsal çeviri faaliyetleri aynı zamanda bibliyografya verileri aracılığıyla da değerlendirilmiştir.

Şekil 3. İnkılâp Kitabevi: 1960-2000 Arası Çeviri Üretiminin Yüzdelik Dağılımı

İnkılâp Kitabevi'nin 1960–1970 dönemine ait verileri diğer dönemlere görece düşük bir çeviri çıktısı olduğuna işaret etse de bu dönemde Jules Verne'e ait kitapların yoğun biçimde yayımlanması dikkat çekmektedir. Bu dönemde ağırlıkla Fransız edebiyatından yapılan çeviriler gerçekleştirilmiştir. Verne'i Pierre Souvestre, İgnacz Kunos yaklaşık 10 eserle takip etemektedir. Bu yazarların yanı sıra Honoré de Balzac, Alphonse Daudet, Michel Zevaco ve André Malraux gibi Fransız yazarların yer aldığı da görülmektedir. Bu dönemde dikkat çeken diğer bir durum Macarca çocuk masallarının yer aldığı kitaplardır. Dönemin Türkiye'sinde yayıncılığın telif haklarıyla yeni tanıştığı, ancak hala çeviri merkezli bir üretimin baskın olduğu bir bağlamda, İnkılâp'ın farklı dillere yönelmesi, sembolik sermayeyi hedefleyen bir yönelime işaret etmektedir. Buna ek olarak Altın Kitaplar'a benzer bir şekilde belirli bir yazar üzerinden bir tanınırlık oluşturma eğilimi burada da görülmektedir. Bu dönem içerisinde Jules Verne yaklaşık 24 adet çeviriyle en çok çevrilen yazardır.

Bu dönemde aynı zamanda Fantoma serisi, polisiye ve aşk türünde yazılmış romanların da listede yer alması, yayınevinin sembolik değer taşıyan eserleri popüler eserlerle bir arada yayımladığını göstermektedir. Bu strateji, İnkılâp Kitabevi'nin hem kısa vadeli ekonomik getiriyi hem de uzun vadeli kültürel tanınırlığı birlikte gözettiği bir yayıncılık anlayışını işaret eder.

1971–1980 dönemine ait veriler, İnkılâp Kitabevi'nin çeviri yayıncılığında nitelik ve nicelik arasında kurduğu dengeye dair önemli ipuçları sunmaktadır. Toplam yayınlar içindeki %17'lik oran ilk bakışta düşük gibi görünse de bu dönemde yayımlanan eserlerin çeşitliliği ve yazar profili, yayınevinin sembolik sermaye ile ekonomik sermaye arasında kurmaya çalıştığı dengeyi gözler önüne serer. Yayınevinde Jules

Verne'in yanı sıra Fransız öykü ve roman yazarı Maurice Leblanc (Arsen Lupen serisiyle yaklaşık 10 adet çeviri) de öne çıkmaktadır. Leblanc'i yaklaşık yedi çeviriyle Anne Marie Dalmais izlemektedir. Bu durum yayınevinin dönem içerisinde çocuk edebiyatından eserlere de yöneldiğini göstermektedir. Aynı zamanda yayınevinin belirli yazarlarla sembolik sermaye oluşturma eğilimlerinin devam ettiği görülmektedir. Dönem içerisinde ayınevinin kataloglarında Victor Hugo, George Orwell, Alexandre Dumas, Charles Dickens, Charlotte Brontë ve John Steinbeck gibi klasikler dizisi içinde yer alan yazarların yer alması kurmaya çalıştığı dengeye işaret etmektedir.

Öte yandan, dönemde artan sayıda polisiye, romantik türdeki metinlerin de kataloğa girmiş olması, piyasa koşullarının göz ardı edilmediğine işaret eder. Özellikle Maurice Leblanc'ın Arsene Lupin serisinin yoğun biçimde çevrilmesi, İnkılâp Kitabevi'nin süreklilik sağlayacak serilere yönelme stratejisi izlediğini göstermektedir. Aynı şekilde, Dorothy Eden, Jeraldine Saunders ve Taylor Caldwell gibi daha popüler yazarlara da yer verilmesi, dolaşımı yüksek metinlerin de üretim çizgisinde yer bulduğunu ortaya koyar.

Genel olarak değerlendirildiğinde, İnkılâp Kitabevi'nin 1970'ler boyunca hem prestijli yazarlarla sembolik alanda meşruiyet kazanmayı hedeflediği, hem de seri kitaplar ve tür metinleriyle piyasa içinde tutunma stratejisi izlediği görülmektedir. Yayınevi bu dönemde, Bourdieu'nün tanımladığı biçimiyle, kültürel alanın özerk değerleriyle ticari zorunluluklar arasında ara bir konumda yer almış ve bu konumu hem dilsel çeşitlilik hem de türsel dağılımla sürdürülebilir kılmıştır.

1981–1990 dönemine ait veriler, İnkılâp Kitabevi'nin çeviri yayıncılığında önemli bir dönüşüm yaşandığını ve yayınevinin belirgin bir yön değişikliğine gittiğini göstermektedir. Bu dönemde yayımlanan eserlerin toplam içindeki oranı %23'tür ve bu oran, bir önceki on yıla kıyasla çok fazla artış göstermese de içeriksel çeşitlilik ve türsel yönelimler açısından kayda değer bir değişikliği temsil etmektedir. Özellikle bu on yıl içerisinde İnkılâp'ın kataloglarında ağırlıklı olarak yer bulan Stephen King, Danielle Steel, Dean R. Koontz, Jackie Collins, Ken Follett ve Sidney Sheldon gibi popüler kurgu yazarları, yayınevinin büyük ölçüde piyasa mantığına uyum sağladığını göstermektedir. Bu yönelim, yayınevinin okur talebini gözeten, yüksek tirajlı metinlere öncelik verdiğine işaret eder.

Özellikle gerilim, romantik kurgu, polisiye ve bilimkurgu türlerinin baskınlığı, İnkılâp Kitabevi'nin kültürel üretim alanındaki konumunu daha fazla ekonomik sermaye odaklı hale getirdiğini düşündürmektedir. Bununla birlikte, Jules Verne, Victor Hugo, Charles Dickens, ve Molière gibi klasikleşmiş yazarların eserlerine de katalogda yer verilmiş olması, yayınevinin tamamen piyasaya odaklanmadığını göstermektedir. Yayınevi, sembolik meşruiyetini koruyacak bir temeli muhafaza ederken, esas olarak popüler edebiyat üretimiyle ekonomik sürekliliği sağlamaya yönelmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, 1980'li yıllarda İnkılâp Kitabevi, kültürel alanın özerk değerleriyle yalnızca stratejik düzeyde temas eden, fakat üretim mantığını büyük ölçüde piyasa taleplerine uyarlayan bir yayın politikası benimsemiştir. Bu dönemde yayınevi, Bourdieu'nün tanımladığı biçimiyle "kısa vadeli ekonomik sermaye birikimini" önceleyen bir pozisyona yerleşmiş ve sembolik kazanımlarını bu stratejiyle dengelemeye çalışmıştır. Bu yapı, 1990'lı yıllarda daha da belirginleşecek olan popülerleşme yöneliminin kurumsal temellerini de oluşturmuştur.

1991–2000 dönemine ait veriler, İnkılâp Kitabevi'nin çeviri yayıncılığında önceki on yıla kıyasla daha da belirginleşen bir piyasa yönelimine işaret etmektedir. Grafiksel veriye göre bu on yıllık süreçte yayımlanan çeviri eserler, İnkılâp'ın tüm dönemsel üretiminin %42'sini oluşturmakta ve böylece yayınevinin en yoğun çeviri faaliyetini gerçekleştirdiği dönem olarak öne çıkmaktadır. Bu nicel artış, yalnızca üretim hacmindeki büyümeyi değil, aynı zamanda yayıncılık stratejisinin ekonomik sermaye odaklı bir doğrultuda keskinleştiğini göstermektedir.

Bu dönemde yayınevinin kataloglarında ağırlıklı olarak yer alan yazarlar arasında Danielle Steel, Dean R. Koontz, Judith Michael, Jackie Collins gibi popüler kurgu yazarları öne çıkmaktadır. Bu yazarlar aracılığıyla temsil edilen türler, romantik kurgu, gerilim, polisiye, macera temalı romanlardır. Bu türsel yönelim, İnkılâp Kitabevi'nin büyük ölçüde okur taleplerine yanıt vermeyi, piyasada görünürlük ve yüksek tiraj hedeflemeyi önceledeğini göstermektedir. Nitekim çeviri listesinde belirgin şekilde artan İngilizce çeviriler küreselleşmenin etkilerinin yayıncılık alanındaki etkilerini görünür kılmaktadır. Öte yandan, Victor Hugo, Tolstoy, Antoine de Saint-Exupéry ve Honore de Balzac gibi klasikleşmiş yazarlardan yayımlanan eserlerin sayısı düşüş göstermiştir. Bu durum, yayınevinin klasik metinlere sınırlı yer açtığını göstermektedir. Aynı zamanda çeviri listesinde çocuk edebiyatı, masal ve kısa klasik

türlerinin ağırlığını kaybettiği, bunun yerine uzun soluklu popüler kurguya yönelim olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, 1990'lı yıllarda İnkılâp Kitabevi'nin çeviri yayıncılığı, kültürel alanın özerk değerlerinden ziyade, doğrudan ekonomik getiriyi önceleyen bir çizgiye oturmuştur. Yayınevi, kültürel üretim alanında Bourdieu'nün tanımıyla tersine ekonomi ilkelerini büyük ölçüde terk ederek, kısa vadeli kazancı önceleyen piyasa merkezli üretim stratejilerine yönelmiştir. Bu bağlamda, bu dönem İnkılâp Kitabevi'nin yayıncılık tarihinin en belirgin biçimde büyük üretim alanına yakınlaştığı ve sembolik meşruiyeti minimal düzeyde tuttuğu bir evre olarak değerlendirilebilir.

1960–2000 arasında İnkılâp Kitabevi'nin çeviri yayıncılığı, sembolik sermaye odaklı klasik çeviri anlayışından, giderek daha belirgin biçimde piyasa merkezli bir üretim stratejisine yönelmiştir. 1960'larda Jules Verne, Balzac ve Zweig gibi yazarlarla kültürel prestije dayalı dengeli bir yayın çizgisi izleyen yayınevi, 1970'lerde sayıca artan çeviriyle daha seri bir üretim gerçekleştirmiştir. 1980'lerde Danielle Steel, Stephen King, Jackie Collins gibi çok satan isimlerle büyük üretim mantığını benimsemiştir. 1990'larda ise yayınevinin çeviri üretimi zirveye ulaşmış ve ekonomik kazanç önceliği netleşmiştir. Bu yönelimlerde 1980 sonrası küreselleşmenin etkileri, siyasi ortamın yarattığı belirsizlikler çeviri eser sayısındaki artış ve eser yönelimlerinde de açıkça görülmektedir. Bu kırk yıllık süreç, İnkılâp Kitabevi'nin kültürel alanın özerk değerlerinden, piyasa mantığına doğru kademeli bir geçiş yaptığını göstermektedir.

4.4. Varlık Yayınları

Varlık Yayınları'na değinmeden önce kuruluş süreci ve yayıncılık anlayışını daha detaylı irdelemek adına Varlık Dergisi'ne değinmek yararlı olacaktır. Varlık dergisi 1933 yılında on beş günde bir yayınlanmak üzere faaliyete geçmiştir. Latin alfabesine geçiş yapalı beş sene olmasına ve okur kitlesinin azlığına rağmen Nahit Sırrı Örik ve Sabri Esat Siyavuşgil'in destekleriyle Yaşar Nabi tarafından kurulan bu dergi telif eserlerin yanı sıra tercüme eserlere de yer vermiştir. Yaşar Nabi Nayır bu süreçte görev aldığı "Hasan Âli Yücel idaresinde kurulan Tercüme Bürosu'nun Batı kültürünün eski-yeni kaynaklarını yayımlamaya yönelik kültür politikasını" sürdürmüştür (Varlık'ın Öyküsü, 2020).

Varlık dergisinin 90. yılı vesilesiyle düzenlenen törende şair Haydar Ergülen'in ifadeleri, derginin tarihsel ve simgesel konumunu özellikle kültürel üretim bağlamında öne çıkarmaktadır. Ergülen'in "yoksul ama onurlu" bir ülkenin koşullarında kurulduğunu vurguladığı Varlık, Bourdieu'nün sermaye kavramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, ekonomik kaynakların son derece sınırlı olduğu bir dönemde kültürel sermaye üretimine yönelen bir yapı olarak öne çıkar. Aynı konuşmada Varlık'ın 90 yıllık "şiir ve edebiyat fabrikası" (Altuğ, 2023) olarak tanımlanması, derginin aynı zamanda kültürel sermayeyi sistemli biçimde yeni kuşaklara aktaran bir yapı olarak işlediğine işaret etmektedir.

Yayınevinin dergiyle bağlantısı göz önünde bulundurulduğunda alan içindeki konumlanma sürecini anlamak adına Varlık Dergisi'nin ilk sayısında yer alan manifesto niteliğindeki yazı önem taşımaktadır. Bu sayıda Varlık dergisi, yayın çizgisini belirlerken popülerlik kazanmak adına ödün vermeyeceğini açıkça ilan etmektedir. Bu tavır, sembolik sermaye üretimini önceleyen bir yayıncılık anlayışını yansıtmaktadır. Dergi, okur kitlesini artırmak için "Bilmeceler, merakı tahrik edici yazılar usulüne müracaat etmeyecektir." diyerek, popülist içeriklere başvurmayacağını net biçimde ifade etmektedir. Hatta bu tercihin potansiyel olarak okur kaybına yol açabileceğini kabul eder ve bu riski göze aldığını belirtir: "Bir mecmuadan bütün bekledikleri bunlardan ibaret olanlar varsın okuyucularımız arasından eksik olsun." (Varlık, 1933). Aynı zamanda derginin vizyonu da sembolik sermaye birikimini hedeflediğini işaret etmektedir. Editoryal tercihlerini tanımlarken şu ifadelere yer verilir: "Telif yazılara daima en fazla yer ayırmakla beraber garbin şaheserlerini ve edebi hareketlerini okuyucularımıza tanıtacağız. Ve gözlerimizi, şimdiye kadar yapıldığı gibi yalnız Fransa'ya çevirmeyeceğiz, bütün garp dillerinden ve edebiyatlarından sırası ile eserler neşredeceğiz." (Varlık, 1933). Bu yaklaşım, hem yerli yazarlara öncelik tanıyan bir iç yapıyı hem de Batı edebiyatına eleştirel ve seçici biçimde yönelen bir anlayışı ifade etmektedir. Özellikle Fransa merkezliliğe karşı çıkılması, belirli bir hegemonik merkezin etkisinden uzak durmak istediğini ima etmektedir. Tüm bu tercihler, Varlık'ın dönemin kültürel alanında yüksek sembolik değer kazanmaya dönük bir strateji izlediğini ortaya koymaktadır. Buna ek olarak derginin Dil Devrimi sonrası faaliyetleri de alandaki konumuna dair bilgiler sunmaktadır. O dönemde bazı yazılarda kelimelerin Türkçe olmadıkları için değiştirildiğini ve Varlık'ta yazmanın ön koşullarından birinin kelime tercihlerinde

Türkçeyi yeğlemek olduğu belirtilmiştir (Özdemir, 2003, s. 351). Dergi bu yönüyle, erken Cumhuriyet döneminin ideolojik ve kültürel inşa süreçlerinde etkin bir eyleyici görevi üstlenmiştir.

Dergi ilk yıllarında şiir, hikâye ve tiyatro türünde eserlere ağırlık vermiştir. Zaman içerisinde değişime uğrayan dergi en köklü değişimi altıncı yılında 132. sayısında gerçekleştirmiştir. İlk dönemler edebiyat ve sanat ağırlıklı ilerleyen dergi daha iktisadi ve "sosyal meselelere değinen bir boyut" (Varlık'ın Öyküsü, 2020) kazanır. Yaşanan ekonomik sıkıntılar sonucunda dergi ayda bir çıkmaya başlamış ve sayılarında Garip şiirine yer vermiştir. II. Dünya Savaşı'na rağmen dergi devam etmiş ve bu dönemde Yaşar Nabi posta yoluyla ulaşabildiği yazarların yazı kontrollerini kışladan gerçekleştirmiştir. Resmi yardımların kesilmesi sonucunda dergi Ankara'dan İstanbul'a taşınmıştır.

Bu süreç sonrasında 1946 yılında Varlık Yayınları kurulmuştur. İlk basılan eser Cahit Sıtkı Tarancı'nın Otuz Beş Yaş adlı şiir kitabıdır. Bu dönemde Varlık'ın kültürel çevresini Köy Enstitüleri oluşturmuş ve Talip Apaydın, Mahmut Makal, Mehmet Başaran gibi bu enstitüde yetişmiş yazarlara yer verilmiştir. Aynı zamanda Panait Istirati, Baudelaire, Çehov, Dostoyevski gibi isimler Varlık Yayınları'nda bu dönemde çevirileri yayımlanmış önemli isimlerdir. Bu isimler arasında Panait İstrati'nin Yaşar Nabi Nayır açısından özel bir yere sahiptir (Varlık'ın Öyküsü, 2020). İstirati'nin eserlerinin bizzat Yaşar Nabi tarafından çevrilmiş olması yayınevi kurucusu olarak Yaşar Nabi'nin kültürel sermayesiyle yayınevine doğrudan katkıda bulunduğunu göstermektedir.

1950'li yıllarda Varlık Yayınları, "Büyük Cep Kitapları", "Büyük Eserler Kitaplığı", "Dünya Klasikleri" ve "Çocuk Klasikleri" adlı dört yeni dizi yayımlamaya başlamıştır (Varlık Yayınları, 1957, s. 23 akt. Gürçağlar, 2005, 171). Bu seriler içerik bakımından sınırlı üretim alanına ait kültürel ve sembolik değeri yüksek metinleri merkeze almaktadır. Varlık Yayınları, kuruluşunun ilk yıllarından itibaren edebiyat alanında etkili bir konum edinmiş ve daha önce yayımlanmış olmasına rağmen yeterli ilgiyi görmemiş Cahit Sıtkı Tarancı ve Sait Faik Abasıyanık gibi yazarların eserlerini yeniden basarak bu isimlerin geniş okur kitleleriyle buluşmasına katkı sağlamıştır (Karagülle, 2006, s. 620). Bu durum, Varlık Yayınları'nın edebiyat alanındaki sembolik sermaye gücünü açık biçimde ortaya koymaktadır. Daha önce yayımlanmış fakat yeterince ilgi görmemiş eserleri yeniden sunarak yazarların alandaki

görünürlüğünü artırmıştır. Bu durum aynı zamanda, Varlık'ın edebi kanonun şekillenmesinde aktif rol aldığını da göstermektedir. Birçok ünlü yazar ve şairin ilk yapıtları Varlık'ta yayımlanmıştır.

Yeni Asır gazetesinde Mualla Bayraktar'ın Yaşar Nabi Nayır'la gerçekleştirdiği röportajda (1957), Nayır, Varlık'ın yayın çizgisini şu sözlerle tanımlamaktadır:

> Varlık, her şeyden önce bir edebiyat dergisidir. Onun çevresinde hazırlanıp basılan yayınlar da elbette ki edebî bir karakter taşıyacaktır. Edebiyat derken Bab-ı Âli (!) piyasasının bu söze verdiği manadan biraz ayrıldığımızı sanıyorum. Yayın âlemimizde öteden beri roman ve her şiir kitabı, edebiyattan sayılmak âdet olmuştur. Bu yüzden de hiçbir suretle edebiyat çerçevesi içine giremeyecek yığınlarca esere edebi eser damgası vurulmuştur. Biz yalnız edebiyatla tarihinin araştırma alanına giren veya gireceğini sandığımız eserlerle uğraşmak zorunda idik. Hâlâ da öyleyiz. Sanat değeri taşımayan bir eserin, sürüm imkânı ne olursa olsun benim indimde kitaplık değeri yoktur. Sürümden önce düşündüğümüz şey edebiyata hizmettir. Yayınlarım arasında değerlerini tayinde yanıldığım kitaplar belki de olmuştur. Niyet ve maksatta yanılma olmamıştır sanırım (Nayır, 1957).

Yaşar Nabi Nayır'ın ifadeleri, Varlık dergisinin yayıncılık anlayışını metinlerin sanat değeri taşıması koşuluna bağladığını göstermektedir. "Sanat değeri taşımayan bir eserin, sürüm imkânı ne olursa olsun benim indimde kitaplık değeri yoktur" sözleri, yayınevinin ekonomik kazançtan ziyade eserin niteliğini önceleyen bir yayın çizgisi benimsediğine işaret eder. Bu yaklaşım, Bourdieu'nün "sınırlı üretim alanı"na özgü sembolik sermaye biriktirme stratejileriyle örtüşmektedir. Nayır'ın "sürümden önce düşündüğümüz şey edebiyata hizmettir" ifadesi, Varlık'ın ticari baskılardan bağımsız duruşunu göstermektedir. Aynı zamanda, "Bab-ı Âli piyasasının edebiyat anlayışından ayrıldıklarını" belirtmesi, derginin kültürel alan içinde kendini konumlandırma biçimini açıkça ortaya koymaktadır. Varlık, yüksek sembolik değere sahip sınırlı bir çevreye hitap eden, seçici bir edebiyat kurumu olarak kendini tanımlamaktadır.

Yaşar Nabi yayıncılık alanına 1981 yılında vefatına kadar binin üzerinde telif ve çeviri eser kazandırmıştır. 1 liralık "Cep kitapları" ülkenin dört bir yanına ulaşmıştır. Mahmut Makal, Orhan Kemal, Orhan Veli Kanık, Cahit Sıtkı Tarancı gibi önemli yazarların yanı sıra Batı edebiyatından Dostoyevski, Turgenyev, Gogol, Kafka, Tolstoy, Steinbeck, Hemingway, Balzac, Malraux, Zola, Gide, Camus, Sartre gibi ünlü

yazarların çevirilerini de kazandırmıştır. Yazar Adnan Özyalçıner, "Benim kuşağım, '50 kuşağı, Rus, Fransız, Amerikan edebiyatını, yazarlarını, Varlık'ın yayınladığı 'Cep Kitapları' ile öğrendi." diyerek, yayınevinin alandaki öncü rolünü vurgulamıştır. Bu durum aynı zamanda Varlık Yayınları'nın farklı coğrafyalardan eserleri dilimize kazandırarak dönemin okur profilinin şekillenmesinde etkili olduğunu göstermektedir. Özyalçıner'in, "Rus edebiyatından, özellikle Dostoyevski ile Çehov'u bize seçtiren", "Fransız edebiyatından Camus'yü, Sartre'ı, Gide'i gösteren", "Amerika'nın öteki yüzünün yoksul yaşamını tanıtan yine Varlık'tı" gibi ifadeleri, bu kültürel aktarımın yalnızca metin çevirisiyle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda bir dünya görüşü, bir değerler sistemi sunduğunu göstermektedir. Varlık'ın "edebiyatın eğiticisi, öğreticisi" (Altuğ, 2023, 24 Eylül) olarak adlandırılması yazınsal çeviri alanındaki öncü konumunu ön plana çıkarmaktadır. Nayır bu hizmetlerine yönelik 1979 yılında Kültür Bakanlığı Büyük Ödülü'nü almıştır (Varlık, 2020).

Ayşe Adlı tarafından gerçekleştirilen röportajda Filiz Nayır Deniztekin babasının dünya edebiyatıyla çok ilgili olması sebebiyle bir yayınevi kurmaya karar verdiğini ve Ankara'daki evini satıp İstanbul'a taşınarak aldığı parayı sermaye olarak kullanarak Varlık Yayınları'nı kurduğunu belirtmiştir (Adlı, 2021). Yaşar Nabi Nayır'ın Ankara'daki evini satıp İstanbul'a taşınarak bu parayı sermaye olarak kullanması, yayınevinin doğrudan büyük bir finansal birikimle değil, kişisel sermayeyle kurulduğunu göstermektedir. "Aslında sermaye yoktu, iş bir yerden sonra kendini döndürmeye başladı." ifadesi, Varlık'ın başlangıçta düşük ekonomik sermayeyle ancak yüksek kültürel motivasyonla kurulduğunu, sürdürülebilirliğini zaman içinde geliştirdiği yapılarla sağladığını göstermektedir. Varlık Yayınları yazarlarından Salih Bolat'ın değerlendirmesi de bu durumu doğrulamaktadır. Bolat'ın "Her zaman, yayınevinin ve derginin arkasında hiçbir banka, holding ya da siyasal bir gücün olmadığını bilmenin vicdan rahatlığı içinde oldum" şeklindeki ifadesi (Bolat, 2018), Varlık'ın yayıncılık dışı ekonomik kaynaklara dayanmadığını ve bu anlamda üretimini bağımsız bir ekonomik zemin üzerinde gerçekleştirdiğini vurgulamaktadır.

Filiz Nayır Deniztekin babasının cep kitapları konusunda Fransa'da yayınlanan ince cep kitaplarından esinlendiğini ve amacının herkese ulaşmak olduğunu iletmiştir (Adlı, 2021). Yaşar Nabi Nayır'ın dünya edebiyatına olan ilgisi ve Fransa'daki cep kitaplarından esinlenerek herkesin ulaşabileceği kitaplar üretme amacı, yüksek kültürel sermayeye dayalı bir yayıncılık vizyonunu ortaya koyar. Bu durum

sermayelerin birbirine dönüştürülebildiğinin bir temsilidir. Yaşar Nabi cep kitaplarıyla hem geniş bir okur kitlesine ulaşarak sembolik sermayelerini güçlendirmiş hem de yayınevinin ekonomik sermayesini artırmıştır.

Filiz Nayır aslında çevirmen kadrosunun büyük bir kısmını Yaşar Nabi'nin arkadaşlarının oluşturduğunu ve yayınevinin Türk Edebiyatı'na yalnızca yazar değil usta çevirmenler de kazandırdığını belirtmiştir. Çevirmen kadrosunun büyük ölçüde Yaşar Nabi Nayır'ın kişisel çevresinden oluşması, Varlık Yayınları'nın kuruluş sürecinde güçlü sosyal bağlara dayalı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu sosyal ağ, yalnızca çeviri eserlerde sürekliliği sağlamakla kalmamış aynı zamanda yayınevinin edebiyat alanındaki konumunu da güçlendirmiştir. Yayınevinin başlangıçta ekonomik sermayesinin olmamasına karşın sosyal sermayesinin güçlü olması alandaki varlığını sürdürmesini sağlamıştır.

Fransız Dili ve Edebiyatı mezunu olan Filiz Nayır ilk çevirisini babasının yaptırdığını ve daha sonrasında yayınevi için çeviriler yapmaya devam ettiğini belirtmiş ve yayınevinin yayın yelpazesindeki değişikliklere ilişkin soruyu şöyle cevaplamıştır;

> Babamın döneminde cep kitaplarına Faydalı Kitaplar, Büyük Eserler gibi diziler eklendi önce. Fiyatların 1 liradan 4 liraya çıktığı dönemde babamın yaşadığı tedirginliği hiç unutamam. "Nasıl olacak?" diye merak içindeydi. Puntolar büyümüştü, kitaplar daha okunabilir olmuştu. Yine cep kitabı boyutunda ama daha hacimli kitaplardı bunlar. Sonraları enflasyon nedeniyle o 4 liralar 10 lira ve üzerine çıktı tabii. Biz babama hep "Kapakları da biraz çekici hale getirsek… Neden daha büyük boyutlu kitaplara geçmiyoruz?" falan derdik. "Benden sonra ne isterseniz yapın. Ben değişiklik yapmayacağım, değiştirmeyeceğim!" derdi. Ben işe başladıktan bir süre sonra Sait Maden'le çalışmaya başladık. O birtakım kapak düzenlemeleri yaptı. Boyu da büyüttük. Doğru mu yaptık ondan hâlâ emin değilim çünkü çok soran oluyor, "Nostaljik, eski kitapları neden yayınlamıyorsunuz?" diye. Ancak eski haline getirmeyi göze alamadık. İçerik olarak kişisel gelişim, iş kitapları gibi yeni dizileri de yayın kapsamımıza aldık (Adlı, 2021).

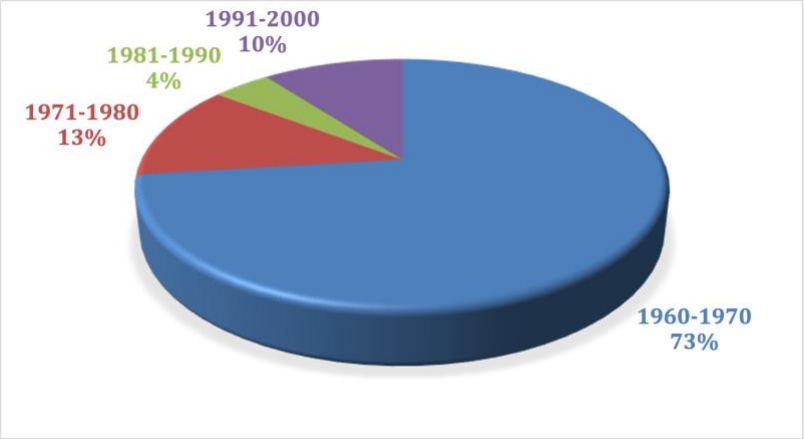
Bourdieu'ye göre özerk kültürel alan, sembolik değer üretimini öncelemektedir. Fakat Türkiye'de yayıncılık alanının ekonomik ve siyasi gerilim alanına karşı konumlanması tamamen bağımsız bir alan olmadığını göstermektedir. Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi ekonomik koşullar, bu alanın sınırlarını zorlamaktadır. Yaşar Nabi'nin "Nasıl

olacak?" sorusu bu sınırın hissedildiği andır. Fakat bu endişe, yayın çizgisinde radikal değişimlere yol açmamış**,** aksine bir direnişle karşılık bulmuştur. Yukarıdaki ifadeler, Varlık Yayınları'nda Yaşar Nabi Nayır'ın mevcut yapıyla ilerleme arzusuyla sonraki kuşağın yenilik girişimleri arasındaki kırılgan dengeyi yansıtmaktadır. Yaşar Nabi'nin "Ben değişiklik yapmayacağım." sözü, hem biçimsel (boyut, kapak, dizgi) hem de içeriksel (tür seçimi) düzeyde bir direnci gösterir. Bu tavır, sembolik sermayeyi korumaya dönük bir strateji olarak okunabilir. Çünkü biçimsel sadakat, yayınevinin geçmişten gelen prestijini ve tanınırlığını devam ettirme arzusunu da temsil etmektedir. Öte yandan, Filiz Nayır'ın Sait Maden'le çalışarak kapak düzenini değiştirmesi, kitap boyutlarını büyütmesi ve kişisel gelişim gibi daha geniş bir okur kitlesine hitap eden dizileri yayınevi kapsamına alması, ekonomik sürdürülebilirlik arayışını da yansıtır. Bu geçiş "Doğru mu yaptık hâlâ emin değilim." ifadesinde olduğu gibi tereddütlüdür ve bu durum, alan içinde sembolik sermayeyi zedelemeden ekonomik sermaye kazanımı sağlama çabasına işaret etmektedir. Yayınevinin kişisel gelişim ve iş kitapları gibi yeni dizilere yönelmesi yayıncılık alanındaki değişimlere ve okur eğilimlerine uyum sağlamaya yönelik bir strateji olarak ön plana çıkmaktadır. Yaşar Nabi'nin yayınevinin ödeme sürecindeki uygulamalarını uzun yıllar değiştirmemesi de geleneklerine bağlılığını göstermektedir. Nayır çeviriyi teslim aldığında daktilosunda yazdığı ödeme fişini imzalatıp, telif ücretini kendi elleriyle vermesi ve bunu uzun yıllar devam ettirmesi bu duruma örnektir (Bergin, 2004, s. 62).

Genel olarak bakıldığında yayınevinin salt ekonomik sermaye için yayıncılık çizgisinde büyük değişikliklere gitmediği veya belirli bir ekonomik sermaye kaynağına dayanarak varlığını sürdürmediği görülmektedir. Yayınevinin ön plana çıkan yönlerinden biri yayınevi kurucusu Yaşar Nabi'nin güçlü kültürel sermayesiyle yayınevine verdiği destektir. Yaşar Nabi'nin Varlık Dergisiyle oluşturduğu sosyal sermaye ve dönemin önde gelen şair, yazarlarıyla bir ilişkiler ağı içerisinde bulunması yayınevinin çevirmen ağının oluşmasında büyük bir rol oynamıştır. Genellikle "kaşiflik" rolü, yayıncılık alanında küçük ve bağımsız yayınevlerine atfedilmektedir. Ancak Varlık bu kalıpların dışına çıkarak, yalnızca çok satan eserleri değil, farklı dillerden ve yazarlardan metinleri Türkçeye kazandırmanın yanı sıra, birçok yazarın da ilk eserine ev sahipliği yapmıştır. Kâğıt krizi ve siyasi dalgalanmalarla oluşan belirsizliklere rağmen bir direnç göstererek mevcut yapısını ve yayıncılık çizgisini korumayı başardığı görülmektedir.

Yukarıda yayınevinin kuruluş sürecinden bu yana varlığını sürdürmek için izlediği stratejiler belirli örnekler üzerinden tartışılmıştır. Bu stratejilerin yazınsal çeviri yayıncılığına nasıl yansıdığını ortaya koymak amacıyla yayımlanan eserlerin yıllara, yazarlara ve türlere göre dağılımına ilişkin bibliyografik veriler değerlendirilecektir.

Şekil 4. Varlık Yayınları: 1960-2000 Arası Çeviri Üretiminin Yüzdelik Dağılımı

İlk döneme (1960–1970) ait Varlık Yayınları verileri, yayınevinin kültürel üretim alanındaki konumunu ve çeviri politikalarını oldukça belirgin bir şekilde yansıtmaktadır. Bu on yıllık süreçte yayımlanan çeviri eser miktarı tüm dönemlerin eser toplamının %73'ü kadardır ve bu oran diğer tüm on yıllık dönemleri açık ara geride bırakmaktadır. Bu istatistik Varlık'ın 1960'larda çeviri yayıncılığına verdiği önemin büyüklüğünü ve bu alandaki öncü konumunu ortaya koymaktadır.

Yayımlanan çeviri kitaplara bakıldığında, Varlık'ın belirgin biçimde yüksek sembolik sermaye taşıyan yazınsal nitelikleri güçlü metinlere yöneldiği görülmektedir. André Gide, Panait İstrati, Ernest Hemingway, John Steinbeck, Fyodor Dostoyevski, Lev Nikolayeviç Tolstoy, Émile Zola gibi yazarlar dönemin öne çıkan başlıca isimleridir. Varlık Yayınları'nın bu tercihleri, Bourdieu'nün sınırlı üretim alanına özgü sembolik değer odaklı yayıncılık anlayışıyla örtüşmektedir. Ayrıca aynı dönemde yayınevinin Rus, İtalyan, İspanyol, Alman ve İskandinav edebiyatlarından da çevirilere yer vermesi "gözlerimizi, şimdiye kadar yapıldığı gibi yalnız Fransa'ya çevirmeyeceğiz" (Varlık, 1933) sözlerini doğrular niteliktedir. Bu durum da büyük üretimin aksine sınırlı üretim kutbunda yer alan özelliklerden biridir. 1961 Anayasası sonrasında oluşan görece özgürlük ortamı çeviri yayıncılığının yaygınlaşmasını sağlamış ve Varlık Yayınevi de bu dönemde özellikle klasikleşmiş edebi metinlere odaklanarak yazınsal çeviri yayıncılığı alanında varlığını sürdürmüştür.

Sonuç olarak, Varlık Yayınları 1960–1970 döneminde çeviri yayıncılığı faaliyetlerini kültürel prestij inşası doğrultusunda yapılandırmış ve alanın ekonomik mantığından çok sembolik üretim mantığına yönelen bir yayıncılık stratejisi benimsemiştir. Bu strateji, yayınevinin alandaki özerkliğini artıran bir yönelim olarak değerlendirilebilir.

1971–1980 döneminde Varlık Yayınları'nda çeviri üretimi önceki on yıla göre belirgin biçimde azalmış ve toplam çeviri kitaplarının payı %13'e gerilemiştir. Bu düşüş, nicel bir daralmaya işaret ederken niteliksel yönelimlerde ise süreklilik dikkat çekmektedir. Yayınevinin tercih ettiği yazarlar arasında Albert Camus, Panait İstrati, Honore de Balzac, Dostoyevski, Hemingway gibi klasikleşmiş yazarlar öne çıkmaktadır. Bu dönem çeviri listesinde kısa romanlar, öykü derlemeleri ve tiyatro metinleri ağırlıktadır.

Bu veriler ışığında, Varlık'ın bu dönemde yayımladığı çeviri eser sayısında bir düşüş görülse de klasikleri yayımlamaya devam ettiği ekonomik büyümeden çok kültürel konumunu korumaya odaklandığı söylenebilir. Yayınevi, önceki dönemin seçkinci çizgisini muhafaza ederek daha düşük hacimli ama yüksek prestijli bir yayıncılık politikası benimsemiştir.

1981–1990 döneminde, bir önceki döneme benzer olarak Varlık Yayınları'nın yazınsal çeviri üretiminde gözle görülür bir azalma görülmüştür. 1960 ve 70'lerdeki yoğun klasik çeviri pratiğine kıyasla bu yıllarda daha sınırlı sayıda eser yayımlanmıştır. Bu durum, yayınevinin kurucusu Yaşar Nabi Nayır'ın 1981'deki vefatının ardından yayın çizgisinde yaşanan değişimle ilişkili olabilir.

Buna rağmen Camus, Sabato ve Hemingway gibi yazarların eserleri yayımlanmaya devam edilmiştir. Üretimdeki bu düşüş, diğer yayınevlerinde gözlemlenen yükselişle zıtlık göstermektedir. Altın Kitaplar ve İnkılâp Kitabevi'nde bu dönemde bir artış gözlemlenirken Varlık Yayınları'nda durum tam tersini göstermektedir. Bunlara ek olarak, bu düşüşün arkasında yatan başlıca etkenler arasında 12 Eylül 1980 darbesinin yarattığı siyasi baskı ortamı, yayıncılık üzerindeki sansür uygulamaları, kâğıt teminindeki güçlüklerin yer alabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda bu yıllarda kültürel alanın ticarileşmesi ve yeni yayınevlerinin piyasaya girmesiyle birlikte artan rekabetin de etkisi göz önünde bulundurulmalıdır. Bu koşullar altında yayınevi, daha çok nitelikli şiir çevirilerine yönelmiştir. Özellikle Yunanca'dan çevrilen Yannis

Ritsos eserlerinin ağırlık kazanması, bu stratejik yönelimi açık biçimde ortaya koymaktadır.

1991–2000 döneminde Varlık Yayınları'nın yazınsal çeviri üretimindeki azalma devam etmiştir. Bu dönemde yayınevi, şiir, kısa roman ve anlatı türlerine yönelmiş ve özellikle modern klasiklerin çevirilerine ağırlık vermiştir. Anton Çehov'un *Köylüler*, Charles Baudelaire'in Kötülük *Çiçekleri*, Ingeborg Bachmann'ın *Dar Zaman* adlı eserleri bu tercihi yansıtır. Aynı şekilde, Yannis Ritsos'un "Erotika" ve "Graganda", Guillaume Apollinaire'in "Alkoller"i ile Yorgo Seferis'in şiirleri Varlık'ın bu dönemde çeviri şiire olan ilgisini sürdürdüğünü göstermektedir. Bir önceki döneme benzer şekilde bu azalmanın yalnızca yayınevinin editoryal tercihleri değil, 1990'lı yılların ekonomik koşulları, ithal kâğıt maliyetleri, devlet desteğinin azalması ve dağıtım sorunları gibi yayıncılık sektörünü doğrudan etkileyen faktörlerden kaynaklanabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Varlık Yayınları'nın 1960–2000 yılları arasında yazınsal çeviri yayıncılığında büyük ölçüde sınırlı üretim alanına özgü bir strateji izlediği görülmektedir. Yayınevi, özellikle 1960–1970 döneminde yazınsal çeviri alanında çok sayıda eseri dilimize kazandırmıştır. 1970'lerden itibaren çeviri sayısında gözle görülür bir düşüş yaşansa da klasiklerle sürdürdüğü çizgiyi korunmuş ve sadece İngilizce ve Fransızca'nın aksine farklı dillere de odaklanarak diğer yayınevlerinden ayrışmıştır. 1980'ler ve sonrasında ekonomik sıkıntılar, sansür, ithal kâğıt sorunu gibi yapısal baskıların bulunmasına rağmen yayınevinin yönelimleri değişmemiştir. Aynı zamanda Altın Kitaplar ve İnkılâp Kitabevi'nde küreselleşme sonrası görülen büyük üretim alanına yönelim Varlık Yayınları'nda görülmemektedir. Bu durum Varlık Yayınları'nın büyük üretim mantığına mesafesini koruduğunu ortaya koymaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde Varlık Yayınları'nın çeviri faaliyetlerini ticarileşmiş pazar mantığına indirgemediği gözlemlenmektedir. Yayınevi, kültürel ve sembolik sermayeyi önceleyerek ticari kaygıları arka planda tutmaktadır. Bu yaklaşım, yayınevinin uzun yıllar boyunca alan içindeki prestijini sürdürmesini sağlamıştır.

4.5. Kültürel Çeşitlilik Üzerine bir Değerlendirme

Kültürlerarası etkileşimlerde meydana gelen artış dünya genelinde çeviri faaliyetlerinde gözlemlenen artışla paralel bir biçimde ilerlemektedir. Ancak kültürel

akışlar asimetrik bir yapı sergilemektedir. Sapiro'nun yayıncılık alanına dayalı çözümlemeleri, küreselleşmenin dilsel heterojenliği azaltma eğiliminde olduğunu ve çeviri faaliyetlerinin dünya edebiyat piyasasında eşit dağılmadığını göstermektedir (2010, s. 436).

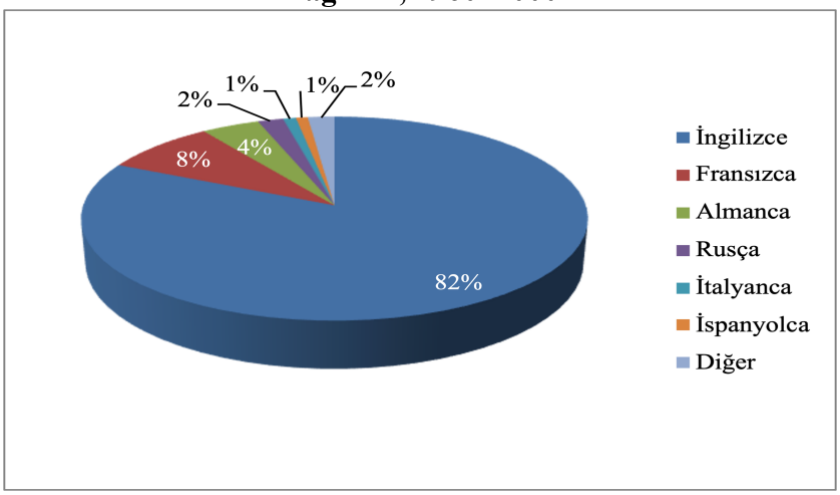
Özellikle büyük ölçekli dolaşım kutbunda yer alan eyleyiciler İngilizce merkezli, standartlaşmayı destekleyen bir üretim yapısı oluşturmaktadır. Buna karşın, küçük ölçekli üretim kutbundaki eyleyiciler daha çeşitli dillerden yapılan çevirilerle standartlaşmaya karşı direnerek kültürel çeşitlilik stratejileri geliştirmiştir. Çeşitlilik yayınevlerinin konumu, dönemsel tercihler ve siyasi, ekonomik, toplumsal dönüşümler gibi etmenlere bağlı olarak farklı biçimlerde inşa edilmektedir.

Bu bölümde, 1960–2000 yılları arasında faaliyet gösteren üç yayınevinin bibliyografya verileri kültürel çeşitlilik açısından incelenmektedir. Küreselleşmenin etkisini anlamak üzere oluşturulan bu değerlendirmede, Sapiro'nun merkez–çevre modelinden yararlanılmıştır.

4.5.1. Altın Kitaplar Yayınevi

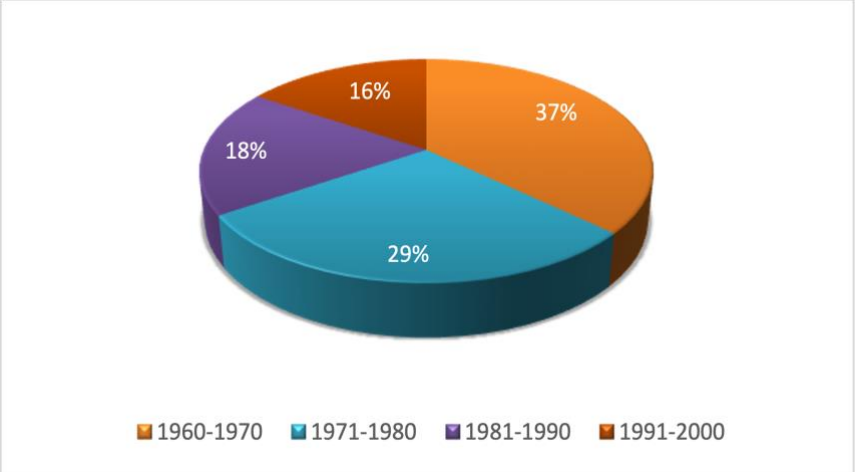
Kültürel çeşitliliğin yayınevlerinin çeviri yayıncılık stratejilerine nasıl yansıdığını anlayabilmek için, her bir yayınevinin 1960–2000 dönemi boyunca yayımladığı çeviri eserler kaynak dil temelli olarak bütüncül biçimde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, Altın Kitaplar'ın çeviri üretimi incelendiğinde, tek bir dil tercihinin belirgin biçimde öne çıktığı görülmektedir.

Şekil 5. Altın Kitaplar Yayınevi-Yazınsal Çevirilerde Kaynak Dillerin Genel Dağılımı, 1960‑2000

Verilere göre yayınevinin çevirilerinin %82'si İngilizceden yapılmıştır. Bunu %8 ile Fransızca, %4 ile Almanca, %2'şer oranla İtalyanca ve İspanyolca, %1'lik oranlarla ise Rusça ve diğer diller izlemektedir. Bu dağılım, Altın Kitaplar'ın çeviri yayıncılığında neredeyse yalnızca merkezi dillere yöneldiğini, özellikle de hiper-merkezi konumda yer alan İngilizcenin baskınlığını kayıtsız biçimde benimsediğini göstermektedir. Sapiro'nun (2010) merkez–çevre modeliyle uyumlu şekilde, yayınevinin çevresel ya da yarı-çevresel dillere yönelimi yok denecek kadar sınırlıdır. Bu durum, Altın Kitaplar'ın çeviri etkinliğinde kültürel çeşitliliği genişletme yönünde bir tercih geliştirmediğini, bunun yerine büyük ölçüde popüler üretim ve piyasa odaklı dil seçimleri doğrultusunda hareket ettiğini göstermektedir.

Şekil 6. Altın Kitaplar Yayınevi- Kaynak Dil Çeşitliliğinin Dönemsel Dağılımı

Altın Kitaplar'ın 1960–2000 yılları arasındaki çeviri faaliyetlerine bakıldığında, kaynak dil çeşitliliği açısından zaman içinde daralan bir yapı dikkat çekmektedir. Verilere göre, toplam kaynak dil çeşitliliğinin %37'si 1960–1970 döneminde ortaya çıkmıştır. Bu oran, 1970–1980 döneminde %29'a, 1981–1990 döneminde %18'e ve 1991–2000 döneminde ise yalnızca %16'ya kadar gerilemiştir. Bu düşüş, yayınevinin erken dönemlerinde görece daha fazla kültürel ve coğrafi çeşitliliğe yönelmiş olduğunu, ancak ilerleyen yıllarda çeviri tercihlerini giderek daha sınırlı bir dil kümesine indirgediğini göstermektedir. Gisèle Sapiro'nun (2010) kültürel çeşitlilik ölçütü olarak kullandığı "kaynak dil sayısı" bu bağlamda önemli bir gösterge sunmaktadır ve çeşitliliğin yıllar içinde azalmış olması, yayınevinin çeviri politikalarının daha merkezi ve ticari odaklı bir doğrultuya kaydığını düşündürmektedir.

Bu genel azalmaya karşın, çeviri dillerinin içsel dağılımı, yani hangi dillerden çeviri yapıldığına dair eğilimleri de belirgin bir dönüşüm sergilemektedir. 1960–1970 döneminde, Altın Kitaplar'ın çevirilerinin %64,1'i İngilizce kaynaklıdır ve bu oran 1971–1980 döneminde %80,3'e, 1981–1990'da %88,6'ya ve 1991–2000'de %92,9'a kadar yükselmiştir. Bu eğilim, yayınevinin zamanla hiper-merkezi bir konumda bulunan İngilizceye neredeyse tamamen bağlı hale geldiğini göstermektedir.

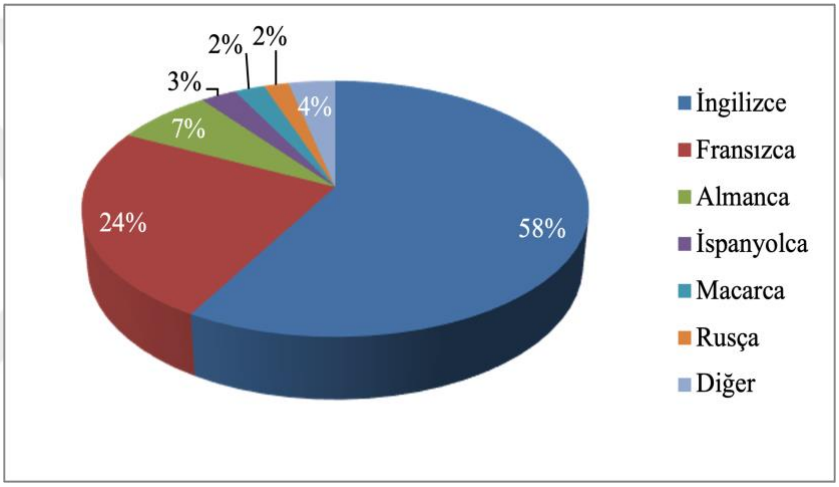
Buna karşılık, Fransızca çevirilerin oranı aynı dönemlerde sırasıyla %13,7 → %9,7 → %7,0 → %1,7 şeklinde azalmış; Almanca çeviriler %4,7 → %5,9 → %2,8 → %2,1 oranlarıyla genel olarak düşüş eğilimi göstermiştir. Rusça, İtalyanca ve İspanyolca gibi diğer merkezi ve yarı-merkezi dillerin oranları ise özellikle 1980 sonrası hızla azalmış ve 1990'larda neredeyse tamamen kaybolmuştur. Bu dönemde çevresel dillerden yapılan çeviriler de oldukça sınırlı kalmış, çeşitlilik göstergesi olabilecek bu dillerin payı %1–2 seviyesini geçememiştir.

Verilerde "diğer" kategorisinde yer alan Danca, Bulgarca, Macarca, Japonca, Fince, Norveççe, Yunanca, İsveççe, İbranice, Hollandaca ve Sırpça gibi dillerden yapılan çeviriler, sayısal olarak son derece sınırlı kalmakta ve çoğu yalnızca bir ya da iki örnekle temsil edilmektedir. Bu dillerin Altın Kitaplar'ın yayın politikası içinde dönemsel tercihlerle sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu veriler ışığında, Altın Kitaplar'ın yayın hayatına başladığı 1960'lar, görece daha çeşitli bir çeviri pratiği sergilediği bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Bu yıllarda çeviri faaliyetleri daha geniş bir dil yelpazesine yayılmış, kültürel ve coğrafi çeşitlilik açısından daha dengeli bir yapı gözlemlenmiştir. Ancak özellikle 1980 sonrası küreselleşme dalgası ve yayın piyasasındaki dönüşümlerle birlikte, yayınevinin çeviri yayıncılık stratejisinde merkezi dillere (özellikle İngilizceye) yönelim belirgin biçimde artmış, bu da kültürel çeşitliliğin azalmasıyla sonuçlanmıştır. Özellikle 1980 sonrası gözlemlenen bu durum standardizasyonun bir örneği niteliğindedir. Her ne kadar küreselleşmeyle artan uluslararası etkileşimler pozitif gelişmeler olarak değerlendirilse de çeviri alanında bu durum belirli bir dilin hegemonyasını destekleyerek alanda standardizasyonla sonuçlanabilmektedir.

4.5.2. İnkılâp Kitabevi

Altın Kitaplar'a ilişkin değerlendirmelerin ardından, bu çalışmaya dahil edilen bir diğer yayınevi olan İnkılâp Kitabevi'nin çeviri pratiği incelenecektir. Türkiye yayıncılık tarihinde köklü bir geçmişe sahip olan İnkılâp Kitabevi, 1960–2000 yılları arasında sürdürdüğü çeviri faaliyetleriyle, kültürel çeşitlilik ve kaynak dil tercihleri açısından özgün bir profil sunmaktadır. Yayınevinin söz konusu kırk yıllık dönemdeki çeviri yönelimleri, kaynak dil verileri ışığında çözümlenerek, dönemin genel çeviri tercihleriyle ilişkisi kurulacaktır.

Şekil 7. İnkılâp Kitabevi-Yazınsal Çevirilerde Kaynak Dillerin Genel Dağılımı, 1960-2000

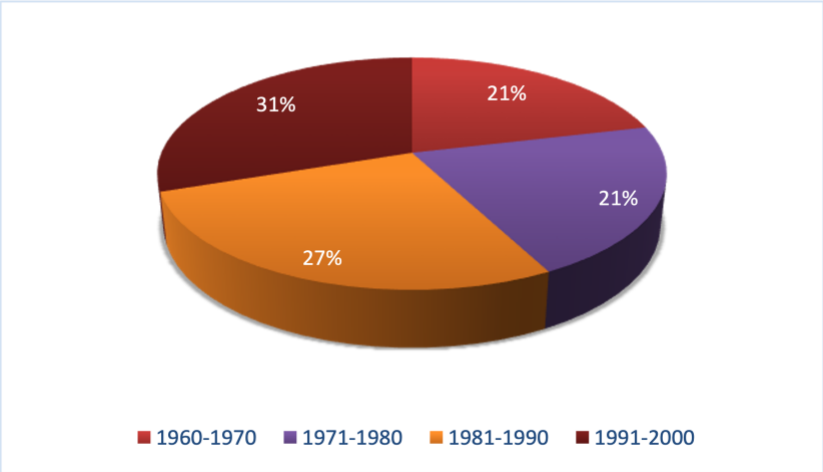

Grafikte sunulan veriler, İnkılâp Kitabevi'nin 1960–2000 yılları arasındaki çeviri yayıncılığı pratiğinde kaynak dil çeşitliliğine belirli ölçüde önem verdiğini göstermektedir. İngilizce çeviriler toplamın %58'ini oluşturarak en baskın dil konumundadır. Ancak Fransızca çeviriler %24 gibi kayda değer bir oranla ikinci sırada yer almakta, bu da yayınevinin yalnızca hiper-merkezi değil, merkezi diller arasında da belirli bir çeşitlilik gözettiğini düşündürmektedir. Fakat bu çeşitlililk yine de İngilizce'nin oranına yaklaşacak bir oranda değildir. Almanca çeviriler %7'lik bir oranla bu tabloyu tamamlamakta, onu daha düşük oranlarla İspanyolca, Macarca, Rusça ve diğer diller izlemektedir.

İnkılâp Kitabevi'nin Fransızcaya yönelimi, Sapiro'nun (2010, s. 420) çeviri akışlarına ilişkin belirlemeleriyle örtüşmektedir. 1989'lara kadar Fransızca, küresel çeviri piyasasında %10–12 payla merkezi konumunu korumuş ve pek çok yayınevi için stratejik bir dil olmaya devam etmiştir (Sapiro, 2010, s. 420). Bu bağlamda, İnkılâp'ın

Fransızca çevirilere ayırdığı alan, dönemin uluslararası eğilimlerine paralel biçimde ilerlemiştir.

Şekil 8. İnkılâp Kitabevi- Kaynak Dil Çeşitliliğinin Dönemsel Dağılımı

İnkılâp Kitabevi'nin 1960–2000 yılları arasındaki çeviri faaliyetleri değerlendirildiğinde, kaynak dil çeşitliliği açısından zamanla genişleyen bir profil göze çarpmaktadır. Grafik verilerine göre, yayınevinin toplam dil çeşitliliğinin %21'i 1960–1970 döneminde ortaya çıkmışken, bu oran 1971–1980'de sabit kalmış, 1981–1990 döneminde %27'ye ve 1991–2000 döneminde ise %31'e yükselmiştir. Yeni dillerin eklenmesiyle kaynak dil sayısında yıllar içerisinde bir artış gözlemlense de baskın dillerin oranları incelendiğinde bu çeşitlenmenin sayısal bir artıştan ibaret olduğu görülmektedir.

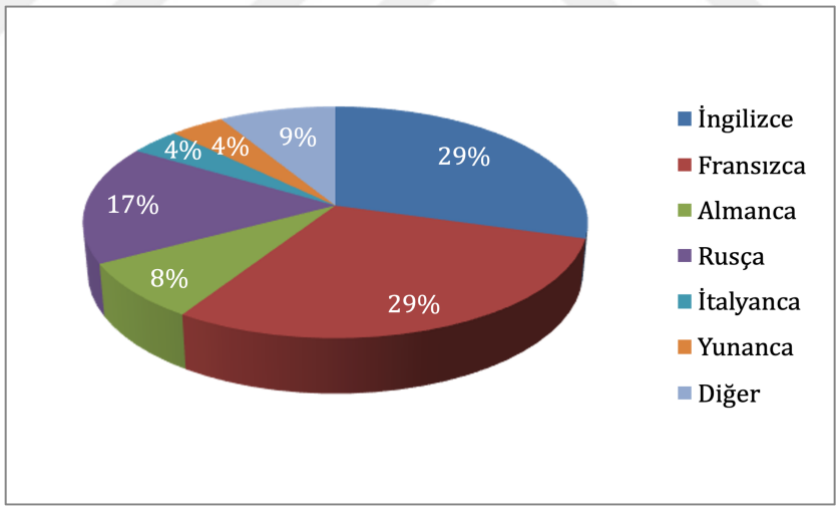
1960'lı yıllarda çeviri üretiminde Fransızca %62, İngilizce %18, Macarca %11 ve Almanca %2 oranında yer alırken, sonraki on yılda Fransızca'nın oranı %46'ya düşerken İngilizce %30'a yükselmiştir. 1980'lerde Fransızca oranı %11'e kadar gerilerken İngilizce çevirilerin oranı artmış ve çevirilerin yaklaşık %69'unu oluşturmuştur. 1990'lı yıllarda bu eğilim daha da pekişmiş, İngilizce çeviriler %81'e ulaşırken Fransızca'nın payı %6'ya kadar inmiştir. Bu veriler, Sapiro'nun (2010) hiper-merkezi dillerin küresel çeviri piyasasındaki hegemonik etkisini açıkladığı dinamikle doğrudan örtüşmektedir. Dolayısıyla, kaynak dil sayısındaki artışa rağmen, Fransızcanın gerilemesi ve İngilizcenin büyük bir oranla öne çıkması küreselleşmenin etkilerini açıkça ortaya koymaktadır.

İngilizce ve Fransızca gibi merkezi dillere yönelik bu yoğunlaşmaya karşın, "diğer" kategorisine giren bazı çevresel veya yarı-merkezi dillerin sınırlı da olsa temsil edildiği görülmektedir. Bu diller arasında Danca, Farsça, Fince, Portekizce, Yunanca, İbranice ve İtalyanca yer almakta ve her biri yalnızca birkaç eserle çok düşük oranda temsil edilmektedir. Bu tür dillerin yer alması, niceliksel olarak düşük olsa da kültürel çeşitliliğin simgesel düzeyde korunmasına katkı sağlayan stratejik tercihler olarak değerlendirilebilir. Ancak bu tercihlerin süreklilik arz etmemesi yayınevinin genel yayın politikasında çevresel dillere dayalı bir yönelim sergilemediğini göstermektedir. Bu durumda benzer bir şekilde İnkılâp Kitabevi'nde de küreselleşmeye bağlı olarak kültürel çeşitlilikte bir düşüş yaşandığını söylemek mümkündür.

4.5.3. Varlık Yayınları

Kültürel çeşitlilik kapsamında incelenen bir diğer yayınevi olan Varlık Yayınları diğer yayınevlerine göre daha farklı bir tablo sunmaktadır.

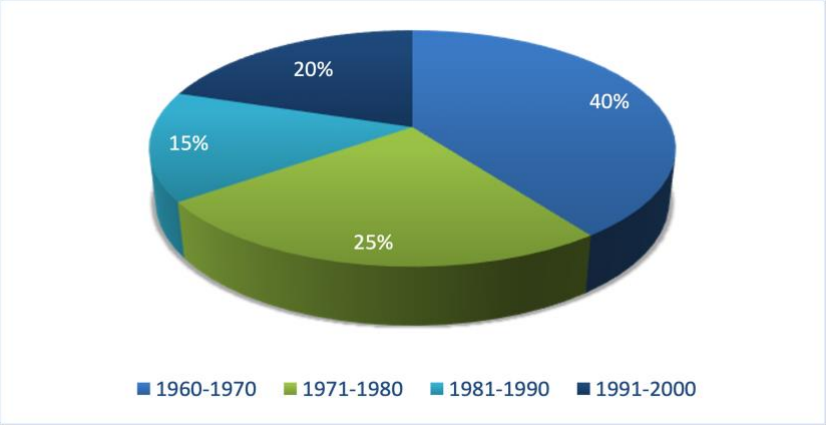
Şekil 9. Varlık Yayınları-Yazınsal Çevirilerde Kaynak Dillerin Genel Dağılımı, 1960-2000

Verilerden anlaşıldığı üzere, İngilizce ve Fransızca çeviriler eşit bir oranda yer almaktadır. Genel tablo olarak değerlendirildiğinde bu durum, Varlık Yayınları'nın yalnızca İngilizce gibi hiper-merkezi bir dile değil, aynı zamanda Sapiro'nun merkezi diller arasında konumlandırdığı Fransızcaya da güçlü bir yönelim gösterdiğini ortaya koymaktadır. Rusçanın %17 oranla üçüncü sırada yer alması da üçüncü bir dilin de dikkate değer bir oranda yer aldığını göstermektedir. 1960–1980 yılları arasında özellikle Türkiye'de ideolojik kutuplaşmaların yayıncılık alanına da yansıdığı göz

önünde bulundurulduğunda, Rusçadan yapılan çeviriler, yalnızca dilsel değil aynı zamanda kültürel-politik bir tercihi de yansıtmaktadır. Johan Heilbron'un belirttiği üzere, Rusçanın çeviri alanındaki görece yüksek konumu, 1980'lere dek Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa üzerindeki siyasi etkisine bağlı olarak sürmüştür (2000, s. 7). Buna ek olarak Rusça'yı Almanca %8 oranla izlerken, İtalyanca, Yunanca ve diğer diller ise daha düşük oranlarla temsil edilmektedir. Bu tablo, yayınevinin çeviri tercihlerini yalnızca Anglofon merkezle sınırlı tutmadığını ve bunun yerine, dönemin entelektüel çeşitliliğine uygun olarak farklı kültürel merkezlerden metinleri Türkçeye kazandırmaya özen gösterdiğini göstermektedir. Geniş bir dil yelpazesiyle yürütülen bu çeviri faaliyeti, Varlık Yayınları'nın kültürel çeşitliliğe verdiği önemin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Şekil 10. Varlık Yayınları- Kaynak Dil Çeşitliliğinin Dönemsel Dağılımı

Varlık Yayınevi'nin 1960–2000 yılları arasındaki çeviri faaliyetleri incelendiğinde, kaynak dil çeşitliliği açısından görece dengeli bir yapı dikkat çekmektedir. Grafik verilerine göre, toplam kaynak dil çeşitliliğinin %40'ı 1960–1970 döneminde, %25'i 1971–1980 döneminde, %15'i 1981–1990 döneminde ve %20'si 1991–2000 döneminde yer almaktadır. Bu veriler, diğer yayınevlerinde gözlemlenen belirgin daralma eğiliminin aksine, Varlık'ın yazınsal çeviri alanında görece istikrarlı bir çeşitlilik politikasına sahip olduğunu düşündürmektedir.

Kaynak dillerin dönemsel dağılımına bakıldığında, İngilizce ve Fransızca tüm dönemlerde öne çıkan iki ana dil olmuştur. 1960–1970 döneminde çevirilerin yaklaşık %31'i İngilizce kaynaklı iken, bu oran 1971–1980'de %16'ya düşmüş; ancak 1981–1990'da %20'ye ve 1991–2000'de %36'ya yükselerek yeniden artış göstermiştir. Fransızca çeviriler ise 1960'larda %32 ile oldukça güçlü bir konumdayken, 1970'lerde

%27'ye, 1980'lerde %13'e ve 1990'larda %19'a gerilemiştir. Bu tablo, Fransızcanın oranının zaman içinde görece azaldığını ve İngilizcenin ise özellikle 1990'larda yayınevinin çeviri yayıncılık stratejisinde merkezi konuma yerleştiğini göstermektedir.

Almanca çeviriler, %7–11 bandında dalgalı bir seyir izlemiş, Rusça ise 1960–1970 döneminde %17'lik oranla dikkat çekerken, 1990'larda %8'e gerilemiştir. İtalyanca ve Yunanca gibi diğer dillerin oranı ise görece düşüktür. "Diğer" kategorisinde yer alan diller arasında Boşnakça, Bulgarca, Ermenice, Farsça, Japonca, Lehçe, Macarca, Norveççe, Romence, Sırpça, Çekçe, İspanyolca ve İsveççe bulunmaktadır. Bu dillerin oranı dönemler arasında %6 ile %16 arasında değişmiş, 1990'larda hafif bir yükseliş göstermiştir. Bu artış, sembolik düzeyde de olsa çeşitlilik yönünde atılan adımlara işaret etmektedir.

1990'lardan sonra Fransız edebiyatından yapılan çevirilerin oranındaki düşüş küreselleşmenin etkilerini temsil eder niteliktedir. İngilizcenin bu süreçte merkezi konuma gelmesi alandaki standartlaşma eğiliminin ve asimetrik çeviri akışının Varlık Yayınevi'nde de bulunduğuna işaret etmektedir.

4.5.4. Verilerin Değerlendirilmesi

1960–2000 yılları arasında Altın Kitaplar, İnkılâp Kitabevi ve Varlık Yayınları'nın çeviri faaliyetleri karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, her üç yayınevinin kültürel çeşitlilik açısından farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Altın Kitaplar, hiper-merkezi konumdaki İngilizceye yüksek oranda bağlı bir strateji geliştirerek çeviri külliyatının dil çeşitliliğini zamanla büyük ölçüde daraltmış ve çevresel dillere neredeyse hiç yer vermemiştir. Bu durum, Sapiro'nun küreselleşmenin kültürel çeşitliliği teşvik etmek yerine İngilizcenin hegemonyasını pekiştirdiği (2010, s. 423) yönündeki tespitini doğrulamaktadır. Buna karşılık, İnkılâp Kitabevi başlangıçta daha dengeli bir dil dağılımı sergilemiş ve Fransızca ve Almanca gibi merkezi dillere ek olarak, farklı dönemlerde çevresel dillere de sınırlı da olsa yer vererek simgesel düzeyde kültürel çeşitliliği desteklemiştir. Elbette bu durumun dillerin konumlarının dönemsel olarak değişimiyle de ilişkili olduğu göz ardı edilmemelidir. Ancak 1980 sonrası bu çeşitlilik azalmış ve İngilizceye yönelim artmıştır. Varlık Yayınları ise diğer iki yayınevine kıyasla daha dengeli bir yol izlemiş, İngilizce ve Fransızcaya eşit düzeyde ağırlık

verirken, Rus edebiyatından eserlere de yer vermiştir. Ayrıca, "diğer" kategorisine giren çevresel dillere belli aralıklarla yer vererek kültürel çoğulluğu gözeten bir çizgi izlemiştir.

4.6. Yayıncılık Alanında İzomorfik Eğilimler

Neo-kurumsalcı yaklaşıma göre, belirsizlikle baş etmenin etkili yollarından biri, başka kurumların uygulamalarını ve işleyiş biçimlerini örnek almaktır. Aynı örgütsel alan içerisinde yer alan eyleyiciler, kararlarını şekillendirmek için diğer kurumlara bakarak hem tanınırlık kazanır hem de yön belirler. Bu durum, başarılı görülen stratejilerin zamanla yaygın biçimde benimsenmesine ve böylece kültürel alan içinde kurumsal benzeşmeye, yani izomorfizme neden olur (Franssen & Kuippers, 2013, ss. 50-51). Bu bağlamda Dimaggio ve Powell (1983) zorlayıcı (coercive), normatif (normative), taklitçi (mimetic) izomorfizm türlerine değinmiştir. Bu bölümde irdelenecek olan kurumsal izomorfizmin üç temel biçiminden biri olan taklitçi izomorfizm, örgütlerin belirsizlik karşısında verdikleri tepkilerden biri olarak öne çıkar. Özellikle amaçların, çevresel koşulların ya da teknolojik araçların net biçimde tanımlanamadığı durumlarda, örgütler başarı kazanmış veya meşruiyet sağlamış benzer örgütlerin yapılarını, süreçlerini ve stratejilerini model alarak kendi konumlarını güvence altına almaya çalışırlar. Bu süreçte, taklit çoğunlukla bilinçli bir stratejiden ziyade belirsizlikten doğan yön arayışının sonucudur (Dimaggio & Powell, 1983, s. 150). Dünya yayıncılık piyasasında yayınevi markalarının taşıdığı önem, sahip oldukları sembolik sermayeyle –örneğin ünlü yazar kadroları ya da Nobel ödüllü yazarlarla– doğrudan bağlantılıdır. Bu bağlamda, yayınevlerinin birbirini taklit etme eğilimi ne otomatik olarak ortaya çıkar ne de rastlantısal bir şekilde gelişir. Genellikle belirli yabancı yayınevlerinin tercihleri esas alınır ve bu kurumlar stratejik olarak izlenir (Sapiro, 2016, s. 93). Türkiye'de yayıncılık alanının tarihsel gelişimi göz önünde bulundurulduğunda çoğu zaman siyasi ve ekonomik sebeplerle alanda belirsizlikler ve değişimler yaşandığı görülmektedir. Bu kapsamda izomorfik eğilimlerin bulunması oldukça olasıdır.

Altın Kitaplar'dan Batu Bozkurt'un aktarımına göre, 1960'lı yıllarda Türkiye'de Agatha Christie eserleri yalnızca Altın Kitaplar tarafından değil, aynı zamanda başka yayınevlerince de eşzamanlı olarak yayımlanmıştır. Bozkurt'un belirttiği üzere, bu

dönemde yurtdışındaki yayınları doğrudan ve düzenli biçimde izlemek bugünkü kadar mümkün olmadığından, kimi zaman yurtdışında yaşayan Türk okurların getirdiği kitaplar doğrultusunda çeviri listeleri oluşturulmuştur (Editör, 2017). Bu durum, yayıncıların dış kaynaklı yönlendirmelerle hareket ettiğini ve belirsizlik anlarında başka eyleyicilerin tercihlerini model alma eğiliminde olduklarını ortaya koymaktadır. Söz konusu uygulama, neo-kurumsalcı kuramda tanımlanan ve Sapiro tarafından yayıncılık alanına uyarlanan taklitçi izomorfizmin çeviri yayıncılığı alanındaki karşılığı olarak değerlendirilebilir. Özellikle Agatha Christie gibi uluslararası ölçekte popülerleşmiş bir yazarın farklı yayınevleri tarafından benzer zamanlarda sahiplenilmesi, kültürel alanda sembolik ve ekonomik sermaye edinme stratejilerinin başka eyleyicilerin seçimlerini örnek alma yoluyla geliştirildiğine işaret etmektedir. Bu durum aynı zamanda kâğıt krizinin etkileriyle oluşan ekonomik sorunlarla da ilişkilendirilebilir. Yayıncıların riske girmemek adına başka bir yayınevi tarafından yayımlanan ve okuyucu tarafından beğenilerek yüksek satış rakamlarına ulaşan eserlere yönelmesi bu tür kriz durumlarında olasıdır.

Varlık Yayınları örneğinde Yaşar Nabi Nayır'ın cep kitapları fikrini Fransa'daki yayıncılık modellerinden esinlenerek uygulamaya koyması da taklitçi izomorfizmin bir örneği olarak değerlendirilebilir. Özellikle Fransız edebiyatını yakından takip etmesi ve Fransa'da gördüğü küçük boyutlu kitapları Türkiye yayıncılık piyasasına uyarlaması, dışarıda mevcut olan bir yayıncılık modelinin yerel koşullara aktarılarak ekonomik ve politik sebeplerle oluşan belirsizlik dönemlerinde başarılı olmuş bir stratejiyle alandaki konumunu korumaya çalıştığına işaret etmektedir.

Bunun yanı sıra İnkılâp Kitabevi'nden Aren Şenorkyan'la yapılan bir röportajda, yayınevinin yayın politikalarını uluslararası standartlara göre belirlediği açıkça ifade edilmiştir. Şenorkyan, "dünyadaki büyük yayınevlerinin çizgisinde ve rotasında" ilerlediklerini belirterek, küresel yayıncılık pratiklerinin yerel düzeyde örnek alındığını vurgulamaktadır. Ayrıca "her alandan okuyucuyu yayınevine çekmenin büyük bir yayınevi olmanın ön şartı" olarak belirtilmesi, kültürel alandaki profesyonel normların içselleştirildiğini ve bu normlara uyum sağlama baskısının da benzeşme konusunda etkili olduğunu göstermektedir.

Yayınevleri arasındaki izomorfik eğilimler sadece uluslararası değil ulusal alanda da görünür bir konumdadır. Araştırma kapsamında oluşturulan bibliyografya verileri

incelendiğinde yayınevlerinin çevirmen tercihlerinde de benzer eğilimler olduğu tespit edilmiştir.

Aşağıdaki tablo, Altın Kitaplar Yayınevi, Varlık Yayınları ve İnkılâp Kitabevi'nin 1960–2000 yılları arasında en çok çeviri yapan çevirmenleri içindeki ortak isimleri göstermektedir. Üç yayıneviyle de çalışan çevirmenler kadar yalnızca iki yayıneviyle ilişki kuran çevirmenlerin bu tabloya dahil edilmesi hem bireysel dolaşımı hem de yayınevleri arası tercih benzerliklerini görünür kılmayı amaçlamaktadır. Bu tür ortaklıklar, çeviri yayıncılığı alanında izomorfik yapıların izlerini sürmek için somut bir zemin sunmaktadır.

Tablo 1. Çevirmen Kesişimleri

Çevirmen	Altın Kitaplar	İnkılâp Kitabevi	Varlık Yayınları
Gönül Suveren	✓	✓	✓
Mehmet Harmancı	✓	✓	✓
Meral Gaspıralı	✓	✓	
Azize Erten Bergin	✓	✓	✓
Nihal Önol	✓	✓	✓
Canset Işık	✓	✓	✓
Belkıs Çorakçı Dişbudak	✓		✓

Yayınevlerinin aynı çevirmenlerle çalışması, yalnızca bu isimlerin bireysel yetkinliği ya da tanınırlığıyla değil, yayınevlerinin benzer editöryal stratejiler geliştirmesiyle de ilişkilidir. Özellikle Gönül Suveren, Mehmet Harmancı, Nihal Önol gibi çevirmenlerin üç büyük yayınevinde birden yer alması, çeviri yayıncılığı alanında belirli bir ortaklaşma eğiliminin oluştuğunu göstermektedir. Bu benzeşme, yayınevlerinin kimi zaman piyasada öne çıkan isimleri kendi kadrosuna dahil ederek tanınırlık kazanmaya çalıştığı bir süreci işaret eder. Alanın daha rekabetçi hale geldiği dönemlerde bu tür ortak seçimler kurumsal kimliğin güvenceye alınmasını sağlar. Bu durum, çeviri kadrosunun yalnızca bireysel değil, kurumsal bir tercih konusu olduğunu ve

çevirmenlerin yayınevleri arası dolaşımının aynı zamanda alanda yapılanmış bir eğilimi yansıttığını düşündürmektedir.

Çevirmen tercihlerinin yanı sıra yazar tercihleri de benzeşme eğilimlerinden izler taşımaktadır. Özellikle Altın Kitaplar ve İnkılâp Kitabevi incelendiğinde 1971-1980 dönemi içerisinde en çok çevrilen yazarlar arasında iki yayınevinde de yaklaşık 10 eserle Jules Verne yer almaktadır. Buna ek olarak, 1991-2000 döneminde en çok çevrilen yazarlar incelendiğinde her iki yayınevinde de ilk beşte Danielle Steel, Dean Ray Koontz gibi yazarların yer aldığı görülmektedir. Bu iki yayınevinin yanı sıra Varlık Yayınları'nda her dönem en çok çevirisi yayımlanan beş yazar incelendiğinde diğer iki yayıneviyle herhangi bir benzeşme olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Buna ek olarak İnkılâp Kitabevi ve Altın Kitaplar'ın erken dönem yayıncılık hayatında ders kitaplarına yöneldiği görülmektedir. Bu durum Türkiye'de kültür yayıncılığının diğer alanlara göre daha geç ivme göstermesinden kaynaklıdır. Aynı zamanda yayınevlerinin yayıncılık faaliyetlerini sürdürmek adına ekonomik geliri garantileme yöntemi olarak da değerlendirilebilir. Bu açıdan bakıldığında alanın zorlayıcı koşullarının da yayınevleri arasında bir benzeşmeye yol açtığı görülmektedir. Varlık Yayınları bu durumda farklı bir strateji izleyerek Faydalı Kitaplar serisini yayımlamış ve *Toplum Sınıfları, Büyük Romanlar, Ekonomik Sistemler, Çağımıza Ters Düşenler* gibi eserler yayımlamıştır.

Bu bilgiler ışığında yayıncılık alanındaki benzeşme eğilimlerinin hem uluslararası hem de ulusal ölçekte ortaya çıkabileceği tespit edilmiştir. Varlık yayınlarının Cep Kitapları gibi başarılı bir girişimi kopyalaması, İnkılâp Kitabevi'nin büyük yayınevlerinin izinden gittiğini belirtmesi alanda izomorfik eğilimlerinin varlığını temsil etmektedir. Ulusal ölçekte değerlendirildiğinde yayınevlerinin belirli çevirmenlerle çalışması ve benzer yazarlara yönelmesi benzeşme eğilimlerini yansıtmaktadır. Benzer çevirmenlerle çalışılması yayınevlerinin belirsizlikten kaçınarak daha önce farklı yayınevleri tarafından tercih edilen çevirmenlere yöneldiğine işaret etmektedir. Yazar seçimleri açısından değerlendirildiğinde Varlık Yayınları, diğer yayınevlerinden farklı bir yayın çizgisi izlemiş ve benzeşme eğilimi göstermemiştir.

4.7. Çevirmen Biyografileri[4]

Yayıncılık alanına yönelik çalışmalarda yalnızca yayınevlerinin kurumsal stratejileri değil, aynı zamanda bu stratejilerin oluşumunda ve uygulanmasında etkin rol oynayan çevirmenler de dikkate alınmalıdır. Bu bölümde, Altın Kitaplar Yayınevi, Varlık Yayınları ve İnkılâp Kitabevi'nin çeviri yayıncılığı sürecinde ön plana çıkan çevirmenler, yayınevlerinin sosyal ilişkiler ağı içerisinde yer alan ve yayıncılık faaliyetlerini şekillendiren eyleyiciler olarak ele alınmaktadır. Klasik anlamda bir yaşamöyküsü sunma amacı taşımayan bu çözümleme, çevirmenleri dilsel-topografik geçmişleri, ilişkiler ağı, (öz)sunum bilgileri (söyleşiler, önsözler veya hakkında yayımlanmış temsile dayalı metinler, çevirilere yönelik eleştiriler, ödüller), çevirmenlik dışında sürdürdükleri mesleki faaliyetler ve akademik temsiliyet üzerinden ele alarak çevirmenlerin yayıncılık alanındaki konumlarını ön plana çıkarmayı ve yayınevleriyle olan ilişkilerini ortaya koymayı hedeflemektedir.

4.7.1. Altın Kitaplar Yayınevi Çevirmen Biyografileri

4.7.1.1. Gönül Suveren

Gönül Suveren'in dilsel-topografik geçmişi, yalnızca erken yaşta İngilizce öğrenmeye başlamasıyla değil, çok dilli bir aile ortamında şekillenen kültürel birikimiyle de dikkat çekmektedir. Annesinin Fransızca, babasının da Fransızca ve Rumca bilmesi, çocukluk yıllarından itibaren çok dilli bir ortamda yetiştiğini göstermektedir (Serper & Gürses, 2001). TED Koleji ve Ankara Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı eğitimi, bu çok dilli zemini kurumsal bir dil eğitimiyle pekiştirirken, Amerika Birleşik Devletleri'nde geçirdiği dört yıllık dönem (Serper & Gürses, 2006), Suveren'in yalnızca dil yeterliliğini değil, aynı zamanda kültürlerarası deneyimini de derinleştirmiştir.

Çalışma ilişkileri açısından değerlendirildiğinde, Suveren'in ilk Agatha Christie çevirisini 1962'de Akba Yayınevi'nde yayımladığı, ardından Altın Kitaplar'la uzun soluklu bir iş birliğine yöneldiği görülmektedir. Çevirileri büyük oranda Altın

[4] Biyografilerde paylaşılan çeviri eser verileri çalışma kapsamında oluşturulan veri setinden elde edilmiştir.

Kitaplar'da yayımlanan Gönül Suveren'in çok az sayıda da olsa Varlık ve İnkılâp Kitabevi'nde de çevirileri görülmektedir.

(Öz)sunum kategorisi değerlendirildiğinde Suveren'in Agatha Christie çevirileriyle tanınması, onun çevirmen kimliğini popüler edebiyat üzerinden inşa ettiğini göstermektedir. Bu durum hem okurla kurduğu ilişki biçimini hem de çeviri tercihlerini etkileyen bir stratejiye işaret eder. Gönül Suveren, bazı kitaplarda yer alan açık saçık bölümleri çevirmeyi tercih etmediklerini ve bu kısımların daha sonra yayınevi tarafından çevrildiğini belirtmiştir (Tahir Gürçağlar, 2005, s. 148). Altın Kitaplar çevirmenlerinden Azize Bergin, Suveren kardeşleri "muhafazakâr" olarak tanımlamış ve bir "çeviri fabrikası" gibi çalıştıklarını ifade etmiştir. (Bergin, 2004, s. 152). Bu durum Suveren kardeşlerin bireysel görüşlerine paralel bir çeviri anlayışı benimsediğine işaret etmektedir. Aldığı ödüllere bakıldığında Gönül Suveren'in 2005 yılında Çeviri Derneği Onur Ödülü'yle de adını duyurduğu görülmektedir (Bulut & Gürses, 2019, s. 249).

Çeviri faaliyeti ile diğer mesleki uğraşları arasındaki ilişki göz önüne alındığında, Suveren'in yalnızca çevirmen değil aynı zamanda gazeteci olarak da etkin olduğu bilgilerine ulaşılmıştır. Mesleki kariyerine Yeni Sabah ve Babıâli gazetelerinde gazetecilik yaparak başlamış, ilerleyen yıllarda ansiklopedi yazarlığı ve derleme çeviriler gibi alanlara yönelmiştir (Serper & Gürses, 2006). Verilere bakıldığında Gönül Suveren'in çeviri etkinliği 1960'ların ortasından 2000'lere uzanan uzun soluklu ve kesintisiz bir üretim sürecini ortaya koymakta, ağırlıklı olarak popüler edebiyat alanına odaklanmakta ve polisiye, aşk romanı, bilim kurgu ve gerilim gibi türlerde yoğunlaşmaktadır. Agatha Christie, Barbara Cartland, Isaac Asimov, Stephen King ve Sidney Sheldon gibi çok satan yazarların eserlerini Türkçeye kazandıran Suveren, bu yönüyle Türkiye'de popüler kurgu edebiyatının en üretken çevirmenlerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

Akademik temsiliyet açısından, Gönül Suveren çeşitli akademik çalışmalarda kardeşi Gülten Suveren'le birlikte ele alınmıştır. Bu ortak temsiller, her iki çevirmenin çeviri alanındaki yerini görünür kılmakla birlikte, bireysel üretimlerinin ayrıştırılmasını zorlaştırmaktadır[5]. Gönül Suveren'in çevirilerine odaklanan farklı bir çalışma da

[5] Gönül Suveren ve Gülten Suveren'e ilişkin çalışmalar tekrarı önlemek adına Gülten Suveren'e ayrılan bölümde belirtilmiştir.

Seyhan Bozkurt Jobanputra tarafından gerçekleştirilmiştir. Bozkurt Jobanputra Gönül Suveren'in *Roger Ackroyd Cinayeti* adlı çevirisi üzerine yazılan iki eleştiriyi eleştirel söylem çözümlemesiyle incelemiş ve söylem üzerindeki güç ilişkilerinin nelerle sonuçlanabileceğini ortaya koymuştur. Celal Üster'in eleştirisi sonucunda Suveren'in çevirisi piyasadan çekilmiştir (Bozkurt Jobanputra, 2019).

4.7.1.2. Gülten Suveren

Gülten Suveren'in dilsel-topografik geçmişi incelendiğinde kardeşi Gönül Suveren'le benzerlik gösterdiği görülmektedir. Gönül Suveren de TED Koleji'nde eğitim aldıktan sonra Ankara Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümüne devam etmiştir. Kardeşi Gülten Suveren'le birlikte dört yıl süreyle Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunması, yalnızca akademik değil, aynı zamanda kültürel deneyim açısından bir birikim edinmesini sağlamıştır.

Gülten Suveren'in çeviri alanındaki mesleki ağı, özellikle Altın Kitaplar ile kurduğu uzun soluklu iş birliği üzerinden izlenebilir. Suveren yayınevinin ilk yıllarında çevrilecek kitapların çevirmenler tarafından okunup tercihlere göre seçildiğini, ancak bu yapının zamanla değişerek doğrudan yayınevi yönetimi tarafından belirlendiğini aktarmıştır. Suveren, bu süreçte yayıneviyle sıcak ve güvene dayalı bir ilişki geliştirdiğini ve zaman zaman Altın Kitaplar ofisinde toplandıklarını ifade etmiştir (Serper & Gürses, 2006). Ayrıca yayınevi sahibi Turhan Bozkurt'un çeviriye müdahale etmeyen, dostane bir yayıncı profili çizdiğini aktarmıştır. Suveren aynı zamanda Altın Kitaplar dışında Ceylan Yayınları'na bağlı Samanyolu dergisiyle tefrika metinler için çalışmıştır. Bunun dışında İnkılâp, Milliyet, Türkiye ve Tay gibi yayınevleriyle (Serper & Gürses, 2006) de çeviri faaliyeti yürütmüş olması, onun yalnızca tek bir yayıneviyle sınırlı kalmayıp ilişkiler ağını genişlettiğini göstermektedir.

(Öz)sunum kapsamında Gülten Suveren'in kendi çeviri anlayışına yönelik ifadelerine ulaşmak mümkündür. Gülten Suveren, çeviride dili iyi bilmenin yanı sıra çeviride yetenekli olmanın ve akıcı bir üslup kullanmanın da gerektiğini vurgulamıştır. "Çeviri için dili iyi bileceksiniz. Ayrıca çeviriye yeteneğiniz olması lazım... ama akıcı bir üslupla çevireceksiniz." diyerek çeviri anlayışının temel ilkelerini özetlemiştir. Suveren, "Elinizden geldiğince sadık kalacaksınız kitaba, yüzde yüz sadık kalınamaz."

ifadesiyle sadakat ilkesine yönelik görüşlerini de belirtmiştir. Kitap seçimlerine yönelik tercihlerini "Çocuk kitabı çevirmeyi severim, çünkü içinde seks yoktur." diyerek dile getirmiştir. Çevirmenlik mesleğine dair düşüncesini ise "Biz yazar mazar değiliz azizim. Çeviriyoruz kitabı, bitti." ve "Bizimki meslek değil sanattır." (Serper & Gürses, 2006) cümleleriyle özetlemiş ve çeviriyi teknik bir aktarım değil, sanatsal bir uğraş olarak gördüğünü doğrudan ifade etmiştir. Yazar seçimleri açısından bakıldığında Agatha Christie, Barbara Cartland, Robert Ludlum, Stephen King, Wilbur A. Smith, Louisa May Alcott, Frances Hodgson Burnett ve Ian Fleming gibi yazarların birden fazla kitabını çevirdiği görülmektedir. Gülten Suveren 2006 yılında Çeviri Derneği Onur Üyeliği plaketi almıştır (Bulut & Gürses, 2019, s. 249).

Gülten Suveren'in kimliği, yalnızca çevirmenlikle sınırlı kalmayan, daha geniş bir üretim pratiğiyle iç içe ilerlemiştir. Kendisinin aktardığı üzere, Samanyolu dergisinde tefrika edilen bazı metinlerde eksik kalan bölümleri bizzat tamamlaması, onun yalnızca çevirmenliğe değil, aynı zamanda yazarlığa da adım attığını işaret etmektedir. Ayrıca astroloji, fal ve magazin yazıları kaleme alması (Serper & Gürses 2021), Suveren'in popüler kültür alanında da etkin bir figür olduğunu ve çeviri faaliyetinin yanında başka üretim mecralarında da yer aldığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda 2006 yılında Makasçı adlı bir polisiye telif romanı yayımlanmıştır. Gülten Suveren çevirmenliği mesleki bir tercih olarak değil, zamanla içine girilen bir uğraş olarak tanımlar. Başlangıçta kimyager ya da kuyumcu olmak istediğini belirtmiş, ancak ailesinin yönlendirmesiyle farklı bir yola girdiğini ifade etmiştir. Çevirmenliği teknik bir meslekten ziyade bir sanat dalı olarak değerlendiren Suveren, mühendislik veya tıbbı "meslek" olarak görürken, çevirmenlik, avukatlık ve yazarlık gibi alanları "sanat" olarak tanımlamaktadır. "Mesleğim yok derim, işim var." (Serper & Gürses 2021) diyerek de çevirmenliğe yönelik yaklaşımının meslek tanımıyla değil, yaptığı işin niteliğiyle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Gülten Suveren'in hem bireysel üretimi hem de kardeşi Gönül Suveren'le birlikte yürüttüğü çeviri faaliyetleri çeşitli akademik incelemelere konu olmuştur. Suveren kardeşler Şehnaz Tahir Gürçağlar'ın derlediği *Kelimelerin Kıyısında: Türkiye'de Kadın Çevirmenler* adlı eserde Alev Bulut ve Sabri Gürses'in kaleme aldığı bir bölümde yer bulmuştur. Bu bölümde geçmişte yapılan röportajlara dayanan bilgilerle hem yaşam öyküleri hem de çeviri anlayışları aktarılmıştır (Bulut & Gürses, 2019).

Necla Vatansever'in 2021 tarihli tezinde, Gönül ve Gülten Suveren kardeşlerin "dönüştürücü çeviri öznesi" rolleri incelenmiş, aldıkları eleştirilerin yalnızca bireysel değil, aynı zamanda habituslarını etkileyen yapısal etkenlerle ilişkili olduğu vurgulanmıştır (Vatansever, 2021). Ayrıca Selin Erkul Yağcı, Dilek Altınkaya Nergis ve Necla Vatansever Gönül Suveren ve Gülten Suveren Kardeşler ve Çeviri Türkçe Popüler Edebiyat adlı makalelerinde çevirmenlerin çevirilerinde görülen müdahalelerinin arka planını analiz etmek üzere hayat hikâyeleri, çeviri anlayışları, Altın Kitaplar'daki çalışma koşulları ve piyasa dinamikleri gibi dışsal etkenleri birlikte değerlendirmiştir (Erkul Yağcı, Altınkaya Nergis & Vatansever, 2023). Bu durum, Suveren kardeşlerin çevirmen kimliklerinin kültürel üretimin yanı sıra eleştirel alanda da yer bulduğunu göstermektedir.

4.7.1.3. Mehmet Harmancı

Mehmet Harmancı 1932 yılında doğmuş, eğitimine English High School ve İstanbul'da Işık Lisesi'nde devam etmiş ve ardından başladığı İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden ayrılmıştır. Bu eğitim geçmişi, özellikle İngilizceyle erken yaşta kurduğu temas ve öğrenim süreci onun güçlü bir dilsel-topografik temele sahip olduğunu göstermektedir (Yazar Mehmet Harmancı, 2020).

Harmancı'nın ilişkiler ağı çevirmenlik kariyerinin şekillenmesinde oldukça etkili olmuştur. Çevirmenlik yolculuğu, 1952 yılında Varlık Dergisi'nde yayımlanan hikâye çevirileriyle başlamış ve ilk kitap çevirisini Yaşar Nabi Nayır'ın önerisiyle hazırlamıştır. O. Henry'nin öykülerinden oluşan bu ilk kitap 1953 yılında yayımlanmıştır (Yazar Mehmet Harmancı, 2020). Harmancı, zaman içinde Milliyet Gazetesi, İnkılâp, Altın Kitaplar, Say ve Varlık gibi pek çok farklı yayınevinde çevirmen olarak yer almıştır (Yılmaz, 2002). Alan Paton'un *Ağla Sevgili Memleketim* adlı eserini çevirdikten sonra yayımlama fırsatı bulamayınca Kök Yayınları'nı kurmaya karar vermiş ve kısa süre sonra Tarık Dursun'la birlikte Koza Yayınevi'ni hayata geçirmiştir (Yılmaz, 2002). Yayın dünyasında edindiği bu çok yönlü deneyim, çeviri alanındaki ilişkiler ağını yayınevi kuruculuğuna kadar genişlettiğini ortaya koymaktadır. Harmancı'nın çevirmenlikte kurduğu ilişkiler yalnızca yayınevleriyle sınırlı kalmamış, kültürel ve entelektüel çevrelerle de kesişmiştir. Kore Savaşı sırasında tercüman olarak gittiği kafilede Abdi İpekçi ve Can Yücel'le birlikte görev yapmış, bu deneyim sırasında kurduğu dostluklar mesleki kariyerine doğrudan etki

etmiştir. On ay süren bu yakınlık sonrasında Türkiye'ye döndüklerinde birlikte bir çeviri bürosu kurmaya karar vermişlerdir. Bu süreçte Harmancı'nın Milliyet Yayınları'yla kurduğu ilişki Abdi İpekçi aracılığıyla gelişmiştir (Yılmaz, 2002). Bu veriler, Harmancı'nın mesleki ağlarının yalnızca yayıncılarla değil, dönemin önemli yazar ve gazetecileriyle de şekillendiğini ve çevirmenlik pratiğinin toplumsal-kültürel temaslarla beslendiğini göstermektedir. Yayınevleriyle kurduğu ilişkilere bakıldığında, Altın Kitaplar ve İnkılâp Yayınları öne çıkmakta, Harmancı'nın özellikle bu iki yayıneviyle istikrarlı biçimde çalıştığı görülmektedir.

(Öz)sunum kapsamında röportajları incelendiğinde Harmancı'nın çeviriyi bir meslekten ziyade "gönül işi" olarak tanımladığı ve bu faaliyetten geçim sağlanamayacağını ifade ettiği görülmektedir (Yılmaz, 2002). Hürriyet'e verdiği röportajda gündüz aile şirketinde çalışıp gece çeviri yaptığını, ilk çevirisinden 140 lira kazandığını ve çeviri faaliyetinin maddi kazanç amacı taşımadığını belirtmiştir (Kemaloğlu, 2003). Günlük ortalama 20 sayfa çevirdiğini, bir kitabı genellikle bir ay içinde tamamladığını ve aynı anda dört-beş kitap üzerinde çalıştığını söylemiştir (Yılmaz, 2002). Oğlak Yayınları'nın "400. kitap" etiketiyle bastığı *Eski Dünya'nın 70 Büyük Gizemi* adlı çeviri, Harmancı'nın üretim yoğunluğuna işaret eden sembolik bir örnek haline gelmiştir. Buna ek olarak çevrimiçi gazete kaynakları incelendiğinde Harmancı'nın "400 Kitapla Çeviri Rekoruna Gidiyor" (Yılmaz, 2002) ve "Çeviri Rekortmeni Mehmet Harmancı" (Milliyet, 2003) başlıklarıyla yer aldığı görülmektedir. Bu yönüyle Harmancı, çeviriden maddi kazanç sağlamadığını vurgulamakla birlikte, üretim hızını ve sayıca yoğunluğunu ön plana çıkaran söylemleriyle, çeviriyi çoğunlukla hız, verim ve nicelik üzerinden tanımlayan bir özsunum ortaya koymuştur. Harmancı'nın çevirilerinin polisiye, bilim kurgu, macera ve gerilim gibi türlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Stephen King, Sidney Sheldon, John Grisham, Robin Cook, Dean Koontz, Isaac Asimov ve Jack Higgins gibi çok satan yazarların eserlerini Türkçeye kazandırmıştır.

Çevirmenlik faaliyeti ve diğer mesleki faaliyetleri arasındaki ilişki değerlendirildiğinde Harmancı'nın, çevirmenliğin yanı sıra uzun yıllar özel sektörde çalıştığı ve yayıncılık alanında da etkin olduğu bilgilerine ulaşılmıştır. 37 yıl boyunca aile şirketlerinde yöneticilik yaparken aynı dönemde Milliyet Gazetesi'nde hikâye çevirileri yayımlamış, böylece iki mesleki alanı eşzamanlı sürdürmüştür (Yılmaz,

2002). Bu döneme ilişkin olarak "Gündüz iş, gece çeviri yaptım yıllarca" (Yılmaz, 2002) ifadesini kullanmıştır. Yayıncılık dünyasına yalnızca çevirmen olarak değil, yayınevi kurucusu olarak da katılan Harmancı Alan Paton'un Ağla Sevgili Memleketim adlı kitabını yayımlamak ve insanların da okumasını sağlamak amacıyla Kök Yayınları'nı kurduğunu (Yılmaz, 2002) belirtmiştir. Harmancı, çeviri faaliyetini kesintisiz biçimde sürdürebilmiş olsa da bu faaliyeti çoğunlukla meslek dışı zamanlarda, yani gündelik yaşamın sınırlarında gerçekleştirmiştir. Gündüzleri özel sektörde yöneticilik yaparken geceleri çevirmenliğini sürdürmesi, onun çevirmenlik kimliğinin mesleki değil, kişisel bir motivasyonla şekillendiğini düşündürmektedir.

Alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde Kafka'nın *Die Wanderlung* adlı öyküsünün Harmancı tarafından ara dilden yapılan ve Kamuran Şipal tarafından yapılan çevirileri üzerine Derya Sarışık tarafından yazılan bir doktora tezi ve makale olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Sarışık bunun yanı sıra *Ein Landzart* adlı öykünün Harmancı tarafından yapılan çevirisi, Willa ve Edwin Muir tarafından yapılan İngilizce çevirisi ve Kamuran Şipal tarafından yapılan diğer çeviriye ilişkin bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmada çevirideki farklılıklara kaynak metnin mi yoksa çevirmen kararlarının mı sebep olduğu araştırılmıştır. Kaynak metnin çeviri anlayışlarını değil fakat çeviri kararlarını etkilediğini ve ara dil çevirmenin dilsel kayıp riskini artırdığını belirtmiştir. Ozan Erdem Güzel (2023) Graham Green tarafından yazılan *Stamboul Train* adlı eserin Mehmet Harmancı tarafından yapılan çevirisine ilişkin bir çalışma gerçekleştirmiştir. Romanındaki kent uzamına ilişkin öğeler Sündüz Öztürk Kasar'ın "özel ad göstergeleri", "tarihsel göstergeleri", "anlam evirici eğilimler" kavramları çerçevesinde incelenmiştir. Araştırma sonucunda çeviri eylemi öncesi metnin göstergebilimsel açıdan okunmasının ve çözümlenmesinin "anlam evirici eğilim"leri azalttığı ve çeviri sürecini kolaylaştırdığı öne sürülmüştür. Bunun yanı sıra Bilge Metin Tekin ve Figen Öztemel Akbay tarafından yazılan makalede O. Henry'nin *The Last Leaf* adlı eserinin Harmancı ve Hale Akman tarafından yapılan çevirileri incelenmiştir. Tekin ve Akbay Harmancı'nın çevirisinde daha çok öz Türkçe kelimelere rastladıklarını ve karşılaştırıldığında yorumlama tekniğini Akman'dan daha fazla kullandığının söylenebileceğini belirtmişlerdir (Tekin & Akbay, 2018). Mehmet Gündoğdu Heinrich Böll'ün *Billard um halb zehn* adlı romanının Mehmet Harmancı tarafından ara dilden yapılan çevirisi üzerine gerçekleştirdiği çalışmada eşdeğerlik üzerine odaklandığını ve bunun sonucunda çevirmenin çeşitli eklemeler

yaptığını, çevrilmemiş bölümler bulunduğunu fakat içerik açısından önemli farklılıklar bulunmadığını belirtmiştir (2013). Çalışmalara bakıldığında doğrudan Harmancı'nın kimliğine yönelik bir çalışma olmadığı fakat çevirilerine yönelik incelemelerin ön plana çıktığı görülmektedir.

4.7.1.4. Meral Gaspıralı

Meral Gaspıralı 1930 yılında İstanbul'da doğmuştur. Ailesi 1917 yılında Kırım'dan göç etmiş olup, dedesi Kırım Tatarı eğitimci ve yayıncı İsmail Gaspıralı'dır. Eğitim geçmişine dair doğrudan bilgi bulunmamakla birlikte, İtalyanca, Fransızca ve İngilizce bildiği bilinmektedir (İsmail Gaspıralı'nın Torunu Meral Gaspıralı Vefat Etti, 2022). Bu çok dilli donanımı güçlü bir dilsel ve topografik geçmişe işaret etmektedir.

İlişkiler ağı incelendiğinde, bibliyografik veriler, Gaspıralı'nın çeviri faaliyetlerinin büyük ölçüde Altın Kitaplar çatısı altında toplandığını ve bu yayıneviyle uzun vadeli bir profesyonel bağ kurduğunu göstermektedir. Yayımlanan eserlerde aşk, dram ve gizem ekseninde şekillenen popüler kurgu örnekleri ön plandadır. Özellikle Barbara Cartland, Maysie Greig, Netta Muskett, Jacqueline Briskin, Danielle Steel ve Sandra Brown gibi popüler kadın yazarlardan yapılan çeviriler, bu yönelimin belirginleştiği noktalardır.

Meral Gaspıralı'nın kamuya açık herhangi bir beyanı, söyleşisi ya da yazısına ulaşılamamıştır. Bu doğrultuda kendisine ve çeviri anlayışına yönelik herhangi bilgiye rastlanmamıştır. Çeviri etkinliği ile diğer mesleki uğraşlar arasındaki ilişki de herhangi bir veriye ulaşılamadığı için değerlendirme kapsamına alınamamıştır.

4.7.1.5. Özay Süsoy

Özay Süsoy'a yönelik doğrudan bir biyografik veriye ulaşılamamıştır. Fakat Azize Bergin'in *Babıali'de Topuk Tıkırtıları* adlı eserinde Özay Süsoy'a değindiği görülmektedir. Bergin, Altın Kitaplar'da zaman zaman haftada iki veya üç kere toplantılar düzenlenerek yayın politikalarının belirlendiğini belirtmiş ve Suveren kardeşler, Özay Süsoy, Leyla Soykut ve Meral Gaspıralı gibi çevirmenlerin, yayınevi sahibi Doktor Turhan Bozkurt'un kadrosunda yer aldığını belirtmiştir (2004, s. 151). İlişkiler ağı kapsamında değerlendirildiğinde bu durum, Süsoy'un dönemin öne çıkan

çevirmenleriyle birlikte anıldığını ve Altın Kitaplar etrafında şekillenen bir ilişkiler ağı oluşturduğunu göstermektedir.

(Öz)sunum kapsamında doğrudan bir röportajı bulunmasa da çevirdiği eserler üzerinden yöneldiği alanlara değinmek mümkündür. Verilere göre Özay Süsoy'un çeviri etkinliği 1960'ların ortasından 1980'lerin ortasına uzanan yirmi yıllık bir dönem içinde yoğunlaşmıştır. Bu üretim, özellikle 1970'li yıllarda belirgin bir artış göstermiştir. Howard Fast, Mario Puzo, Peter Benchley ve Robin Cook gibi popüler yazarların yanı sıra Taylor Caldwell, Thomas Hardy, John Steinbeck ve Boris Pasternak gibi yazarların da metinlerini Türkçeye kazandırmıştır. Bu veriler, Süsoy'un hem popüler anlatıya hem de klasik kurguya yönelmiş bir çeviri pratiği benimsediğini göstermektedir. Birden fazla eserini çevirdiği yazarlar (örneğin Taylor Caldwell, Howard Fast ve John Steinbeck), yayınevindeki diğer çevirmenlere benzer olarak belirli bir yayın çizgisiyle ilerlediğini ortaya koymaktadır. Süsoy'un diğer mesleki faaliyetlerine yönelik herhangi bir bulguya ulaşılamamış ve Süsoy hakkında gerçekleştirilen bir akademik çalışma olmadığı görülmüştür.

4.7.1.6. Azize (Erten) Bergin

1932 yılında İstanbul'da dünyaya gelen Bergin'in çocukluk yılları Bursa'da geçmiş, ardından İstanbul'daki Arnavutköy Kız Lisesi'nde eğitimine devam etmiştir. Müziğe ilgi duyarak keman çalmayı öğrenmiş, ancak daha sonra gelecekle ilgili hayalleri arasında yer almamasına rağmen hayat şartları nedeniyle okulu ve müziği bırakarak 1950 yılında gazeteciliğe başlamıştır (Bergin, 2004, ss. 8, 13–15). Erken yaşam deneyimleri ve hayat koşulları Azize Bergin'in çeviriye yöneliminde etkili olmuştur.

Bergin'in mesleki yaşamı, geniş bir ilişkiler ağı içinde şekillenmiştir. Dönemin değişen şartları nedeniyle birçok dergi ve gazetede çalışmak durumunda kalan Bergin, Akın Gazetesi, 41 Buçuk Dergisi, Yeni İstanbul Gazetesi, Şehir Gazetesi, Akbaba Dergisi, Aydabir Dergisi, Hafta Dergisi, Varlık Dergisi, Türksesi Gazetesi, Cumhuriyet Gazetesi, Hayat Mecmuası, Ses Mecmuası, Hafta Sonu Gazetesi, Hürgün Gazetesi ve Hürriyet Gazetesi gibi birçok yayın organında görev almıştır. Başta Mehmet Ali Yalçın, İlhan Selçuk, Altan Erbulak, Çetin Emeç, Uğur Güneri ve Erol Simavi (Bergin, 2004, ss. 13-292) olmak üzere pek çok gazeteci ile çalışmış olması onun bu alandaki gelişimine önemli katkılar sağlamıştır. Özellikle Altın Kitaplar

Yayınevi ile kurduğu uzun soluklu iş birliği dikkat çekicidir. Yayınevinin kurulduğu dönemde yayınlanan ilk kitaplardan birini Türkçeye kazandıran Bergin, ilerleyen yıllarda da Altın Kitaplar çatısı altında birçok çeviri yapmıştır. Gönül Suveren, Gülten Suveren, Özay Süsoy, Leyla Saykut ve Meral Gaspıralı gibi dönemin önemli çevirmenleriyle birlikte hafta içinde düzenlenen toplantılara katılmıştır (ss. 13-292). Bergin, Altın Kitaplar Yayınevine olan sevgisini ve bağlılığını "Altın Kitaplar Yayınevi benim için ikinci bir ev gibiydi." ifadesiyle vurgulamıştır (s. 148).

(Öz)sunum kapsamında irdelendiğinde Bergin'in çevirmenlik anlayışıyla ilgili ifadeleri ön plana çıkmaktadır. Bergin, yaşamına ve meslek hayatına ilişkin ayrıntılı bilgileri kapsayan *Babıali'de Topuk Tıkırtıları* adlı eserinde roman çevirisinin kendisinde bir tutku olduğunu vurgulamıştır (Bergin, 2004, s. 148). Çeviriyi sadece teknik bir aktarım olarak görmemiş, kendini kitabı yazan kişinin yerine koyarak anlatılanları zihninde canlandırmış ve roman kahramanlarının rolünü de hayal ederek çevirilerini yaratıcı bir üretim sürecine dönüştürdüğünü ifade etmiştir. Çeviri sırasında roman karakterlerini içselleştiren Bergin, çevirmenliğin bir çeşit oyunculuk olduğunu ifade etmiştir (ss. 292–293). Bergin, 200'den fazla eseri Türkçeye çevirdiğini belirtmiş ve özellikle Altın Kitaplar Yayınevi ile uzun yıllara dayanan bir iş birliği kurmuştur. Bergin çevirdiği eserlere yönelik görüşlerini "Bugüne kadar Türkçeye çevirdiğim iki yüzü aşkın kitabın her biri benim için nazlı, ihtimam isteyen birer çocuktu. Onları büyük emek vererek yetiştirdim, sonra da kitapçı dükkânlarının raflarında kaderlerine terk ettim." sözleriyle aktarmıştır (s. 262). Bergin'in odaklandığı yazarlar arasında Harold Robbins, Irving Wallace, Jack Higgins, Danielle Steel, Sidney Sheldon gibi yazarların bulunması onun polisiye, gerilim ve dönem romanı gibi türlerde çeviriler yaptığını ortaya koymaktadır. Yayınevindeki diğer çevirmenlere benzer olarak aynı yazarların birden fazla kitabını çevirmiş olması (örneğin Robbins'in altı, Wallace'ın beş kitabı) belli yazarlarda uzmanlaşma eğiliminin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Çevirmenlik dışındaki mesleki faaliyetleri incelendiğinde Azize Bergin'in çevirmenlik faaliyetinin gazetecilik faaliyetleriyle eşzamanlı ilerlediği görülmektedir. Meslek hayatına Akın Gazetesi'nde başlayan yazar, ilk iş deneyimlerinde ciddi ekonomik zorluklar yaşamıştır (Bergin, 2004, s. 30). Zorlayıcı hayat koşulları içinde 1950'li yıllardan itibaren hem çevirmenlik hem de gazetecilik kariyerini sürdürmüştür (s. 9).

Akademik çalışmalar incelendiğinde Sevinç Arı'nın, Azize Bergin'in gazeteci ve çevirmen kimliğini Pierre Bourdieu'nün alan kavramı çerçevesinde ele alarak sosyal sermayesinin mesleki yörüngesini nasıl şekillendirdiğini ele aldığı çalışması ön plana çıkmaktadır. Çalışmada, Bergin'in çeviri alanına dilsel sermayesiyle girdiği, ancak basın-yayın kurumlarıyla kurduğu ilişkiler sayesinde sosyal sermayesini geliştirerek bu alanda kalıcı bir konum edindiği vurgulanmaktadır (Arı, 2023, ss. 119-129).

4.7.1.7. Nihal Önol[6]

Müzehher Vâ-Nû ve Atuf Yar'ın kızı olan Nihal Önol, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunudur (Nihal Önol, 2022). Annesi Müzehher Vâ-Nû, kırk dört yıl boyunca gazetecilik, öykü, roman, çeviri ve tiyatro yazarlığı gibi birçok alanda üretimde bulunmuş, özellikle "Nihal Karamağaralı" imzasıyla tanınan çok yönlü bir edebi figürdür (Vâ-Nû, 1987, s. 9). Önol'un üvey babası Vâlâ Nurettin de Fransızcadan yaptığı çevirilerinin yanı sıra, gazeteci ve yazar kimliğiyle de tanınmaktadır. *Cumhuriyet* gazetesindeki yazıları ve Kemal Tahir ile Nâzım Hikmet gibi isimlerle olan dostluklarıyla dönemin entelektüel çevrelerinde yer edinmiş bir figürdür (Vâ-Nû, 1987, ss. 9–12). Bu doğrultuda Nihal Önol'un edebiyat ve çeviri hayatına temas eden bir aile ortamında büyüdüğü anlaşılmakla birlikte dilsel geçmişine dair net bir bilgi bulunmamaktadır.

İlişkiler ağı açısından bakıldığında annesi Müzehher Vâ-Nû'nun eşi Vâlâ Nureddin ile Halide Edip, Şevket Süreyya Aydemir, Nâzım Hikmet, Yahya Kemal ve Sabiha-Zekeriya Sertel gibi dönemin önde gelen edebi ve düşünsel aktörleriyle yakın ilişkiler kurmuş olduğu görülmektedir (Vâ-Nû, 1987, s. 11–12). Bu entelektüel atmosfer, Nihal Önol'un daha ortaokul yıllarındayken Halide Edip'ten imza aldığı bir anıda da görülebileceği üzere, edebi dünyayla erken yaşlarda temas kurmasına olanak tanımıştır (Vâ-Nû, 1987, s. 56). Nihal Önol'un ifadesine göre, çevirmenlik alanına yönelmesinde ailesel bağlantılar etkili olmuş ve Varlık Yayınları'na ilk kez babasının arkadaşı Samih Tiryakioğlu aracılığıyla adım atmıştır (Önol akt. Atay, 2012, s. 378). Önol'un 1965'ten itibaren Varlık Yayınları, Remzi Kitabevi, Altın Kitaplar, Milliyet Yayınları, Doğan Kitap, İnkılâp Kitabevi ve Can Yayınları ile çalıştığı görülmektedir. Bu kapsamda, yayınevleriyle çok yönlü bir yayın ilişkisi geliştirdiği ve ilişkiler ağının tek bir

[6] Nihal Önol aynı zamanda Varlık Yayınları'nın çevirmenleri arasında da yer almaktadır. Çevirilerinin sayıca Altın Kitaplar Yayınevi'nde fazla olması nedeniyle bu bölümde ele alınmıştır.

yayıneviyle sınırlı olmadığı görülmektedir. Büyük Meydan Larousse Ansiklopedisi ve Büyük Dünya Tarihi eserlerinin çeviri süreçlerinde yer aldığı bilgisine ulaşılmıştır (Can Yayınları, 2025).

(Öz)sunum biçimlerine yönelik gerçekleştirilen araştırmada Selçuk Atay'ın yüksek lisans tezi kapsamında Nihal Önol ve eşi Yaşar Önol ile bir röportaj gerçekleştirdiği bilgisine ulaşılmıştır (Atay, 2012, ss. 357-381). Buna ek olarak annesi Müzehher Vâ-Nû *Bir Dönemin Tanıklığı* adlı eserinde Önol'un çocukluğına ilişkin bilgiler vermiştir (Vâ-Nû, 1987). Nihal Önol röportajda çeviri metinleri okumadığını özellikle vurgulamış ve bildiği dillerdeki kitapları doğrudan özgün dillerinden okumayı tercih ettiğini belirtmiştir. Bu yaklaşımını ailesindeki çeviri pratiğiyle ilişkilendirerek, annesi Müzehher Vâ-Nû'nun İngilizceden çevirdiği eserleri İngilizce, üvey babası Vâlâ Nureddin'in Fransızcadan çevirdiği eserleri ise Fransızca olarak okuduğunu ifade etmiştir (Önol, akt. Atay, 2022, s. 376). Önol'un çeviri faaliyetleri oldukça kapsamlıdır: klasiklerin yanı sıra çocuk ve gençlik edebiyatı ve popüler romanlardan gerçekleştirdiği çeviriler bu çeşitliliği ortaya koymaktadır. Çeviri kariyeri boyunca en yoğun ilgiyi Jules Verne'e göstermiş, yazarın toplamda 13 eserini Türkçeye kazandırmıştır.

Çeviri faaliyeti ile diğer mesleki etkinlikler arasındaki ilişki bakımından değerlendirildiğinde çevirmen kimliği dışında Önol'un hukuk eğitimi ve asistanlığına ilişkin bilgilere ulaşılmıştır (Nihal Önol, 2022). Nihal Önol'un eşi Yaşar Önol'un aktardığına göre, evlendikten sonra Önol, üniversitedeki asistanlık görevinden ayrılmış ve daha sonra aktif olarak avukatlık yapmamıştır. Çocuklarının yaşlarının da küçük olduğu bu dönemde çeviriye yönelmiştir (Akt. Atay, 2012, s. 378).

Akademik görünürlük açısından ise Önol hakkında yapılmış bağımsız bir akademik çalışmaya ya da ayrıntılı incelemeye rastlanmamıştır. Yukarıda belirtildiği üzere Selçuk Atay'ın yüksek lisans tezi kapsamında bir röportaj gerçekleştirilmiştir (Atay, 2012, s. 357-381)

4.7.1.8. Canset Işık

Canset Işık Altın Kitaplar'da aktif bir çevirmen olmasına rağmen hakkında detaylı bir bilgiye ulaşılamamıştır. Yayınevi tarafından yayımlanan eserlerinde de herhangi bir

biyografi bilgisine rastlanmamıştır. Bibliyografya verileri aracılığıyla yapılan değerlendirmede Işık'ın çalışmalarının, özellikle 1970–1975 yılları arasında yoğunlaştığı görülmektedir.

İlişkiler ağı açısından değerlendirildiğinde, Canset Işık'ın en çok Altın Kitaplar Yayıneviyle çalışmalarını sürdürdüğü görülmektedir. Bunun yanında İnkılâp ve Varlık yayınevleri tarafından yayımlanan sınırlı sayıda eseri bulunmaktadır. Bu dağılım, Işık'ın esas olarak Altın Kitaplar bünyesinde faaliyet gösterdiğini fakat tek bir yayıneviyle de sınırlı kalmayarak alandaki ilişkiler ağını genişlettiğini göstermektedir. Altın Kitaplar'ın popüler edebiyata yönelen çizgisiyle uyumlu biçimde, Işık'ın çevirdiği metinler de büyük ölçüde aşk ve macera romanları, tarihi kurgu ve dramatik anlatılar gibi türlerde yoğunlaşmaktadır.

(Öz)sunum kategorisi çeviri tercihleri ışığında incelendiğinde, Canset Işık'ın Harold Robbins ve Barbara Cartland gibi çok satan popüler yazarların eserlerine yoğunlaştığı görülmektedir.

Mesleki etkinliklerinin çevirmenlik kimliğiyle ilişkisi değerlendirildiğinde farklı mesleklerle bağlantısına yönelik herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu bulgular ışığında, Canset Işık'ın özellikle Altın Kitaplar'a bağlı, İngilizceden popüler roman çevirileriyle tanınan, kamusal ya da akademik alanda görünürlüğü sınırlı bir çevirmen profili çizdiği söylenebilir.

4.7.1.9. Nihal Yeğinobalı

Nihal Yeğinobalı'nın dilsel-topografik geçmişi, erken yaşta başlayan dil eğitimi ve yurt dışı deneyimiyle şekillenmiştir. 1927 yılında Manisa'da doğmuş, Arnavutköy Kız Koleji'nden mezun olduktan sonra bir süre eğitimine ara vermiştir. Türkiye Yayınevi'nde çevirmen olarak mesleğe başlamış, sonrasında evlenerek Amerika Birleşik Devletleri'ne yerleşmiş ve New York Eyalet Üniversitesi'nde edebiyat bölümüne kaydolmuştur. Buradaki eğitiminin ardından Türkiye'ye dönerek çeviri faaliyetini sürdürmüştür (Kabacalı, 1995, s. 424).

İlişkiler ağı açısından bakıldığında, Yeğinobalı'nın çevirmenlik kariyerinin başında Türkiye Yayınevi editörü Sezai Solelli ile kurduğu ilişki dikkat çekicidir. Henüz on yedi yaşındayken yaptığı çeviriler editörün ilgisini çekmiş, Solelli yıllardır çevirmek

üzere sakladığı iki kitabı Yeğinobalı'ya vermiştir (Kabacalı, 1995, s. 424). Yeğinobalı 1960'lı ve 1970'li yıllarda Babıali'de kadın çevirmenlerin katılımıyla gerçekleştirilen bir örgütlenme toplantısına katılmış, ancak yayınevlerinin baskısı sonucu bu girişim sürdürülememiştir. Ayrıca, Altın Kitaplar dışında Can Yayınları, Ayrıntı Yayınları ve Remzi Kitabevi gibi çeşitli yayınevleriyle de çeviri faaliyetinde bulunmuştur (Nihal Yeğinobalı: Artık Çeviri Yapmayacağım, 1999). Bu veriler Yeğinobalı'nın hem alanın önde gelen isimleriyle hem de alandaki diğer çevirmenlerle bağlantılar kurarak geniş bir ilişkiler ağı oluşturduğunu göstermektedir. Aynı zamanda pek çok yayınevinde çevirilerinin yayımlanması da bu durumu destekler niteliktedir.

(Öz)sunum kapsamında incelendiğinde, Yeğinobalı'nın *Genç Kızlar* romanını "Vincent Ewing" takma adıyla yayımlatması çarpıcı bir örnektir. Romanı özgün bir eser olarak kaleme almasına rağmen, genç yaşı, metindeki cinsellik öğeleri ve yayınevlerinin çeviri ağırlıklı yayın politikaları nedeniyle bir çeviriymiş gibi sunmuştur (Kabacalı, 1995, s. 424; Bengi, 1990). Söyleşilerinde çevirmenliğe geçim zorunluluğu nedeniyle başladığını, o dönemde Orhan Kemal'den daha fazla kazandığını belirtmiş ve çevirmen emeğinin görünmezliğine dikkat çekmiştir. Kitap kapaklarında adının yer alması isteğini yayınevlerinin "reklam olur" gerekçesiyle reddettiğini, çevirmen emeğinin yeterince tanınmadığını vurgulamıştır (Bengi, 1990). Yeğinobalı'nın çeviriye dair yaklaşımı, söyleşilerde dile getirdiği örnekler üzerinden doğrudan izlenebilmektedir. Çeviri sürecine ilişkin açıklamalarında, uzun cümlelerin özellikle zorlayıcı olduğunu, İngilizce cümle yapısıyla Türkçe vurgu sisteminin çeliştiğini ve bu nedenle aktarımda sorun yaşadığını aktarmıştır. Carlos Fuentes'in *Yaşlı Gringo* adlı romanında bir buçuk sayfalık cümlelerle karşılaştığını belirtmiş, bu tür metinlerle çalışmanın zorluklarına değinmiştir. Üslubu belirgin yazarlarla çalışırken zamanla onların diline yakın bir çeviri üslubu geliştirdiğini de eklemiştir (Kabacalı, 1995, s. 246).

Nihal Yeğinobalı, yalnızca çevirmen kimliğiyle değil, yayıncılık alanındaki çok yönlü faaliyetleriyle de dikkat çekmektedir. Türkiye Yayınevi'yle çalıştığı dönemde yalnızca çevirmen kimliğiyle sınırlı kalmamış, editoryal süreçlerde de etkin biçimde görev almıştır. Bu kapsamda Yeğinobalı, "Fakat aslında editör de bendim. Çünkü esas editörden daha iyi İngilizce biliyordum. Kitapları daha yakından takip ediyordum. Kitapları ben seçerdim." diyerek yayıneviyle kurduğu çok yönlü profesyonel ilişkiyi

açık biçimde dile getirmiştir (Bengi, 1990). Yeğinobalı'nın aynı zamanda yazarlık kimliği de ön plana çıkmaktadır. *Genç Kızlar*, *Gazel*, *Sitem*, *Belki Defne* ve *Cumhuriyet Çocuğu* gibi romanların yazarı olarak tanınmıştır (Kabacalı, 1995, s. 424). 1957 yılında Vatan gazetesinde tefrika olarak yayımlanan bir romanı, Amerika'ya dönmesi nedeniyle kitaplaşamamış ancak bu metin 1988'de *Mazi Kalbimde Bir Yaradır* adıyla yayımlanmıştır (Kabacalı, 1995, s. 425). Ayrıca çevirmen ve yazar haklarını savunmak amacıyla kurulan BESAM'ın kurucu üyeleri arasında yer almıştır. Yeğinobalı çevirmenlik kariyerini *Sitem* adlı romanını yazdıktan sonra bıraktığını aktarmıştır. (Nihal Yeğinobalı: Artık Çeviri Yapmayacağım, 1999). Bu veriler, Yeğinobalı'nın çeviri faaliyetini yazarlıkla paralel biçimde sürdürdüğünü ve aynı zamanda mesleki örgütlenme konusunda da aktif bir figür olarak ön plana çıktığını göstermektedir.

Yeğinobalı üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde Sündüz Öztürk Kasar'ın (2009) "Les Pseudo-Traductions de Nihal Yeğinobalı: Auctorialité Féminine et Émancipation" başlıklı makalesinde Yeğinobalı'nın sözde çevirilerine değindiği görülmektedir. Öztürk Kasar Eflatun Kız'ın sonrasında yerli bir roman olarak yeniden yayımlanmasını ve Yeğinobalı'nın 1980'lerde Genç Kızlar'ın çeviri olmadığına dair açıklamasını, o dönemde Türkiye'de yükselen feminist hareketle ilişkilendirmektedir. Işın Bengi Öner'in sözdeçeviriler üzerine yazdığı makalesinde Yeğinobalı'nın *Genç Kızlar* romanı üzerinden verdiği örneklere rastlanmıştır (1990). Buna ek olarak aynı roman üzerinden Mehmet Cem Odacıoğlu (2019) da sözde çeviri kavramına değinmiş ve sözde çevirileri de çeviri olarak varsaymış ve işlevci kuramların da sözde çeviri eserlere uygulanabileceğini ortaya koymuştur. Hülya Boy "Eflatun Kız within the Context of Translation Studies: A Conceptual (Re)Framing" adlı makalesinde sözde çeviri kavramını Yeğinobalı'nın *Eflatun Kız* adlı romanı üzerinden ele almıştır. Eflatun Kız'ın 1957 yılında tefrika edildiğini, 1964 yılında çeviri olarak basıldığını ve 1988 yılında Mazi Kalbimde Yaradır adıyla özgün olarak yayımlandığını belirten Boy, çeviri olarak kabul edilen metnin tefrika romana dayandığını ifade etmiştir. Yasemin Aslan "Bir Cumhuriyet Çocuğunun Anılarında Manisa" adlı makalesinde Yeğinobalı'nın Cumhuriyet Çocuğu adlı romanındaki Manisa sosyal yaşamı ve kültüründe önemli yer tutan kişiler hakkında verilen bilgilere odaklanmış ve anı türündeki eserlerin tarihi olayların insani boyutunu ortaya çıkardığını ifade etmiştir. (2019). Hande Yanık gerçekleştirdiği tez çalışmasında Yeğinobalı'nın romanlarındaki

kadın kişilikleri ve kadınlarla ilgili problemleri incelemiştir. Yeğinobalı'nın romanlarının toplumdaki cinsel tabuları yıkmaya çalıştığını belirtmiştir. Buna ek olarak Yeğinobalı'nın romanlar aracılığıyla kadın ve erkek okurlarda kadınlara yönelik olumlu bir bilinç oluşturmayı hedeflediğini belirtmiştir (2013). Şehnaz Tahir Gürçağlar tarafından derlenen Kelimelerin Kıyısında: Türkiye'de Kadın Çevirmenler (2019) adlı kitapta Ahu Selin Erkul Yağcı tarafından yazılan "Hep Satan Kitapların Çevirmeni Nihal Yeğinobalı" adlı bir bölüm yer almaktadır. Bu bölümde Yeğinobalı'nın hayatına dair detaylara, çeviri yayıncılık stratejisine, okurların Yeğinobalı hakkındaki görüşlerine yer verilerek çevirmenin nasıl alımlandığı ortaya konulmuştur. Elif Su Işık "Turkish Romance Fiction and World Literature Through the Case of Nihal Yeğinobalı" adlı tez çalışmasının her bir bölümünde Yeğinobalı'nın altı adet romanını incelemiş ve aşk, gotik romanlarda metaforlara odaklanmıştır. Buna ek olarak, Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim Bölümü'nden Doç. Dr. Mehmet Şahin ve Ena Hodjikj, Bilgisayar Mühendisliği Bölümü'nden Prof. Dr. Tunga Güngör ve çeviribilimci Dr. Sabri Gürses ile yürütülen bir proje bulunmaktadır. Bu projede edebi metinlerde çevirmenin üslubunu yansıtmak amacıyla bir makine çevirisi algoritmasının geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda proje kapsamında Nihal Yeğinobalı, Kemal Tahir, Ahmet Cemal, Nihal Yalaza Taluy gibi çevirmenlerin çevirileri incelenmektedir (Öndeş, 2022). Çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda Yeğinobalı'nın özellikle sözdeçeviri çalışmalarında ön plana çıktığı ve akademik alanda görünürlük kazandığı görülmektedir.

4.7.1.10. İlhan Eti

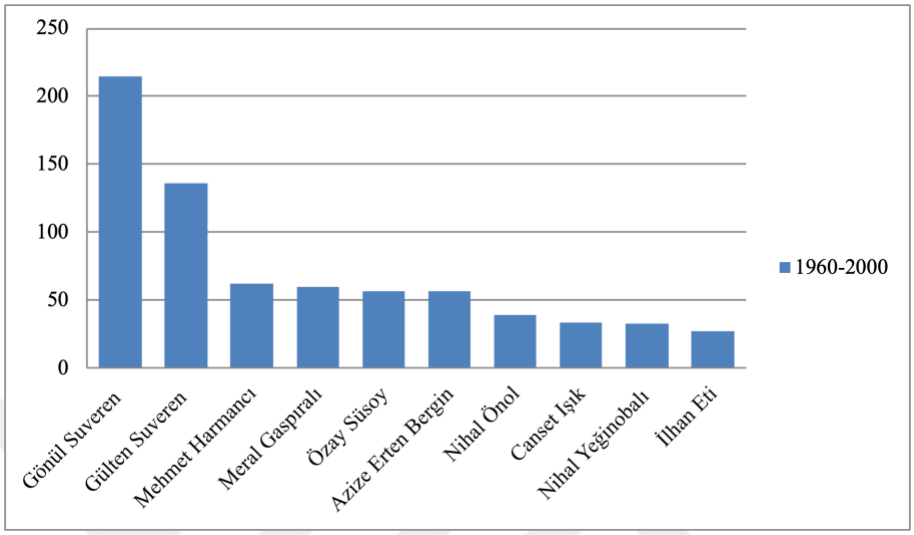
İlhan Eti'ye yönelik herhangi bir biyografik veriye rastlanmamıştır. Bu nedenle bibliyografya verilerinden elde edilen bilgilerden yararlanılacaktır.

İlhan Eti'nin çeviri pratiği, özellikle 1970'li ve 1980'li yıllarda Altın Kitaplar yayınevi bünyesinde yoğunlaşan üretimiyle dikkat çekmektedir. Bu dönemde Barbara Cartland'ın çok sayıda romanını Türkçeye kazandırmış ve bazı eserlerde (örneğin *Hayalimdeki Cennet*) Fatma Aslan, (*Kalbimin Tek Sahibi*) ve Şebnem Çorakçı ile ortak çeviriler yapmıştır. Bu durum zaman zaman yayınevi bünyesinde Cartland çevirilerinin kolektif bir yayın stratejisiyle yürütüldüğüne işaret etmektedir. Eti'nin Altın Kitaplar dışında İnkılâp Kitabevi'nde de çevirilerinin yayımlandığı görülmektedir fakat bu yalnızca dört eserle sınırlı kalmıştır.

4.7.1.11. Verilerin Değerlendirilmesi

Altın Kitaplar'ın kırk yıllık dönem içerisinde özellikle belirli çevirmenlere yönelerek kurduğu uzun soluklu ilişkiler, bibliyografya verileri aracılığıyla tespit edilmiştir.

Şekil 11. Yazınsal Çeviri Alanında Altın Kitaplar Yayınevi'nin Öne Çıkan Çevirmenleri

Gönül ve Gülten Suveren, Altın Kitaplar'ın çeviri üretiminde diğer tüm çevirmenlerden ayrışan bir yoğunlukla öne çıkmaktadır. Bu niceliksel veriler, dönemin tanıklıklarıyla birleştiğinde daha çarpıcı bir tablo sunmaktadır. Azize Bergin bu durumu şöyle ifade etmiştir:

> Suveren kardeşler, bir çeviri fabrikası gibi çalışıyorlardı. Türkçeleştirilmek üzere onlara teslim edilen bir kitabın en geç yirmi gün içinde yayınevine teslim edilmesi şaşırtıcıydı. Suveren kardeşlerin bu hızlı çalışma temposu, Babıali'de dedikodu çarklarını döndürmeye başlamıştı. İki kardeşin evlerinde başka yardımcılarla birlikte çalıştıkları benim de kulağıma gelmişti. Fakat bu iki meslektaşımı yakından tanıyınca, o söylentilere inanmak bir yana kulak verdiğim için kendimden utandım. Suveren kardeşler, evlerinde çok sevdikleri anneleriyle son derece disiplinli bir hayat sürüyorlardı. İki kardeşin ayrı ayrı çalışma odaları vardı ve neredeyse günün yirmi dört saatini odalarında çok hızlı bir tempoyla çalışarak geçiriyorlardı (Bergin, 2004, s. 152).

Bu iki isim dışında yer alan çevirmenler –örneğin Mehmet Harmancı ve Meral Gaspıralı– daha çok destekleyici bir konumda yayınevi repertuarını çeşitlendirmiştir.

Diğer çevirmenlerin görece düşük sayıda eser çevirmesi Altın Kitaplar'ın çevirmen kadrosunun büyük oranda çekirdek bir yapıya dayandığını göstermektedir.

Altın Kitaplar çevirmenlerinin önemli bir kısmı, yalnızca erken yaşta yabancı dil eğitimi almış olmakla kalmamış, aynı zamanda çok dilli aile ortamlarında yetişmiş ya da yurtdışı deneyimleriyle dilsel-topografik donanımlarını zenginleştirmiştir. Gönül ve Gülten Suveren kardeşlerin çok dilli aile ortamı ve ABD'de geçirdikleri dört yıl, Meral Gaspıralı'nın Fransızca, İtalyanca ve İngilizce bilen bir aileden gelmesi, Nihal Önol'un gazeteci ve çevirmen bir anne-baba ile büyümesi, Nihal Yeğinobalı'nın Arnavutköy Kız Koleji ve Amerika'daki eğitimi ya da Mehmet Harmancı'nın English High School geçmişi bu birikimin somut örnekleridir.

İlişkiler ağı açısından değerlendirildiğinde, Altın Kitaplar çevresindeki çevirmenlerin mesleki konumlanışları, yayıneviyle kurdukları süreklilik içeren iş birlikleri kadar, dönemin yayıncılık yapıları, editör kadroları ve basın çevreleriyle olan temasları üzerinden şekillenmiştir. Bu çevirmenlerin çoğu, yalnızca Altın Kitaplar bünyesinde üretim yapmakla kalmamış, Varlık, İnkılâp, Milliyet, Türkiye, Ceylan, Remzi, Can ve Doğan gibi farklı yayınevleriyle de çalışarak ilişkiler ağlarını genişletmiştir.

Gülten ve Gönül Suveren kardeşler örneğinde olduğu gibi, Altın Kitaplar'la kurulan yakın ve istikrarlı iş ilişkileri, çeviri metinlerin seçiminden yayımlanma sürecine kadar birçok aşamada aktif rol oynamayı mümkün kılmıştır. Özellikle Azize Bergin'in tanıklıklarına göre, bu çevirmenler Altın Kitaplar'da düzenli olarak bir araya gelmiş, haftalık toplantılar yapmış ve yayınevinin yayın politikasına doğrudan katkı sunmuşlardır. Bu durum, çevirmen-yayınevi ilişkisinin yalnızca bir sözleşme düzeyinde değil, kolektif karar alma mekanizması çerçevesinde işlediğini ortaya koymaktadır. Öte yandan, Mehmet Harmancı'nın Abdi İpekçi ve Can Yücel'le kurduğu mesleki temaslar, çevirmenliğin yalnızca yayıncılarla değil, gazeteciler ve entelektüel çevrelerle de kurulan çok yönlü bağlarla beslendiğini göstermektedir. Benzer biçimde, Azize Bergin'in gazetecilik geçmişi, onun hem basın hem yayın çevreleriyle iç içe bir çeviri pratiği geliştirmesine olanak tanımıştır. Nihal Yeğinobalı'nın genç yaşta Sezai Solelli gibi editörlerle kurduğu ilişkiler ise çevirmenlerin kariyer başlangıcında yönlendirici figürlerin önemini vurgulamaktadır. Altın Kitaplar'la çalışan çevirmenlerin ilişkiler ağı, yalnızca yayınevi merkezli değil;

editörler, gazeteciler, dergiler ve diğer yayınevleriyle kurulan çok katmanlı bağlantılar üzerinden şekillenmiştir.

(Öz)sunum biçimleri değerlendirildiğinde, Altın Kitaplar çevirmenlerinin kendilerini nasıl tanımladıkları, çeviri faaliyetini nasıl anlamlandırdıkları ve bu doğrultuda geliştirdikleri mesleki söylemler belirgin bir çeşitlilik göstermektedir. Gülten Suveren çeviriyi bir sanat olarak görmüş, Mehmet Harmancı gönül işi olarak tanımlamış, Azize Bergin ise çeviriyi bir tür oyunculuğa benzeterek karakterlerle kurduğu bağı vurgulamıştır. Bu (öz)sunumlar, çevirmenlerin çeviri alanındaki konumlarına, edebi yaklaşımlarına ve mesleklerini nasıl meşrulaştırdıklarına dair önemli ipuçları sunmaktadır. Bu bağlamda röportajlar ve söyleşiler çevirmenlerin kültürel sermayelerini aktarma, mesleki alanlarını meşrulaştırma ve bireysel üsluplarını görünür kılma aracı haline gelmiştir.

Çeviri ile diğer mesleki faaliyetlerin ilişkisi bağlamında incelendiğinde Altın Kitaplar çevirmenlerinin büyük kısmının aynı zamanda başka bir mesleki kimliğe sahip olduğu görülmektedir. Özellikle Mehmet Harmancı ve Nihal Yeğinobalı, söyleşilerde çeviriden geçim sağlamanın güçlüğüne dikkat çekmiş, bu faaliyetle tam zamanlı bir ekonomik yaşam sürdürülemeyeceğini ifade etmişlerdir. Harmancı, gündüzleri özel sektörde yöneticilik yaparken geceleri çeviri yaptığını belirtmiş ve Yeğinobalı çeviriyi bir geçim aracı olarak görse de zamanla yazarlıkla çevirmenlik arasında daha kalıcı bir üretim kimliği geliştirmiştir. Bu durum, çevirinin dönemsel ekonomik koşullar çerçevesinde ikincil bir faaliyet olarak görüldüğüne işaret etmektedir. Buna karşın Azize Bergin gibi isimler gazetecilik ve çevirmenliği eşzamanlı yürütmüş, Suveren kardeşler ise magazin yazıları, astroloji köşeleri gibi başka metin türlerinde üretimde bulunarak

Akademik görünürlük açısından değerlendirildiğinde, Altın Kitaplar çevirmenlerinin sadece bir kısmına yönelik araştırmalara rastlanmıştır. Suveren kardeşler, çeviri ortamlarına dair tarihsel çözümlemelerde öne çıkmış ve özellikle kadın çevirmenlerin alan içindeki konumları açısından örnekleştirilmiştir. Nihal Yeğinobalı, sözdeçeviri, dil yaratımı ve yazarlık-çevirmenlik kesişiminde farklı kuramsal çerçevelerle incelenmiş ve hem edebi hem de toplumsal yönüyle araştırmalara konu olmuştur. Mehmet Harmancı, özellikle ara dilden yaptığı çeviriler ve yorumlayıcı tercihleriyle odak noktası olmuş, çeşitli karşılaştırmalı çalışmalarla analiz edilmiştir. Buna karşılık,

üretkenlikleri yüksek olmasına rağmen Süsoy, Gaspıralı, Eti gibi çevirmenler henüz akademik inceleme alanına yeterince dahil edilmemiştir. Bu durum, Altın Kitaplar'ın çevirmen kadrosunda belirli figürlerin öne çıktığını, ancak diğer çevirmenlerin hala keşfedilmeyi beklediğini göstermektedir.

Altın Kitaplar bünyesindeki çevirmenlerin değerlendirmeleri ışığında yayınevinin yalnızca yayımcılık sürecini yöneten bir kurum değil, aynı zamanda çevirmenlerle güçlü bağlar oluşturan bir yapıyla ilerlediği görülmektedir. Suveren kardeşlerin aktardığı editoryal toplantılar, Azize Bergin'in anılarında yer alan içten çalışma ortamı ve Oya Alpar'ın yayınevinin yayın karar mekanizmasındaki yeri, çevirmen-yayınevi ilişkilerinin karşılıklı güven ve sadakat temelinde kurulduğunu göstermektedir. Birçok çevirmenin aynı yazarlardan birden fazla eser çevirmiş olması, yalnızca üretim sürekliliğine değil, aynı zamanda yayınevinin kendi çevirmen kadrosunu oluşturma arzusuna da işaret etmektedir. Çeviriyle geçimini sağlayamayan ya da başka işlerde çalışan çevirmenlerin bu yayınevine düzenli olarak üretim sunmaya devam etmesi, kurumsal bağlılığın gücünü ortaya koymaktadır.

Altın Kitaplar'ın 1960-2000 dönemindeki çeviri politikaları, çevirmenlerin bireysel sermaye birikimleri ile yayınevinin çeviri yayın stratejisi arasındaki diyalektik ilişkiyi yansıtır. Altın Kitaplar'ın popüler edebiyata yönelen yayın politikası, yayıneviyle çalışan çevirmenlerin tercihleriyle büyük ölçüde örtüşmektedir. Gönül ve Gülten Suveren'in Agatha Christie, Barbara Cartland ve Stephen King gibi çok satan yazarların eserlerine yoğunlaşması, yayınevinin kitlesel okura dönük stratejileriyle çevirmen üretiminin birbirini desteklediğini göstermektedir. Mehmet Harmancı'nın yüksek sayıda ve farklı türlerde çeviri yapması, yayınevinin yayın çizgisiyle uyum içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Bu veriler, Altın Kitaplar'ın yayın stratejileri ile çevirmenlerin üretim yönelimleri arasında yapısal bir uyum bulunduğuna işaret etmektedir.

4.7.2. İnkılâp Kitabevi

4.7.2.1. Ferid Namık Hansoy

Ferid Namık Hansoy'un 1908 yılında İstanbul'da doğduğu bilinse de erken dönem dil edinimi, eğitimi, ya da yurtdışı deneyimi gibi unsurlar belgelenmemiştir. Bu nedenle,

çevirmenlik pratiğinin hangi dilsel temeller üzerine kurulduğu hakkında net bir değerlendirme yapılamamaktadır. Ferid Namık Hansoy'un biyografik bilgilerine çevirisini yaptığı *Dünyanın Keşfi* adlı Jules Verne kitabının ikinci cildinde yer alan bölümden ulaşılmıştır.

İlişkiler ağı açısından değerlendirildiğinde, Ferid Namık Hansoy'un edebiyat alanına ilk adımını 31 Ocak 1929 tarihinde Servetifünun dergisinde yayımlanan "Gümüş Kalb" adlı hikâye çevirisiyle attığı görülmektedir. Yaklaşık elli yıl sürecek olan bu çeviri kariyeri boyunca Honore de Balzac, Paul Bourget, Gustave Flaubert, Emile Zola, D. H. Lawrence, Guy de Maupassant, Maurice Maeterlinck, Daphne du Maurier ve Bernardin de Saint-Pierre gibi Fransız ve İngiliz edebiyatının önemli yazarlarını Türkçeye kazandırmıştır (Verne, 1982). Hansoy özellikle Jules Verne'in eserlerini çevirmesiyle tanınmış, bu çalışmasına 1942 yılında başlamış ve 100 cildi aşan bir külliyat oluşturmuştur. Çevirilerinin büyük çoğunluğu İnkılâp Kitabevi tarafından yayımlanmıştır.

(Öz)sunum kapsamında, Hansoy'un herhangi bir röportajına rastlanmamıştır. Ancak çevirilerine Jules Verne çevirisinde yer alan biyografide Hansoy'a yönelik "Adeta bir ömrün adandığı bu çalışma, 1942 yılında başlamış ve o yıla kadar oldukça dağınık ve eksik çevirilerin yerini titiz, öze bağlı ve eksiksiz çeviriler almış, bu düzenli verim okuyucunun gözünden kaçmamış" ifadesi yer almaktadır. O dönem İnkılâp ve Aka olarak adlandırılan yayınevi aynı zamanda Hansoy'un çevirilerinin layık olduğu değeri gördüğünü ve defalarca basıldığını ifade etmiştir. Yayınevi aynı zamanda Hansoy'a onur duydukları usta çevirmen olarak hitap etmiştir (Verne, 1982). Hansoy'un biyografisi ve çeviri anlayışına yayımlanan çevirisinde yer verilmesi onun yayınevi bünyesinde farklı bir yere sahip olduğunu da ortaya koymaktadır. Buna ek olarak *Cenup Yıldızı* adlı çevrisinde yayına hazırlayanın notunda yer alan bilgiler çevirinin Zvi Har'El sitesinde yer alan Jules Verne koleksiyonuna eklendiğini göstermektedir. Çevirinin ilk olarak 1947 veya 1948 yılında yayımlandığı belirtilmiş ve zorunlu düzeltmeler dışında tekrar yayımlanma sürecinde herhangi bir değişim yapılmadığı belirtilmiştir. Hansoy'un çevirisine yönelik "kendine özgü üslubu elbette genç okurlara oldukça yabancı gelecektir" ifadesi yer almaktadır. Buna ek olarak Hansoy'un kimi eserlerdeki tasvirleri zaman zaman "mealen" (Bayramoğlu, 2005)

aktardığı iletilmiştir. Bu durumun yayıncı veya çevirmen kaynaklı olup olmadığı konusunda net bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Çeviri dışı mesleki faaliyetleri incelendiğinde, Ferid Namık Hansoy'un uzun soluklu bir bürokratik kariyeri olduğu görülmektedir. 1927 yılında İzmir'deki Emlak ve Eytam Bankası'nda memur olarak göreve başlamış, ilerleyen yıllarda Devlet Limanları İşletmesi, Yerli Mallar Müessesesi, Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikası, Türkiye İmar Bankası ve Yapı ve Kredi Bankası gibi kurumlarda müdür yardımcılığı ve müdürlük yapmıştır. 1976 yılında Yapı ve Kredi Bankası İktisat Müşavirliği görevinden emekli olmuş ve 1979 yılında İstanbul'da hayatını kaybetmiştir (Verne, 1982). Bu uzun süreli memuriyet hayatı boyunca çeviri faaliyetine ara vermemiştir.

Akademik çalışmalar incelendiğinde Pınar Güzelyürek Çelik'in (2010), Ferid Namık Hansoy ve Işık Ergüden'in *Karpatlar Şatosu* çevirileri üzerine bir çalışma gerçekleştirdiği görülmektedir. Bu çalışmada fantastik eserlerin çevirisinde çıkan güçlükler tespit edilerek sorunların çözümünde izlenecek yöntemlere odaklanılmıştır.

4.7.2.2. Gani Yener

Gani Yener'in dilsel-topografik geçmişi hakkında sınırlı bilgi mevcuttur. 1928 doğumlu olan Yener, 1946 yılında Galatasaray Lisesi'nden mezun olmuş, sonrasında bir süre babasının sahibi olduğu çikolata fabrikasında çalışmıştır (İşli, 2020).

İlişkiler ağı açısından değerlendirildiğinde, Gani Yener'in 1951 yılında Hilmi Kitabevi'nden yayımlanan *Evangeline* ve *Hazreti Süleyman'ın Hazineleri* adlı çevirileriyle yayın dünyasına adım attığı görülmektedir. Bunu takiben Lord Byron, Mihail Şolohov, Agatha Christie, Ignacz Kunos ve J. B. Spencer gibi birçok önemli yazarın eserlerini Türkçeye kazandırmıştır. Çevirilerinin büyük çoğunluğu İnkılâp Kitabevi tarafından yayımlanmıştır. Ayrıca Arslan Kaynardağ'ın kurduğu Elif Kitabevi'nin yurtdışında tanınmasında kilit bir rol oynamış ve yayınevinin dünya kitap kataloglarına girmesini ve bilim insanlarıyla bağ kurmasını sağlamıştır. Bu süreçte Kaynardağ'a 1951 Komünist Tevkifatı sonrası destek olmuştur (İşli, 2020).

(Öz)sunum kapsamında herhangi bir röportaj ve söyleşiye rastlanmamıştır. Yener, Mete Ergin'le birlikte Tektaş Ağaoğlu'nun *ve Durgun Akardı Don* çevirisini eleştiren bir inceleme kaleme almış ve aynı eseri daha sonra kendileri çevirmiştir. Çevirilerine

yönelik herhangi bir yoruma rastlanmasa da halkbilimci İlhan Başgöz'ün Yener'e hitaben yazdığı bir mektupta onun insana ve memlekete duyduğu sevginin vurgulanması, Yener'in yalnızca çeviri üretimiyle değil, kişisel özellikleriyle de çevresinde iz bıraktığını göstermektedir (İşli, 2020).

Akademik çalışmalar incelendiğinde Aslı Araboğlu'nun (2020) Ergin ve Yener'in eserine yönelik olarak bir üst eleştiri incelemesi gerçekleştirdiği ve eserdeki eleştiri başlıklarını ele alarak dönemin çeviri anlayışını irdelediği bilgilerine ulaşılmıştır.

4.7.2.3. Nejat Ebcioğlu

Nejat Ebcioğlu 1934 yılında İstanbul'da doğmuştur. Dilsel ve topoğrafik geçmişi incelendiğinde eğitim ve meslek yaşamını uzun yıllar bu kentte sürdürdüğü, ilerleyen dönemlerde ise önce Marmaris'e, ardından Antalya'ya yerleştiği bilinmektedir. Antalya'da yaşadığı yıllarda bitki yetiştiriciliğiyle ilgilendiği belirtilmiştir (Remzi Kitabevi, t.y.). Bu ilgisi sonrasında yazarlık kariyerini şekillendirmiştir.

Ancak Ebcioğlu'nun çeviriyle kurduğu ilişkide editörlerle ya da yayınevleriyle geliştirdiği temaslara, çeviri anlayışına dair kamuya açık beyanlara veya söyleşilere ilişkin herhangi bir bulguya ulaşılamamıştır. Aynı şekilde çevirmenlik pratiği hakkında değerlendirme içeren metinler ya da onun başka çevirmenlerle kurduğu mesleki ağlara dair açık bilgiler bulunmamaktadır. Fakat bibliyografya verileri kapsamında Nejat Ebcioğlu'nun çevirdiği eser listesi incelendiğinde, çevirmenlik kariyerinin özellikle gerilim, polisiye, bilim kurgu ve popüler kurgu türlerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Çevirdiği yazarlar arasında Dean R. Koontz, Stephen King, Peter Hoeg ve V. C. Andrews bulunmaktadır. 1960-2000 dönemi içerisinde yaptığı çevirilerin hepsinin İnkılâp Kitabevi tarafından yayımlandığı anlaşılmıştır. Bu dönemde başka bir yayıneviyle yazınsal çeviri alanında bir bağlantısına rastlanmamıştır.

Ebcioğlu'nun yalnızca çevirmen değil, aynı zamanda yazar kimliği de olduğu anlaşılmaktadır. *Sevgili Bahçem*, *Salon ve Balkon Bitkileri*, *Sağlığımız için Yararlı Bitkiler*, *100 Şifalı Bitki 100 Şifalı İçecek* ve *Kaktüsler ve Diğer Etli Bitkiler* (Remzi Kitabevi, t.y.) gibi eserlerde özellikle doğayla iç içe bir yaşamı yansıtan temalara yönelmiştir. Ebcioğlu hakkında herhangi bir akademik çalışmaya ulaşılamamıştır.

4.7.2.4. Hülya Fikri/Julia Fikri

Yayınevine yönelik kayıtlar incelendiğinde çocuk edebiyatı çevirileri alanında Hülya Fikri'nin öne çıktığı görülmektedir. Fakat yapılan araştırmalarda Hülya Fikri adlı bir çevirmene ulaşılamamıştır. Bunun yanı sıra veri setinin dışında kalan online kaynaklar incelendiğinde aynı dönemde çocuk edebiyatı alanında çeviri yapan Julia Fikri adlı bir çevirmenin daha olması Julia Fikri'nin kayıtlara Hülya Fikri olarak geçip geçmediğini veya aralarında bir bağlantı olup olmadığını düşündürtmüştür. Bu ihtimali düşündüren diğer bir durum da Julia Fikri'nin Garbis Fikri'nin oğlu Nazar Fikri'nin eşi olması ve sosyal medya hesabında İnkılâp Kitabevi'nde çalıştığına dair bir ibare bulunmasıdır. Bu konuyla ilgili yayınevi sahibi Arman Fikri ile e-posta aracılığıyla iletişim kurulmuş ve Arman Fikri tarafından Hülya Fikri'nin Julia Fikri olduğu teyit edilmiş ancak biyografisine ilişkin bilgiler sorulduğunda bir dönüş sağlanmamıştır. [7]

Bu doğrultuda ulaşılan veriler ilişkiler ağı açısından değerlendirildiğinde Hülya/Julia Fikri'nin Nazar Fikri'nin eşi olarak yayıneviyle doğrudan bir bağlantısı bulunduğu görülmektedir. Hülya Fikri, özellikle 1980'li yıllarda çocuk edebiyatı çevirileriyle öne çıkan bir çevirmen olarak İnkılâp ve Aka (sonrasında İnkılâp) Yayınları bünyesinde çeviri faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu doğrultuda çevirmenin ilişkiler ağının sadece İnkılâp (İnkılâp ve Aka) Kitabevi'yle sınırlı kaldığı görülmektedir.

Çeviri faaliyetlerine yönelik herhangi bir ifade veya söyleşiye ulaşılamamıştır. 1978–1992 yılları arasında yayımlanmış toplam 20'den fazla çeviri eserle, Türkçeye çocuk kitapları kazandırmıştır. Jacob ve Wilhelm Grimm, Johanna Spyri, Hans Christian Andersen gibi klasik yazarların yanı sıra, Anne Marie Dalmais ve Marianne Böck-Hartmann gibi çağdaş çocuk yazarlarının eserlerini çevirmiştir.

4.7.2.5. Oya Alpar

Alpar'ın biyografik bilgilerine yönelik hem Altın Kitaplar kurumsal iletişim koordinatörü hem de İnkılâp Kitabevi editörüyle iletişime geçilmiş ancak bir dönüş alınamamıştır.[8] Bu doğrultuda (öz)sunum kategorisinde çeviri anlayışını yansıtmak

[7] E-posta bilgilerine ekler bölümünde yer verilmiştir.

[8]Altın Kitaplar'la da editoryal bağlantısı bulunan Alpar'ın İnkılâp Kitabevi bölümünde ele alınmasının sebebi yayımlanan çevirilerinin sayıca İnkılâp Kitabevi'nde daha fazla olmasıdır.

adına çalışmanın veri setini değerlendirmek faydalı olacaktır. Veri seti değerlendirildiğinde Oya Alpar, 1980'li ve 1990'lı yıllarda ağırlıklı olarak popüler Anglo-Amerikan yazarlardan yaptığı çeviriler ön plana çıkmaktadır. Alpar, Danielle Steel, E. L. Doctorow, Irving Wallace, Jack Higgins, Jackie Collins gibi dönemin çok satan yazarlarından eserler çevirmiştir. Bu çeviriler İnkılâp Kitabevi ve Altın Kitaplar tarafından yayımlanmıştır. Özellikle Jackie Collins'e ait yedi ayrı romanı çevirmiş olması, belirli bir yazar profili üzerinden ilerlediğini işaret etmektedir. Bu çeviri listesi, Alpar'ın yayıncılık alanında uzun soluklu bir çevirmenlik kariyerine sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Alpar'a ilişkin diğer bir bilgiye Azize Bergin'in kaleme aldığı anılarında rastlanmaktadır. Bergin'in ifadeleri Alpar'ın ilişkiler ağına yönelik ipuçları taşımaktadır. Oya Alpar aynı zamanda Altın Kitaplar Yayınevi'nin yayın karar mekanizmasında etkin bir konuma sahip editoryal figürlerden biridir. Bergin'in ifadelerine göre Alpar yayınevinin yayın sorumlusu Batu Bozkurt'la birlikte, telif ajanslarından gelen kitapları değerlendirerek yayımlanacak eserleri belirleme sürecine katılmaktadır (Bergin, 2004, s. 158). Bu bilgi, Alpar'ın yayınevi içindeki konumunun sadece çeviriyle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda yayınevinin içerik politikalarını belirleme konusunda da aktif bir figür olduğunu göstermektedir. Altın Kitaplar, Oya Alpar'ın vefatının ardından yayımladığı taziye mesajında onu "arkadaşımız, sırdaşımız, annemiz, ablamız, yayın dünyasının duayen isimlerinden biri" olarak tanımlamıştır (Altın Kitaplar, 2023). Buna ek olarak diğer bir paylaşımında Alpar'ı "dış ilişkiler uzmanı" olarak tanımlamıştır (Altın Kitaplar, 2017). Oya Alpar'a ilişkin veri setinden elde edilen veriler İnkılâp Kitabevi'ne ağırlıklı olarak katkı sunduğunu gösterse de editoryal ve kurumsal aidiyetin Altın Kitaplar üzerinden kurulduğu dikkat çekmektedir.

Makarska'nın çeviri etkinliği ile diğer mesleki faaliyetler arasındaki ilişkiyi irdeleyen kategorisi çerçevesinde değerlendirildiğinde, Oya Alpar'ın yayıncılık alanı dışında başka bir mesleki faaliyetine dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bununla birlikte, Alpar'ın çevirmenlik dışında özellikle Altın Kitaplar Yayınevi bünyesinde editör ve dış ilişkiler sorumlusu olarak görev yapması, onun yayıncılık alanında da aktif roller

üstlendiğini göstermektedir. Alpar'a yönelik doğrudan bir tez veya makale çalışmasına rastlanmamıştır.

4.7.2.6. Belkıs Çorakçı Dişbudak

Belkıs Çorakçı Dişbudak'ın dilsel-topografik geçmişi, çok dilli bir aile ortamında şekillenmiştir. 1938 yılında İstanbul'da doğan Dişbudak, ilk Türkçe sözlük ve ansiklopedi yazarlarından Şemsettin Sami'nin torunudur. Ailesinde Fransızca konuşulduğunu, büyükbabası ve babasının yedi dil bildiğini ve haftada bir eve gelen İngilizce hocasıyla büyüdüğünü belirtmiştir (Ergen, 2016). Atatürk Kız Lisesi mezunu olan Dişbudak, lise son sınıfta AFS bursuyla ABD'ye gitmiş, dönüşte hukuk eğitimi istemesine rağmen dayısının yönlendirmesiyle İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'ne yazılmıştır. Dişbudak'ın yetiştiği ortamın çevirmenlik kariyeri için güçlü bir zemin hazırladığı söylenebilir.

Dişbudak'ın (öz)sunumu ve çeviriye yönelik anlayışı doğrudan röportajlarında ve mesleki beyanlarında açıkça yer bulmaktadır. "Benim bir tarzım, bir üslubum olamaz. Ben çeviri yapıyorum ve yazarın dilini yansıtmak, onun havasını taklit etmek zorundayım." sözleriyle çeviride sadakat anlayışını ön plana çıkarmaktadır. Dil açısından da "hem eski hem yeni" kelimeleri birlikte kullanarak bilinçli biçimde "tutarsız" bir Türkçe tercih ettiğini belirtmiştir. Kitap çevirmenin bir "taklit işi" olduğunu ifade eden Dişbudak, her kitapta farklı bir kimliğe büründüğünü aktarmıştır (Ergen, 2016).

İlişkiler ağı açısından bakıldığında, Dişbudak'ın kariyeri Milliyet Yayınları'na yaptığı başvuru sonucu başlamıştır. 1968 yılında simultane çeviriye başlayan Dişbudak, üç yıl sonra iki meslektaşıyla birlikte kitap çevirisi için yayınevine başvurmuştur. Bunun üzerine meslektaşları vazgeçerken, kendisi Budd Schulberg'in *On the Waterfront* adlı eserini çevirerek alana adım atmıştır (Öncü & İzci, 2021). Altın Kitaplar, İnkılâp Kitabevi ve Bilgi Yayınevi gibi çok sayıda yayıneviyle çalışmış ve John Steinbeck, Jeffrey Archer, Wilbur A. Smith, Arthur Hailey, Dean R. Koontz ve Frederick Forsyth gibi yazarları Türkçeye kazandırmıştır. Dişbudak'ın tek bir yayınevine bağlı kalmadığı ve bu alanda ilişkiler ağını genişleterek sözlü çeviri alanına da giriş yaptığı görülmektedir.

Çeviriye paralel yürüttüğü diğer faaliyetler arasında simultane çeviri, özel ders verme ve kitap yazarlığı yer alır. 1968'de başladığı simultane tercümanlığı uzun yıllar sürdürmüş, çeviriyle doğrudan geçim sağlanamadığını belirterek 25 yıl boyunca çocuklara özel ders vermiştir. Derslere ailelerin de katılmasını istemesi üzerine "kendi çocuğunu kendin çalıştır" ilkesiyle bir dergi metni kaleme almış, bu metin daha sonra *abcd* adıyla İletişim Yayınları'ndan yayımlanmıştır. Ayrıca *Tane Tane Simültane* ve *Günde 10 Dakika ile İngilizce* gibi kitaplarıyla yabancı dil öğretimi alanında da üretimde bulunmuştur (Çubukçu, 2016).

Belkıs Çorakçı Dişbudak üzerine yürütülen akademik çalışmalar arasında Mehmet Tahir Öncü ve Hilal İzci'nin biyografi temelli bir çalışması bulunmaktadır. Bu çalışmada Dişbudak'ın çevirmenlik kariyeri ve çeviri anlayışı incelenmiş, Türk çeviri tarihi içindeki konumu değerlendirilmiştir.

4.7.2.7. Nilgün Gençer Çepni

Nilgün Gençer Çepni, 1980'li ve 1990'lı yıllarda popüler kurgu alanında yaptığı çevirilerle öne çıkmıştır.[9] Büyük çoğunluğu İnkılâp Kitabevi tarafından yayımlanan çevirileri, özellikle kadın yazarların kaleme aldığı aşk, dram ve toplumsal ilişkiler temalı eserlerden oluşmaktadır. Çepni, Michael Korda, Judith Michael, Jackie Collins ve Shirly Conran gibi dönemin çok satan yazarlarını Türkçeye kazandırmıştır. Çeviri faaliyetlerinin neredeyse hepsini İnkılâp Kitabevi çatısı altında gerçekleştirmesi ilişkiler ağının sınırlı olduğuna işaret etmektedir.

4.7.2.8. Enver Günsel

Enver Günsel'in dilsel-topografik geçmişi büyük ölçüde askeri eğitimi etrafında şekillenmiştir. 1955 yılında Hava Harp Okulu'ndan mezun olmuş, ardından NATO kapsamında Kanada'ya gönderilerek iki yıl süreyle İngilizce dil eğitimi ve uçuş eğitimi almıştır. Bu süreçte hem Türk Hava Kuvvetleri hem de Kanada Kraliyet Hava Kuvvetleri brövesini almıştır (Gündem, 2004). Erken dönem dil edinimi hakkında

[9] Bu çalışmada atıfta bulunulan çevirmen Nilgün Gençer Çepni'nin, bilinen minyatür sanatçısı Nilgün Gencer Çepni'den farklı bir kişi olduğu, minyatür sanatçısı Nilgün Gencer Çepni ile yapılan telefon görüşmesi sonucunda teyit edilmiştir. Çevirmen Nilgün Gencer Çepni'nin biyografik bilgilerine ilişkin kütüphane ve arşiv kataloglarında detaylı bir kaynağa ulaşılamamıştır. Konuyla ilgili İnkılâp Kitabevi'yle iletişime geçilmiş fakat bir dönüş alınamamıştır.

bilgi bulunmasa da askeri eğitim ve yurtdışı deneyimi onun güçlü bir altyapıya sahip olduğuna işaret etmektedir.

İlişkiler ağı açısından, Günsel'in herhangi bir beyanına rastlanmamış olsa da farklı yayınevleriyle çalıştığı bilinmektedir. Çeviri kariyerinde özellikle İnkılâp Yayınları öne çıkarken Remzi Kitabevi ve Altın Kitaplar gibi yayınevleri tarafından da çeşitli çevirileri basılmıştır.

(Öz)sunum kategorisine dair veriler sınırlıdır. Doğrudan bir röportaj, beyan ya da çeviri anlayışını açıklayan metin bulunmamaktadır. Bibliyografya verileri incelendiğinde Günsel'in Robert Ludlum, Wilbur Smith, John Grisham ve Mario Puzo gibi popüler kurgu yazarlarından yaptığı çeviriler, daha çok gerilim ve polisiye türlerine yöneldiğini göstermektedir

Çevirmenlik kariyeri dışında, Enver Günsel'in pilotluk kariyeri hem Türk Hava Kuvvetleri'nde hem de sivil havacılık alanında uzun yıllar sürmüştür. Uçuş eğitimi sürecinde geçirdiği kaza sonucu askerlikten emekli olmuş, daha sonra Türk Hava Yolları ve özel bir havacılık firmasında çalışmıştır. Günsel, bu deneyimlerinden yola çıkarak *Kırık Kanatlar* adlı bir anı kitabı kaleme almıştır (Gündem, 2004).

Enver Günsel hakkında bugüne kadar yapılmış herhangi bir akademik çalışmaya ulaşılamamıştır.

4.7.2.9. Filiz Borak

Filiz Borak hakkında detaylı bir bilgiye ulaşılamamıştır. Fakat mesleki ilişkiler ağı açısından değerlendirildiğinde Filiz Borak'ın çevirmenlik kariyerinin İnkılâp Kitabevi ile sınırlı olduğu görülmektedir. Bu durum, Borak'ın alanda daha geniş bir yayın ağı kurmadığını göstermektedir.

(Öz)sunum biçimleri doğrudan belgelenmemiştir. Ancak çevirdiği yazarlar arasında Alexandre Dumas, Puşkin, Saint-Exupéry, Charlotte Brontë ve Maurice Leblanc gibi isimlerin bulunması, Borak'ın çeviri seçimlerinde popülerlikten çok kültürel değer taşıyan metinlere odaklandığını göstermektedir. 1970'li yılların başında çeviri faaliyetlerine başlamış ve 1980'lerin başına kadar bu alanda etkin olmuştur.

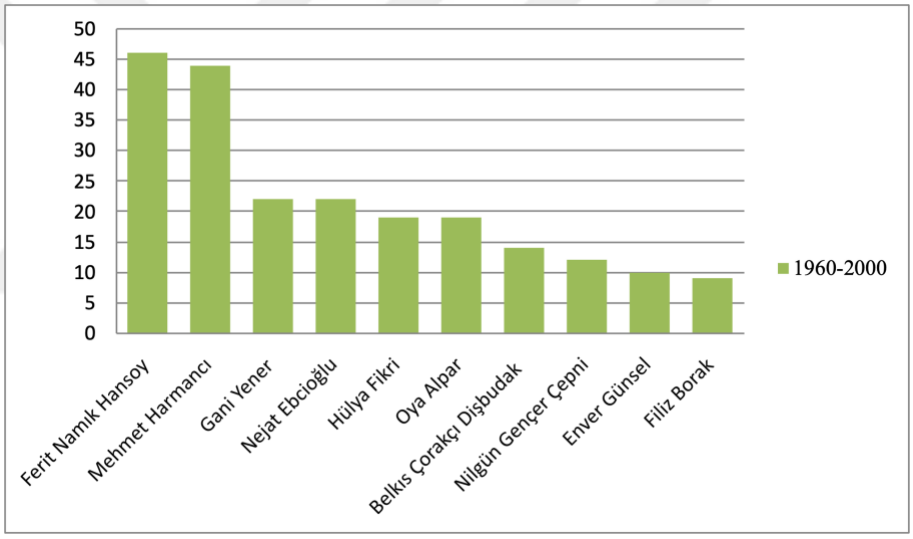
Çeviri dışı mesleki etkinliklerle ilişkisine dair herhangi bir veri bulunmamaktadır. Akademik görünürlük açısından Filiz Borak'ın çeviri etkinliği literatürde yer bulmamıştır.

Sonuç olarak Filiz Borak, İnkılâp Kitabevi çatısı altında kısa fakat anlamlı bir çeviri kariyeri sürdürmüştür. Kamusal temsiliyeti düşük olsa da, dönemin çeviri alanında Fransız klasiklerine yönelmesiyle ön plana çıkmıştır.

4.7.2.10. Verilerin Değerlendirilmesi

Aşağıdaki grafik, çevirmen düzeyinde üretim yoğunluğunun yapısal örüntüsünü ortaya koyarak yayınevinin çevirmen tercihlerine dair dönemsel bir panorama sunmaktadır.

Şekil 12. Yazınsal Çeviri Alanında İnkılâp Kitabevi'nin Öne Çıkan Çevirmenleri

Veriler, özellikle ilk iki çevirmenin ön plana çıktığını, ancak diğer isimlerin de anlamlı bir katkı sunduğunu göstermektedir. Ferid Namık Hansoy ve Mehmet Harmancı öne çıkan isimler olsa da ilk on çevirmenin her biri çift haneli çeviri sayısına ulaşmıştır. Hansoy'un seri kitaplar çevirmesi ve Harmancı hakkında yer alan çeviri rekoruna gidiyor vurguları verileri doğrular niteliktedir. Dolayısıyla, mutlak bir denge söz konusu olmasa da çeviri faaliyetinin tek bir figür etrafında toplanmadığı, göreli olarak dağılımlı bir yapının var olduğu söylenebilir.

İnkılâp Kitabevi ile ilişkili çevirmenlerin dilsel-topografik geçmişleri incelendiğinde, çok çeşitli altyapıların bir arada yer aldığı dikkat çekmektedir. Mehmet Harmancı[10], Belkıs Çorakçı Dişbudak, Gani Yener ve Enver Günsel gibi çevirmenlerin erken yaşlardan itibaren dil eğitimi aldıkları ya da yurtdışı deneyimleriyle dil edinimlerini pekiştirdikleri görülmektedir. Harmancı'nın English High School, Dişbudak'ın AFS bursuyla ABD'ye gidişi, Yener'in Galatasaray Lisesi ve Günsel'in NATO kapsamında Kanada'da aldığı İngilizce eğitimi bu çerçevede örneklendirilebilir. Buna karşılık Ferid Namık Hansoy ve Hülya Fikri gibi isimlerin dilsel geçmişlerine dair doğrudan bir bilgi bulunmamaktadır.

Yayınevine bağlılık ve süreklilik açısından çevirmen profilleri önemli farklılıklar sergilemektedir. Ferid Namık Hansoy'un Jules Verne çevirileri, Hülya Fikri'nin çocuk kitapları ve Nilgün Gençer Çepni'nin çevirileri, İnkılâp ile uzun vadeli ilişkileri yansıtır. Harmancı, Yener ve Günsel gibi isimlerse farklı yayınevleriyle (Altın Kitaplar, Varlık, Koza vb.) de çalışarak çok yönlü bir mesleki ağ geliştirmiştir. Oya Alpar'ın ise İnkılâp Kitabevi'nde yalnızca çevirmen olarak yer aldığı, ancak editoryal görevlerini Altın Kitaplar çatısı altında yürüttüğü bilinmektedir. Bu çeşitlilik, İnkılâp'ın farklı alanlarda deneyimi olan profesyonellerle esnek bir ilişki ağı geliştirdiğini göstermektedir.

(Öz)sunum biçimlerine bakıldığında, çevirmenlerin büyük bir kısmının kamuya açık röportaj, söyleşi ya da önsöz gibi kişisel beyanlarının sınırlı olduğu görülmektedir. Bu durum, İnkılâp Kitabevi bünyesindeki çevirmenlerin sınırlı bir görünürlüğe sahip olduğunu göstermektedir. Mehmet Harmancı, Belkıs Çorakçı Dişbudak ve Oya Alpar gibi çevirmenler bireysel beyanlarıyla ya da dolaylı tanıklıklarla görünürlük kazanmaktadır. Harmancı'nın çeviriyi bir "gönül işi" olarak nitelemesi, Dişbudak'ın sadakat merkezli çeviri anlayışını vurgulaması ve Alpar'ın editoryal süreçlerdeki aktif konumu, bu alandaki farklı eğilimleri yansıtan örneklerdir. Buna karşın Hansoy, Yener, Fikri ve Günsel gibi isimlerin çeviri anlayışlarını dile getirdikleri birincil kaynaklara ulaşılamamıştır. Bu durum, İnkılâp çevirmenlerinin büyük bölümünün

[10] Mehmet Harmancı'nın biyografisi, çeviri çıktılarının ağırlıklı olarak Altın Kitaplar bünyesinde yer alması nedeniyle ilgili bölümde ele alınmıştır. Ancak Harmancı'nın İnkılâp Kitabevi için de önemli sayıda çeviri yaptığı dikkate alındığında İnkılâp Kitabevi'nin genel değerlendirmesinde yer verilmiştir.

çeviri anlayışını kurumsal veya kişisel beyanlarla görünür kılmadığını ortaya koymaktadır.

İnkılâp Kitabevi'ne bağlı çevirmenlerin çoğu çevirmenlik dışında başka mesleki faaliyetlerde de bulunmuştur. Mehmet Harmancı ve Gani Yener özel sektörde, Enver Günsel ise hem askeri hem sivil havacılıkta çalışmıştır. Dişbudak simultane çevirmenlik, özel ders verme ve eğitim kitapları yazma gibi etkinliklerle çeviriyi farklı iş kollarıyla iç içe yürütmüştür. Nejat Ebcioğlu bitki yetiştiriciliğine yönelik kitaplar kaleme almış ve yazar olarak da üretimde bulunmuştur. Bu çok yönlülük, İnkılâp çevirmenlerinin yalnızca "çevirmen" kimliğiyle değil, farklı mesleklerle bağlantılı biçimde alanda yer aldıklarını göstermektedir.

Akademik temsiliyet açısından İnkılâp Kitabevi çevirmenleri arasında öne çıkan figür Mehmet Harmancı'dır. Harmancı hakkında yürütülen doktora tezleri ve karşılaştırmalı çözümlemeler, özellikle ara dilden çeviri gibi başlıklarda yapılan metin içi analizlerle onun çeviri pratiğini detaylı biçimde irdelemiştir. Belkıs Çorakçı Dişbudak'a yönelik biyografik çalışmalar da bu temsiliyetin ikinci bir örneğini sunmaktadır. Buna karşın Hansoy, Günsel, Yener, Fikri ve Ebcioğlu gibi isimlere dair ya hiç akademik çalışma yapılmamış ya da yalnızca çeviri çıktıları değerlendirilmiştir. Bu durum, İnkılâp çevirmenlerinin akademik düzeyde temsiliyetlerinin sınırlı kaldığını göstermektedir.

İnkılâp Kitabevi'nin Türk yayıncılık tarihindeki uzun soluklu varlığında, çevirmenler yayınevinin sosyal sermayesinin önemli bir parçası olarak öne çıkmaktadır. Bu çevirmenler, yayınevinin kurumsal kimliğini şekillendiren, okur nezdindeki itibarını güçlendiren ve sektördeki konumunu sağlamlaştıran temel unsurlar olmuştur. İnkılâp Kitabevi'yle uzun süre çalışan çevirmenlerin büyük bir kısmı, yayınevinin belirli türlerdeki yayın politikasına uygun eserler çevirmiştir. Örneğin, Oya Alpar ve Nilgün Gençer Çepni gibi isimler, popüler kadın yazarların romanlarını Türkçeye kazandırarak belirli bir okur kitlesine hitap etmiştir. Buna karşın, Altın Kitaplardaki gibi çevirmenlerin yayın karar mekanizmalarında aktif rol aldığına dair bir veri bulunmamaktadır. Bu bağlamda İnkılâp Kitabevi, çeviri üretimi bakımından istikrarlı bir yayıncı profili çizmektedir fakat çevirmen temsili ve kurumsal aidiyet yaratma konusunda çok aktif bir konumda olduğu söylenememektedir.

4.7.3. Varlık Yayınları[11]

4.7.3.1. Tahsin Yücel

Tahsin Yücel, ilkokul eğitimini Elbistan Gazi Paşa İlkokulu'nda tamamlamış ve maddi imkânsızlıklar nedeniyle zor bir öğrencilik dönemi geçirmiştir. Bu süreçte yazdığı şiirlerle adını duyurmaya başlamış, Galatasaray Lisesi'ni parasız yatılı kazanarak öğrenimine devam etmiştir. Lise yıllarında Fransız dili ve kültürüyle tanışmış, bu dönemde öğretmeni Necdet Kut'un yönlendirmesiyle şiiri bırakarak düz yazıya yönelmiştir. Yücel daha sonra İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ne girmiş fakat bir yıl sonra aynı üniversitede Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde eğitim almaya başlamıştır (Özkan, 2001, ss. 33–35).

Yücel'in ilişkiler ağının lise yıllarından itibaren şekillendiği görülmektedir. Lise yıllarında yazınla ilgilenen Yücel, Yıldırım Keskin ve Yiğit Okur gibi isimlerle ortak bir edebi çevrede buluşmuştur. Galatasaray dergisinde yazılarını yayımlamış, ilk öyküsü Yaşar Nabi tarafından Yeni Hikayeler adlı dergide basılmıştır (Özkan, 2001, ss. 39–45). Bu yayın onun Varlık çevresiyle kuracağı ilişkilerin başlangıcı olmuştur. 1953 baharında Şükran Kurdakul aracılığıyla Sait Faik ile tanışması ve bu tanışma sırasında öykülerinin kitaplaştırılmasına dair cesaret alması, Yücel'in edebiyat alanındaki konumunu güçlendirmiştir. Bu öneriyi mektupla Yaşar Nabi'ye iletmesiyle Varlık Yayınevi'yle kalıcı ilişkisi başlamıştır. Yaşar Nabi'nin hem kitabını basacağı hem de yazı işleriyle ilgilenmesi için bir iş vereceğini belirtmesiyle Yücel, yayınevinde çalışmaya başlamıştır. 1953–1961 yılları arasında Varlık'ta çalışmış ve bu süreçte Oktay Rıfat Akbal, Behçet Necatigil, Orhan Kemal ve Sabahattin Kudret Aksal gibi edebi figürlerle tanışmıştır. Varlık Yayınları kurucusu Yaşar Nabi Nayır'la aynı odayı paylaşmış, dostlukları yayınevinden ayrıldıktan sonra da sürmüştür (ss. 52–53). Serpil Gülgün'ün Yücel'le gerçekleştirdiği röportajda yayıncılık alanında geliştirdiği ilişkilere dair ipuçları bulunmaktadır. Dönemin roman üretimini değerlendirmek üzere

[11] Bu bölümde 9 çevirmenin biyografik bilgilerine yer verilmiştir. Bunun nedeni Nihal Önol'un hem Altın Kitaplar hem de Varlık Yayınları'nda ilk on çevirmen arasında yer almasıdır. Önol'a ilişkin bilgiler Altın Kitaplar bölümünde yer almaktadır.

bir jüri sürecine dahil olduğunu belirten Yücel, "Bir ödül dolayısıyla 20–30 romanı üst üste gözden geçirmek durumunda kaldım." diyerek (Gülgün, 2016) değerlendirme süreçlerinde de etkin bir konumda bulunduğunu ortaya koymaktadır. Yayıncılığın yanı sıra Yücel'in akademik çevresiyle kurduğu ilişkiler, mesleki üretkenliğini destekleyen dinamik bir yapıya işaret eder. Alphonse Daudet, Julien Green, Henry De Montherlant, Herman Melville, Alberto Moravia, Georges Simenon, Gustave Flaubert, Honore De Balzac, Albert Camus, Roland Barthes, Gustave Flaubert gibi yazarların da bulunduğu birçok yazardan çeviriler gerçekleştirmiştir. Çevirilerinin büyük bir çoğunluğu Varlık Yayınları tarafından yayımlanırken aynı zamanda Can Yayınları, Ataç Kitabevi, Metis, Kuzey Yayınları, Hürriyet Vakfı Yayınları ve Yapı Kredi Yayınları çevirilerinin yer aldığı yayınevleri arasındadır (Özkan, 2001, ss. 353-357).

(Öz)sunum açısından irdelendiğinde Tahsin Yücel'in hem kendi ifadeleri hem de hakkında kaleme alınan yazılar yazınsal alana dair görüşlerini yansıtmaktadır. Yücel, yazarlık pratiğine ilişkin olarak "Ne olursa olsun, önemli olan yazmak, yazarken de dürüstçe bir şeyler söylemek." demiştir. Benzer şekilde, özgünlük ilkesini savunarak, edebi öykünmeciliğe karşı duruşunu şu sözlerle açıklar: "Joyce da, Faulkner da büyük yazardır, ama birine ya da ötekine öykünmek öyküneni onlara yaklaştırmaz, tam tersine, uzaklaştırır." Ayrıca yazınımızda niteliksiz tekrarların değer kaybına yol açtığını vurgulayarak, "Yazını değerden düşürüyor, yararsız, gereksiz kılıyor." değerlendirmesini yapmıştır (Meriç, 2016). Tahsin Yücel'in *Gökdelen* adlı romanı üzerinden yapılan bir değerlendirme yazısında öne çıkan ifadeler, yazarın dil anlayışını ve edebi duruşunu bütüncül bir biçimde yansıtmaktadır. Eleştiride Yücel'in tüm yapıtlarında "ağırbaşlı bir alaysılık" ve "görkemli bir Türkçe"nin egemen olduğu" belirtilmekte ve bu alayın yalnızca ironik değil, bilinçli ve mantıklı bir düşünsel zemine oturduğu vurgulanmaktadır. Öz Türkçeyi bilinçli bir biçimde kullanan yazarın bu tercihi, metinde de ifade edildiği gibi, onun eserlerine zarar vermek bir yana, edebi gücünü pekiştiren bir unsur olarak değerlendirilir. "Tahsin Yücel'in romanlarındaki öz Türkçe, söz konusu yapıtlara ne gibi 'zarar' vermektedir? Zarar bir yana tam tersi değil mi?" sorusu, yazarın dilsel tercihlerini vurgulamaktadır (Güner, 2017). Yücel çeviriye ilişkin görüşlerine *Yazının Sınırları* adlı eserinde yer vermektedir. Yücel, Türkçedeki en kötü kokulardan birinin "çeviri kokusu" olduğunu belirtirken, bu kokunun bastırılmasının değil, nedeninin sorgulanması gerektiğini savunur. Ona göre, bir çevirinin başarılı sayılabilmesi için "olduğu gibi değil, olmadığı gibi görünmesi"

beklentisi, bulanık bir doğallık idealiyle gerekçelendirilmekte, bu da çevirinin doğasını görünmez kılmaktadır. Yücel, bu yaklaşımı eleştirir ve çevirmenin, metnin özgün yapısına uygun düşebilmek için kendi dilinin olanaklarını zorlaması gerektiğini vurgular. Alışılmış deyim ve kalıplara yaslanarak her metni aynı biçemde çevirmek, ona göre "özgün yapıtla çeviri arasındaki uyarsızlığın" bir işaretidir. Yücel'in şu ifadesi, çeviri anlayışının özünü verir: "Adına yaraşır bir çevirmenin, oldukça ağır bir çeviri kokusuna katlanmak pahasına bile olsa, kendi dilinin olanaklarını zorlaması gerekir." (Yücel, 1993). Alandaki temsiliyetinin bir göstergesi olan ödüllere bakıldığında Haney Yaşamalı adlı eseriyle 1956 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, Düşlerin Ölümü adlı eseriyle 1959 Türk Dili Kurumu Ödülü'nü, Komşular adlı eseriyle Dünya Kitap Dergisi Yılın Telif Kitabı Ödülü'nü (1999), Peygamberin Son Beş Günü adlı eseriyle Orhan Kemal Roman Armağanı'nı, yaptığı bütün çeviriler için Azra Erhat Çeviri Yazını Üstün Hizmet Ödülü'nü (1984), Söylemlerin İçinden eseriyle Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü'nü (1999) aldığı bilgilerine ulaşılmıştır. Yücel bunlara ek olarak Yalan adlı eseriyle Yunus Nadi Roman Ödülü'nü (2003) ve Ömer Asım Aksoy Roman Ödülü'nü, Gökdelen adlı eseriyle Balkanika Edebiyat Ödülü'nü (2006) almıştır. 1997 yılında Fransız hükümetinden Palmes Académiques Nişanı, Commandeur derecesini almıştır (Özkan, 2001, ss. 56, 102, 120, 201, 352).

Çeviri ve diğer faaliyetler açısından incelendiğinde, Tahsin Yücel'in yazar, çevirmen ve bilim insanı kimlikleriyle ön plana çıktığı görülmektedir. Varlık'ta çalıştığı süre boyunca çeviri yapmaya başlamış, bu faaliyetleri lisans öğrenimiyle eş zamanlı sürdürmüştür. Öğrencisi Nedret Öztokat Kılıçeri, onun masasından çevirilerin eksik olmadığını, ders aralarında romanları ve öyküleri üzerine çalışırken aynı zamanda çeviriye de devam ettiğini ifade etmektedir. Aynı zamanda Yücel'i daha fazla tanıdıkça hem öğrencisi hem de dostu olmaktan gurur duyduğu Algirdas Julien Greimas'tan, çevirmenliğini üstlendiği ve yakından takip ettiği Roland Barthes ile Claude Lévi-Strauss'un kuramsal dehasından beslendiğini fark ettiğini ifade etmiştir (Öztokat Kılıçeri, 2024). Bununla ilişkili olarak akademik kariyeri incelendiğinde Yücel'in geçmişte Algirdas Julien Greimas'ın derslerini dinleme fırsatı bulduğu ve doktora tezi üzerine Greimas'la görüştüğü bilgilerine ulaşılmıştır. Aldığı bursla Fransa'ya gitmiş, Greimas'ın yanı sıra Roland Barthes ve Emile Benveniste gibi düşünürlerin derslerine katılmıştır. Tamamladığı doktora tezi *Semantique Structurale*'ın son bölümünde yer almış, doçentlik tezi ise 1972'de Fransa'da

yayımlanmıştır (Özkan, 2001, ss. 72–73). Yücel akademik kariyerini uzun yıllar sürdürmüş ve 2000 yılında profesörlükten emekli olmuştur. Bu bilgiler Yücel'in hem sektörde hem de akademik alanda varlığını sürdürerek çeviriye profesyonel ve eleştirel bir bakış açısıyla yaklaştığını göstermektedir.

Tahsin Yücel hakkında birçok kitap, makale, tez çalışması bulunmaktadır. Feridun Andaç tarafından *Sözcüklerin Diliyle Konuşmak Tahsin Yücel ile Yüz Yüze* adlı bir kitap derlenmiş ve Dünya Kitabevi tarafından yayımlanmıştır. Mustafa Durak *Her Yönüyle Tahsin Yücel* adlı sempozyumda anlatılanları derlemiş ve bu eser 2000 yılında Multilingual Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Alpay Kabacalı tarafından yazılan *Yazınımızın Görünmez Devi Tahsin Yücel* 2003 yılında TÜYAP tarafından yayımlanmıştır. Nedret Tanyolaç Öztokat *Türk Göstergebiliminde Öncü Bir Yapıt: Anlatı Yerlemleri. Söylem, Söylen, Yazın, Tahsin Yücel'e Armağan* (2015) adlı eseri yayına hazırlamış ve bu esere Prof. Dr. Sündüz Öztürk Kasar, Prof. Dr. Nuran Kutlu, Prof. Dr. Nilüfer Kuruyazıcı gibi isimler katkıda bulunmuştur.

Buna ek olarak Yücel ve eserlerine ilişkin birçok tez çalışması gerçekleştirilmiştir. Lale Özcan (2002) yüksek lisans tezinde yazınsal çevirinin ekinsel boyutuna odaklanmış ve "etnikmerkezcilik" kavramının tarihsel gelişimini ve "etnikmerkezci çeviri" kavramını irdelemiştir. Bu doğrultuda tezinin bir bölümünde Roland Barthes'in *L'Empire des Signes* adlı eserinin Tahsin Yücel tarafından gerçekleştirilen çevirisini incelemiş ve etknikmerkezci eğilimin görülebileceği durumları belirleyerek Yücel'in çevirisinde ulaştığı sonuçları ortaya koymayı hedeflemiştir.

Buse Yavuz (2002) yüksek lisans tez çalışmasında Yücel'in deneme kitaplarında yer alan yazılarını incelemiş ve bu yazıları tematik olarak ele alarak yazarın eleştirmen kimliğini ortaya koymayı hedeflemiştir. Zülal Tuncer (2021) Yücel'in romanlarını değer çatışması açısından incelemiştir. Ahlaki, siyasi, ideolojik değer çatışmaları, ekonomik farklılıklar, geleneksel değerler sonucu oluşan çatışmalar, bireyin kendi içinde yaşadığı çatışmalar incelenmiştir. Bunun sonucunda Tuncer, Yücel'in değer çatışmalarını kahramanlar ve olaylar üzerinde kullandığını belirtmiştir. Tuğgül Çölmekçioğlu (2019) yüksek lisans tez çalışmasında Yücel'in romanlarını anlatım teknikleri açısından incelemiştir. İncelediği sekiz roman üzerinden sayfa düzeyinde tekniklerin kullanım oranını ortaya koymuş ve her kitap özelinde farklı teknikler için bir yüzdelik oluşturmuştur. Yücel'in romanlarında anlatım tekniklerinin oldukça

önemli bir yeri olduğunu ve anlatma-gösterme, diyalog tekniklerinin en sık kullanılan teknikler olduğunu ifade etmiştir. Berrin Gülburun (2019) Yücel'in eserlerinde mekânın özellikleri ve bu özelliklerin eserdeki karakterlere yansımalarını incelemiştir. Yücel'in mekânı önemli göstergeler olarak kullandığını ve mekân tasvirlerinden romandaki karakterlerin önceki hayatlarının, bulundukları toplumun, zamanla gerçekleşen değişimin ve karakterlerdeki dönüşümlerin anlaşılabileceğini ifade etmiştir. Melih Çomak (2018) yüksek lisans çalışmasında Yücel'in Ben ve Öteki adlı öykü kitabındaki öyküleri göstergebilimsel açıdan çözümlemiştir. Çomak araştırma sonucunda göstergebilimsel çözümleme aracılığıyla metinler içerisindeki derin yapıdaki yerdeşikliklerin yüzey yapıdaki görünümlerinin ortaya çıkarabilineceğini ifade etmiştir. Cemhan Köprülüoğlu (2018) Yücel'in romanlarında kapitalizm eleştirilerinin izlerini sürmüştür. Seher Öztürk Kurban (2011) Balzac'ın *Eugenie Grandet* adlı romanının Yücel ve Semih Atayman tarafından yapılan çevirilerini karşılaştırmalı olarak eleştirel bir açıdan ele almıştır. Fatih Yalçın (2010) doktora tez çalışmasında yazarın hayatı ve edebi kişiliğine değinmiş ve yabancılaşma olgusunu eserlerine aktarım biçimine ve ironiyi hangi işlevlerde kullandığına odaklanmıştır. Ferhan Akgün (2009) Yücel'in yazarlık yaşamında öykücülüğün konumunu belirlemeye çalışmıştır. Şilan Evirgen (2008) Yücel'in Vatandaş adlı eserinin Fransızca çevirisindeki ekinsel öğelerin aktarımına ve bu süreçte çevirmenin aldığı kararlara değinmiştir. Pınar Bilgeç (2007) Yücel'in hayatını ve eserlerini ele alarak edebiyat tarihindeki yerini belirlemeyi hedeflemiştir.

Tez çalışmalarına ek olarak Yücel ve eserlerine ilişkin makaleler de yayımlanmıştır. Ayşe Eda Gündoğdu (2012), Yücel'in Yalan adlı romanını metinlerarası ilişkiler açısından değerlendirmiş ve bu değerlendirmeyi alıntı-gönderge ve anıştırma ögeleri çerçevesinde gerçekleştirdiğini ifade etmiştir. Zuhal Emirosmanoğlu (2023) *Zazie dans le metro*'nun çevirisine odaklanarak erek ve kaynak metin karşılaştırması gerçekleştirmiş ve çevirmen kararlarını belirlemiştir. Buna ek olarak çevirmen Yücel'in bu çeviri üzerine yazdıklarına ve söyleşilerine değinmiştir. Sündüz Öztürk Kasar (2015) çalışmasında *Un amour De Swann*'ın Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Tahsin Yücel ve Roza Hakmen tarafından gerçekleştirilen çevirilerine odaklanmıştır. Ayşe Ece (2013) çalışmasında Yücel'in çevirmen olarak benimsediği yaklaşımlar, çeviri eğitimcisi olarak ortaya koyduğu yöntemler ve kendi yapıtlarını çeviren biri olarak uyguladığı stratejilere odaklanmıştır. Ahmet Göğercin (2006), aynı dönemlerde

yayımlanan Yücel'in Vatandaş adlı eseri ve Albert Camus'un Düşüş adlı eserleri arasındaki ilişkiyi ele almış ve biçim ve içerik bakımından benzerlikler ve farklılıklara odaklanmıştır. Tahsin Yücel üzerine gerçekleştirilen çalışmalar, onun edebiyat, çeviri ve düşünce alanlarında çok yönlü bir figür olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Yüksek lisans ve doktora tezlerinden sempozyum kitaplarına ve eleştirel makalelere kadar uzanan bu literatür, Yücel'in hem eserlerinin hem de çeviri yaklaşımının akademik düzeyde yoğun biçimde incelendiğini göstermektedir.

4.7.3.2. Nihal Yalaza Taluy

Nihal Yalaza Taluy'un dilsel-topoğrafik geçmişine yönelik bilgiler Rusça'dan yaptığı çevirilerle bağlantısını açıkça ortaya koymaktadır. Taluy, 1900 yılında Rusya'nın Kazan şehrinde doğmuş ve Rusya'da lise eğitimini tamamladıktan sonra Türkiye'ye göç etmiştir. Rusça'nın yanı sıra Almanca ve Fransızca da bilen Taluy Fransızca dilinden de çocuk eserleri ve romanlar çevirmiştir (Onk Ajans, t.y).

İlişkiler ağı incelendiğinde gençliğinde Milli Eğitim Bakanlığı'yla kurduğu bağlantı ön plana çıkmaktadır. 1962 yılında Muazzez Menemencioğlu'nun Taluy'la gerçekleştirdiği röportajda çeviri hayatına gençliğinde Millî Eğitim Bakanlığı'nın Klasik Eserler serisini yayınladığı sene başladığı ve ilk çevirileri arasında Fonvizin'in *Anasının Kuzusu* ve *Tuğbay* adlı 2 tiyatro oyununun bulunduğu bilgilerine ulaşılmıştır. Daha sonra bakanlık tarafından kendisine daha büyük eserlerin çevirileri verilmiş ve Dostoyevski, Tolstoy ve Turgenev gibi yazarları çevirmeye başlamıştır (Menemencioğlu, 1962). Çevirmenlik kariyerini şekillendiren bu bağlantının yanı sıra Varlık yayıneviyle olan bağlantısı da dikkat çekmektedir. 1968 yılında Taluy'un vefatının ardından Yaşar Nabi Nayır tarafından yazılan ve Varlık Dergisi'nde yayımlanan yazıda Taluy'un Varlık'ın temel direklerinden biri olduğu ve edebiyata olan sevgisinin onu Rusça çevirilere yönelttiği ifadelerine ulaşılmıştır. Varlık Yayınevi'yle ilişkisine yönelik bilgilere bakıldığında Taluy'un Hasan Ali Yücel sonrası durdurulan çeviri faaliyetlerinden sonra Millî Eğitim Bakanlığı'ndan Varlık Yayınevi'ne geçtiği ve vefatına kadar yayıneviyle çalışmalarını sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Taluy'un yaşamının son günlerinde bile *Gorki'nin Ana'sı* adlı eser üzerinde çalışmalarını sürdürdüğü bilgilerine ulaşılmıştır (Nayır, 1968).

(Öz)sunum'a yönelik bilgiler irdelendiğinde Taluy'un Protopp Avakkum'un *Hayatım* adlı çevirisi üzerine Rus Edebiyatı ve Folkloru adlı dergide bir eleştiri yayımlandığı

görülmektedir. Eleştiride Taluy'un eseri çevirirken Avvakum'un tarzı ve özgünlüğüne dikkat ettiği ve Türk okuyucular için sade ve doğru bir çeviri gerçekleştirdiği üzerinde durulmuştur. Buna ek olarak az miktarda olan Rus isimlerin yanlış yazımı, sayıların yanlış ifade edilmesi gibi eksikliklere de değinilmiştir. Fakat genel anlamda çevirinin iyi olduğuna yönelik bir değerlendirme sunulmuştur (Çaylak, 2008). Taluy'un çeviri anlayışına dair doğrudan görüşlerine *Tercüme* dergisinin 71. sayısında yer verilmiştir. Taluy, klasik eserlerin okuyucu kitlesini sıradan eğlencelik eserlerden ayırmak gerektiğini şu sözleriyle aktarmaktadır: "Hiç olmazsa klasik eserlerin tercümesinde laubali olmayalım. Çünkü onları okuyacak olanlar yalnız yolculuk esnasında trende ve vapurda vakit öldürmek veya bir şey okumuş olmak için alınan 25 kuruşluk kitap serilerinin dalgın ve müsamahakâr karî değil, dünya edebiyatını öğrenmek isteyenlerdir. Bunlar arasında bilhassa da genç nesil vardır. Onlara, her şeyin en iyisini, en temizini ve en doğrusunu vermek borcumuzdur." (Taluy, 1943, akt. Köksal, 2014, s. 53).

Çeviri pratiği Taluy'un hayatında bağımsız bir uğraş olmaktan ziyade, diğer yazınsal ve sosyal faaliyetleriyle iç içe geçmiş çok yönlü bir üretim alanı olarak şekillenmiştir. Özellikle çocuklara yönelik yayıncılığa duyduğu ilgi, onun çeviri metinlerinde de gözlemlenebilecek bir yaklaşımı beslemiştir. Yaşar Nabi Nayır'ın aktardığına göre, Taluy hem Çocuk Esirgeme Kurumu'nun çıkardığı derginin ana yazarlarından biri olmuş hem de Doğan Kardeş dergisine telif ve çeviri yazılar kaleme almıştır (Nayır, 1968).

Taluy üzerine gerçekleştirilen akademik çalışmalar incelendiğinde direkt olarak çevirmen/yazar kimliği üzerine bir çalışmaya rastlanmamıştır. Şeyma Koçer (2019) *Bir Deli'nin Hatıra Defteri* adlı eserin Nihal Yalaza Taluy ve Uğur Büke tarafından gerçekleştirilen çevirilerini karşılaştırmalı olarak üslup bakımından incelemiştir. Buna ek olarak Nilüfer Denissova (2011) *Beyaz Geceler* adlı eserin Nihal Yalaza Taluy, Sabri Gürses ve Mehmet Özgül tarafından gerçekleştirilen çevirileri üzerine bir inceleme gerçekleştirmiştir.

4.7.3.3. Yaşar Nabi Nayır

Yaşar Nabi Nayır'ın dilsel-topografik geçmişi, Üsküp'te başlayan çocukluk yıllarından İstanbul'daki Galatasaray Lisesi'ne uzanan eğitim süreciyle şekillenmiştir (Necatigil, 1995, s. 238). Balkan Savaşları sebebiyle İstanbul ve Üsküp arasında eğitim

hayatını sürdüren Nayır, Kadıköy'de Osmangazi İlkokulu, Torosyan Ermeni Okulu, Üsküp'te ise İrfan Mektebi ve Fransız Okulu'nda öğrenim görmüştür. Lisede Ticaret ve Bankacılık bölümünden mezun olan Nayır bir süre bankacılıkla uğraşmıştır (Varlık, 2017).

Nayır'ın mesleki yaşamı, geniş ve etkili bir ilişkiler ağı içerisinde konumlanmıştır. Ulus gazetesi, Türk Dil Kurumu, Tercüme Bürosu gibi kurumlarda çalışarak dönemin yazar, çevirmen ve yayıncılarıyla doğrudan ilişki kurmuştur (Necatigil, 1995, s. 238). Orhan Veli ve Sait Faik gibi yazarların Varlık dergisinde yazmaya başlamasıyla birlikte Yaşar Nabi'nin yeni edebiyatın genç öncülerini Varlık çevresinde toplaması, dergisini aksatmadan yayımlaması ve kendi evini satarak kurduğu yayınevi aracılığıyla bu isimlerin kitaplarını yayımlaması (Yücel, 1981, s. 11)[12], onun edebiyat alanındaki önemini gözler önüne sermektedir. Sunullah Ansoy'un aktarımına göre Cahit Sıtkı, Melih Cevdet, Oktay Rıfat, Attila İlhan, Talip Apaydın, Mahmut Turgut Uyar gibi isimler de "Varlık'ın verimli tarlasında yeşermişlerdir." (Ansoy, 1981, s. 6). Nayır, Varlık dergisi ve Varlık Yayınevi'nin kurucusu olarak, yalnızca kazandırdığı eserlerle değil birçok ismin edebiyat alanına katılmasına katkı sağlayarak ilişkiler ağını genişletmiş ve Türkiye'de yazınsal alanın gelişimine katkı sunmuştur.

(Öz)sunum kategorisi kapsamında Nayır'ın çeviri anlayışına yönelik doğrudan ifadelere ulaşmak mümkündür. Çeviriye yaklaşımı, çevirmenliğin ayrı bir uzmanlık alanı olduğunu vurgulayan yazılarıyla belirginleşmektedir. Yaşar Nabi Nayır, çeviriye dair görüşlerini "Tercüme İşi Tecrübe İşidir" (1944a) "Tercüme Çalışmaları *ve* Dilimiz" *(*1944b), "Tercüme Meselesi" (1939) başlıklı metinler de dahil olmak üzere birçok yazısında dile getirmiştir. Nayır, çeviri faaliyetinin zannedildiği kadar kolay ve kuralsız bir alan olmadığını vurgulayarak çevirmenin her metinde yeniden bir öğrenme sürecine girdiğini belirtmiştir. Çeviri hakkındaki görüşlerini "Her yeni çeviri, çevirmenin olgunlaşmasını, biraz daha mükemmelleşmesini sağlar." sözleriyle dile getirmişti. (Nayır, 1944a, ss. 526–527). Nayır'a göre çeviri, yalnızca dil bilmekle ya da iyi yazı yazmakla yapılabilecek bir iş değildir ve çevirmenliğin de tıpkı yazarlık gibi ayrı bir yetkinlik alanı olarak ayrıca öğrenilmesi gerekir (Nayır, 1944a, ss. 526–527). Nayır'ın Panait Istrati ve Balzac'tan yaptığı çevirilerin yanı sıra, Muzaffer Reşit

[12] Yaşar Nabi'nin vefatının ardından Milliyet Sanat Dergisi (1 Nisan 1981) özel bir sayı hazırlamıştır. Bu sayıda dönemin ünlü edebiyatçıları, arkadaşları Yaşar Nabi'yle ilgili görüşlerini, anılarını aktarmıştır.

takma adıyla yayımladığı antoloji ve tanıtım kitapları dikkat çekmektedir (Necatigil, 1995, s. 238). 46 yıl boyunca yayıncılığa yaptığı katkılardan dolayı Yaşar Nabi Nayır, 1979 yılında Kültür Bakanlığı Büyük Ödülü'ne layık görülmüştür. Ölümünden sonra, 1982 yılında anısını yaşatmak amacıyla adına Yaşar Nabi Nayır Edebiyat Ödülü verilmeye başlanmıştır (s. 238).

Çeviri ve diğer mesleki faaliyetleri arasında kurduğu ilişki, eşine az rastlanır birçok yönlülüğü yansıtmaktadır. Yaşar Nabi Nayır şair, çevirmen, yazar ve yayıncı kimliğiyle pek çok alanda ön plana çıkmaktadır. Sanat hayatının ilk döneminde (1926–1936) Yedi Meşale topluluğu içinde şair olarak tanınan Nayır, sonrasında hikâye, roman, oyun ve makale türlerinde eserler vermiştir. 1946'dan itibaren yalnızca deneme ve makale yazılarına yönelmiştir (Necatigil, 1995, s. 238). *Varlık* dergisi aracılığıyla hem telif hem de çeviri metinleri yayımlayarak modern Türk edebiyatının yönünü belirleyen figürlerden biri olmuştur.

Yaşar Nabi Nayır hakkında yayımlanan birçok akademik çalışma bulunmaktadır. Mustafa Özcan Nayır'ın çeviri konusundaki görüşlerini inceleyerek onun çeviriye bakış açısını, özellikle şiir çevirisine ilişkin değerlendirmelerini ve çeviri alanında devlet politikalarına yönelik düşüncelerini ortaya koymaktadır (2022). Ceyda Elgül'ün çalışması, Yaşar Nabi Nayır'ın Erken Cumhuriyet Dönemi'nde çeviri ve yayıncılık alanlarında üstlendiği rolü ele almaktadır. Çalışmada, yazarın hem devlet destekli projelerde (Tercüme Bürosu, TDK) hem de özel yayınevlerinde yürüttüğü faaliyetler incelenmiştir (Elgül, 2023). Dilek Halaçlı (2005) Yaşar Nabi Nayır'ın hayatı, eserleri ve sanatına yönelik bir çalışma gerçekleştirmiştir. Nayır hakkında bir kaynak kitap oluşturma hedefiyle yola çıkan Halaçlı yazarın Türk edebiyatındaki önemini ortaya koymayı amaçlamıştır. Elif Dinçer Yiğit gerçekleştirdiği doktora tezi çalışmasında Varlık dergisinin Yaşar Nabi döneminde eleştiri konusuna yaklaşımını ele almış ve derginin 1933-1981 yılları arasındaki sayılarını incelemiştir. Sibel Yılmaz (2014) 1930'lu yıllarda Türkiye'deki Balkan ilgisinin edebiyata yansıması ve Yaşar Nabi'nin Varlık dergisi aracılığıyla Balkanların tanıtılmasına yönelik gerçekleştirdiği faaliyetlere odaklanmıştır. Gizemnur Çetin Varlık Dergisi'nin 1933-1981 yılları arasındaki sayılarında Nayır'ın tiyatroya dair yazdıklarını inceleyerek Nayır'ın tiyatro hakkındaki görüşlerine değinmiştir (2021). Fatih Sakallı (2018) Nayır'ın *Köyün Namusu* adlı oyunu üzerine gerçekleştirdiği çalışmada olay örgüsü, tema, karakterler

ve mekân açısından değerlendirmeler gerçekleştirmiştir. Cumhuriyet rejiminin bu oyun kapsamında köylülere nasıl ve kim tarafından anlatıldığı detaylarını vurgulamıştır. Söz konusu çalışmalar, Nayır'ın kültürel üretim alanındaki çoklu kimliğini ve bu kimliğin farklı akademik bağlamlarda nasıl çözümlendiğini ortaya koymaktadır.

4.7.3.4. Samih Tiryakioğlu

Dilsel ve topoğrafik geçmişi incelendiğinde Tiryakioğlu'nun Fransızca eğitim aldığı Nişantaşı ve Galatasaray Liseleri'nden sonra İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ne bağlı Gazetecilik Enstitüsü'nden mezun olduğu bilgilerine ulaşılmıştır. Ayrıca Strasbourg Üniversitesi Milletlerarası Gazetecilik Yüksek Öğretim Merkezi'ni bitirmiştir (Oktay Aras Kitaplığı, t.y.).

İlişkiler ağı bağlamında bakıldığında, Tiryakioğlu'nun ilk çeviri faaliyetlerine 1943 yılında Ulus gazetesinde başladığı görülmektedir. Bu doğrultuda gazetecilik alanında aldığı eğitimin ve bu alandaki ilişkilerinin çevirmenlik kariyerine bir zemin hazırladığı söylenebilir. Gazetecilik alanıyla bağlantısı 1947 yılında Hürriyet gazetesine geçmesiyle sürmüştür. Tiryakioğlu'nun aynı zamanda uzun yıllar Strasbourg Üniversitesi Milletlerarası Gazetecilik Yüksek Öğretim Merkezi yönetim kurulu üyeleri arasında yer almıştır. Fakat gazetecilik alanındaki bu güçlü ilişkiler ağına karşın Haldun Simavi ile yaşadığı anlaşmazlık sonrası gazeteciliği bırakıp çevirmenliğe yönelmiştir (Oktay Aras Kitaplığı, t.y.)

Samih Tiryakioğlu'nun doğrudan çeviri pratiğine yönelik beyanları sınırlıdır. Tiryakioğlu *Dinler Tarihi* (Challaye) çevirisinin girişinde Türkçedeki bilimsel terim yetersizliğine dikkat çekmiş ve "dilimizdeki değişme ve özellikle bilim terimleri bakımından söz dağarcığının darlığı dolayısıyla birtakım terimlerin tam karşılıklarını bulmakta çok büyük güçlükler" yaşandığını ifade etmiştir (*Dinler Tarihi,* s. 5; akt. Gürbüz, 2018, s. 388). Buna ek olarak Tiryakioğlu'nun çevirmenlik serüveni dolaylı göstergeler üzerinden de takip edilebilir. Tiryakioğlu klasik ve modern dünya edebiyatı, hukuk, iktisat, tarih, din ve politika gibi pek çok alanda yaklaşık yüz eser çevirmiştir. Çevirdiği başlıca eserler arasında *Anna Karenina*, *Madam Bovary*, *Rüzgâr Gibi Geçti*, *Harp ve Sulh*, *İzlanda Balıkçısı*, *Diriliş* ve *Parma Manastırı* gibi dünya klasikleri bulunmaktadır. Bu durum Tiryakioğlu'nun belirli bir yazara yönelmek

yerine farklı alanlara yönelerek farklı yazarlardan çeviriler gerçekleştirdiğini göstermektedir. Tiryakioğlu ayrıca 1986 yılında Gazeteciler Cemiyeti tarafından Burhan Felek Basın Hizmet Ödülü'ne layık görülmüştür. Çeviri alanında herhangi bir ödül bilgisine ulaşılamamıştır (Oktay Aras Kitaplığı, t.y.).

Çevirmenlik dışındaki mesleki faaliyetleri incelendiğinde Tiryakioğlu'nun gazetecilik kimliği ön plana çıkmaktadır. Tiryakioğlu'nun gazetecilik alanındaki bağlantıları, çevirmenliğe ilk adımını atmasına vesile olmuş (Oktay Aras, t.y.) ve uzun yıllar boyunca çevirmenlik kimliğini gazetecilik faaliyetleriyle birlikte sürdürmüştür.

Samih Tiryakioğlu üzerine yapılmış kapsamlı bir akademik çalışma bulunmamaktadır. Gülsüm Gürbüz, *Dinler Tarihi* çevirisi üzerine yaptığı çalışmada Samih Tiryakioğlu'nun çevirisini içeriksel ve dilsel açıdan incelemiştir. Özellikle kavramsal karşılıkların tutarlılığı, eksik bırakılan bölümler ve çevirmenin önsözde dile getirdiği terminolojik sorunlar üzerinde durmuştur (Gürbüz, 2018, ss. 381-388).

4.7.3.5. Ülkü Tamer

Dilsel-topografik geçmiş açısından incelendiğinde Ülkü Tamer'in şiire yöneliminin oldukça erken yaşta başladığı, bu yönelimin aile çevresindeki okuma alışkanlıklarıyla beslendiği görülmektedir. Babasının çocukları için bir kitaplık kurması küçük yaşta hem yerli hem de çeviri edebiyatla tanışmalarını sağlamıştır. Tamer, kendi ifadesiyle "Sabahattin Ali'den O'Henry'ye, Gorki'ye kadar birçok yazarı" erken yaşta keşfetmiştir (Andaç, 2006, s. 17). Tamer, Gaziantep'te ilkokulu tamamladıktan sonra ortaokul ve lise eğitimine İstanbul'daki Robert Koleji'nde devam etmiştir. Ardından İstanbul Gazetecilik Enstitüsü'nden mezun olmuştur (Tamer, 2005, s. 88). Tamer'in Antep'te başlayıp İstanbul'da şekillenen eğitim geçmişi, şiir anlayışına coğrafi ve sosyokültürel bir derinlik kazandırmıştır. Antep'e dair belleğini özellikle *Yaşamak Hatırlamaktır* adlı anı kitabında ayrıntılı biçimde aktarmıştır (Tamer, 2011).

İlişkiler ağı incelendiğinde, Ülkü Tamer'in alana Kaynak Dergisi'yle giriş yaptığı görülmektedir**.** Ortaokul yıllarında şiirle ilgilenmeye başlayan Tamer, Antep'teki yaz tatillerinde dergilere büyük bir heyecanla ulaşmaya çalıştığını ve ilk şiirini, Kaynak dergisine gönderdiğini belirtir. Avni Dökmeci yönetimindeki bu dergi, onun ifadesiyle "gördüğü ilk edebiyat dergisidir" (Tamer, 2011, s. 37) ve dolayısıyla onun için önemli bir yere sahiptir. "Dünyanın Bir Köşesinden Lucia" adlı ilk şiirinin Kaynak'ta

yayımlanmasının ardından, yazdığı şiirleri Varlık, Yeditepe ve Şairler Yaprağı gibi önemli dergilere göndermesi bu ilişkiler ağının zamanla genişlediğini göstermektedir. Tamerin, okul döneminde çıkardıkları "İzlerimiz" adlı edebiyat yıllığını Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya götürmesi gençlik yıllarında şairlerle doğrudan bağlantılar kurduğunu göstermektedir (Çakır, 2007). Genco Erkal ile sınıf arkadaşlığı ve onun aracılığıyla tiyatroya yönelmesi (Payza, 2014, s. 226) de bu ağın önemli bir uzantısıdır.

Ülkü Tamer'in şiir ve çeviriye yönelik ifadelerine çeşitli röportajlarda rastlanmaktadır. Mehmet Çakır'la gerçekleştirdiği röportajda şiirlerinde yer alan "çocuksu yan" ve "gülmece unsuru" için belirli bir amaç gütmediğini, bunun kişiliğinden yansıyan bir durum olduğunu ifade eder. Kendini "Türk şiirinin içinde doğmuş, büyümüş ve soluk almış biri" olarak tanımlar. Şiir çevirisi konusundaki görüşünde ise dilin özgün yapısına duyduğu bağlılık öne çıkar; "çeviri tabii çok kaybettiriyor şiirin değerini" ifadesiyle, her ne kadar çeviri alanında emek vermiş olsa da, şiiri "kendi dilinde solunan bir sanat" olarak konumlandırır (Çakır, 2007). Eleştirmen Memet Fuat, onun "çağdaş İngiliz şiirini yakından izleyen, Batı etkilerine açık bir şair" olduğunu belirtmiş ve 1960'ların ikinci yarısındaki şiirlerinde bu anlayışın kusursuz örneklerini verdiğini ifade etmiştir (Payza, 2014, s. 226). Ayrıca, Edith Hamilton'dan yaptığı *Mitologya* çevirisiyle 1965 TDK Çeviri Ödülü'nü (s. 226) kazanması, çevirmenlik alanındaki başarısını pekiştirmişti.

Diğer mesleki faaliyetlerle ilişkileri açısından incelendiğinde Ülkü Tamer'in edebi kimliğinin, yalnızca şairlik değil, oyunculuk, gazetecilik ve çevirmenlik gibi farklı uğraşlarla bütünleştiği görülmektedir. Özellikle sinema ve tiyatronun etkisini vurguladığı söyleşisinde, "Şiir yazarken bazı şeyleri neredeyse sinema gibi izlerim." ifadesiyle sinemanın gözlem ve görsellik yönüyle şiirsel imgelemine katkıda bulunduğunu belirtir. Buna karşılık öyküye yönelmediğini açıkça ifade eden Tamer, bu türde yazdığı dört metnin kendisini bir öykücü yapmayacağını belirtmiştir (Çakır, 2007). Bu durum, Tamer'in çok yönlü sanatsal geçmişi içerisinde şiirin merkezi bir konumda olduğuna işaret etmektedir. Nitekim Tamer, 1950'li yıllarda ortaya çıkan ve Cemal Süreya, Edip Cansever, Turgut Uyar, Ece Ayhan ile Sezai Karakoç gibi önemli isimleri barındıran İkinci Yeni Hareketi'nin yalnızca bir parçası değil, onun kurucu isimlerinden biri olarak yerini almıştır. İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsü'nde okuduğu yıllarda çeviri tiyatro oyunlarıyla ilgilenmiştir. Bu çeviriler İstanbul'da başta

Toto Karaca, Gazanfer Özcan Tiyatrosu, Kenterler, Şehir Tiyatroları ve Devlet Tiyatroları gibi kurumlarda sahnelenmiştir. Tamer bu oyunlarda oyuncu olarak da yer almıştır (Payza, 2014, s. 226).

Tamer üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde Emine Selen Bekmezci'nin (2019) Ülkü Tamer'in hayatı, edebiyata bakış açısı ve şiirleri üzerine bir inceleme gerçekleştirdiği görülmektedir. Sevda Geçen (2016), Tamer'in şiirlerindeki kent olgusuna değinerek bu olgunun labirent mekânlar olarak yer edindiğini belirtmiştir. Buna ek olarak şiirlerde kentin bireyin kendisine yabancılaştığı ve kaçıp kurtulmak istediği bir yer olarak ifade edildiğini öne sürmüştür.

4.7.3.6. Özdemir İnce

Özdemir İnce'nin dilsel-topografik geçmişi, aldığı eğitimler ve yurtdışı deneyimiyle biçimlenmiştir. Mersin Lisesi'nde aldığı edebiyat ve Fransızca eğitimi, Özdemir İnce'nin yöneliminde belirleyici olmuştur. Edebiyat öğretmeni Cahit Öztelli onu Varlık Dergisi'yle tanıştırarak edebiyata yönlendirirken, Fransızca öğretmenleri Zeynep Arıkan ve Hüsnü Mengenli de bu gelişimde etkili olmuştur (İnce, 2003, s. 97). İnce, 1960 yılında Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Fransızca Bölümü'nden mezun olmuştur. Fransız hükümetinin açtığı sınavı kazanarak Paris'te Sorbonne Üniversitesi'ne bağlı Institut des Professeurs de Français à l'Étranger ve Institut de Phonétique'te öğrenim görmüştür (İnce, 2015, Önsöz).

Özdemir İnce'nin ilişkiler ağı lise çağlarından itibaren oluşmaya başlamıştır. Lise yıllarında Yılmaz Güney, Nihat Ziyalan ve Mürsel Everest'le kurduğu arkadaşlık Özdemir İnce'nin şiire yönelmesinde etkili olmuştur. Bu dönemde Mersin Lisesi'nde Ümit Yaşar Oğuzcan ve Nurullah Ataç gibi isimlerin düzenlediği edebiyat sohbetleri de şiir anlayışının biçimlenmesinde önemli rol oynamıştır (İnce, 2005, s. 109, akt. Akpınar, 2008). Yazıları Varlık, Adam Sanat, Radikal Kitap, Hürriyet Gösteri, Yeni Yüzyıl *ve* Hürriyet gibi farklı platformlarda yayımlanmış ve böylece yalnızca edebiyat dergilerinde değil, gündelik basın içinde de geniş bir okur kitlesine ulaşmıştır. Hakkında değerlendirmelerde bulunan isimler arasında Memet Fuat, Cemal Süreya, Enis Batur, Hilmi Yavuz, Metin Cengiz, Sefa Kaplan ve Erdal Doğan gibi edebiyat çevresinde etkili yazarlar yer alır. Bu isimlerin çeşitliliği, İnce'nin yazılarını yalnızca

estetik bir etkinlik olarak değil, aynı zamanda güncel düşünsel tartışmaların parçası haline getirdiğini göstermektedir (Akpınar, 2007, ss. 109–117).

Özdemir İnce çeviriye dair görüşlerine çevirisini gerçekleştirdiği dünya şiiri antolojisinin önsözünde yer vermiştir. Bu önsözde şiir çevirisinin yalnızca teknik bir aktarım değil, aynı zamanda yüksek bir sorumluluk ve temsil meselesi olduğunu vurgulamıştır. Çeviri seçiminde farklı kültürlerin de temsil edilmesi gerektiğini şu sözlerle dile getirmektedir: "Bir dili, bir ülkeyi, bir halkı en iyi temsil edebilecek, ama türlü nedenlerle şimdiye kadar dilimize çevrilmemiş olan şairlere öncelik verdik.". Ayrıca çeviri için başvurdukları isimlerin niteliklerine dikkat çekerken, "Dilimizin en iyi şiir çevirmenlerine –büyük bir çoğunluğu aynı zamanda şair olan çevirmenlere– başvurduk." (Önsöz, 1983) diyerek şiir çevirisinde şair kimliğinin önemine işaret eder. Buna ek olarak, "Çevirmene Saygı" başlıklı yazısında İnce, 1980'li yıllarda çeviri yaparak geçimini sağladığı dönemi yoğun ve yorucu bir çalışma süreci olarak tanımlamaktadır. Bu yıllarda Ankara'da baharı bile yaşamadan eve kapanarak çalıştığını, yaz tatillerini dahi çeviri metinleriyle geçirdiğini aktarır. Yayıncılık alanındaki deneyimleri sayesinde kitap çevirmenin hem bireysel hem de yapısal zorluklarını yakından gözlemlediğini belirtir. Tüm bu koşullara rağmen çeviri yayıncılığına karşı "dipsiz bir saygı" duyduğunu vurgulamaktadır. Ancak çeviriyle olan kişisel ilişkisini şu sözlerle özetler: "Çok çeviri yaptım, ama yaptığım işten hiçbir zaman hoşlanmadım." (İnce, 2001, s. 167). Buna ek olarak İnce *Yannis Ritsos'un* "Taşlar Yinelemeler Parmaklıklar" adlı eserinin çevirisiyle 1978 yılında Türk Dil Kurumu Çeviri Ödülü'nü kazanmıştır. 2010 yılında ise Çeviri Derneği Onur Ödülü'ne eşi Ülker İnce'yle birlikte layık görülmüştür.

Özdemir İnce'nin çevirmen kimliği dışında şair, yazar ve gazeteci kimlikleri de ön plana çıkmaktadır. Gazetecilik faaliyeti, yazarlık kimliğiyle iç içe geçmiş bir çizgide ilerlemiştir. Klasik anlamda köşe yazarı olduğunu kabul etmeyen İnce, yazılarının "bir edebiyat adamının denemeleri, fıkra ve makaleleri" olarak tanımlanmasından yanadır (İnce, 2003a, s. 353 akt. Akpınar, 2007, s. 114). Gazete yazarı olarak kendisini "Camus, Sartre, Nizan türünde bir gazeteci" olarak görmektedir (İnce, 2004a, s. 205 akt. Akpınar, 2007, s. 114). İnce'nin düzyazıları ise "sorunları gören ve bu sorunları dert edinen ve bunlara karşı halkını uyarmayı vazife bilen bir aydının öğütleridir." (Akpınar, 2007, s. 116). Özdemir İnce'nin şiir üzerine geliştirdiği kuramsal yaklaşım,

Yazınsal Söylem Üzerine, *Şiir ve Gerçeklik*, *Tabula Rasa* ve *Şiirde Devrim* adlı kitaplarında yer almaktadır. Bu eserlerde şiiri problem edinmiş bir yazınsal anlayış ortaya koyan İnce, yapısalcılık, dilbilim ve göstergebilim kuramlarından ve bu kuramların temsilcilerinin görüşlerinden yararlanmıştır. Akpınar'a göre İnce, bu çalışmalarıyla şiir eleştirisine nesnellik kazandırma amacı taşımış ve bu yönüyle bilim insanı ile eleştirmen kimliğini bir araya getirmiştir (Akpınar, 2007, ss. 110–111). Bunun yanı sıra İnce, çeviri etkinliğiyle editörlük çalışmalarını eş zamanlı olarak yürütmüştür. On yıl boyunca yayınevlerinde yabancı edebiyat eserleri için editörlük yaptığını, yeni yazarlar keşfedip tanıttığını ve çevirmen adaylarının yetişmesine katkı sağladığını belirtmektedir (İnce, 2001, s. 167). İnce, yalnızca edebi ve entelektüel kimliğiyle değil, aynı zamanda kamusal alandaki politik söylemleriyle de tanınmaktadır. 2000'li yıllarda yayımladığı köşe yazılarında laiklik, cumhuriyetçilik ve karşı-devrim eleştirisi gibi konuları temel almıştır (İnce, 2017, ss. 17–18). Bu doğrultuda İnce, çevirmen-yazar-gazeteci kimliğinin yanı sıra politik kimliğiyle de ön plana çıkmaktadır.

İnce hakkında yayımlanan çalışmasında Akpınar (2006) şairin yaşamı, sanat anlayışı ve şiirlerini çok yönlü olarak incelemiş ve şiirlerinde öne çıkan temalar, biçim, ritim, dil ve anlatım özellikleriyle birlikte, bu unsurların estetik bir yapı olarak nasıl kurulduğunu ortaya koymayı hedeflemiştir. Pınar Çakar, Özdemir İnce'nin *Şiir ve Gerçeklik* adlı üzerine bir inceleme yazısı yayımlamıştır. Yazısında, eserde yer alan denemelerin şiir, imge, gerçeklik, dil, anlam ve gelenek gibi başlıklar etrafında kurgulandığını ve kitabın Varlık dergisi başta olmak üzere çeşitli dergilerde yayımlanmış yazıların derlemesi olduğunu ifade etmiştir (Çakar, 2016, s. 99).

4.7.3.7. Behçet Necatigil

Dilsel-topografik geçmişi incelendiğinde Necatigil'in çeviriye ilgisinin çocukluk yıllarında başladığı görülmektedir. Behçet Necatigil 1916'da İstanbul'da doğmuştur. Ortaokul yıllarında Almanca öğrenmeye başlamış, Kabataş Lisesi'nin ardından İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirmiştir. Üniversite öğrencisiyken Berlin'de dört ay süreyle Almanca dil kursuna katılmış, aynı dönemde çeviriye yönelmiştir. Ortaokulda fıkra çevirileriyle başlayan bu ilgisi, üniversite yıllarında bilimsel metin çevirileriyle devam etmiştir (Necatigil, 2014, ss. 8–10, 47, 147). Necatigil Almanca ile Batı kültürünü de tanımaya çalıştığını ve bu süreçte de

Milli Eğitim Bakanlığı'nın klasikler serisinden Joseph Freiherr Eichendorff, Rainer Maria Rilke, Miguel de Unamuno ve Knut Hamsun gibi yazarların eserlerini çevirdiğini ifade etmiştir (Necatigil, 2014, ss. 8-10). Necatigil aslında çeviri sürecinin ortaokulda başladığını ve ortaokulun ikinci sınıfında Almanca kitabındaki fıkraları çevirdiğini belirtmiştir. İlerleyen yıllarda üniversite hayatında bir Alman Türkoluğu'nun araştırmasını çevirmiş ve eser *Türk Halk Kitapları* adıyla 1941 yılında yayımlanmıştır. Necatigil aynı zamanda öğretmenlik döneminde Alman Filolojisi'ne yazıldığını fakat iki sertifika aldıktan sonra bırakmak durumunda kaldığını belirtmiştir (Necatigil, 2014, ss. 47,147). Erken yaşta başlayan dil ilgisi, Almanca eğitimi ve Berlin'de geçirdiği dönem, Necatigil'in aynı zamanda Batı edebiyatıyla sistemli biçimde temas kuran biri olarak yetişmesini sağlamıştır. Çeviriye ortaokul sıralarında başlaması ve üniversite yıllarında bilimsel bir çalışmayı çevirmesi, onun çevirmen kimliğinin giderek derinleşen bir sürecin ürünü olduğuna işaret etmektedir.

İlişkiler ağı açısından incelendiğinde yaşamı boyunca çevirilerinin Varlık Yayınları, Can Yayınları, Yapı Kredi Yayınları, Everest Yayınları, Arma Yayınları, Timaş Yayınları başta olmak üzere birçok yayınevinde yayımlandığı görülmektedir. Lise döneminde Necip Fazıl ve "Yedi Meşale" şairleriyle tanışan Necatigil bu hareketin öncüleri olan Necip Fazıl, Cevdet Kudret, Ziya Osman, Yaşar Nabi Nayır, Ömer Bedrettin ve Sabri Esad'ın şiirlerinin ona yol gösterdiğini ve şiire başlamasında *Varlık* mecmuasının olumlu bir etkisi olduğunu aktarmıştır. Onuncu sınıfta yazdığı bir şiiri Yaşar Nabi Nayır'a gönderen Necatigil olumlu bir dönüş almış ve ilk şiiri olan "matbu" *Varlık Dergisi*'nde yayımlanmıştır (Necatigil, 2014, s. 8).

(Öz)sunum ve çeviri anlayışı açısından irdelendiğinde, Necatigil'in çeviriye dair düşüncelerini doğrudan kendi ifadeleriyle ele almak mümkündür. *Mektuplar* adlı kitapta şöyle der: "Çünkü, sevgili Salah, soğudum artık çeviriden, yıllarımı yedi bu iş, evet çok şey öğretti bana, ana dilimi öğretti, ama çok, pek çok güzelim vakitlerin de üstüne oturdu. O zamanlar içinde kendimiz iyi kötü daha da bir şeyler ekleyebilirdik kendi yazdıklarımıza." (2021, s. 109). Necatigil, çeviri konusundaki dil yeterliliğine dair yaptığı bir değerlendirmede, Almanca bilgisinin büyük ölçüde kitaplar aracılığıyla edinilmiş olduğunu belirtir. Bu nedenle, Almancadan Türkçeye çeviri yapmış olsa da Türkçeden Almancaya çeviri yapmadığını ve pratik eksiklikler nedeniyle Almancayı konuşmakta güçlük çektiğini ifade eder. Bu eksiği gidermek için ise ne zaman ne de

uygun bir fırsat bulabildiğini dile getirir (Necatigil, 2021, s. 151). Necatigil, günümüzde kullanılmayan kelimelerle ilgili olarak Dr. Mustafa Şerif Onaran'a yazdığı bir mektubunda, bu tür sözcükleri bilmenin bir kültür meselesi olduğunu ve geçmişin diline hâkim olmanın aydın olmanın gereklerinden biri sayılması gerektiğini belirtir. Günümüzde artık o dille yazılmıyor olsa da bu dili bilme sorumluluğundan kaçmanın doğru olmayacağını ifade eder. (Necatigil, 2021, s. 260). Necatigil'in çevirilerine yönelik gerçekleştirilen bir incelemede Necatigil'in Almanca şiirleri Türkçeye aktarırken ölçü ve uyağa büyük bir bağlılık gösterdiği ve bu yönüyle çevirilerinde şairliğini açıkça ortaya koyduğu ifade edilmiştir (Gözaydın, 2016, s. 174). Necatigil'in çeviri diline dair yapılan incelemede özellikle eski ve Arapça kökenli kelimelerin yoğun kullanımı dikkat çekmektedir. *Dünya Nimeti* çevirisinde "vaad, ilham, külfet, huşu, mücadele, hilkat" gibi günümüzde kullanımı azalmış sözcüklerin yer aldığı görülmektedir. (Gözaydın, 2016, s. 174). Gözaydın'a göre Necatigil, özgün metindeki dörtlük yapısına ve uyak düzenine büyük ölçüde sadık kalarak, neredeyse aynı ölçülerle yeniden şiir yazar gibi çeviriler yapmıştır. *Bir Haylazın Hayatı* adlı eserde yer alan şiir çevirileri, bu yaklaşımın somut örnekleri arasında gösterilebilir. Celal Üster, Behçet Necatigil'i şiirsel serüveninin her aşamasında yenilikçi yaklaşımlar benimseyen, özgün lirik üslubunu koruyarak gelenekten minimale doğru ilerleyen büyük bir sanatçı olarak tanımlar. Aynı zamanda çeviriyi hiçbir zaman ikinci plana atmayan Necatigil'in, kendine has nitelikler taşıyan çevirilerinin sadık bir okur kitlesi bulunduğunu belirtir (Üster akt. Gözaydın, 2016, ss. 169, 170). Buna ek olarak Necatigil'i temsil eden diğer bir unsur olan ödüller incelendiğinde ölümü sonrasında 1980 yılından itibaren Necatigil Şiir Ödülü verilmeye başlandığı bilgisine ulaşılmıştır (Necatigil, 1995, s. 240).

Diğer mesleki faaliyetlerle ilişkisi açısından, Necatigil'in çeviri faaliyetleri, onun çok yönlü edebi ve mesleki faaliyetleriyle iç içe ilerlemiştir. Edebiyat öğretmenliği mesleğine Kars ve Zonguldak'ta başlamış, daha sonra uzun yıllar İstanbul Kabataş Lisesi'nde devam etmiştir. Emekliliğinin ardından İstanbul Eğitim Enstitüsü'nde öğretmenliğe devam etmiştir (Necatigil, 2014, ss. 8–10). Bununla birlikte, Necatigil'in yazınsal üretimi yalnızca şiir ya da çeviriyle sınırlı kalmamış, gazetecilikten yayıncılığa uzanan geniş bir yelpazede şekillenmiştir. 1927 yılında henüz çocuk yaşta *Küçük Muharrir* adlı bir gazete çıkarmaya başlamış, 1931–1933 yılları arasında *Akşam Gazetesi*nde aynı adla şiir, fıkra ve hikâyeler yayımlamıştır. Zonguldak döneminde

Rüştü Onur ve Muzaffer Tayyip Uslu ile *Ocak Gazetesi* ve *Kara Elmas Dergisi*'nde yazılar kaleme almış, 1946'dan itibaren ise İstanbul'da Oktay Akbal ve Fahir Onger'le birlikte *Yenilikler Dergisi*ni yayımlamıştır. Bu süreçte ilk şiir kitabı *Kapalı Çarşı* yayımlanmış (1946), ardından *Çevre* (1951), *Evler* (1953), *Eski Toprak* (1956) gibi pek çok esere imza atmıştır. (Necatigil, 1995, s. 240).

Behçet Necatigil üzerine birçok çalışma gerçekleştirilmiştir. Nurullah Çetin tarafından yazılan *Behçet Necatigil-Hayatı, Sanatı ve Eserleri* 1997 yılında Kültür Bakanlığı Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Akçağ Yayınları tarafından Prof. Dr. Hikmet Sami Türk'ün Necatigil hakkında yaptığı konuşmaları kapsayan *Behçet Necatigil Şair ve Öğretmen Kimliğiyle* adlı bir eser yayımlanmıştır. Serenad Demirhan Necatigil'in Otto Spies, Annemarie Schimmel, Horst Wilfrid Brans ve Andreas Tietze'yle olan mektuplarını derlemiş ve bu derleme *Tercümemi Nasıl Buldunuz?* (2022) adıyla Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Yapı Kredi Yayınları tarafından Murat Yalçın editörlüğünde *Sevgilerde Behçet Necatigil 100 Yaşında* adlı bir eser yayımlanmış ve Necatigil'in fotoğraflarına ve hayatına yer verilmiştir.

Güzin Gonca Gökalp Alpaslan (1992) yüksek lisans tezinde Necatigil'in şiirlerinde aile kavramının nasıl değerlendirildiğini irdelemiş ve şairin gözlemci eleştirel yaklaşımını ele alarak ev kavramı, aile içi yaşam, ailenin ekonomik ve sosyal boyutları konularına değinmiştir. Sonuç bölümünde Necatigil'in şiirlerinde yazan unsurların günlük hayatı ve düzyazılarıyla paralellik gösterdiğini ifade etmiştir. Diğer bir çalışmasında Gökalp Alpaslan (2003) Necatigil'in şiirlerindeki mekâna, özellikle ev kavramına değinerek simgelediği unsurlara odaklanmıştır. Necatigil'in toplumu, ekonomik kaygıları, ilişkileri aslında bütün hayatı evden bakarak yorumladığını ifade etmiştir. Şehnaz Şişmanoğlu (2003) gerçekleştirdiği yüksek lisans çalışmasında şiirlerindeki ev metaforuna odaklanmış ve iç ev ve dış ev kavramlarının anlamlarının gösterdiği değişkenlikleri ortaya koymayı hedeflemiştir. Şişmanoğlu Necatigil'in şiirlerinde mekân karşıtlıklarının ters yüz edildiğini ve aslında karşıtlıktan çok iç içelik, gerçirgenlik boyutunda değerlendirilebileceğini ifade etmiştir. Aynı zamanda Necatigil'in evi olumlamak amacıyla ışık metaforunu kullandığını belirten Şişmanoğlu ışıklı evlerin Cumhuriyet'in idealize ettiği modern evlere yönelik bir metafor olabileceğini öne sürmüştür. Yılmaz Daşçıoğlu (2001) Necatigil'in şiirlerini bütün yönleriyle ele almış, şairin yaşamı boyunca eserlerinde gerçekleşen değişimleri incelemiş ve sonrasında da şairin eserlerindeki muhteva unsurlarına değinmiştir. Buna

yönelik olarak şairin yazdığı şiirlerin temelinde bireysel özelliklerin yer aldığını belirtmiştir. Meliha Gökşen Buğra yüksek lisans tez çalışmasında Necatigil'in poetikasındaki ideal şair anlayışını tespit etmiş ve bununla beraber şairin gelenek, toplum ve benliğiyle arasındaki ilişkileri irdeleyerek şairin anlayışındaki dinamikleri belirlemeyi hedeflemiştir (2007). Büşra Aydın ve Zeynep Tuna Ultav (2021) Behçet Necatigil ve İlhan Berk'in şiirsel anlatılarında ele aldığı ev içi mekânlara yönelik tutumlarını incelemiş ve bu doğrultuda evin hem mutluluk hem de huzursuzluk olarak iki yönüyle de ele alındığını ifade etmiştir. Özlem Öztok (2011) yüksek lisans çalışmasında Necatigil'in benimsediği ideal okur anlayışına değinerek Necatigil'in şiirlerini alımlama estetiği ışığında incelemiştir. Tacettin Şimşek (2018) makalesinde Necatigil'in şiirlerindeki ben öznesinin insan Necatigil, öğretmen Necatigil ve şair Necatigil olarak üç görünüme sahip olduğunu belirtmiş ve şairin şiirlerine yansıyan portresiyle "şair özne'nin" yazgısını incelemiştir. Arif Özgen (2014) Necatigil'in "İçerde" adlı şirini konu alarak psikanalitik bir çerçevede irdelemiştir. Emine Bilgehan Türk (2022) Necatigil'in bireyleri gündelik yaşamları içerisinde gözlemleyen ve okurların duygularına hitap eden bir şair olduğunu belirtmiş ve Necatigil'in şiirlerindeki kadın konulu şiirler üzerine bir çalışma gerçekleştirmiştir. Seher Til yüksek lisans tez çalışmasında çeviri ile çevirmenin kişiliği arasında bir paralellik kurmanın mümkün olduğunu ifade ederek öncelikle Necatigil'in hayatı, şiiri ve çevirilerine değinmiş ve daha sonra Necatigil'İn çevirilerini irdelemiştir. Nurulhude Baykal (2014) Necatigil'in şiirlerindeki halk anlatısı motiflerine değinerek motiflerde yer alan göndermelerin bulunduğu ana metinleri göstermiş ve metinlerarasılık kavramına odaklanmıştır. Ali Pulat ve Muhammet Ali Bulut (2021) Algirdas Julius Greimas'ın göstergebilimsel çözümleme yöntemiyle Necatigil'in "Varsa Ev" adlı şiirini anlatı, söylem ve mantıksal-anlamsal düzey olarak üç başlık altında incelemiştir. Ali Arslan (2018) gerçekleştirdiği yüksek lisans tez çalışmasında Divan şiirinin Necatigil üzerindeki etkisini incelemiş ve Divan şiirine olan tavrını ortaya koymuştur.

4.7.3.8. Mehmet Özgül

1936 yılında Nevşehir, Avanos'ta doğan Özgül, Kuleli Askeri Lisesi'ni bitirmiş, ardından Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 1959 yılında mezun olmuştur. Gazi Eğitim Enstitüsü'nde İngiliz Dili ve Edebiyatı eğitimi görmüş ve 1969 yılında Georgetown Üniversitesi'nde Uygulamalı

Dilbilimi alanında yüksek lisans yapmıştır (Güçlü, 2024). Bu eğitim geçmişi, Özgül'ün hem Rusça hem İngilizce dillerindeki çeviri faaliyetlerine bir zemin hazırlamıştır.

Yayıncılık ve mesleki ilişkiler ağı**,** Özgül'ün çevirmenlik kariyerini şekillendiren önemli unsurlar arasındadır. 1960 yılında Varlık Yayınları'nda çevirmenlik yapan Özgül, 1963–67 yılları arasında Genelkurmay Başkanlığı'nda çevirmen öğretmen olarak görev yapmış ve 1979'da albay rütbesiyle emekli olmuştur. 1984 ve 1987 yıllarında Rus Yazarlar Birliği'nin davetiyle Uluslararası Çevirmenler Konferansı'na katılmıştır. Ayrıca Çevbir Haysiyet Kurulu'nda başkanlık yaparak (Güçlü, 2024) mesleki örgütlenme içinde etkin bir rol üstlenmiştir.

Özgül'ün (öz)sunumuna yönelik araştırmalarda herhangi bir röportaja rastlanmamış, ancak Çeviribilim dergisi tarafından gerçekleştirilmesi hedeflenen bir röportajın ertelendiği bilgisine ulaşılmıştır (Mehmet Özgül Söyleşisi Ertelendi, 2007). Ataol Behramoğlu'nu Özgül'ü "kılı kırk yaran, titiz bir çevirmen" ve "alçakgönüllü bir entelektüel" olarak tanımlamış, onun çeviri anlayışına vurgu yapmıştır (Güçlü, 2024). Özgül aynı zamanda 1981'de Hasan Ali Ediz Çeviri Ödülü'ne layık görülmüştür.

Mehmet Özgül'ün diğer mesleki faaliyetleri**,** askerlik, öğretmenlik ve kurumsal görevlerle şekillenmiştir. 1960'lardan itibaren İngilizce ve Rusça öğretmenliği yapan Özgül, emeklilik sonrası çeviriye yoğunlaşmıştır. 1998'de Çehov'un bütün öykülerini, 2006'da ise tüm oyunlarını Türkçeye kazandırmıştır (Güçlü, 2024).

Akademik çalışmalar incelendiğinde Özgül üzerine gerçekleştirilen bireysel bir çalışmaya rastlanmamıştır. Esra Gürkan *Altıncı Koğuş* adlı eserin Mehmet Özgül'ün çevirisi de dahil olmak üzere diğer iki çevirisi üzerine karşılaştırmalı bir çalışma gerçekleştirmiş ve sözcüksel dönüşüm teorisine odaklanmıştır (2023). Buna ek olarak Nilüfer Denissova (2011) *Beyaz Geceler* adlı eserin Nihal Yalaza Taluy, Mehmet Özgül ve Sabri Gürses tarafından gerçekleştirilen çevirilerine odaklanmıştır. Bu çalışmalar, Mehmet Özgül'ün edebi çevri etkinliğinin sınırlı da olsa akademik alanda da yer bulduğunu göstermektedir.

4.7.3.9. Filiz Karabey Ofluoğlu

Filiz Karabey Ofluoğlu, 1930 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Emin Arif Karabey, Paris Üniversitesi'nde yüksek lisans yaptığı sırada Balkan Savaşlarının başlaması üzerine yurda dönmüş ve sonrasında hukuk fakültesini bitirerek bir süre hukukla ilgilenmiş, ardından Fransızca ve edebiyat öğretmenliği yapmıştır. Annesi ise tambur sanatçılığıyla ilgilenmiştir (Oktay Aras Kitaplığı, t.y.). Eğitimine Amerikan Kız Koleji'nde başlayan Ofluoğlu, daha sonra Pennsylvania Üniversitesi Wharton School'da Ekonomi ve İşletme alanında yüksek lisans yapmış, ardından Columbia Üniversitesi'nde doktorasını tamamlamıştır. (Yazar Filiz Ofluoğlu, t.y.).

İlişkiler ağı açısından değerlendirildiğinde, Ofluoğlu'nun mesleki çevresi hem akademik hem de sanat alanında etkin kişilerden oluşmuştur. Özellikle eşi Mücap Ofluoğlu'nun Beyoğlu'nda her cuma toplanan "Cuma Akademisi" adlı grubun bir üyesi olduğu bilinmektedir. Bu grup, Semih Poroy, Aydın Boysan, Cevat Çapan, Turhan Günay, Lale Kalpakçıoğlu gibi isimleri bir araya getirmiştir (Özbek, 2012). Eşinin vefatının ardından bu gruptan Ofluoğlu'na bir veda yapılması, onun da bu çevre içinde tanınan ve saygı duyulan bir figür olduğunu göstermektedir (Özbek, 2012). Yayıncılarla olan ilişkileri ele alındığında bu ağın tek bir yayıneviyle sınırlı kalmadığı görülmektedir. Ofluoğlu, Varlık, Milliyet, Karacan, Can, Mitos, Boyut ve İletişim gibi prestijli yayınevleriyle çalışmıştır.

Çeviri anlayışına yönelik, Ofluoğlu'nun herhangi bir röportajına ulaşılamamıştır. Yaptığı çevirilerin türü ve tercih ettiği yazarlar üzerinden eğilimlerini dolaylı biçimde değerlendirmek mümkündür. Ofluoğlu, Steinbeck, Hemingway, Naipaul, Ariel Dorfman, Truman Capote, Evelyn Waugh gibi yazarların eserlerini çevirmiştir. Ayrıca Tennessee Williams, David Mamet, Edward Albee, Peter Shaffer gibi tiyatro yazarlarından yaptığı çeviriler Devlet Tiyatroları ve özel tiyatrolarda sahnelenmiştir (Yazar Filiz Ofluoğlu, t.y.).

Ofluoğlu'nun çeviri dışında farklı alanlarda da aktif olduğu görülmektedir. Koç Topluluğu'nun kuruluşunda danışmanlık yapmış, Milliyet gazetesinin yönetim kurulu üyeliğini üstlenmiş ve ENKA Holding'te Şarık Tara'nın danışmanı olarak görev almıştır (Yazar Filiz Ofluoğlu, t.y.). Filiz Ofluoğlu konferans çevirmenliğinin öncülerinden biri olarak İstanbul Üniversitesi İşletme Enstitüsü'nde zaman zaman

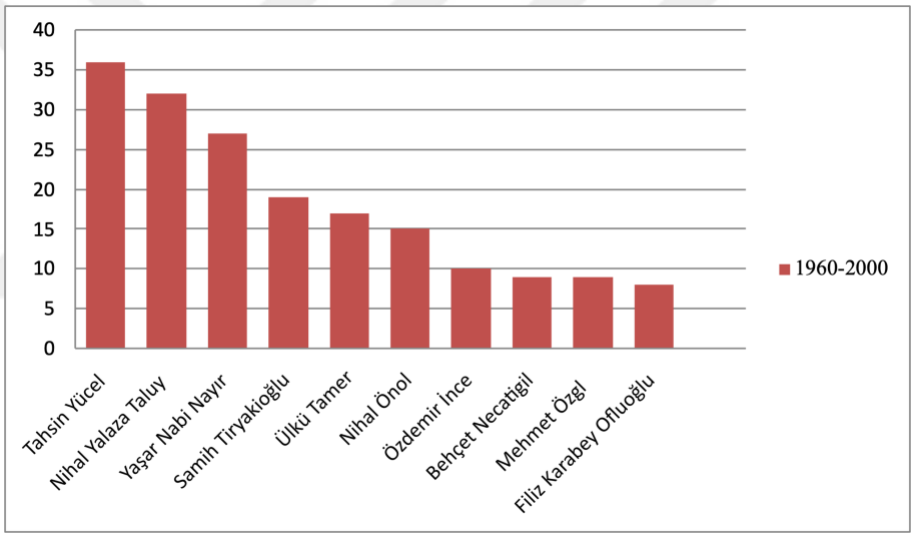
Nezih Neyzi'ye eşlik etmiş ve Vehbi Koç'un çevirmenliğini yapmıştır (Özcan, 2017, s. 66). Ofluoğlu, akademik kariyerine ODTÜ ve Robert Kolej Yüksekokulu'nda öğretim üyeliği yaparak devam etmiştir (Yazar Filiz Ofluoğlu, t.y.).

Akademik çalışmalar incelendiğinde doğrudan Ofluoğlu veya çevirilerine yönelik herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

4.7.3.10. Verilerin Değerlendirilmesi

Bibliyografya verileri incelendiğinde Varlık Yayınları'nın, çalışmada yer alan diğer yayınevlerine göre çevirmen-eser sayısı dağılımında daha dengeli bir yapı sergilediği görülmektedir.

Şekil 13. Yazınsal Çeviri Alanında Varlık Yayınları'nın Öne Çıkan Çevirmenleri

Tahsin Yücel, Nihal Yalaza Taluy ve Yaşar Nabi Nayır en fazla eseri yayımlanan çevirmenler olarak öne çıkmakta, ancak bu üç ismin ardından gelen isimlerin üretim düzeyleriyle aralarında çok büyük farklar bulunmamaktadır. Bu yapı, Varlık'ın belirli bir çevirmen etrafında merkezileşmektense, daha geniş bir çevirmen kadrosuna yayılan bir sistem benimsediğine işaret etmektedir.

Dilsel-topografik geçmiş açısından genel bir değerlendirme yapıldığında, bu grup içinde yer alan çevirmenlerin eğitim geçmişlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Behçet Necatigil'in Almanca eğitimine lise yıllarında başlaması, Tahsin Yücel'in hem Galatasaray Lisesi'ndeki Fransızca eğitimi hem de Sorbonne'daki çalışmaları, Özdemir İnce'nin Paris'te aldığı eğitim ile Nihal Yalaza Taluy'un Rusya'daki lise eğitimi bu birikimi destekleyen temel örneklerdir. Yalnızca Fransızca değil, Almanca,

Rusça, İngilizce gibi dillerde de yüksek düzeyde yetkinlik göstermeleri, Varlık çevresindeki çevirmenlerin çok dilli profilini ortaya koymaktadır.

İlişkiler ağı bakımından değerlendirildiğinde, Varlık çevresindeki çevirmenlerin yalnızca yayınevine bağlı kalmadıkları aksine akademi, gazetecilik ya da tiyatro gibi farklı alanlarla güçlü ilişkiler kurdukları görülmektedir. Yaşar Nabi Nayır'ın editoryal yönlendirmesi ve kurduğu ağ, birçok ismin yayıneviyle tanışmasına vesile olmuştur. Genel olarak Varlık'la kurulan bağlar profesyonel iş birliğinden ziyade edebi ve kültürel bir ortaklık temelinde şekillenmiştir.

(Öz)sunum biçimleri açısından değerlendirildiğinde, Tahsin Yücel ve Özdemir İnce gibi isimler çeviri anlayışlarına dair açık görüşler bildirmiş, yazı ve söyleşilerinde çeviri eylemini tartışmaya açmıştır. Necatigil, mektuplarında çeviriyle ilişkisini sorgularken, Taluy klasik metinlerdeki "ciddiyet" vurgusunu dile getirmiştir. Tamer ise şiirin kendi diline ait doğasını vurgulamış ve çevirinin bu bağlamda sınırlılıklarını açıkça belirtmiştir. Bu çevirmenlerin çoğu çevirmen kimliğini yalnızca bir meslekle sınırlamamış, çeviriye karşı kendi bakış açılarını geliştirmiştir.

Çeviri etkinliğiyle diğer faaliyetler arasındaki ilişki değerlendirildiğinde, çeviri üretiminin bu kişiler için çoğu zaman entelektüel uğraş olarak sürdürüldüğü görülmektedir. Yazar, öğretmen, gazeteci ya da akademisyen kimlikleriyle ön plana çıkan bu çevirmenler, çeviriyi yalnızca ekonomik gerekçelerle değil, düşünsel bir faaliyet olarak benimsemiştir. Tahsin Yücel'in yazarlık ve akademik kariyeriyle çeviriyi birlikte yürütmesi, Ülkü Tamer'in şiir ve tiyatroyla kurduğu bağ, Filiz Karabey Ofluoğlu'nun hem konferans çevirmenliği hem kurumsal danışmanlık faaliyetleri bu çeşitliliği örneklemektedir. Yaşar Nabi Nayır'ın hem çevirmen hem de yayınevi kurucusu kimliğiyle alandaki öncülüğü dikkate değerdir.

Akademik temsiliyet düzeyine bakıldığında, Varlık Yayınevi bünyesindeki çevirmenlerinin büyük bölümünün çeşitli tez, kitap ve makale çalışmalarına konu edildiği görülmektedir. Özellikle Tahsin Yücel, Behçet Necatigil ve Özdemir İnce hakkında yayımlanmış çalışmalar, çeviri etkinliklerinin yalnızca edebi değil, akademik alanda da değer bulduğunu göstermektedir. Buna karşın Filiz Karabey Ofluoğlu ve Samih Tiryakioğlu gibi figürler üzerine yapılan çalışmaların daha sınırlı kaldığı görülmektedir. Yine de bu isimlerin akademik literatürde dolaylı olarak yer

aldıkları ve karşılaştırmalı çeviri analizleri çalışmaları içinde anıldıkları görülmektedir.

Varlık çevresinde yer alan çevirmenler, çeviriyi genellikle farklı mesleki kimliklerle birlikte sürdürmüş ve yazar, akademisyen, öğretmen ya da gazeteci olarak edindikleri birikimi çeviri faaliyetlerine yansıtmışlardır. Bu durum, çevirinin onlar için geçici bir uğraş değil, kültürel üretimle iç içe geçmiş bir ifade biçimi haline gelmesini sağlamıştır. Yayıneviyle kurulan ilişkiler çoğu zaman yalnızca profesyonel düzeyde kalmamış, düşünsel bağlarla da desteklenmiştir.

Varlık Yayınları bünyesinde faaliyet gösteren çevirmenler aynı zamanda yayınevinin sosyal ve kültürel sermayesinin bir parçasıdır. Bu isimlerin çoğu eğitim geçmişleri ve aldıkları dil eğitimleriyle yayınevinin kültürel sermayesini görünür kılmıştır. Öte yandan, bu çevirmenlerle kurulan uzun soluklu ilişkiler ve editoryal bağlar, yayınevinin sosyal sermayesini güçlendirmiştir. Yaşar Nabi Nayır'ın Tahsin Yücel'i yazı işleriyle görevlendirmesi, Behçet Necatigil'in ilk şiirini Varlık'a göndermesiyle başlayan bağ ve Nihal Yalaza Taluy'un Varlık için "temel direk" olarak nitelenmesi bu sosyal ağın sürekliliğini göstermektedir. Dolayısıyla Varlık Yayınları, bu çevirmenler aracılığıyla yalnızca yüksek nitelikli eserler ve çeviriler yayımlamakla kalmamış, aynı zamanda alan içinde sosyal sermayesini güçlendirmiştir.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu tez çalışmasında 1960–2000 yılları arasında Türkiye'de yazınsal çeviri yayıncılığı mercek altına alınarak çok katmanlı bir çözümleme gerçekleştirilmiştir. Altın Kitaplar Yayınevi, Varlık Yayınları, İnkılâp Kitabevi'nin yazınsal çeviri pratikleri hem oluşturulan kapsamlı bibliyografya verileriyle hem de röportaj verileri aracılığıyla detaylı bir şekilde incelenmiştir. Oluşturulan veri seti söz konusu yayınevlerinin alan içerisindeki mücadelelerine ve alanın yapısına dair önemli veriler sunmuştur. Çalışmanın diğer bir bölümünde yayınevlerinin önemli bir parçası olan çevirmenler ele alınarak yazınsal çeviri alanında aktif çevirmenlerin genel bir profili ortaya koyulmuştur. Elde edilen bulgular Türkiye'de yazınsal çeviri alanının ekonomik ve siyasi gerilimlerle sürekli bir dönüşüm içerisinde olduğunu ve yayınevlerinin bu gerilim içerisinde yayıncılık hayatına devam edebilmek için farklı yönelimler gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu yönüyle çalışma, yazınsal çeviri tarihimizin kırk yıllık dönemine ilişkin bütüncül bir değerlendirme sunmaktadır.

İlk olarak, bu çalışmada şu soruya yanıt aranmıştır: Yayınevleri, yayıncılık faaliyetlerinde ekonomik, kültürel, sosyal ve sembolik sermaye türlerinden hangilerine öncelik vermiştir ve bu durum yazınsal çeviri faaliyetlerine nasıl yansımıştır? Elde edilen veriler ışığında aynı koşullar altında faaliyet gösteren yayınevlerinin farklı yollar izlediği görülmüştür. Yayınevlerinin farklı sermaye türlerini önceliklendirerek birbiriyle hem benzeştiği hem de farklılaştığı gözlemlenmiş ve bu durumun alan içerisinde bir denge oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Altın Kitaplar alana güçlü bir sosyal sermayeyle giriş yapmasa da kısa sürede belirli bir çevirmen ağı oluşturmuş ve popüler yazarlar üzerinden yürüttüğü markalaşma yönelimiyle alanda tanınır hale gelmiştir. Dönemin çevirmenleriyle bir aile ortamı oluşturması ve zaman zaman toplantılar yaparak çevirmenleri de editoryal süreçlere dahil etmesi sürdürülebilir bir yayıncılık faaliyetini desteklemiştir. Yayınevinin ders kitaplarına yönelmesi bu alandan edindiği ekonomik sermayeyi yazınsal çeviri alanındaki eserlere yönelterek bir dönüşüm sağladığını düşündürmektedir. Tüm bu unsurlar yayıncılığın karşı karşıya kaldığı zorlu koşullar içerisinde yayınevinin ayakta kalmasını sağlamıştır. Altın Kitaplar'ın zaman zaman klasikler ve Nobel ödüllü eserlere yönelen fakat temelde ekonomik sermayeyi önceleyen yapısı, yayınevinin yazınsal çeviri yayıncılığı anlayışına doğrudan yansımıştır. Bu strateji, Agatha Christie, Barbara Cartland,

Danielle Steel, Dean R. Koontz gibi yazarların tekrar tekrar çevrilmesiyle görünür hale gelmiştir.

Buna karşın İnkılâp kitabevinin kurucusunun ve ailesinin daha önce aktif bir şekilde yayıncılık alanında yer alması yayınevinin var olan sosyal sermayesini yansıtırken alanda daha kolay bir şekilde konumlanmasını sağlamıştır. İnkılâp Kitabevi de Altın Kitaplar'ın Agatha Christie çevirileriyle oluşturduğu tanınırlığa benzer bir şekilde Jules Verne külliyatı üzerinden bir sembolik değer kazanma yolunda ilerlemiş fakat tamamen popüler romanlar üzerine yapılandırılan bir yayıncılık çizgisi gözlemlenmemiştir. Yayınevinin ekonominin zorlu olduğu dönemlerde çeviri eserlerin de bulunduğu cep kitaplarını yayımlayarak herkese kitap sevgisini aşılamayı hedeflemesi de sadece ticari bir kaygı gütmediğinin göstergesidir. Yazınsal çeviri alanındaki yansımalar İnkılâp Kitabevi'nde hem popüler hem de klasik metinleri içeren melez bir yayıncılık stratejisine işaret etmektedir. Dönemsel dalgalanmalara göre şekillenen bu yayın politikası, kimi zaman piyasa beklentilerine öncelik tanımıştır.

Her ne kadar benzerliklere rastlansa da Varlık Yayınlarının diğer yayınevlerine göre alanda belirgin bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ve bu örnek bir yayınevinin tamamen ekonomik sermayeye bağlı kalmadan da alanda varlığını sürdürebileceğinin bir kanıtıdır. Kuruluş sürecinde herhangi bir ekonomik sermayeye sahip olmaması, Yaşar Nabi'nin kendi evini satarak bir sermaye oluşturması tüm bu zor koşullara rağmen yayınevinin yüzünü sadece Batı'ya dönmeden daha çeşitli bir yayıncılık anlayışı benimsemesi yayınevini ayrıştıran özelliklerdendir. Yayınevinin kuruluşunda yatan motivasyon da bu durumu destekler niteliktedir. Yaşar Nabi Nayır'ın dünya edebiyatına ilgisi sebebiyle kurulmuş (Adlı, 2021) ve cep kitaplarıyla beraber herkesin ulaşabileceği kitaplar üretilmiştir. Burada amaç ticari kaygılardan çok kitapların bütün kesimler tarafından ulaşılabilir bir konumda olmasını sağlamaktır. Fakat Nayır'ın bu alandaki çabaları dönemin ekonomik koşullarının yarattığı engellere takılmıştır. Cep Kitapları'nın bir liradan dört liraya çıkması kendisine "Nasıl olacak?" sorusunu sordurtmuştur. Fakat Yaşar Nabi bu seride de herhangi bir değişikliğe gitmeyerek dış etmenlerin dönüştürücü etkisini kırmış ve bir direnç göstermiştir. Bu durum aslında yayınevinin 1960-2000 dönemi boyunca değişmeyen yayıncılık çizgisinde de gözlemlenmiştir. Yayımlanan çevirilerin sayısı diğer yayınevlerine göre sayıca az da

olsa farklı coğrafyalardan eserler kazandırmaya önem verildiği görülmektedir. Şair ve yazar kimliğiyle öne çıkan Yaşar Nabi'nin hem kültürel hem de sosyal sermayesi yayınevinin uzun yıllar varlığını sürdürmesinde oldukça büyük rol oynamıştır. Nabi'nin hem kendi çevirileriyle yayınevine katkıda bulunması hem de arkadaşlarından oluşan çevirmen kadrosu bu durumu kanıtlar niteliktedir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde Varlık Yayınları'nın büyük ölçüde sosyal sermayesiyle alanda varlığını sürdürdüğü ve ekonomik sermaye elde etmek amacıyla yayın çizgisinde bir değişikliğe gitmediği görülmüştür. Bu durum eyleyicilerin alandaki varlığını yalnızca ekonomik sermayeyle değil aynı zamanda sosyal, kültürel ve sembolik sermayeyle de sürdürebileceğini ve bunu yayıncılık ilkelerinden ödün vermeden de gerçekleştirebileceğini göstermektedir. Örneklem dahilindeki üç yayınevinin farklı yaklaşımlarının alanda denge ve çeşitlilik oluşturarak ve farklı yayın çizgileriyle beraber alanı şekillendirdiği görülmektedir. Altın Kitaplar'ın popüler romanlara yönelmesi, İnkılâp Kitabevi'nin daha arada bir konum alması, Varlık Yayınları'nın klasiklerle ilerlemesi bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Çalışmada cevabını aradığımız bir diğer soru "Yayınevleri büyük üretim ve sınırlı üretim kutupları arasında nerede konumlanmaktadır?" sorusudur. Bu soru yukarıdaki soruyla yakından bağlantılıdır ve elde edilen bulgular yayınevlerinin hangi kutba daha yakın olduğunu yansıtmaktadır. Altın Kitaplar Yayınevi, özellikle tercih ettiği eserler ve yazarlarla büyük üretim alanına yakın bir strateji benimsemiştir. Ancak bu üretimin tamamı piyasa odaklı değildir. Belli dönemlerde seçilen klasik eserler, Nobel Dizisi gibi atılımlar, yayınevinin sembolik sermaye üretimine de yatırım yaptığını göstermektedir. İnkılâp Kitabevi'nin çeviri yayıncılık stratejisi ise tarihsel olarak iki farklı evreye ayrılabilir. 1960'larda sembolik sermaye üretimine dayalı dengeli bir çizgi izleyen yayınevi, 1980'lerden itibaren belirgin biçimde piyasa odaklı büyük üretim kutbuna yönelmiştir. 1990'larda bu yönelim zirveye ulaşmış ve yayınevi ekonomik getiriyi önceleyen bir çizgiye yerleşmiştir. Bu geçiş, küreselleşmeyle birlikte hızlanan standardizasyon süreçleriyle de örtüşmektedir. Varlık Yayınları büyük ölçüde sınırlı üretim alanına özgü bir strateji izleyerek diğerlerinden farklı bir yönelim göstermektedir. Farklı edebiyatlardan kazandırdığı eserlerle ticari getirileri ikinci planda tutmuştur. 1960'lı yıllarda dergi yayıncılığıyla da alana yön verdiği gözlemlenen yayınevi, daha sonraki dönemlerde yayımladığı eser sayısında görülen azalmaya rağmen klasikleri yayımlama çizgisini sürdürmüştür.

Sonuç olarak üç yayınevi arasında yapılan karşılaştırma, yayınevlerinin kendilerini alanda farklı biçimlerde konumlandırdığını, bu konumlanma sürecinde alandaki dönüşümlerden etkilendiğini ve aynı zamanda alanın yeniden şekillenmesine etki ettiğini ortaya koymaktadır. Sermaye türleri arasındaki dönüşüm, yayınevlerinin alandaki varlıklarını sürdürmelerini sağlamış, dönemsel yayın stratejilerini belirlemiş ve özellikle piyasa mantığı arasında değişen konumlanmalar, yazınsal çeviri üretimine doğrudan yansımıştır. Her yayınevi kendi iç dinamiklerine ve dönemin politik, ekonomik koşullarına göre farklı yollar izlemiştir. Bu doğrultuda, yazınsal çeviri yayıncılığı yalnızca metin aktarımı değil, aynı zamanda alan içinde konum alma, prestij kazanma ve alanında görünür olma biçimlerinden biri haline gelmiştir.

Çalışmanın diğer bir araştırma sorusu şudur: Söz konusu yayınevlerinin çeviri kataloglarında kaynak dil çeşitliliği hangi düzeydedir? Bu çeşitlilik, Gisèle Sapiro'nun tanımladığı anlamda kültürel çeşitliliği destekleyici bir nitelik taşımakta mıdır? 1980 sonrası dönemde küreselleşmenin yazınsal çeviri yayıncılığı üzerindeki etkileri yalnızca ekonomik yapıların dönüşümüyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda yayınevlerinin stratejik yönelimlerini de biçimlendirmiştir. Yayınevlerinin verileri incelendiğinde, çeviri etkinliğinin büyük ölçüde merkez dillerle sınırlı olduğu, özellikle İngilizceye bağımlılığın giderek arttığı görülmektedir. Özellikle Altın Kitaplar küreselleşme ve standardizasyonun etkisinin görülmesi adına anlamlı bir örnek sağlamaktadır. Altın Kitaplar'ın verilerine göre çevirilerin %82'si İngilizceden yapılmıştır ve yayınevi 1980 sonrası dönemde hiper-merkezi İngilizceye neredeyse tamamen bağlı kalmıştır. İnkılâp Kitabevi'nde başlangıçta yüksek bir Fransızca oranı dikkat çekerken, bu oranın yıllar içinde hızla gerilediği ve yerini İngilizce çevirilere bıraktığı gözlemlenmiştir. Varlık Yayınları ise diğer iki yayınevine kıyasla görece daha dengeli bir kaynak dil politikası izlemiştir. Ancak 1990'lı yıllarda Fransızca çevirilerin oranındaki düşüş ve İngilizceye yönelim, Varlık'ın küreselleşme sonucu değişen koşullardan etkilendiğini göstermektedir. Buna rağmen, diğer iki yayıneviyle kıyaslandığında Varlık'ın kültürel çeşitliliği kısmen destekleyen bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Tüm bunlar yazınsal çeviri yayıncılığı alanında sadece belirli edebiyatlardan ve yazarlardan çevirilerin gerçekleştirilmesine neden olarak bir standardizasyonla sonuçlanmıştır. Nitekim İngilizce, 1980 sonrası dönemde her üç yayınevinin yayın listesinde daha belirgin biçimde öne çıkmıştır. Bu doğrultuda bibliyografya verilerinden elde edilen dil dağılımı bilgileri küreselleşmenin çeviri

yayıncılığında asimetrik akışlara neden olduğu görüşünü doğrular niteliktedir. Bu duruma direnç göstereceğini ifade eden Varlık Yayınları'nın dahil özellikle 1990 sonrası küreselleşme sonucu oluşan standardizasyona uyum sağladığı görülmektedir. Bu tablo, yazınsal çeviri alanında çeşitlilik ilkesinin korunamaması halinde bu alanda kültürel akışın giderek tekdüzeleştirilmesi riskini de beraberinde getireceğini açıkça göstermektedir. Farklı dillerden ve edebiyatlardan veya çevresel konumdaki dillerden eserlerin sistemli biçimde yayın dışı bırakılması hem okur repertuvarını sınırlamakta hem de alanının yaratıcı potansiyelini törpülemektedir. Standardizasyon, yalnızca bir piyasa stratejisi değil, aynı zamanda kültürel bir tehlike olarak değerlendirilmelidir. Bu verilerin yazınsal çeviri alanında farklı seslerin ve edebiyatların duyulması için bir farkındalık geliştireceği ümit edilmektedir. Bu kapsamda farklı dillerden gerçekleştirilen çevirilerin desteklenerek alandaki akışın daha dengeli bir hale getirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Bu çalışmanın dikkat çekici sonuçlarından biri, Türkiye'de yazınsal çeviri yayıncılığı alanında izomorfik eğilimlerin varlığıdır. Sapiro'nun yayıncılık alanındaki izomorfik eğilimlere yönelik görüşü uluslararası düzleme ek olarak ulusal düzlemde de ele alınmış ve yeniden değerlendirilmiştir. Tüm bulgular ışığında yayıncılık alanında kurumlar arası benzeşmenin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde mevcut olduğu ortaya koyulmuştur. Altın Kitaplar Yayınevi, Varlık Yayınları ve İnkılâp Kitabevi örneklerinde görüldüğü üzere, özellikle belirsizlik dönemlerinde yayınevleri, uluslararası düzeyde meşruiyet kazanmış uygulamaları model alarak kendi çeviri yayın stratejilerini şekillendirmişlerdir. Bu durum, küresel yayıncılık pratiklerinin yerel ölçekte benimsenmesiyle belirginleşmektedir. Kâğıt krizi gibi ekonomik sorunların yayınevlerini farklı arayışlara yöneltmesi, yalnızca içerik tercihlerini değil, yayın biçimlerini de etkilemiştir. Özellikle Fransa'daki cep kitabı modelinin Türkiye'de benimsenmesi, biçimsel standardizasyonun ekonomik koşullarla nasıl ilişkilendiğini göstermektedir. Bu durum belirsizlik ortamında kurumsal benzeşmenin nasıl stratejik bir çözüm olarak benimsendiğine örnek teşkil etmektedir. Buna ek olarak, yayınevleri yerel düzlemde çevirmen ve eser tercihleri açısından da benzeşme göstermekte ve tüm bu eğilimler bizleri tekrardan Türkiye'de yayıncılık alanının dış etmenlerden bağımsız özerk bir alan olarak yapılanmadığı gerçeğine götürmektedir. Hem uluslararası ölçekte hem de ulusal ölçekte yayınevlerinin birbirine benzeşme eğilimi, alandaki standardizasyonu pekiştiren bir başka dinamik olarak ortaya

çıkmaktadır. Bu tablo, benzeşme eğilimlerinin yalnızca alandaki farkları silikleştirmekle kalmadığını, aynı zamanda yayıncılık alanının yaratıcı çeşitliliğini gölgede bırakan bir standardizasyon sürecini beraberinde getirdiğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Çalışmanın temel katkılarından biri, yalnızca yayınevlerinin yazınsal çeviri alanındaki eğilimlerinin değil, bu sürecin ayrılmaz bir parçası olan çevirmenlerin de analize dahil edilmesidir. Bu doğrultuda, şu soruya yanıt aranmıştır: Söz konusu üç yayınevinde yazınsal çeviri alanında aktif olan çevirmenler nasıl bir profile sahiptir ve bu profiller yayınevlerinin çeviri tercihleriyle nasıl bir etkileşim içindedir? Yayınevlerine yönelik çok sayıda çalışma bulunmasına karşın, çevirmenlerin belirli dönemlerde ve yayınevleriyle kurdukları ilişkiler ağını ele alan kapsamlı analizler oldukça sınırlıdır. Bu konuya ilişkin dikkat çekilmesi gereken önemli noktalardan biri yayınevlerinin arşiv sorunudur. Çevirmen profillerine yönelik gerçekleştirilen araştırmada yayınevleriyle iletişime geçilmiş fakat böyle bir arşivleri olmadığına dair dönüşler alınmıştır. Yayınevlerinin yayıncılık hayatının önemli bir parçası olan çevirmenlerin emeklerinin görünür kılınması açısından bu çalışmalar önem taşımaktadır.

Bu çalışmada uygulanan çevirmen profili çözümlemeleri, yalnızca bireysel biyografiler oluşturmakla kalmamış, aynı zamanda yayınevlerinin nasıl çevirmenlerle çalışmayı tercih ettiğine ve bu tercihlerle yayın çizgisi arasındaki uyuma dair ipuçları sunmuştur. Ayrıca çalışmada, mevcut çözümleme modeli genişletilmiş ve ek olarak "akademik temsiliyet" başlığı da dahil edilerek çevirmenlerin alandaki görünürlüğü daha kapsamlı biçimde ele alınmıştır. Bu yönüyle, yapılan genişletmenin çevirmenlerin akademik alanda ne düzeyde temsil edildiğini görünür kıldığı düşünülmektedir. Altın Kitaplar Yayınevi bünyesinde yer alan çevirmen profilleri, yayınevinin 1960'lardan itibaren sürdürdüğü büyük ölçekli üretim stratejileriyle doğrudan örtüşmektedir. Gönül Suveren, Gülten Suveren, Azize Bergin ve Mehmet Harmancı gibi çevirmenler, yüksek hacimli üretimleriyle bu stratejiyi taşıyan temel isimler arasında yer almaktadır. Bu çevirmenlerin popüler türlerde yoğunlaşması ve oldukça kısa sürelerde hızlı bir şekilde çevirileri tamamlaması yayınevinin ekonomik sermaye yönelimiyle örtüşmektedir. Ayrıca aynı çevirmenlerle kurulan uzun süreli iş birlikleri o dönemde yayıncılar ve çevirmenler arasındaki güven ilişkisini de yansıtmaktadır. İnkılâp Kitabevi'nin çevirmen profilleri, belirli bir sosyal ağla sınırlı

olmayan, farklı mesleki yönelimlere ve dilsel geçmişlere sahip isimlerden oluşmaktadır. Ferid Namık Hansoy, Gani Yener, Belkıs Çorakçı Dişbudak, Nejat Ebcioğlu ve Nilgün Gençer Çepni gibi çevirmenler çocuk edebiyatından klasik metinlere kadar geniş bir tür yelpazesinde faaliyet göstermiştir. Bu yayınevinde dikkat çeken durum çevirmenler hakkındaki bilgilerin daha sınırlı olduğudur. Çevirmenlere yönelik haberler, röportajlar, yazılar oldukça kısıtlıdır. Varlık Yayınları çevirmen tercihlerini kültürel ve sembolik sermaye üretimi doğrultusunda yapılandırmıştır. Behçet Necatigil, Tahsin Yücel, Ülkü Tamer ve Özdemir İnce gibi çevirmenlerin seçilmesi bu duruma örnektir. Bu durum bizleri yayınevlerinin benimsediği yayıncılık anlayışıyla çevirmen seçimlerinin büyük ölçüde örtüştüğü sonucuna ulaştırmaktadır. Çevirmen profillerine yönelik yürütülen araştırma sürecinde ulaşılan önemli sonuçlardan biri, bibliyografya verilerinin yalnızca niceliksel eğilimleri yansıtmakla kalmadığı, aynı zamanda çevirmenlerin üretim pratiklerine, türsel yönelimlerine ve oluşturdukları ilişkiler ağına dair ipuçları sunduğudur. Bu yönüyle bibliyografya verilerinin, özellikle arşiv eksikliği bulunması durumunda, görünmez kalan çevirmen emeğini kayıt altına alma açısından anlamlı bir kaynak işlevi gördüğü sonucuna ulaşılmıştır. Yayınevlerini kapsayan bir tez çalışmasında, yalnızca yayınevlerinin mücadelelerini değil, aynı zamanda bu uzun soluklu yolculukta aktif rol oynayan çevirmenlerin de mercek altına alınması, alanın çok boyutlu dinamiklerini ortaya koyabilmek açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle bu çalışmanın çevirmen odaklı yaklaşımıyla yazınsal çeviri tarihi araştırmalarına özgün bir katkı sunabilmesi umut edilmektedir.

Tüm bu bulgular aracılığıyla çalışmanın varmış olduğu sonuçların katkısını birkaç düzlemde değerlendirmek mümkündür. İlk olarak, bu çalışma Gisèle Sapiro'nun neo-kurumsalcı yaklaşımdan hareketle yayıncılık alanına uyarladığı izomorfizm kavramını, Türkiye'deki yazınsal çeviri yayıncılığı alanına uyarlayarak yayıncılığı disiplinlerarası bir yaklaşımla ele almıştır. İkinci olarak çalışmada, yayınevlerinin izlediği çeviri yayıncılık stratejilerini, yalnızca metin düzeyinde değil, alanın dinamikleri, sermaye türleri, çevirmen tercihleri üzerinden 40 yıllık bir dönem içerisinde değerlendirilerek bütüncül bir analiz tablosu ortaya koyulmuştur. Bu çerçevede çalışmada, çeviri yayıncılığının "büyük ölçekli üretim" ve "sınırlı üretim" kutupları temelinde ele alınmasıyla yayınevlerinin stratejik konumları somutlaştırılmıştır. Çalışmada, Altın Kitaplar Yayınevi, Varlık Yayınları ve İnkılâp

Kitabevi özelinde geliştirilen çözümleme Türkiye'de yazınsal çeviri yayıncılığının farklı sermaye türleriyle nasıl biçimlendiğine dair bir bakış sunmuştur. Çalışma kapsamında oluşturulan bibliyografya verilerinin ve çevirmen biyografilerinin, hem yazınsal çeviri tarihine katkı sunacağı hem de alandaki arşiv eksikliklerine dikkat çekerek yeni araştırmalara zemin hazırlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, sunulan kuramsal ve kavramsal çerçevenin farklı dönemler, yayınevleri ya da çeviri türlerine uygulanarak Türkiye'deki çeviri yayıncılığının tarihsel dönüşümünü daha geniş bir bağlamda görünür kılabileceği öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

Adlı, A. (Mayıs 2021). Varlık Türk edebiyatı var demek için kuruluyor. https://www.nadirkitap.com/filiz-nayir-deniztekin-roportaji-blog53.html

Akgün, F. (2009). *Tahsin Yücel'in hikayelerinin yapı ve tema bakımından incelenmesi* (Yayın No. 235330) [Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Alangu, T. (1962). 1961'de roman ve hikâyemiz. *Varlık Yıllığı 1962*, 43–61.

Alioğlu, S. (1996). İslami yayıncılık. *Cumhuriyet dönemi Türkiye ansiklopedisi* (Cilt 15, ss. 1468–1470). İletişim Yayınları.

Altın Kitaplar [@altinkitaplar]. (2017, 26 Haziran). Dış İlişkiler Sorumlumuz Oya Alpar'ın Dan Brown ile görüşmesi oldukça verimli geçti! [Tweet]. *X*. https://x.com/altinkitaplar/status/879362787943776256?s=46&t=Wlg7XrrTkJN3yZJchrOiYQ

Altın Kitaplar [@altinkitaplar]. (2021, 16 Mayıs). Arkadaşımız, sırdaşımız, annemiz, ablamız, yayın dünyasının duayen isimlerinden Oya Alpar'ı kaybetmenin derin üzüntüsü içindeyiz.. [Tweet] X. https://x.com/altinkitaplar/status/1393946453308018692?s=46&t=Wlg7XrrTkJN3yZJchrOiYQ

Altın Kitaplar. (t.y.) Kurumsal, https://www.altinkitaplar.com.tr/kurumsal/

Altuğ, E. (24 Eylül, 2023). Varlık Dergisi 90. yaşını yeni kalemlerle kutladı. https://www.milliyetsanat.com/haberler/diger/varlik-dergisi-90-yasini-yeni-kalemlerle-kutladi/16776

Andaç, F. (2003). Sözcüklerin Diliyle Konuşmak, Tahsin Yücel ile Yüz Yüze. *İstanbul: Dünya Kitapları*

Andaç, F. (2006). *Ülkü Tamer'le hayata ve şiire dair*. Dünya Kitapları.

Araboğlu, A. (2024). Bir üst eleştiri incelemesi: "'Ve Durgun Akardı Don' adlı yanlış çeviri üzerine bir inceleme". *International Journal of Language Academy*, *(33)*, 358–372. http://dx.doi.org/10.29228/ijla.43626

Arı, S. (2023). Gazeteci-Çevirmen Azize Bergin'in Babıali'deki Çevirmenlik Serüvenine Sosyal Sermayenin Etkisi. *Söylem Filoloji Dergisi*, (Çeviribilim Özel Sayısı), 119-129. https://doi.org/10.29110/soylemdergi.1186849

Arslan Özcan, L., & Güzelyürek Çelik, P. (2016). Panorama des traductions en turc des œuvres de Georges Simenon. *Traduire la littérature belge francophone: ifinéraires des œuvres et des personnes*, 165-192.

Arslan, A. (2018). *Behçet Necatigil ve divan şiiri geleneği.* (Yayın No. 497317) [Yüksek lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Aslan, Y. (2019). Bir Cumhuriyet çocuğunun anılarında Manisa. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *16*(44), 103-119. https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkusbed/issue/49680/623418

Ataman Göksel (2002), İşletme Yönetimi (2. Baskı,) Türkmen Kitabevi İstanbul

Aydın, B., & Ultav Z. T. (2021). Şiirde domestik mekânlara ilişkin yansımalar: Behçet Necatigil ve İlhan Berk şiirleri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, *38*(1), 111-133. https://doi.org/10.32600/huefd.823198

Baibikov, E. (2011). Revised translations, revised identities: (Auto)biographical contextualization of translation. R. Sela-Sheffy & M. Shlesinger (Eds.) içinde, *Identity and status in the translational professions* (ss. 173–188). John Benjamins.

Bay, Y. (Ocak, 2013). Önümüzdeki Dönemde En Büyük Hedefimiz E Kitap. *Milliyet Sanat.* https://www.milliyetsanat.com/kitap/roportaj/--onumuzdeki-donemde-en-buyuk-hedefimiz-e-kitap-/128

Baykal, N. (2014). *Behçet Necatigil şiirlerinde halk anlatısı motiflerinin metinlerarasılık bağlamında dönüştürülmesi* (Yayın No. 366636) [Yüksek Lisans Tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Bayraktar, M. (2020). Yaşar Nabi Nayır Röportajı. R. N. Bali (Der.), *Mazide kalan yayınevleri: Mülakatlar*. Libra Kitap.

Bengi, I. (1990). Çeviribilim, Çeviri Kuramı ve Sözdeçeviriler. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, *1*, 107-117 http://dad.boun.edu.tr/tr/pub/issue/29234/312970

Bergin, A. (2004). *Babıali'de topuk tıkırtıları*. Epsilon Yayınları.

Berman, A. (2009). Toward a translation criticism: John Donne (F. Massardier-Kenney, çev.). TheKent State University Press. (Orijinal çalışma 1995 yılında yayımlandı).

Bianet. (16 Aralık, 2015). İnkılâp Kitabevi Kurucusu Garbis Fikri Anıldı, https://bianet.org/haber/İnkılâp-kitabevi-kurucusu-garbis-fikri-anildi-170236

Bilgeç, P. (2007). *Tahsin Yücel üzerine bir inceleme(insan-eser)* (Yayın No. 230511)

[Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Bilir, F. S. (2014). Ülkü Tamer. İçinde N. Balcı (Ed.), *Ülkü Tamer: 2014 Çukurova Ödülü* (s. 29-38). 8. Uluslararası Çukurova Sanat Günleri Yayını.

Binyazar, A. (1969). 1968'de roman ve hikâyemiz. *Varlık Yıllığ 1969, 49-75*

Bogenç Demirel, E. (2014). Çevirinin Bourdieu Sosyolojisiyle Yapılanan Yüzü, Çeviri Sosyolojisi. E. Göker, N. Ökten & Ç. Güney (Eds.), Cogito Pierre Bourdieu içinde (s. 402-416). Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

Bourdieu, P. (1985). The social space and the genesis of groups. *Social Science Information, 24*(2), 195–220. https://doi.org/10.1177/053901885024002001

Bourdieu, P. (1986). *The forms of capital*. J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (ss. 241–258). Greenwood Press.

Bourdieu, P**.** (1995). *Pratik nedenler: Eylem kuramı üzerine* (H. Tufan, Çev.). İstanbul: Kesit Yayıncılık. (Orijinal çalışma 1994 yılında yayımlanmıştır)

Bourdieu, P. (2000). *Pascalian meditations* (R. Nice, Trans.). Stanford, CA: Stanford University Press.

Bourdieu, P. (2008). A conservative revolution in publishing. *Cultural Studies*, 22(3), 413–426. https://doi.org/10.1080/09502380802012634

Bourdieu, P. (2020). *Sanatın Kuralları* (Çev., N. K. Sevil). Alfa Yayınları. (Orijinal çalışma 1992 yılında yayımlanmıştır).

Bourdieu, P. (2023). *Kültür Üretimi, Sembolik Ürünler/Sembolik Sermaye* (Çev. S. Yardımcı & E. Gen) (1.Baskı). İletişim Yayınları. (Orijinal çalışma 1977 yılında yayımlanmıştır).

Bourdieu, P., & Wacquant, L**.** (2014). *Düşünümsel bir antropoloji için: Cevaplar* (N. Ökten, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları. (Orijinal eser 1992 yılında yayımlanmıştır)

Bourdieu, P., & Wacquant, L. J. D. (2014). *Cevaplar: Düşünümsel bir antropoloji için* (Çev. N. Ökten). İletişim Yayınları. (Orijinal eser 2001'de yayımlanmıştır)

Boy, H. (2018). Eflatun Kız within the Context of Translation Studies: A Conceptual (Re) Framing. *transLogos Translation Studies Journal*, *1*(1), 64-91.

Buğra, M. G. (2007). *Behçet Necatigil poetikasında şair*. (Yayın No. 226108) [Yüksek Lisans Tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Bulut, A. K., & Gürses, S. (2019). Ömrünü çeviriye adayan iki kadın: Gönül ve Gülten Suveren kardeşler. In Ş. Tahir Gürçağlar (Der.), *Kelimelerin kıyısında: Türkiye'de kadın çevirmenler* içinde (ss. 246–276). İthaki Yayınları.

Bulut, M. A., & Pulat, A. (2021). Behçet Necatigil'in *Varsa Ev* şiirinin göstergebilimsel yöntemle çözümlenmesi. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, 5*(2), 1515–1537.https://doi.org/10.34083/akaded.952086

Çakar, P. (2016). Özdemir İnce'nin *Şiir ve Gerçeklik* kitabı üzerine. *Söylem Filoloji Dergisi*, *1*(1), 1–2.

Çakır, M. (2007, Şubat 22). Ülkü Tamer'le şiirleri üzerine [Röportaj]. *Cumhuriyet Kitap Eki*, (888).

Candan, B. (2011). Matbaadan internete Türkiye'de yayın hayatı ve kütüphaneler. *Türk Kütüphaneciliği, 25*(4), 470–493

Çelik, P. G. (2010). La traduction du «fantastique»: Le Château des Carpathes de Jules Verne. *Synergies Turquie*, (3), 223-231.

Çetin, G. (2021). Varlık ergisi Ekseninde Yaşar Nabi Nayır'ın Tiyatroya Dair Görüşleri. *International Journal of Language Academy*, *9*(4)

Çetin, N. (1997). *Behçet Necatigil: Hayatı, sanatı ve eserleri*. TC Kültür Bakanlığı.

Çetin, N. (2014). *Behçet Necatigil-Hayatı, Sanatı ve Eserleri.* Akçağ Yayınları.

Çetin, S. (2018). 1930'lu yıllarda Türk Edebiyatında Balkan İlgisi Ve Bir Yol Açıcı Olarak Yaşar Nabi. *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 12-31. https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/39151/459822

Chesterman, A. (2009). The Name and Nature of Translator Studies. *Hermes-Journal of Language and Communication in Business*, *22*(42), 13–22. https://doi.org/10.7146/hjlcb.v22i42.96844

Chesterman, Andrew. 2006. Questions in the sociology of translation. Translation Studies at the Interface of Disciplines. ed. João Ferreira Duarte, Alexandra Assis Rosa, Teresa Seruya. Amsterdam: John Benjamins: 9-27.

Çınar, S. (10 Ocak, 2024). Stephen King'i Heyecanlandıran Yayıncı. *Hürriyet* https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/sayim-cinar/stephen-kingi-heyecanlandiran-yayinci-42388480

Çölmekçioğlu, T. (2019). *Tahsin Yücel'in romanlarında anlatım teknikleri* (Yayın No. 610683) [Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Çomak, M. (2018). *Tahsin Yücel'in Ben ve Öteki kitabındaki öykülerin göstergebilimsel çözümlemesi* (Yayın No. 504654) [Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Çubukçu, B. (2016, 21 Haziran). Tercümenin hanımefendisi Belkıs Çorakçı Dişbudak. *Al Jazeera Türk.*

Dağ, F. (14 Aralık, 2020) Dijital Çağla Dönüşen Kitaplar Ve Yayıncılık Sektörü: Bilginin Sürekliliği. *Milliyet* https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/filiz-dag/dijital-cagla-donusen-kitaplar-ve-yayincilik-sektoru-bilginin-surekliligi-6379135

Daşcıoğlu, Y. (2001). *Behcet Necatigil'in şiirlerinin şekil ve muhteva yönünden incelenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Daşcıoğlu, Y. (2016). Behçet Necatigil'in Nilüfer'i üzerinden şiirde hikâye nerde biter, imge nerde başlar. *Türk Dili Dergisi*, 68-70.

Demirhan, S. (Derleyen) (2022) *Tercümemi Nasıl Buldunuz?*. Yapı Kredi Yayınları.

Denissova, N. (2021). Ölü Canlar (Мёртвые души) ve İlahi Komedya (Divina Commedia). Çeviride metinlerarası bağlantılar. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (22), 1005-103https://doi.org/10.29000/rumelide.897327

Dimaggio Paul J. Ve Powell Walter W. (1983) The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism And Collective Rationality In Organizational Fields. American Sociological Review, Vol. 48, No 2, April, Boston, 147-160

Dinçer Yiğit, E. (2021). *Yaşar Nabi Dönemi Varlık dergisinde eleştiri (1933–1981)* (Yayın No. 679487) [Doktora tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Durak, M. (Der.). (2000). *Her yönüyle Tahsin Yücel*. Multilingual.

Ebci, S. (13 Mart, 2020). Aren Şenorkyan: Edebiyat bir yayınevi için olmazsa olmazdır. Edebiyathaber.net. https://www.edebiyathaber.net/aren-senorkyan-edebiyat-bir-yayinevi-icin-olmazsa-olmazdir/

Eberharter, M. (2021). Translator biographies as a contribution to Translator Studies: Case studies from nineteenth-century Galicia. *Literary translator studies* içinde, 73-88). John Benjamins Publishing Company.

Ece, A. (2016). Tahsin Yücel ve Çeviri Eylemi. *Dilbilim*, 30(2), 91-100.

Editör. (15 Mart, 2017), Altın Kitaplar'dan Batu Bozkurt ile Röportaj. 221B Dergi, https://221bdergi.com/agatha-christie-altin-kitaplar-batu-bozkurt/

Elgül, C. (2023). Erken Cumhuriyet Dönemi Kültür Repertuvarı'na özne odaklı bir bakış: Yaşar Nabi Nayır'ın çeviri biyografisi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat*

Araştırmaları Dergisi, (35), 1505-1517. https://doi.org/10.29000/rumelide.1342154

Emin Arif Karabey (t.y.) *Oktay Aras Kitaplığı*. https://www.oktayaras.com/emin-arifi-karabey/tr/65770

Ergen, G. (2016, 6 Eylül). Kitaplara adanmış bir hayat. *Hürriyet* https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/gulben-ergen/kitaplara-adanmis-bir-hayat-40217694

Erkul Yağcı, A. S. (2019). Hep satan kitapların çevirmeni Nihal Yeğinobalı. Ş. Tahir Gürçağlar (Der.), *Kelimelerin kıyısında: Türkiye'de kadın çevirmenler* (ss. 216–245)içinde. İthaki Yayınları.

Ertem, B. (2021). 12 Mart 1971 askerî müdahalesi sonrası ara rejim ve Türkiye siyasetine etkileri (1971–1974). *OPUS International Journal of Society Researches*, *8*(14), 655–676. https://doi.org/10.26466/opus.407560

Franssen, T., & Kuipers, G. (2013). Coping with uncertainty, abundance and strife: Decision-making processes of Dutch acquisition editors in the global market for translations. *Poetics*,*41*(1) https://doi.org/10.1016/j.poetic.2012.11.001

Geçen, S. (2016). Ülkü Tamer Şiirlerinde Labirent Bir Mekân Olarak Kent. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *5*(2).

Göğercin, A. (2006). Albert Camus'nün'düşüş've Tahsin Yücel'in'vatandaş'anlatıları Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (16), 1-22. https://dergipark.org.tr/tr/pub/sefad/issue/16459/171714

Gökalp-Alpaslan, G. G. (2003). Behçet Necatigil'in şiirlerinde mekânın poetikası. *Türkbilig/Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 4(5), 29-44 https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkbilig1/issue/13376/161792

Gomez, H. (2017). A closer look into the life of ordinary translators through unordinary sources: The use of obituaries as a microhistory tool to study translators and translation in Ohio. *New Voices in Translation Studies*, *16*(1), 55-83. https://doi.org/10.14456/nvts.2017.4

Gouanvic, J. M. (2005). A bourdieusian theory of translation, or the coincidence of practical instances: Field,'habitus', capital and 'illusio. '*The translator,* 11(2), 147-166. https://doi.org/10.1080/13556509.2005.10799196.

Gözaydın, N. (2016). Behçet Necatigil'in Çeviri Dili. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, X*, *772*, 168-178.

Güçlü, F. (2024, Mayıs 17). *Avanoslu çevirmen, yazar Mehmet Özgül*. FİB Haber. https://www.fibhaber.com/avanoslu-cevirmenyazar-mehmet-ozgul

Gülburun, B. (2019). *Tahsin Yücel'in romanlarında mekân* (Yüksek lisans tezi, (Yayın No. 569182). [Yüksek Lisans Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Gülgün, S. (2016, Ocak 22). *Tahsin Yücel: "Yalnızlık duygusu hissediyorum"* [Röportaj]. Artful Living. https://www.artfulliving.com.tr/kitap/tahsin-yucel-yalnizlik-duygusu-hissediyorum-i-6968

Gündem kırık kanatlar (2004, 15 Mart). *Hürriyet*

https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kirik-kanatlar-38581134

Gündoğdu, A. E. (2012). Metinlerarasılık bağlamında Tahsin Yücel'in *Yalan* adlı romanı. *Electronic Turkish Studies*, *7*(4). http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3470

Güner, G. (2017, 28 Ocak). Tahsin Yücel'i "Gökdelen"le Anmak. *Sanattan Yansımalar*. https://www.sanattanyansimalar.com/yazarlar/gunay-guner/tahsin-yucel-i-gokdelen-le-anmak/1257/

Gürbüz, G. (2018). Dinler tarihi. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *20*(38), 319–325. https://doi.org/10.17335/sakaifd.458805

Gürçağlar, Ş. T. (2005). *Kapılar: Çeviri tarihine yaklaşımlar*. Scala Yayıncılık.

Gürdaş, B. (2014). 1960'larda Türkiye'de sanatta ulusallık-evrensellik tartışmaları. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3(1), 169–186. https://arastirmax.com/tr/publication/hacettepe-universitesi-edebiyat-fakultesi-dergisi/31/1/169-186-1960larda-turkiyede-sanatta-ulusallik-evrensellik-tartismalari/arid/32a65be3-e353-47a0-8ede-596f06bdc950

Gürkan, E. (2023). Çehov'un 'Altıncı Koğuş'eserinin Türkçe çevirilerinin sözcüksel–içeriksel dönüşüm teorisi üzerinden incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (33), 1343-1352.

Gürsoy Sökmen, M. (1996). Türkiye'de Yayıncılık Ortamı, *Cumhuriyet dönemi Türkiye ansiklopedisi* (Cilt 15, ss. 1466–1467). İletişim Yayınları.

Güzel, O. E. (2023). Graham Greene'in Stamboul Train adlı romanı ile İstanbul Treni başlıklı Türkçe çevirisindeki özel ad göstergeleri ve tarihsel göstergelerin çeviri göstergebilimi bağlamında çözümlenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (36), 1254-1274. https://dergipark.org.tr/tr/pub/toplumsalbilimler/issue/81606/1385642

Halaçlı, D. (2005). *Yaşar Nabi Nayır'ın hayatı, sanatı ve eserleri*.[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi].

Haleva, B., & Kıvanç, A. Z. (2015). Türkiye'de çeviri politikaları ve yayınevleri üzerine dönemsel bir kesit incelemesi. *Turkish Studies*, *10*(8), 1325–1344. http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8263

Heilbron, J., & Sapiro, G. (2007). Towards a sociology of translation: Current issues and future prospects. M. Wolf & A. Fukari (Ed.), *Constructing a Sociology of Translation* içinde (s. 93-107). John Benjamins.

Heino, A. (2021). Investigating literary translators' translatorship through narrative identity. *Literary translator studies*, *156*, 123-135.

https://doi.org/10.1075/btl.156.06hei

İnce, Ö. (2001). *Şiir ve gerçeklik*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İnce, Ö. (2017). *Ters(ine) yazılar* (A. Çakan, Ed.). Tekin Yayınevi.

Inghilleri, M. (2003). Habitus, field and discourse: Interpreting as a socially situated activity. Target. *International Journal of Translation Studies*, 15(2), 243-268. https://doi.org/10.1075/target.15.2.03ing

Inghilleri, M. (2005). The Sociology of Bourdieu and the Construction of the 'Object' in Translation and Interpreting Studies. *The Translator,* 11(2), 125-145.https://doi.org/10.1080/13556509.2005.10799195

Işık, E. S. (2022). *Turkish romance fiction and world literature through the case of Nihal Yeğinobalı* (Yayın No. 726335) [Yüksek lisans tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

İşli, E. N. (2004). Kitaphaneden Yayınevine Bâbıâli, (Sergi Kataloğu) Türkiye Yayıncılık Kurultayı, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

İşli, E. N. (2020, Aralık) Dünya edebiyatını Türkçeye taşıyan insan. *Tarih Dergi.* https://tarihdergi.com/dunya-edebiyatini-turkceye-tasiyan-insan/

Jenkins, R. (1992). Pierre Bourdieu. Routledge.

Jobanputra, S. B. Who is to blame for the Withdrawal of Roger Ackroyd Cinayeti from Circulation? The Critic or the Translator?. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, (27), 46-63. https://doi.org/10.37599/ceviri.572187

Johnson, R. (2023). Sunuş. İçinde P. Bourdieu, *Kültür Üretimi: Sembolik Ürünler/Sembolik Sermaye* (S. Yardımcı & E. Gen, Çev., ss. 7–27). İstanbul: İletişim Yayınları. (Orijinal çalışma 1993 yılında yayımlanmıştır).

Kabacalı, A. (1995). *Kültürümüzden insan adaları*. Yapı Kredi Yayınları.

Kabacalı, A. (1996). 1980 Sonrası yayıncılık, *Cumhuriyet dönemi Türkiye ansiklopedisi* (Cilt 15, ss. 1462–1465). İletişim Yayınları.

Kabacalı, A. (Haz.). (2003). *Yazınımızın görünmez devi: Tahsin Yücel*. Tüm Fuarcılık Yapım.

Kahraman, H. B. (1981) 1980 Yılı roman ve öyküleri. *Varlık Yıllığı 1981*, 107-118

Kaindl, K. (2025). The translator's nested identities: Translator studies and the auto/biographical turn. *Perspectives: Studies in Translation Theory and Practice*, 33(2), 326–340. https://doi.org/10.1080/0907676X.2024.2421772

Karagülle, F. (2006). Varlık Dergisi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, *4*(8), 609–628.

Karar. (2022, 12 Temmuz). İsmail Gaspıralı'nın torunu Meral Gaspıralı vefat etti. *Karar Gazetesi*. https://www.karar.com/guncel-haberler/ismail-gaspiralinin-torunu-meral-gaspirali-vefat-etti-1675044

Kaynar, M. K. (2023). *Türkiye'nin 1970'li yılları*. İletişim Yayınları.

Kaynardağ, A. (1983). Yayın dünyası. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi* (C. 10, ss. 2824–2836). İletişim Yayınları.

Koçer, Ş. (2022). Nikolay Gogol'ün "Bir Delinin Hatıra Defteri" çevirilerinde üslup farkının oluşturduğu anlamsal sorunlar. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, *5*(11), 763–785.https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijhe/issue/47885/573955

Makarska, R. (2014). Die Rückkehr des Übersetzers: Zum Nutzen einer Übersetzerbiographie. A. Kelletat & A. Tashinskiy (Eds.) içinde, *Übersetzer als Entdecker: Ihr Leben und Werk als Gegenstand translationswissenschaftlicher und literaturgeschichtlicher Forschung* (ss. 51–61). Frank & Timme.

Makarska, R. (2020). Translator Studies jako nové stěžejní téma translatologie. *Slovo a smysl*, *17*(33), 151-159.

Makarska, R. 2016. Translationsbiographische Forschung. Am Beispiel von Siegfried Lipiner (1856–1911) und Grete Reiner (1892–1944). *Übersetzerforschung.*

Neue Beiträge zur Literatur- und Kulturgeschichte des Übersetzens içinde, Andreas Kelletat v.d. (eds), 215–232. Berlin: Frank & Timme.

Mehmet Özgül söyleşisi ertelendi. (2007, 14 Haziran). *Çeviribilim.com*. https://ceviribilim.com/2007/06/14/mehmet-ozgul-soylesisi-ertelendi/

Menemencioğlu, M. (1962, 15 Aralık). Nihal Yalaza Taluy ile söyleşi. *Varlık*

Meriç, T. (2016, Ocak 22). *Tahsin Yücel'e sorduk: Hayristan neresi biz neredeyiz?* Egoist Okur. https://egoistokur.com/tahsin-yucele-sormustuk-hayristan-neresi-biz-neredeyiz/

Metin Tekin, B., & Öztemel Akbay, F. (2018). O. Henry'nin "The Last Leaf" eseri üzerine bir inceleme. *Journal of International Social Research*, *11*(55). http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20185537188

Meylaerts, R. (2008). Translators and (their) norms: Towards a sociological construction of the individual. In A. Pym, M. Shlesinger, & D. Simeoni (Eds.), *Beyond descriptive translation studies: Investigations in homage to Gideon Toury,* John Benjamins Publishing Company. 91-102

Milliyet. (1999, 19 Aralık). Nihal Yeğinobalı: "Artık çeviri yapmayacağım!" *Milliyet Gazetesi*. https://www.milliyet.com.tr/kultur-sanat/nihal-yeginobali-artik-ceviri-yapmayacagim-5230405

Nayır, Y. N. (1939). Tercüme meselesi. *Varlık*, 7(142), 16–17.

Nayır, Y. N. (1944a). Tercüme işi tecrübe işidir. *Varlık*, (274–275), 1–15 Birinci Kânun, 526–527.

Nayır, Y. N. (1944b). Tercüme çalışmaları ve dilimiz. *Varlık*, 14(268–269), 439–440.

Nayır, Y. N. (1968, 15 Şubat). Eski bir dosta veda. *Varlık*, *715*,

Necatigil, B. (1995). *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*. (16. Basım). Varlık Yayınları.

Necatigil, B. (2001). *Mektuplar* (3. baskı, 2021). Yapı Kredi Yayınları.

Necatigil, B. (2014). *Düzyazılar 2: Konuşmalar, Konferanslar*. Yapı Kredi Yayınları.

Odacıoğlu, M. C. (2019). Research on The Applicability of Functional Translation Theories to Pseudo-Translation. *International Journal of Languages' Education and Teaching,* 1(7.2), 248-255.

Oktay Aras Kitaplığı. (t.y.). *Samih Tiryakioğlu*. https://www.oktayaras.com/samih-tiryakioglu/tr/29572

Öncü, M. T. (2017). *Türkçe Çeviriler Bibliyografyası Dünya Edebiyatından Çeviriler*. Hiperlink Yayınları.

Öncü, M. T. (t.y.). *Türkçe Çevirmenler Sözlüğü*. https://translex.ege.edu.tr/tr-6067/turkce_cevirmenler_sozlugu.html

Öncü, M. T., & İzci, H. (2021). The "voice" reaching out the "reader" from the booth: Belkıs Çorakçı Dişbudak as an "invisible" heroine. *Zur Geschichte der Übersetzung in der Türkei: Themen und Perspektiven*, *16*, 67–82. Logos Verlag Berlin.

Öndeş, Ö. (2021, 27 Aralık). Boğaziçili bilim insanlarından "edebi" makine çevirisi. *Boğaziçi Üniversitesi Haberler*

https://haberler.bogazici.edu.tr/tr/news/bilim/4/bogazicili-bilim-insanlarindan-edebi-makine-c/2495

Osmanoğlu, Ö. (2015). Yayıncılığın Babıâli'deki serüveni. *İstanbul Kültür Sanat Dergisi*, *(23)*, 22–28.

Özbek, C. (2012, Kasım 23). *Ofluoğlu'na akademik veda*. Hürriyet. https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ofluogluna-akademik-veda-22176053

Özcan Arslan, L. (2002). *Yazınsan çeviride ekinsel öğelerin aktarımı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi.

Özcan Arslan, L. (2017). *The birth and development of conference interpreting in Turkey*. *Revue Internationale d'Études en Langues Modernes Appliquées*, *(Special Issue)*, 61–76.

Özcan Arslan, L. (t.y.) Türkiye'de Konferans Çevirmenliğinin Doğuşu ve Gelişimi. https://www.tktd.org/tarihce/

Özcan, M. (2022). *Yaşar Nabi Nayır'ın çeviriye dair görüşleri*. Turkish Academic Research Review, 7(2), 15–30.

Özgen, A. (2014). Behçet Necatigil'in 'İçerde'Adlı Şiirini Psikanalitik Açıdan Çözümleme Denemesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, *1*, 78-87.

Özkan, K. (2001). *Görünmez Adam Tahsin Yücel Kitabı*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Öztok, Ö. (2011). *Behçet Necatigil'In Şiirlerini Alımlama Estetiğine Göre Inceleme Denemesi* (Yayın No. 265692) [Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Öztokat Kılıçeri, N. (2024, Ocak 22). Tahsin Yücel'den "Bıyık Söylencesi". *Sanat Kritik*. https://sanatkritik.com/yazilar/tahsin-yucelden-biyik-soylencesi/

Öztürk Kasar, S. (2015). D'une traduction à l'autre : L'univers sémiotique de *Du côté de chez Swann* en turc (II). *Revue d'études proustiennes*, *1*(1), 437–450. https://doi.org/10.15122/isbn.978-2-8124-3790-8.p.0437

Öztürk Kasar, S. (2009). *Les pseudo-traductions de Nihal Yeğinobalı: Auctorialité féminine et émancipation* [The pseudo-translations of Nihal Yeğinobalı: Female authorship and emancipation]. In A. Fidecaro, H. Partzsch, S. van Dijk, & V. Cossy (Eds.), *Femmes écrivains à la croisée des langues 1700–2000* (s. 187–197). Genève: Métis Presses.

Öztürk Kasar, S. (2015). Türk Göstergebiliminde Öncü Bir Yapıt: Anlatı Yerlemleri. Söylem, Söylen, Yazın, Tahsin Yücel'e Armağan. Ed. Nedret Öztokat Tanyolaç. Can Yayınları, 59-69.

Öztürk Kurban, S. (2011). *Balzac'ın "Eugénie Grandet" adlı romanının Türkçe çevirilerinin karşılaştırılması: T. Yücel ve S. Atayman'ın çevirileri üzerine eleştirel bir çalışma* (Yayın No. 310759) [Yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Payza, H. (2014). Ülkü Tamer için kısa yazı uzun başlık: "Hem dersini bilmiyor hem de şişman herkesten". İçinde N. Balcı (Ed.), *Ülkü Tamer: 2014 Çukurova Ödülü* (s. 219–232). 8. Uluslararası Çukurova Sanat Günleri Yayını.

Pym, A. (2009). Humanizing translation history. *HERMES-Journal of Language and Communication in Business*,(42), 23-48

https://doi.org/10.7146/hjlcb.v22i42.96845

Remzi Kitabevi. (t.y.). *Yazar Nejat Ebcioğlu*. https://www.remzi.com.tr/yazar/nejat-ebcioglu

Sakallı, F. (2018). Yaşar Nabi Nayır'dan Cumhuriyet Rejimini Köylülere Anlatan Bir Oyun:'Köyün Namusu'. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (15), 129-147. https://dergipark.org.tr/tr/pub/igdirsosbilder/issue/66820/1044963

Sapiro, G. (2003). The literary field between the state and the market. *Poetics*, *31*(5-6), 441-464. https://doi.org/10.1016/j.poetic.2003.09.001

Sapiro, G. (2008a). Normes de traduction et contraintes sociales. A. Pym, M. Shlesinger & D. Simeoni (Eds.), Beyond Descriptive Translation Studies: Investigations in homage to Gideon Toury içinde (s. 199-208). Benjamins Translation Library. https://doi.org/10.1075/btl.75.16sap

Sapiro, G. (2008). Translation and the field of publishing: A commentary on Pierre Bourdieu's "A conservative revolution in publishing." *Translation Studies*, 1(2), 154–166. https://doi.org/10.1080/14781700802113473

Sapiro, G. (2010). Globalization and cultural diversity in the book market: The case of literary translations in the US and in France. *Poetics*, 38(4), 419–439.https://doi.org/10.1016/j.poetic.2010.05.001

Sapiro, G. (2016). How do literary works cross borders (or not)? A sociological approach to world literature. *Journal of World Literature*, 1(1), 81–96. https://doi.org/10.1163/24056480-00101009

Sarışık, D. (2020). *Kafka'nın "Die Verwandlung" adlı öyküsünün ara dilden çeviri bağlamında değerlendirilmesi* (Yayın No. 652856) [Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Sayım, Ç. (20 Haziran, 2015). İnkılâp Yayınları değişen, gelişen, yenilikleri takip eden bir yayınevi. https://www.gazeteciler.com/haber/İnkılâp-yayinlari-degisen-gelisen-yenilikleri-takip-eden-bir-yayinevi/245181

Serper, S., Sabri, G. (2021, Kasım) Bir Dil Kuyumcusu: Gülten Suveren. https://ceviribilim.com/2021/11/21/bir-dil-kuyumcusu-gulten-suveren/

Simeoni, D. (1998). The Pivotal Status of the Translator's Habitus. *Target,* 10(1), 1–39.https://doi.org/10.1075/target.10.1.02sim

Şimşek, T. (2018). Behçet Necatigil'in Şiirlerinde 'Şair Özne'nin Yazgısı. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *11*(2), 1-13.

Şişmanoğlu, Ş. (2003). *Behçet Necatigil ve şiirin ev hali*. (İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Siwek, K. (2023). How Can History Support Translation Studies? A Case of the Polish Translators of Faust Between 1826 and 1938. *Między Oryginałem a Przekładem*, (62), 89-105.

Strümper-Krobb, S. (2021). Focus on the Translator: At the Intersection of the Fictional Turn and Literary Translator Studies. *Translation Ireland*, 21.

Swartz, D. (2011). *Kültür ve iktidar: Pierre Bourdieu'nün sosyolojisi* (Çev. A. Yılmaz). İletişim Yayınları. (Orijinal eser 1997'de yayımlanmıştır)

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1960). *1960 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1961). *1961 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1962). *1962 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1963). *1963 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1964). *1964 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1966). *1966 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1967). *1967 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1968). *1968 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1969). *1969 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1970). *1970 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1971). *1971 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1972). *1972 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1973). *1973 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1974). *1974 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1975). *1975 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1976). *1976 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1977). *1977 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1978). *1978 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1979). *1979 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1980). *1980 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1981). *1981 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1982). *1982 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1983). *1983 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1984). *1984 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1985). *1985 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1987). *1987 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1988). *1988 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1989). *1989 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1991). *1991 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1992). *1992 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1993). *1993 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1994). *1994 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1995). *1995 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1996). *1996 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1997). *1997 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1998). *1998 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (1999). *1999 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı. (2000). *2000 Türkiye bibliyografyası*. Milli Kütüphane Yayınları.

Tamer, Ü. (2005). *Yaşamak hatırlamaktır: anılar kitabı*. Kitap Yayinevi Ltd.

Tamer, Ü. (2011). Yaşamak hatırlamaktır. *Doğan Kitap*.

Thomson, P. (2014). Field. In M. Grenfell (Ed.), *Pierre Bourdieu: Key concepts* (2nd ed., pp. 67–84). Routledge.

Tunçer, Z. (2021). *Tahsin Yücel'in romanlarında değerler çatışması* (Yayın No. 702881) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

TÜRDAV, *Türkiye Büyük Kitap Kataloğu*, 1. Cilt, TÜRDAV A.Ş., İstanbul 1997.

TÜRDAV, *Türkiye Büyük Kitap Kataloğu*, 2. Cilt, TÜRDAV A.Ş., İstanbul 1997.

TÜRDAV, *Türkiye Büyük Kitap Kataloğu*, 3. Cilt, TÜRDAV A.Ş., İstanbul 2002.

TÜRDAV, *Türkiye Büyük Kitap Kataloğu*, 4. Cilt, TÜRDAV A.Ş., İstanbul 2003.

Türk, E. B. (2022). Behçet Necatigil'in Şiirlerinde Kadının Halleri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *8*(3), 710-723.

Türk, H. S. (2014). *Behçet Necatigil Şair ve Öğretmen Kimliğiyle.* Akçağ Yayınları.

Varlık. (1933, 15 Temmuz). *Varlık: On beş günlük fikir ve sanat mecmuası*, 1(1). Ankara.

Varlık'ın Öyküsü (t.y.) https://www.varlik.com.tr/tarihce.aspx

Varlık Yayınları. (2017). Yaşar Nabi Nayır. Varlık Dergisi. https://www.varlik.com.tr/yasarNabi.aspx

Vatansever, N. (2021). *Die populären literaturübersetzer in der Türkei: Gönül Suveren & Gülten Suveren* (Yüksek Lisans Tezi) YÖK tez merkezinden elde edilmiştir (672805).

Venuti, L. (2017). *The translator's invisibility: A history of translation*. Routledge.

Verne, J. (1982). *Dünyanın keşfi* (F. N. Hansoy, Çev.; 2. cilt). İnkılâp ve Aka Yayınları.

Verne, J. (2005). *Cenup Yıldızı* (F. N. Hansoy, Çev.; N. Bayramoğlu, Yay. haz.). İnkılâp Kitabevi.

Wacquant, L. J. D. (1998). Pierre Bourdieu. In R. Stones (Ed.), *Key sociological thinkers*, 215–229. London: Macmillan.

Wolf, M. (2007). Giriş: The emergence of a sociology of translation. M. Wolf & A. Fukari (Eds.), Constructing a sociology of translation içinde (s. 1-36). John Benjamins Publishing Company

Yağcı, S. E., Nergis, D. A., & Vatansever, N. Gönül Suveren ve Gülten Suveren Kardeşler ve Çeviri Türkçe Popüler Edebiyat. *Söylem Filoloji Dergisi*, (Çeviribilim Özel Sayısı), 272-291.

Yalçın, F. (2010). *Tahsin Yücel'in romanlarında yabancılaşma ve ironi / The alienation and irony in the novels of Tahsin Yücel* (Yayın No. 253933) [Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Yalçın, M. (Ed.) (2016). *Sevgilerde Behçet Necatigil 100 Yaşında*. Yapı Kredi Yayınları

Yanık, H. (2013). *Nihal Yeğinobalı'nın romanlarında kadın problemi* [Yüksek lisans tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi].

Yavuz, B. (2022). *Tahsin Yücel'in eleştirmenliği ve denemeleri* (Yayın No. 735548) [Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Yazar Filiz Ofluoğlu. (t.y.). *Filiz Ofluoğlu*. https://1000kitap.com/yazar/filiz-ofluoglu

Yazar Mehmet Harmancı (t.y.) https://www.dr.com.tr/yazar/mehmet-harmanci/s=149437

Yazoğlu, S. (2020). Garbis Fikri Röportajı. R. N. Bali (Der.), *Mazide kalan yayınevleri: Mülakatlar*. Libra Kitap. 133-136

Yılmaz, İ. (2002, 22 Haziran). 400 Kitapla çeviri rekoruna gidiyor. *Hürriyet*

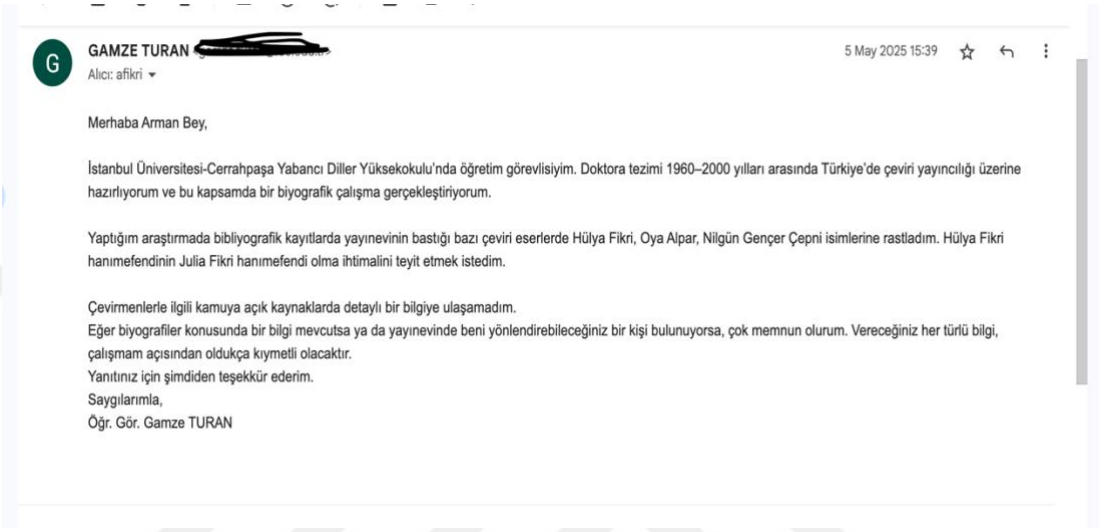
Yılmaz, S. (2014). Yaşar Nabi Nayır'ın Gözünden Balkanlar ve Türk Kültürü. *Beder Beşeri Bilimler Dergisi*, 89-97

Yücel, T. (1981, 1 Nisan). Yaşar Nabi Nayır: Kültürümüzün büyük "Varlık"ı. *Milliyet Sanat Dergisi*, *Yeni dizi* (21).

Yücel, T. (1993). *Yazının Sınırları*. Yapı Kredi Yayınları.

EKLER

EK 1. Arman Fikri'yle gerçekleştirilen yazışma

GAMZE TURAN [redacted] 5 May 2025 15:39

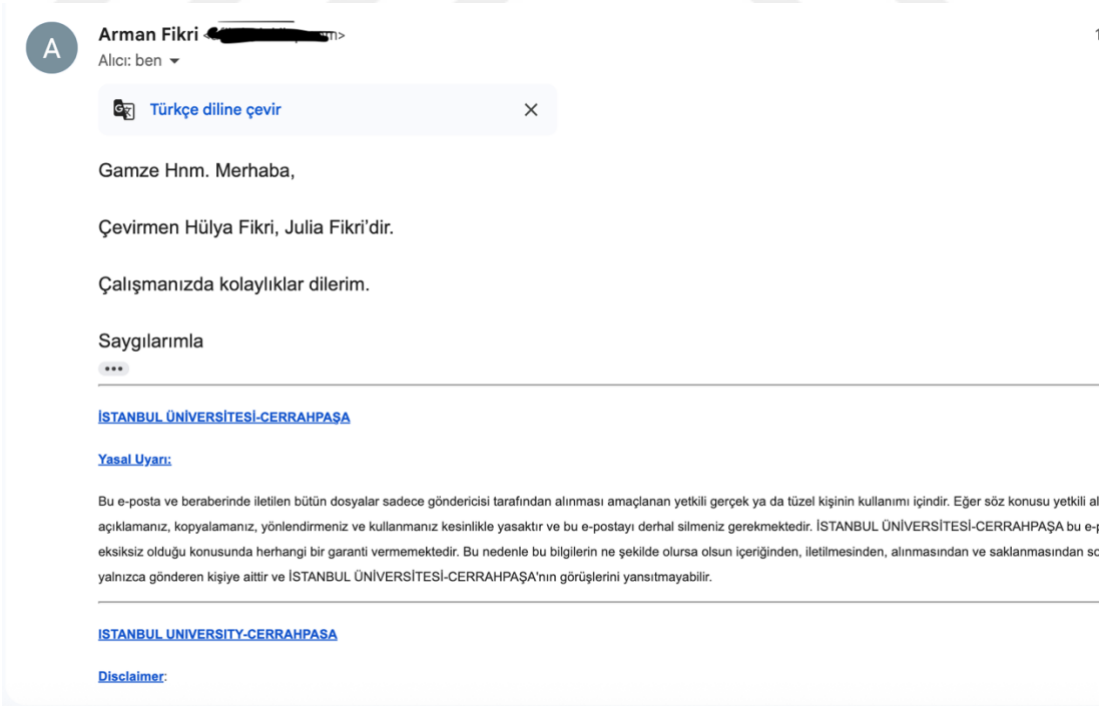
Alıcı: afikri

Merhaba Arman Bey,

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Yabancı Diller Yüksekokulu'nda öğretim görevlisiyim. Doktora tezimi 1960–2000 yılları arasında Türkiye'de çeviri yayıncılığı üzerine hazırlıyorum ve bu kapsamda bir biyografik çalışma gerçekleştiriyorum.

Yaptığım araştırmada bibliyografik kayıtlarda yayınevinin bastığı bazı çeviri eserlerde Hülya Fikri, Oya Alpar, Nilgün Gençer Çepni isimlerine rastladım. Hülya Fikri hanımefendinin Julia Fikri hanımefendi olma ihtimalini teyit etmek istedim.

Çevirmenlerle ilgili kamuya açık kaynaklarda detaylı bir bilgiye ulaşamadım.
Eğer biyografiler konusunda bir bilgi mevcutsa ya da yayınevinde beni yönlendirebileceğiniz bir kişi bulunuyorsa, çok memnun olurum. Vereceğiniz her türlü bilgi, çalışmam açısından oldukça kıymetli olacaktır.
Yanıtınız için şimdiden teşekkür ederim.
Saygılarımla,
Öğr. Gör. Gamze TURAN

Arman Fikri [redacted]

Alıcı: ben

Türkçe diline çevir

Gamze Hnm. Merhaba,

Çevirmen Hülya Fikri, Julia Fikri'dir.

Çalışmanızda kolaylıklar dilerim.

Saygılarımla

•••

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA

Yasal Uyarı:

Bu e-posta ve beraberinde iletilen bütün dosyalar sadece göndericisi tarafından alınması amaçlanan yetkili gerçek ya da tüzel kişinin kullanımı içindir. Eğer söz konusu yetkili al açıklamanız, kopyalamanız, yönlendirmeniz ve kullanmanız kesinlikle yasaktır ve bu e-postayı derhal silmeniz gerekmektedir. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA bu e-p eksiksiz olduğu konusunda herhangi bir garanti vermemektedir. Bu nedenle bu bilgilerin ne şekilde olursa olsun içeriğinden, iletilmesinden, alınmasından ve saklanmasından sc yalnızca gönderen kişiye aittir ve İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA'nın görüşlerini yansıtmayabilir.

ISTANBUL UNIVERSITY-CERRAHPASA

Disclaimer:

EK 2. Oluşturulan Verisetinden Kesitler- Altın Kitaplar

SIRA NO	YAZAR ADI	ESER ADI	ÇEVİRMEN	YAYIN YILI	YAYINEVİ	DİLİ
1	Abel Posse	Prag Defterleri	Farah Yurdözü	2000	Altın Kitaplar	İspanyolca
2	Agatha Christie	On Küçük Zenci	Semih Yazıcıoğlu	1963	Altın Kitaplar	İngilizce
3	Agatha Christie	Öldüren Büyü	Nihal Yeğinobalı	1963	Altın Kitaplar	İngilizce
4	Agatha Christie	Saatler	Gülten Suveren	1964	Altın Kitaplar	İngilizce
5	Agatha Christie	Ölüm Adası	Gönül Suveren	1965	Altın Kitaplar	İngilizce
6	Agatha Christie	Sonuncu Kurban	Gülten Suveren	1966	Altın Kitaplar	İngilizce
7	Agatha Christie	Cinayetler Kulübü	Gönül Suveren	1966	Altın Kitaplar	İngilizce
8	Agatha Christie	Cinayetler Oteli	Gönül Suveren	1966	Altın Kitaplar	İngilizce
9	Agatha Christie	Ölünün Aynası	Gönül Suveren	1966	Altın Kitaplar	İngilizce
10	Agatha Christie	Cinayet İlanı	Gönül Suveren	1967	Altın Kitaplar	İngilizce
11	Agatha Christie	Ölümle Randevu	Gönül Suveren	1967	Altın Kitaplar	İngilizce
12	Agatha Christie	Tavus Kuşu Cinayeti	Gönül Suveren	1967	Altın Kitaplar	İngilizce
13	Agatha Christie	Beş Küçük Domuz	Gönül Suveren	1968	Altın Kitaplar	İngilizce
14	Agatha Christie	Birisi Ölecek	Gönül Suveren	1968	Altın Kitaplar	İngilizce
15	Agatha Christie	Lanetli Aile	Gönül Suveren	1968	Altın Kitaplar	İngilizce
16	Agatha Christie	Porsuk Ağacı Cinayeti	Gönül Suveren	1968	Altın Kitaplar	İngilizce
17	Agatha Christie	Gece Yarısı Cinayeti	Gönül Suveren	1969	Altın Kitaplar	İngilizce

18	Agatha Christie	Ölüm Kapıda Bekliyordu	Gönül Suveren	1969	Altın Kitaplar	İngilizce
19	Agatha Christie	Pembe Evdeki Ölü	Gönül Suveren	1969	Altın Kitaplar	İngilizce
20	Agatha Christie	Elmayı Yılan Isırdı	Gülten Suveren	1970	Altın Kitaplar	İngilizce
21	Agatha Christie	Gece Gelen Ölüm	Gönül Suveren	1970	Altın Kitaplar	İngilizce
22	Agatha Christie	Ölüm Çığlığı	Gönül Suveren	1970	Altın Kitaplar	İngilizce
23	Agatha Christie	Sevimli Örümcek	Gönül Suveren	1970	Altın Kitaplar	İngilizce
24	Agatha Christie	Zehiri Kim Verdi	Gönül Suveren	1970	Altın Kitaplar	İngilizce
25	Agatha Christie	Benim Adım Ölüm	Gönül Suveren	1971	Altın Kitaplar	İngilizce
26	Agatha Christie	Cinayet Alfabesi	Gönül Suveren	1971	Altın Kitaplar	İngilizce
27	Agatha Christie	Ölüm Diken Üstünde	Gönül Suveren	1971	Altın Kitaplar	İngilizce
28	Agatha Christie	Ölüm Dönemeci	Gönül suveren	1971	Altın Kitaplar	İngilizce
29	Agatha Christie	Ölümün Sıcak Eli	Gönül Suveren	1971	Altın Kitaplar	İngilizce
30	Agatha Christie	Ölüm Meleği	Gönül Suveren	1972	Altın Kitaplar	İngilizce
31	Agatha Christie	Ecelin Çağrısı	Gönül Suveren	1972	Altın Kitaplar	İngilizce
32	Agatha Christie	Ölüm Sessiz Geldi	Gönül Suveren	1972	Altın Kitaplar	İngilizce
33	Agatha Christie	Üç Yanlış Üç Ceset	Gönül Suveren	1972	Altın Kitaplar	İngilizce
34	Agatha Christie	Sonuncu Kurban	Gönül Suveren	1973	Altın Kitaplar	İngilizce
35	Agatha Christie	Filler de Hatırlar	Gönül Suveren	1973	Altın Kitaplar	İngilizce
36	Agatha Christie	Ölüm Büyüsü	Nihal Yeğinobalı	1973	Altın Kitaplar	İngilizce

37	Agatha Christie	Cesetler Merdiveni	Gönül Suveren	1974	Altın Kitaplar	İngilizce
38	Agatha Christie	Cinayetler Kapısı	Gönül Suveren	1974	Altın Kitaplar	İngilizce
39	Agatha Christie	Doğu Ekspresinde Cinayet	Gönül Suveren	1974	Altın Kitaplar	İngilizce
40	Agatha Christie	Fare Kapanı	Gönül Suveren	1974	Altın Kitaplar	İngilizce
41	Agatha Christie	Dersimiz Cinayet	Gönül Suveren	1975	Altın Kitaplar	İngilizce
42	Agatha Christie	İskemlede Beş Ceset	Gönül Suveren	1975	Altın Kitaplar	İngilizce
43	Agatha Christie	Yakut Kana Bulandı	Gönül Suveren	1975	Altın Kitaplar	İngilizce
44	Agatha Christie	Cinayet Saatleri	Gülten Suveren	1975	Altın Kitaplar	İngilizce
45	Agatha Christie	Cinayet Reçetesi	Gönül Suveren	1976	Altın Kitaplar	İngilizce
46	Agatha Christie	Uyuyan Ölüm	Gönül Suveren	1976	Altın Kitaplar	İngilizce
47	Agatha Christie	Ve Perde indi	Gönül Suveren	1976	Altın Kitaplar	İngilizce
48	Agatha Christie	Ceset Dedi Ki	Gönül Suveren	1977	Altın Kitaplar	İngilizce
49	Agatha Christie	Ölüm Oyunu	Gönül Suveren	1977	Altın Kitaplar	İngilizce
50	Agatha Christie	Ruhların Cinayeti	Gönül Suveren	1977	Altın Kitaplar	İngilizce
51	Agatha Christie	Şahidin Gözleri	Gönül Suveren	1977	Altın Kitaplar	İngilizce
52	Agatha Christie	Trende Cinayet	Gönül Suveren	1977	Altın Kitaplar	İngilizce
53	Agatha Christie	Şirin Sevgili	Nil Eren	1977	Altın Kitaplar	İngilizce
54	Agatha Christie	Sevgiden Uzak	Ayten Oray	1978	Altın Kitaplar	İngilizce
55	Agatha Christie	Nil Nehrinde Cinayet	Gönül Suveren	1978	Altın Kitaplar	İngilizce

56	Agatha Christie	Ölümün Sesi	Gönül Suveren	1978	Altın Kitaplar	İngilizce
57	Agatha Christie	Sıfıra Doğru	Gönül Suveren	1978	Altın Kitaplar	İngilizce
58	Agatha Christie	Şampanyadaki Zehir	Gönül Suveren	1978	Altın Kitaplar	İngilizce
59	Agatha Christie	Şeytan Dönemeci	Gönül Suveren	1978	Altın Kitaplar	İngilizce
60	Agatha Christie	Üç Perdelik Cinayet	Gönül Suveren	1978	Altın Kitaplar	İngilizce
61	Agatha Christie	Dört Neşeli Arkadaş	Gönül Suveren	1979	Altın Kitaplar	İngilizce
62	Agatha Christie	Köşkteki Esrar	Gönül Suveren	1979	Altın Kitaplar	İngilizce
63	Agatha Christie	Ölüden Mektup Var	Gönül Suveren	1979	Altın Kitaplar	İngilizce
64	Agatha Christie	Büyük Dörtler	Gönül Suveren	1980	Altın Kitaplar	İngilizce
65	Agatha Christie	Fotoğraftaki Lekeler	Gülten Suveren	1980	Altın Kitaplar	İngilizce
66	Agatha Christie	Ölüm Pusudaydı	Gönül Suveren	1981	Altın Kitaplar	İngilizce
67	Agatha Christie	Kırmızı İşaret	Gönül Suveren	1983	Altın Kitaplar	İngilizce
68	Agatha Christie	Son Haber	Melek Kaya	1984	Altın Kitaplar	İngilizce
69	Agatha Christie	Nil'de Ölüm	Gönül Suveren	1985	Altın Kitaplar	İngilizce
70	Agatha Christie	Zarif Bir Cinayet Gecesi	Gönül Suveren	1987	Altın Kitaplar	İngilizce
71	Agatha Christie	Kapı Tekrar Vuruldu	Gönül Suveren	1988	Altın Kitaplar	İngilizce
72	Agatha Christie	Çarpık Evdeki Cesetler	Gönül Suveren	1990	Altın Kitaplar	İngilizce
73	Agatha Christie	Koltuktaki Ölü	Gönül Suveren	1990	Altın Kitaplar	İngilizce
74	Agatha Christie	Elmayı Yılan Isırdı	Gönül Suveren	1992	Altın Kitaplar	İngilizce

75	Agatha Christie	Ölümün Tam Zamanı	Gönül Suveren	1994	Altın Kitaplar	İngilizce
76	Agatha Christie	Işıklar Sönünce	Dilek Akari	1998	Altın Kitaplar	İngilizce
77	Agatha Christie	Acı Kahve	Dilek Akari	1999	Altın Kitaplar	İngilizce
78	Agatha Christie	Noel'de Cinayet	Gönül Suveren	1999	Altın Kitaplar	İngilizce
79	Agatha Christie	Beklenmeyen Misafir	Meltem Süngür	1999	Altın Kitaplar	İngilizce
80	Aisopos	Ezop Masalları	Tarık Dursun Kakınç	1966	Altın Kitaplar	Yunanca
81	Albert Camus	Yabancı	Necmettin Arıkan	1967	Altın Kitaplar	Fransızca
82	Albert Camus	Veba	Nihal Önol	1985	Altın Kitaplar	Fransızca
83	Alberto Moravia	Kalbe Düşen Gölge	Adnan Semih Yazıcıoğlu	1963	Altın Kitaplar	İtalyanca
84	Alberto Moravia	Kızım ve Ben	Özay Sunar	1963	Altın Kitaplar	İtalyanca
85	Alberto Pincherle	Romalı Dilber	Adnan Semih Yazıcıoğlu	1968	Altın Kitaplar	İtalyanca
86	Aleksandr İsayeviç Soljenitsin	Ivan Denisovich'in Bir Günü	Niyazi Dalyancı	1970	Altın Kitaplar	Rusça
87	John Steinbeck	Sardalya Sokağı	Özay Süsoy	1964	Altın Kitaplar	İngilizce
88	Aleksandr Sergeyeviç Puşkin	Yüzbaşının Kızı	Hüseyin Boysan	1973	Altın Kitaplar	Rusça
89	Aleksey Feofilaktoviç Pisemski	Girdapta	A. Ergin Altay	1967	Altın Kitaplar	Rusça
90	Aleksey Feofilaktoviç Pisemski	Rüzgârlı Yollar	A. Ergin Altay	1978	Altın Kitaplar	Rusça
91	Alex Haley	Kökler	Ali Seden, Nilgün Himmetoğlu	1978	Altın Kitaplar	İngilizce
92	Alexander Cordell	Umut Yolu	Azize Bergin	1976	Altın Kitaplar	İngilizce

93	Alexandre Dumas	Monte Kristo	Ayda Düz	1970	Altın Kitaplar	Fransızca
94	Alexandre Dumas	Kamelyalı Kadın	Nesrin Altınova	1972	Altın Kitaplar	Fransızca
95	Alexandre Dumas	Monte Kristo	Nihal Önol	1981	Altın Kitaplar	Fransızca
96	Alexandre Dumas	Demir Maske	Nihal Önol	1984	Altın Kitaplar	Fransızca
97	Alexandre Dumas	Üç Silahşorlar	Nihal Önol	1986	Altın Kitaplar	Fransızca
98	Alfred Coppel	Sırtlan	Aziz Üstel	1974	Altın Kitaplar	İngilizce
99	Alfred Hitchcock	Üç Küçük Dedektif	Halil Gökhan	1990	Altın Kitaplar	İngilizce
100	Alistair MacLean	Kahreden Firar	Gülten Suveren	1965	Altın Kitaplar	İngilizce
101	Alistair MacLean	Altın	Gülten Suveren	1972	Altın Kitaplar	İngilizce
102	Alphonse Daudet	Unutamadığım Jack	İlhan Eti	1972	Altın Kitaplar	Fransızca
103	Alphonse Daudet	Küçük Şey	Murat Aykaç Erginöz	1982	Altın Kitaplar	Fransızca
104	Alphonsine Simonet	Çalınan Kontes	İlhan Eti	1984	Altın Kitaplar	Fransızca

EK 3. Oluşturulan Verisetinden Kesitler- İnkılâp Kitabevi

SIRA NO	YAZAR ADI	ESER ADI	ÇEVİRMEN	YAYIN YILI	YAYINEVİ	DİLİ
1	Jean Pierre Remy	Doğu Ekspresi	Meral Gaspıralı	1980	İnkılâp Kitabevi	Fransızca
2	Agatha Christie	Zincirleme Cinayetler	Tayfun Sütken	1972	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
3	Aisopos	Ezop Masalları	Gani Yener	1967	İnkılâp Kitabevi	Yunanca
4	Aisopos	Değirmenci ile Eşeği ve Başka Masallar	Gani Yener	1967	İnkılâp Kitabevi	Yunanca

5	Alan Grant	Batman Daima	Berrin Serer, Suzan Mutlu	1995	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
6	Alan Jay Lerner	Bir Kadın Yarattım	Canset Unan	1995	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
7	Aleksandr Sergeyeviç Puşkin	Maça Kızı	Filiz Borak	1971	İnkılâp Kitabevi	Rusça
8	Alexandre Dumas	Siyah Lale	Filiz Borak	1971	İnkılâp Kitabevi	Fransızca
9	Alexandre Dumas	Siyah Lale	Toros Uluçay	1972	İnkılâp Kitabevi	Fransızca
10	Alice Walker	Renklerden Moru	Armağan İlkin	1984	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
11	Alphonse Daudet	Safo	Muazzez Tahsin Berkand	1962	İnkılâp Kitabevi	Fransızca
12	Alphonse Daudet	Değirmenimden Mektuplar	Rabia Ergüven	1969	İnkılâp Kitabevi	Fransızca
13	Andre Malraux	İnsanlığın Hali	Nasuhi Baydar	1961	İnkılâp Kitabevi	Fransızca
14	Andrea Camilleri	Montalbano ile Bir Ay	Sema Tuksavul	2000	İnkılâp Kitabevi	İtalyanca
15	Andrei Makine	Son Söz	Müntekim Öktem	1997	İnkılâp Kitabevi	Fransızca
16	Andrew L. Stone	Öldüren Dakikalar	Gani Yener	1965	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
17	Ann Chamberlin	Safiye Sultan	Solmaz Kamuran	2000	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
18	Ann Chamberlin	Safiye Sultan 1: Hadım Edilmiş Bir Aşk	Solmaz Kamuran	2000	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
19	Ann Chamberlin	Safiye Sultan 2: Ya İpek Urgan ya Gümüş Hançer	Solmaz Kamuran	2000	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
20	Ann Chamberlin	Safiye Sultan-3: Sözüm Ki Tek Sana Geçmez Celladımsın Ey Zaman	Solmaz Kamuran	2000	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
21	Anne Marie Dalmais	Aslancığın Doğum Günü	Hülya Fikri	1980	İnkılâp Kitabevi	İspanyolca

22	Anne Marie Dalmais	Aslancık İyi Yolculuklar	Hülya Fikri	1980	İnkılâp Kitabevi	İspanyolca
23	Anne Marie Dalmais	Bum-Bum Cambaz Keçicik	Hülya Fikri	1980	İnkılâp Kitabevi	İspanyolca
24	Anne Marie Dalmais	Bum-Bum Keçicik ve Arkadaşları	Hülya Fikri	1980	İnkılâp Kitabevi	İspanyolca
25	Anne Marie Dalmais	Bum-Bum Keçicik ve Kabadayı Ördek	Hülya Fikri	1980	İnkılâp Kitabevi	İspanyolca
26	Anne Marie Dalmais	Gözlüklü Aslancık	Hülya Fikri	1980	İnkılâp Kitabevi	İspanyolca
27	Anne Marie Dalmais	Keçicik Gezide	Hülya Fikri	1980	İnkılâp Kitabevi	İspanyolca
28	Antoine de Saint-Exupery	Küçük Prens	Filiz Borak	1981	İnkılâp Kitabevi	Fransızca
29	Antoine de Saint-Exupery	Savaş Uçuşu	Azra Erhat	1999	İnkılâp Kitabevi	Fransızca
30	Anton Pavloviç Çehov	Bozkır	Mehmet Özgül	1985	İnkılâp Kitabevi	Rusça
31	Antonio Gala	Tutku	Süheyla Kalfagil	1995	İnkılâp Kitabevi	İspanyolca
32	Archibald Joseph Cronin	İspanyol Bahçıvanı	O.A. Gürün	1973	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
33	Archibald Joseph Cronin	Umut Yılları	O.A. Gürün	1973	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
34	Archibald Joseph Cronin	Nöbetçi Hemşire	Muazzez Tahsin Berkand, Leyla Monalı	1977	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
35	Archibald Joseph Cronin	Şahika	Ömer Rıza Doğrul	1985	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
36	Arthur Hailey	Gece Terörü	Mehmet Harmancı	1992	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
37	Ayn Rand	Pınar	Belkıs Çorakçı Dişbudak	1994	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
38	Barbara Taylor Bradford	Kadının Gücü	Demet Günver	1993	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
39	Barbara Taylor Bradford	Hayatındaki Kadınlar	Haver Seven	1994	İnkılâp Kitabevi	İngilizce

40	Barbara Taylor Bradford	Unutulmayanlar	Ümit Altay	1994	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
41	Barbara Taylor Bradford	Tehlikeli İlişkiler	Mehmet Harmancı	1996	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
42	Barbara Taylor Bradford	Angel	Zeynep Yeliktin	1996	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
43	Barbara Taylor Bradford	Yeni Bir Kent-Yeni BirAşk	Füsun Filmer	1997	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
44	Barbara Taylor Bradford	Yeniden Başlamak	Bülent Toksöz	1999	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
45	Barbara Taylor Bradford	Yasak İlişki	Füsun Göksu	1999	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
46	Belva Plain	Yalan Rüzgarları	Pınar Şengözer	1994	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
47	Belva Plain	Atlıkarınca	Aslı Şenel	1997	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
48	Belva Plain	Şafak	İbrahim Göl	1998	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
49	Belva Plain	Yuvaya Dönüş	Füsun Filmer	1999	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
50	Bernard Noel	Adem ile Havva'nın Romanı	Yaşar Avunç	1997	İnkılâp Kitabevi	Fransızca
51	Bernard Ollie, Guy Maynart	Şeytanın Saati	Engin Sunar	1991	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
52	Bernardin de Saint-Pierre	Paul ve Virginie	Ferid Namık Hansoy	1984	İnkılâp Kitabevi	Fransızca
53	Bob Woodward	CIA Çok Gizli	Gönül Suveren	1991	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
54	C.Virgil Georgiu	Mucize Dilencileri	Ayda Düz	1972	İnkılâp Kitabevi	Fransızca
55	Carl Sagan	Mesaj	Mehmet Harmancı	1985	İnkılâp Kitabevi	Almanca
56	Carlo Lorenzini (Collodi)	Pinokyo	Leyla Moralı	1978	İnkılâp Kitabevi	İtalyanca

57	Catherine Element	Hindistan Uğruna	Ela Güntekin	1996	İnkılâp Kitabevi	Fransızca
58	Charles Dickens	Oliver Twist	Canset Işık	1971	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
59	Charles Dickens	David Copperfield	Ömer M.Karacık	1972	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
60	Charles Dickens	David Copperfield	Ela Güntekin	1982	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
61	Charles Kingsley	Su Bebekleri	Gani Yener	1968	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
62	Charles Spain Verral	Lassi'nin İnsanlara Yardımları	Hülya Fikri	1988	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
63	Charlotte Bronte	Jane Eyre	Ömer M.Karacık	1970	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
64	Charlotte Bronte	Jane Eyre	Leyla Moralı	1973	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
65	Charlotte Bronte	Jane Eyre	Filiz Borak	1981	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
66	Christian Jacq	Nil'deki Baraj	Aylin Yengin	2000	İnkılâp Kitabevi	Fransızca
67	Christoph Martin Wieland	Eşeğin Gölgesi Davası	Vural Ülkü	1999	İnkılâp Kitabevi	Almanca
68	Christopher Fowler	Psiko	Mehmet Harmancı	1995	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
69	Clark Carlisle	Sevimli Tavşanın Havuç Makinesi	Hülya Fikri	1988	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
70	Clive Cussler	İnka Altını	Belkıs Çorakçı Dişbudak	1996	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
71	Dacia Maraini	Karanlık	Semin Sayıt	2000	İnkılâp Kitabevi	İtalyanca
72	Daniel Defoe	Robinson Crusoe	Ömer M.Karacık	1970	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
73	Daniel Defoe	Robinson Crusoe	Ela Güntekin	1982	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
74	Daniel Defoe	Robinson Crusoe	Aslı Şenel	1996	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
75	Danielle Steel	Malikane	Azize Bergin	1985	İnkılâp Kitabevi	İngilizce

76	Danielle Steel	Kaybetmek İstemiyorum	Fatoş Dilber	1985	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
77	Danielle Steel	Acı Yıllar	İdem Erman	1988	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
78	Danielle Steel	Aile Albümü	Oya Alpar	1988	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
79	Danielle Steel	Sevgi Yolu	Şebnem Çorakçı	1988	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
80	Danielle Steel	Kader Çıkmazı	Oya Alpar	1989	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
81	Danielle Steel	Star	Engin Sunar	1991	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
82	Danielle Steel	Belki Bir Umut	Elif Yonat, Meral Gaspıralı	1992	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
83	Danielle Steel	Mücevherler	Nilgün Gençer Çepni	1992	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
84	Danielle Steel	Özlem Denizi	Pınar Şengözer	1994	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
85	Danielle Steel	Armağan	Argun Tozun	1995	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
86	Danielle Steel	Paris'te Beş Gün	Nazan Tuncer	1995	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
87	Danielle Steel	Kanatlar	Aslı Şenel	1996	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
88	Danielle Steel	Eve Dönüş	Füsun Göksu	1998	İnkılâp Kitabevi	İngilizce
89	Danielle Steel	Evlilik	Nazan Tuncer	2000	İnkılâp Kitabevi Kitabevi	İngilizce
90	Daphne du Maurier	Günah Yüklenen	Ferid Namık Hansoy	1968	İnkılâp Kitabevi Kitabevi	İngilizce
91	Daphne du Maurier	Rebecca	O.A. Gürün	1973	İnkılâp Kitabevi Kitabevi	İngilizce
92	David Carkeet	Baş Belası	Belkıs Çorakçı Dişbudak	1993	İnkılâp Kitabevi Kitabevi	İngilizce
93	Dean R. Koontz	Kurbanlar	Mehmet Harmancı	1989	İnkılâp Kitabevi Kitabevi	İngilizce

EK 4. Oluşturulan Verisetinden Kesitler- Varlık Yayınları

SIRA NO	YAZAR ADI	ESER ADI	ÇEVİRMEN	YAYIN YILI	YAYINEVİ	DİLİ
1	A. Jelohovtsev	Bir Sovyet Yazarının Gözüyle Çin Kültür İhtilali	Nihal Önol	1969	Varlık Yayınları	Rusça
2	Agatha Christie	On Küçük Zenci	Tomris Tamer	1963	Varlık Yayınları	İngilizce
3	Agatha Christie	Ölüme Doğru	Gülmen Öztrak	1964	Varlık Yayınları	İngilizce
4	Aisopos	Sütçü Kız	M.Zeki Gülsoy	1969	Varlık Yayınları	Yunanca
5	Alain Fournier	Adsız Köşk	Nurullah Ataç	1967	Varlık Yayınları	Fransızca
6	Albert Camus	Veba	Oktay Akbal	1960	Varlık Yayınları	Fransızca
7	Albert Camus	Yabancı	Samih Tiryakioğlu	1960	Varlık Yayınları	Fransızca
8	Albert Camus	Başkaldıran İnsan	Tahsin Yücel	1967	Varlık Yayınları	Fransızca
9	Albert Camus	Düşüş	Yalçın Tura	1970	Varlık Yayınları	Fransızca
10	Albert Camus	Veba	Nihal Önol	1972	Varlık Yayınları	Fransızca
11	Albert Camus	Sürgün	Nihal Önol	1973	Varlık Yayınları	Fransızca
12	Albert Camus	Uyumsuz Yaşama	Tahsin Yücel	1974	Varlık Yayınları	Fransızca
13	Albert Camus	Sürgün ve Krallık	Nihal Önol	1982	Varlık Yayınları	Fransızca
14	Albert Camus	Yabancı	Nihal Önol	1990	Varlık Yayınları	Fransızca
15	Alberto Moravia	Diktatörün Kadını	Tahsin Yücel	1960	Varlık Yayınları	İtalyanca
16	Alberto Moravia	Kıskançlık	Samih Tiryakioğlu	1972	Varlık Yayınları	İtalyanca
17	Alberto Pincherle	Romalı kadın	Feridun Timur	1966	Varlık Yayınları	İtalyanca

18	Aldous Huxley	Yeni Dünya	Ender Gürol	1964	Varlık Yayınları	İngilizce
19	Aleksandr İsayeviç Soljenitsin	Kreçetovka İstasyonunda Bir Olay ve Matriyona'nın Evi	Mehmet Özgül	1972	Varlık Yayınları	Rusça
20	Aleksandr İsayeviç Soljenitsin	İvan Denisoviç'in Bir Günü	Mehmet Özgül	1973	Varlık Yayınları	Rusça
21	Aleksandr Sergeyeviç Puşkin	Yüzbaşının Kızı	Nihal Yalaza Taluy	1960	Varlık Yayınları	Rusça
22	Aleksey Nikolayeviç Tolstoy	Korku Haftası	Ergin Altay	1968	Varlık Yayınları	Rusça
23	Alexandre Dumas	Kamelyalı Kadın	Tahsin Yücel	1963	Varlık Yayınları	Fransızca
24	Anatole France	Tais	Erdoğan Alkan	2000	Varlık Yayınları	Fransızca
25	Andre Gide	Ayrı Yol	Tahsin Yücel	1960	Varlık Yayınları	Fransızca
26	Andre Gide	Yeni Nimetler	Tahsin Yücel	1960	Varlık Yayınları	Fransızca
27	Andre Gide	Günce'den Seçmeler	Necip Aslan	1961	Varlık Yayınları	Fransızca
28	Andre Gide	Dar Kapı	Burhan Toprak	1962	Varlık Yayınları	Fransızca
29	Andre Gide	Dünya Nimetleri	Tahsin Yücel	1963	Varlık Yayınları	Fransızca
30	Andre Gide	Kalpazanlar	Tahsin Yücel	1963	Varlık Yayınları	Fransızca
31	Andre Gide	Sapık Sevgi	Fikret Kolverdi	1966	Varlık Yayınları	Fransızca
32	Andre Gide	Vatikan'ın Zindanları	Tahsin Yücel	1966	Varlık Yayınları	Fransızca
33	Andre Gide	Pastoral Senfoni	Muhtar Mahir Körülçü	1967	Varlık Yayınları	Fransızca
34	Andre Gide	Dar Kapı	Nihal Önol	1967	Varlık Yayınları	Fransızca
35	Andre Gide	Kadınlar Okulu	Tahsin Yücel	1967	Varlık Yayınları	Fransızca

36	Andre Gide	Dostoyevski Hayatı ve Eserleri	Samih Tiryakioğlu	1968	Varlık Yayınları	Fransızca
37	Andre Gide	İsabelle	Yalçın Tura	1968	Varlık Yayınları	Fransızca
38	Andre Malraux	İnsanlık Durumu	Samih Tiryakioğlu	1962	Varlık Yayınları	Fransızca
39	Andre Malraux	Kanton'da İsyan	Attila İlhan	1967	Varlık Yayınları	Fransızca
40	Andre Maurois	İklimler	Nazife Müren	1961	Varlık Yayınları	Fransızca
41	Andre Maurois	İklimler	Tahsin Yücel	1967	Varlık Yayınları	Fransızca
42	Andre Maurois	Aile Çevresi	Samih Tiryakioğlu	1967	Varlık Yayınları	Fransızca
43	Andre Roussin	Chaillot'daki Deli	Tahsin Saraç	1963	Varlık Yayınları	Fransızca
44	Anna Sewell	Kara Ceylan	Gülen Olut	1967	Varlık Yayınları	İngilizce
45	Antoine de Saint-Exupery	Küçük Prens	Azra Erhat	1975	Varlık Yayınları	Fransızca
46	Anton Pavloviç Çehov	Bozkır	Mehmet Özgül	1960	Varlık Yayınları	Rusça
47	Anton Pavloviç Çehov	Korkulu Gece	Nihal Yalaza Taluy	1962	Varlık Yayınları	Rusça
48	Anton Pavloviç Çehov	Düello	Nihal Yalaza Taluy	1963	Varlık Yayınları	Rusça
49	Anton Pavloviç Çehov	Martı	Nihal Yalaza Taluy	1963	Varlık Yayınları	Rusça
50	Anton Pavloviç Çehov	Besleme	Ergin Altay	1967	Varlık Yayınları	Rusça
51	Anton Pavloviç Çehov	Memurun Ölümü	Servet Lunel	1967	Varlık Yayınları	Rusça
52	Anton Pavloviç Çehov	Köylüler	Mehmet Özgül	1969	Varlık Yayınları	Rusça

53	Anton Pavloviç Çehov	Köylüler	Zeki Baştımar	1996	Varlık Yayınları	Rusça
54	Arthur Conan Doyle	Baskerville'lerin Köpeği	Ender Gürol	1963	Varlık Yayınları	İngilizce
55	Arthur Koestler	Haçsız Haçlılar	Samih Tiryakioğlu	1973	Varlık Yayınları	İngilizce
56	Arthur Miller	Bütün Oğullarım	Ülkü Tamer, Aykut Tamer	1963	Varlık Yayınları	İngilizce
57	August Strindberg	Baba	A. Turan Oflazoğlu	1972	Varlık Yayınları	İsveççe
58	August Strindberg	Açık Deniz Kıyısında	Behçet Necatigil	1972	Varlık Yayınları	İsveççe
59	Benolte Groult	Bedenin Tuzu	Filiz Nayır Deniztekin	1992	Varlık Yayınları	Fransızca
60	Bertolt Brecht	Canavar	Arif Gelen	1967	Varlık Yayınları	Almanca
61	Bertolt Brecht	Augsburg Tebeşir Dairesi	Arif Gelen	1990	Varlık Yayınları	Almanca
62	Bertrand Russell	Mutluluk Yolu	Nurettin Özyürek	1992	Varlık Yayınları	İngilizce
63	Betty Mahmudi	Kızım Olmadan Asla	Hale Kuntay	1991	Varlık Yayınları	İngilizce
64	Betty Mahmudi, Arnold D. Dunchock	Çocuk Sevgisi Uğruna	Zeynep Tanju, Filiz Nayır	1993	Varlık Yayınları	İngilizce
65	Branislav Nuşiç	Ramazan Akşamlan	Süreyya Yusuf	1967	Varlık Yayınları	Sırpça
66	Carlo Lorenzini (Collodi)	Pinokyo	Yaşar Nabi Nayır	1960	Varlık Yayınları	İtalyanca
67	Carlo Lorenzini (Collodi)	Pinokyo	Ülkü Tamer	1961	Varlık Yayınları	İtalyanca
68	Carlo Lorenzini (Collodi)	Küçük Pembe Maymun	Ülkü Tamer	1961	Varlık Yayınları	İtalyanca
69	Cengiz Aytmatov	Toprak Ana	Ülkü Tamer	1970	Varlık Yayınları	Rusça

70	Cengiz Aytmatov	Bir Yaz Türküsü	Ülkü Tamer	1975	Varlık Yayınları	Rusça
71	Cengiz Aytmatov	Cemile: Öğretmen Duyşen	Ülkü Tamer	1975	Varlık Yayınları	Rusça
72	Charles Baudelaire	Baudelaire'den Şiirler	Abdullah Rıza Ergüven	1961	Varlık Yayınları	Fransızca
73	Charles Baudelaire	Kötülük Çiçekleri	Erdoğan Alkan	1999	Varlık Yayınları	Fransızca
74	Charles Dickens	Oliver Twist	Ender Gürol	1963	Varlık Yayınları	İngilizce
75	Charles Dickens	David Copperfield	Nurcihan Kesim	1963	Varlık Yayınları	İngilizce
76	Charles Lutwidge Dodgson	Aynalar Dünyası	M.Zeki Gülsoy	1966	Varlık Yayınları	İngilizce
77	Charles Lutwidge Dodgson	Alis Harikalar Ülkesinde	Azize Erten Bengü	1967	Varlık Yayınları	İngilizce
78	Charles Perrault	Kül kedisi	Tahsin Yücel	1963	Varlık Yayınları	İngilizce
79	Charles Perrault	Kırmızı Takkeli Kız	Tahsin Yücel	1966	Varlık Yayınları	İngilizce
80	Charlotte Bronte	Jane Eyre	Tahsin Yücel	1961	Varlık Yayınları	İngilizce
81	Cl. Sylain	Kaybolan Kız	Nihal Yalaza Taluy	1967	Varlık Yayınları	İngilizce
82	Comtesse de Segur	Bir eşeğin Hatıraları	Suat Erginer	1962	Varlık Yayınları	Fransızca
83	Curzio Malaparte	Volga Avrupa'dan doğar	Mete Ergin	1967	Varlık Yayınları	İtalyanca
84	Curzio Malaparte	Can Pazarı	Nabi Nayır	1971	Varlık Yayınları	İtalyanca
85	D. H. Lawrence	Harman Yerinde Aşk	Suzan Akçora	1994	Varlık Yayınları	İngilizce
86	Daniel Defoe	Robinson Crusoe	Yaşar Nabi Nayır	1963	Varlık Yayınları	İngilizce
87	Daniel Defoe	Robinson Crusoe	Akşit Göktürk	1983	Varlık Yayınları	İngilizce
88	Dariel Telfer	Masum Suçlular	Canset Işık	1968	Varlık Yayınları	İngilizce

89	Dino Buzzati	Tatar Çölü	Nihal Önol	1968	Varlık Yayınları	İtalyanca
90	Dino Buzzati	Büyücü	İhsan Akay	1971	Varlık Yayınları	İtalyanca
91	E.M. Forster	Hindistan'da Bir Geçit	Filiz Karabey Ofluoğlu	1961	Varlık Yayınları	İngilizce
92	Ebba L. Hoffman	Şafak Çiçekleri	Kemal Kaya	1962	Varlık Yayınları	İsveççe
93	Edgar Allan Poe	Altın Böcek	Tomris Uyar	1969	Varlık Yayınları	İngilizce
94	Edgar Allan Poe	Morg Sokağı Cinayeti	Memet Fuat	1975	Varlık Yayınları	İngilizce
95	Eleanor H. Porter	Pollyanna:Sevinç Kitabı	Filiz Karabey Ofluoğlu	1962	Varlık Yayınları	İngilizce
96	Eleanor H. Porter	Pollyanna	Ülkü Tamer	1972	Varlık Yayınları	İngilizce
97	Elek Benedek	Macar Masalları	Sami Nabi Özerdim	1962	Varlık Yayınları	Macarca
98	Ellery Queen	Aradaki Silah	Ayhan Sümer	1964	Varlık Yayınları	İngilizce
99	Ellery Queen	Mor İzler	Gönül Suveren	1964	Varlık Yayınları	İngilizce
100	Emile Zola	Therese Raquin	Samih Tiryakioğlu	1962	Varlık Yayınları	Fransızca
101	Emily Bronte	Rüzgârlı Tepe	Nurettin Özyürek	1963	Varlık Yayınları	İngilizce